C. BOBULESCU

Din Viața Mitropolitului Veniamin Costachi.

Neamul, copilăria, tinerețea și episcopatul

C. BOBULESCU

Din Viața Mitropolitului Veniamin Costachi.

Neamul, copilăria, tinerețea și episcopatul

CHIȘINĂU
Tipografia Uniunii Clericilor Ortodocși din Basarabia, str. Haralambie Nr. 42
1933

Desigur, că în depănarea vremii, nu odată se va fi cerut nenumăraților membri ai neamului Costachi, să-și legitimeze stăpînirea asupra moșiilor. Dar pentru aceasta se făceau și se arătau *„spițe“*, cari dovedeau celui interesat, felul de încrîngătură cu tulpina neamului său. Ne avînd la îndămînă o atare *„spiță“* cît mai veche și studiul prezent ni se înfățișează cu covîrșitoare lipsuri. Insuși Mitropolitul Veniamin, ne aruncă în nedumerire, cînd afirmă că *„Consta... este tulpina arborului nostru genealogic“*, *„din ai cărui urmași fac parte și eu“*. Dar cum și ce fel, nu caută a ne lămuri mai departe, rămînînd pe seama noastră a o dovedi, ceia ce momentan ne este peste putință.

Nu acesta-i însă scopul nostru, adică a da o întinsă și minuțioasă monografie genealogică a neamului Costachi. Ci vom urmări numai schițarea cîtorva figuri pentru a înviora atmosfera familiară din care pornește Mitropolitul Veniamin.

Poate că el însuși prin acest *Consta* a intenționat, să ne dea pe cale filologică numai, proveniența numelui Costachi. Totuș singurul fapt doveditor pentru vechimea familiei—după a noastră cercetare — ar fi stăpînirea neîntreruptă, mai bine de 200 ani a neamului Costachi pe aceleași meleaguri. *Bărlăleștii*[1] și cu *Roșieștii* sau *Roșiacii*[2] de altă dată, par a fi chiar leagănul nestrămutat, numai dacă documentele dela Ștefan cel Mare, cari ne indică pe stăpînitorii acestor locuri din acea vreme s'ar dovedi precis, că sunt strămoșii neamului Costachi de mai tîrziu și că numai în virtutea acestei legături îl aflăm gospodărit în părțile arătate.

Odată cu demisia silită a Mitropolitului Veniamin din scaunul său păstoresc al Mitropoliei Moldovii *„prin căm[inaru] Iord[achi] Mălinescu-Văleni“* încă din Februar 1842, Gheorghe Barit, făcea să apară întrun *„Supliment“* al gazetei sale *„Foaie pentru minte, inimă și literatură“* de pe Mai 1842 Nr. 19 *„Spița preosf[ințitului] proin* [=fost] *Mitropolit Veniamin Costache“*.

---

1. Ioan Bogdan *„Documentele lui Ștefan cel Mare“* București 1913 vol. II pp. 7—12; 125.

2. Cf. Melchisedek *„Chronica Hușiloru și a episcopiei“*. București 1869. I p. 21. Gh. Ghibănescu *„Rosieștii și apa Idriciului“* Huși 1924 p. 4 și urm.

Spiţa lui Mălinescu, deşi întocmită foarte sumar, dar pentru unile deslușiri ale ei, cari consună în parte şi documentar, a servit de călăuză celor interesaţi a cunoaşte încrîngătura neamului Costachi. Mai apoi au şi completat-o. Totuş are multe lacune. Căci e de ajuns să evindenţiem, că Mălinescu voeşte—fără însă a ne arăta cum – că strămoşul cel mai îndepărtat al scestui neam este *„Boldor marele vornic"* din timpul lui Ştefan cel Mare. Desigur, că o mare parte a publicului moldovean şi mai ales cel cunăscător al intrigilor Curţii, ce erau cu prisosinţă şi pe vremuri, trecuse de partea Mitropolitului Veniamin şi se căuta a se da o satisfacţie cît de neînsemnată măcar pe calea publicităţii, distinsei feţe bisericeşti, adînc ofensată şi complet dezarmată în faţa atotputerniciei lui Mihalache Sturza. Dar pentru o reculegere a patimilor şi o compensaţie morală ce s'ar fi urmărit prin acest soiu de publicitate, ar fi fost de ajuns a se invoca din neamul blîndului şi cucernicului Mitropolit, chipul lui Gavriliţă Costachi şi mai ales a feciorilor lui, pentru a da de gîndit neprietenilor, fără a mai fi fost nevoie de o intimidare cu strămoşi nedovediţi încă cu ajutorul pergamentelor răsuflate.

Şi mai credem cu tot temeiul, cum că numai după apariţia menţionatei *„spiţe"*, vine fabricaţia pentru o ramură a neamului Costachi, de se adaugă numelui de familie destul de cunoscut trecutului şi acela de *„Boldour"*[1], franţuzit în ortografie.

Mitropolitul Veniamin, nu adaugă numelui său niciodată pe acela de *„Boldur"* sau *„Boldor"*, ci numai de *„Negel"*, poreclă de almintrelea cunoscută şi de public. T. Boldour Lâţâscu retipărind însă *„Scrisoarea Moldovei"* a lui Cantemir în 1868, pentru prestigiul neamului său, crede a-l mai spori cu ceva, dacă-l rebotează spunîndu-i: *„Veniamin Boldour Costachi" „pre sfîntul şi neşters din memoria oamenilor, Arhiepiscop şi Mitropolit Moldovei şi Sucevei"*. Boldur Lâţâscu poate în definitiv, să aibă dreptate, cînd îşi pune drept început al familiei sale pe vornicul Boldur[2] al vremurilor ştefanene, noi însă suntem ţinuţi a vorbi numai ce se proietcieaza în lumina verosimilă a documentelor şi ca o urmare a fi cît mai nepărtinitori în schiţarea figurii marelui ierarh, care a condus pe păstoriţii săi mai bine de 40 de ani, nu atît prin cine ştie ce minte ascuţită în mînuirea condeiului, cît printr'o muncă îndărătnică, modestie fără pereche, o inimă ce s'a înduioşat întotdeauna de suferinţele şi nevoile altora şi o blîndeţă evanghelică.

---

1. In 26 Iunie 1858, d-lui logofătul Iordache Costache Boldur prin testament obligă pe fiul său a ţine o şcoală normală pe moşia sa Hudeşti, asigurînd 300 galbeni in moşie şi cedează 53.172, ce are de luat dela stat pentru ţiganii desrobiţi. (V. A. Urechia *„Istoria şcoalilor"*. Bucureşti 1894 tom. III p. 1?3.
2. Melchisedek o. c.

Neamul Mitropolitului Veniamin Costachi de pe tatăl său Grigoraş Costachi.

Neamul *Costachi*, *Gavrilițăsc* sau *Negel*, după cum s'a numit în decursul vremurilor, nu este unul din acelea, ce ş'a însemnat viața pe răbojul cronicilor noastre, abia înodîndu-ş zi de zi nevolnica-i existență şi trăind de pe urma milei aruncată de Domnitorii mai buni sau mai răi pe care i-a avut Moldova. Din contra. Chipurile cari l-au ilustrat, în mişcările politice hotărîtoare pentru alegerea de Domni, le aflăm dîrze într'o continuă frămîntare şi răsvrătire; iar în precipitarea evenimentelor ele capătă o deosebită reliefare sub pana de cronicar şi de povestitor neîntrecut a lui Ioan Neculce. Şi noi ştim şi pentru ce sub pana acestuia.

Dar în afară de rolul atît de covîrşitor pe care l-au avut feciorii lui Gavriliță, asupra însăşi existenței lui Neculce, după întoarcerea sa din exil şi făcînd pentru un moment abstracție de această duşmănie, care desigur că l-a influențat pentru a vorbi şi a apăsa condeiul său asupra acestui neam, totuş cei mai de seamă dintre Costăcheşti apar cu un caracter nestatornic, violent încrezut pînă la temeritate, împingînd lucrurile cu riscul pierderii capului. De aceia, calificativele care îşi iau zborul de sub condeiul său aşezat dînd un deosebit pitoresc imaginilor, acestea clarifică situațiile şi umanizază acțiunile, dar ne pun şi pe gînduri, că şi Neculce, ca oricare om, în scrisul său a fost stăpînit de două resentimente: unul împotriva Grecilor; iar celalt era împotriva neamului Găvrilițăsc. Şi poate şi cu bună dreptate...

Neculce, desigur că abia izbutise să convingă pe Mihai Vodă Racoviță pentru o reîntoarcere a sa în țară şi deci să pue capăt acelui exil nenorocit, însă de bună voe îndurat între Ruşi şi mai ales alăturea de Dimitrie Cantemir şi-şi găseşte toate moşiile şi acareturile acaparate de Lupu Costachi.[1] Iar Lupu Costachi nu era

1. Michail Kogălniceanu „*Cronicele Romaniei seau letopisețele Moldaviei şi Valahiei*" ed. II Bucureşti 1874, tom. III p. 50.

omul, care să se fi înduioşat lesne de soarta unui proscris, chiar de ar fi fost acela mai ceva de cît Neculce. De aceia şi înfierează el cronicarul, această duşmănie zicînd: „... *Iară mie*" mi-a fost „*mare piedică, ca să nu pot veni în ţară, să-mi ţie el moşiile. Şi nu se temea de osînda lui Dumnezeu, ca să-şi aducă aminte cîte pedepse şi urgii dela Domni pre la închisori, în cîteva rînduri au tras, care mai pre urmă au giudecat Dumnezeu, că mi-am făcut şi eu pace la domnia lui Mihai Vodă şi cu giudecata Mitropolitului Ghedeon şi a tot divanul mi-am luat şi eu moşiile dela feciorul Lupului de mi le-am stăpînit*".[1]

Deci în urma acestor necazuri pe care Neculce le-a suportat cu toată rezemnarea de om încercat în ale vieţii, cum putea să vorbească de feciorii lui Gavriliţă? Negreşit că după dînsul erau „... *cam fără de ispravă, zlăbovi*",[2] că „... *aveau slugi tălhari la casele lor de ţineau drumurile, de ucideau Turcii şi furau bucate din Bugeac*",[3] precum şi cai. Iar cu o altă împrejurare, nu uită, îmboldit de vechiul resentiment la peirea lui Lupu Costachi, să adauge: „... *după cum este firea acestui neam a Gavriliţeştilor, de nu sunt nici unui Domn mulţămitori*".[4]

De aceia, cele ce caută a ne împărtăşi Neculce privitor la neamul Costachi, trebue a fi primit cu oarecari rezerve. Deşi cînd vine împrejurarea, să vorbească de un alt frate al Lupului, de Constantin Costachi—marele vornic, pornit cum era asupra lor la moartea acestuia zice: „... *Şi mulţi din norod strigau: „Dumnezeu să-l erte!*". Şi de odată se opreşte, parcă copleşindu-l resentimentul împotriva Gavriliţeştilor: „... *de cît să nu-l erte, că măcar că era om mănios şi zavistnic asupra unora după cum îi pismătariţ neamul Gavrileştilor*" şi îndată adaugă reculegîndu-se: „... *dară avea unele şi lucruri bune: că era om harnic, nici mitarnic sau lacom ...că se punea tare în price cu Domnii şi cu alţii pentru ţară, că sta de se pricia, ca să nu o jăcuiască*".[5]

După cum remarcăm, Neculce era înzestrat în bună parte cu darurile unui cronicar de rasă. Căci, cu toată aversiunea care-l stăpînea, un deosebit bun simţ îl ajuta, să aprecieze imparţial

1. Mich. Kogăln. o. c., tom. II p. 244.
2. *zlobìv — zlobiu* în „*Invăţăturile lui Neagoe-Vodă (Basarab) către fiul său Teodosie*" (ed. N. Iorga Vălenii de Munte 1910 p. 215).
3. Mich. Kogăln. o. c. p. 230.
4. Ibidem. p. 350.
5. Ibid. pp. 386—387.

chiar pe duşmanul său personal. — De aceia unia dintre Costachi, cu toate calităţile şi deficitele pe care trebue să le fi avut, îşi datoresc această vădită reliefare şi resentimentului de care era stăpînit Neculce, dar şi acelei cerbicii fără perechi pe lîngă Domni pe care alte neamuri cu altă vechime şi veleitaţi, n'au avut-o...

Deci a vorbi de neamul Costachi, nu poate fi socotit drept o înşirare de nume, pentru a schiţa o genealogie şi a determina cea mai veche verigă a descendenţilor lui, ci însamnă participare în războae, bejănii, luptători neînfricaţi, caimacami, luptă cu Domnii, răsturnarea acestora, pribegie peste hotare, la Ţarigrad, la Tătari, în Ţara Românească, intrigă, pierderea capului, reabilitări temporare, căsătorii cu fiici şi nepoate de Domni, vizita acestora la gospodăriile lor, corespondenţă cu Domnii şi iarăşi răsvrătiri.

Aproape în fiecare chip,—ce a ilustrat generaţia sa sau toate laolaltă — e o piatră de încercare pentru boierul ce a rivnit în ascensiunea sa la domnie şi mai ales dacă a ocupat scaunul Moldovii.

Neamul Costachi cel puţin întro sută de ani cît ne stă prin putinţă a-l cerceta, nu încetează o clipă de a fi absent dela cîrma şi treburile ţării, atît de încercată, mai ales către sfîrşitul sec. al XVII-lea şi începutul celui de al XVIII-lea. De aceia cu drept cuvînt tot Ioan Neculce, înşirînd pe fiecare boier, ce boierie a primit în a treia domnie a lui Mihai Racoviţă Vodă (1716) printre care nu lipsesc Lupul Costachi, cinstit cu marea vornicie a ţării de jos; iar frate-său Constantin Costachi, ca mare visternic, închee spunînd: *„... aceştia erau boierii lui Mihai Vodă la a treia domnie şi nu era nici unul mai de cinste de cît altul că erau mai tot un neam“* [1]. Şi să ne mai gîndim că aceasta-i aprecierea lui Neculce, care nu s'a sfiit, după cum am văzut mai în urmă, ca cu acelaş condei, să scrie despre feciorii lui Gavriliţă, că erau *„...cam fără ispravă, zlăbovi... că aveau slugi tâlhari...“* etc.

Prin urmare, nu mai poate fi nici o îndoială, cum că neamul Costachi făcea parte prin naştere şi legăturile lui de rudenie, din familiile cele mai de seamă [2] ale Moldovii din protipendada chemată la conducerea ţării.

---

1. Mich. Kogăln. p. 350.
2. Ibid. III p. 29.

Apostol Costachi biv [fost] postelnic şi cu soţia sa Tofana.

Cu o împrejurare Mitropolitul Veniamin Costachi, fiind nevoit la 1806 a arăta legătura trecutului neamului său, ca ctitor al unei mici mănăstiri din valea Ciocăneştilor numită şi Bursuci, ne spune că: *„Consta... este tulpina arborului nostru genealogic“* şi că Gavril—marele vornic, este *„pogorîtor din Consta de asemenea mare vornic din ai cărui urmaşi fac parte şi eu*[1]*“* închee el foarte sentenţios. Care va fi fost temeiul pe care îşi sprijinea spusele sale, noi nu putem şti, dar nici lămuritor pentru a-l folosi.

Părinţii lui *Gavril* sau *Gavriliţă Costachi* marele spătar sînt: Apostol Costachi fostul postelnic şi cu soţia sa Tofana.

Găsim că *Tofanii* pela 1670, i se spunea, cînd *„cneghina Tofana mama boerinului nostru Gavril Costachi vel* [=mare] *spatar“;* cînd, *„Tofana cneaghinea lui Costachi biv sulger mama boiarinului Gavril Costachi vel spatar“*.[2]

Printr'o cumpărătură ce făcuseră Apostol Costachi cu soţia sa Tofana, stăpîneau *Lunganii* din ţinutul Fălciului de pe apa Elanului şi *Boteştii* sau *Giosenii.*[3]

Aceasta se petrecea, prin întăia jumătate a secolului al XVII-lea. Moşiile trec, către sfîrşitul vieţii lor în stăpînirea feciorului lor, Gavril Costachi.

Cu toată probabilitatea, o soră a lui Gavril Costachi, *Tudosiica*, fusese măritată după *Jora.* Iar la 1686 desigur că era văduvă, deoarece la această dată, numai *„giupăneasii Tudoscăi Joro[a]e[i] şi hiiului dumisale lui Antiohie marele cămăraş“*, li se face *„danie moşia din selişte din Crăciuneşti de pe Elan“*.[4]

Gavril sau Gavriliţă Costachi Vornicul.

Gavriliţă Costachi era feciorul lui Apostol Costachi şi al soţiei sale Tofana.

O deosebită însemnătate au cele ce ni se spun tot de către Mitropolitul Veniamin, cu privire la Gavril marele vornic, mai ales că documentele altfel ne clarifică în privinţa obîrşiei sale.

1. Eclaircissments sur la question des Monastères Grècs situés dans les Principautès Danubiennes. Octobre 1857 pp. 54—63.
2. Gh. Ghibănescu *„Ispisoace şi zapise“* Iaşi 1912 vol. III part. II pp. 108-114.
3. Ibidem.
4. Ibid. vol. IV part. I, Iaşi 1914 pp. 95—96.

„Gavril marele vornic, pogorîtor din Consta mare vornic deasemenea şi ai cărui urmaşi dintre cari fac parte şi eu—ne încredinţează Mitropolitul—*au luat supranumele de Costachi, mişcat de duhovnicească rîvnă şi evlavie a întemeiat cu ale sale cheltueli o mică mănăstire în valea Ciocăneştilor, ţinutul Fălciului, cu hramul sfinţilor Apostoli Petru şi Pavel şi o a închinat sus numitei mănăstiri Esfigmenul—din muntele Atosului—cu tot avutul ce o înzestrase. Locul unde-i aşezată mănăstirea se numeşte Bursuci.*[1]

Eu ştiam într'adevăr—explică Veniamin—*că această donaţie, făcută mănăstirii sus amintite din muntele Athos, venia dela un membru al familiei Costachi, dar nu ştiam dacă acesta era Gavril strămoşul nostru.*

Acum însă, cînd cuvioşia sa Teodoret egumenul mănăstirii Esfigmenul, veni aici şi-mi înfăţişă actul de danie cu data anului mîntuirii 1662 (sic) aflaiu de numele fondatorului şi mă simţii foarte fericit, cugetînd la binecuvîntarea de care s'a învrednicit familia mea prin evlavioasa fundaţie a strămoşului nostru a cărui mormînt cu acel a lui Consta, care este tulpina arborului nostru genealogic, există astăzi încă în amintita mănăstire“.[2]

Sub Ghica Vodă (1657) Gavriliţă Costachi era agă de dărăbani, cînd poate va fi avut de soţie pe o fiică a spatarului Caracaş, fără a putea documenta aceasta.[3]

Gheorghe Ştefan, venind împotriva lui Vodă Ghica, care avea şi sprijinul Tatarilor, o încăerare între tabere se dă la un podeţ, dintre Tîrgu-Frumos şi Strunga, în care a căzut *„cu calul Gavriliţă-agă pe atunci de dărăbani“*, iar nişte Tătari l-a scos *„cu grea rană în cap şi la o mînă cu scădere la degite.*[4]

Inainte de 1662 Mart 25 fusese părcălab,[5] după care ajunge *„vel spatar“.*[6]

In 1669 Iuli 20, aflăm că Vasili Ciolpan *„dumnialui Gavril Costachi spătariul cel mare şi giupăniasăi dumisale Todosiicîi fiatii lui Costin, ci-au fost hatman şi cuconilor dumılorsale“*, vinde *„un sat întreg cu vecini anume Roşiiacii“*, de pe pîrăul Edriciului din

1. I. Bianu *„Catalogul manuscriptelor româneşti“* Bucureşti 1997, tom. I p. 510.
2. *„Eclaircissments sur la question...“*
3. Vezi *„Spiţa...“* căminarului Iordachi Mălinescu.
4. Mich. Kogăln. o. c. I p. 359.
5. Gh. Ghibănescu *„Familia Raşcanu“* Ian. 1915 p. 351.
6. Ibidem *„Surete şi Izvoade“* vol. IV p. 58.

ținutul Fălciului,[1] iar dela Ioan Armanul dela Roman, Gavril Costachi, cumpără *„doao vii la Huși în dric“*,[2] adică în mijlocul orașului.

Inălțat la rangul de mare spătar îl găsim iscălit în calitate de martor pe actul de vînzare din 21 Februarie 1670, prin care Safta ci-a *„fost Doamna răposatului Gheorghe Ștefan Vodă“* venită *„din pribegie dela Șfedzi“* și ajunsă *„la bogată lipsă“*, face vînzătoare niște părți ale ei de ocină.[3]

Pe Duca Vodă vedem, că *„cinstit boiarin pan Gavril Costachi--marele spatar“* îl slujește *„cu dreaptă [și] credincioasă slujbă“* pentru care cuvînt și el îl miluește și-i întărește printrun deosebit hrisov cu data de 1670 Mart 22, toate ale lui *„drepte ocini și moșii și cumpărături“*.[4]

In Folești și din Căprioara de asemeni mai cumpără *„doazăci de pămînturi far[ă] loc de izlaz“* în 15 lei *„bani de argint“* dela Simion Chivilă, Ion și Urîta, feciorii lui Boziian. Pe vremea aceasta, adică anul 1675 Ghenar 28, rangul boieresc al lui Gavriliță Costachi e arătat ca *„biv vel“* [=fost mare] *vornic.*[5]

„La Antonie Vodă (1675—1678), *Gavriliță, era hatman“*.[6] Și cum Vodă fiind silit a merge la Cehrin alăturea de Turci și împotriva Leșilor, în drumul său era însoțit de Gavril Costachi. Aici i-a fost dat să guste amărăciunile măririi, deși în ochii domnescului său stăpîn, se bucura încă de multă trecere. Și aceasta îi venea indirect dela Duca Vodă din Țara Românească—acum și el la asediul Cehrinului—care ca un cumnat ce era lui Buhuș hatmanul, rămas acasă fiind bolnav, dorea totuș să-și vadă rubedenia purtînd grijile și răspunderile hătmăniei. Pe de altă parte aflăm că Buhuș cu o altă împrejurare pentru o slujbă, *„veste și nume bun dela Pașa Halil“* își făcuse. Iar acum fiind ocupat cu războiul la Camenița, pe dată și poruncește lui Antonie Vodă, să i-l aducă hatman *„și să nu știe că-l schimbă din hătmănie“*. Duca Vodă pe de altă parte *„de acolo din oaste“* dela Camenița, încă

1. Ibid. *„Ispisoace și zapise“* vol. III part. II pp. 88—92, 85—6, 108—114. Pentru istoricul stăpînirii satului Roșiești, începînd cu anul 1593 Augusti cînd Florea vatag cu 120 de zloți, cumpără mai multe părți din el dela strănepoții Ilcăi (vezi Gh. Ghibănescu *„Roșieștii...“* pp. 13—19).

2. Ibidem. pp. 108—114.

3. N. Iorga *„Studii și documente“* București 1904 vol. IV pp. 274—275.

4. Gh. Ghib. *„Ispisoace și zapise“* III, II pp. 88—90.

5. Ibidem p. 160.

6. Mich. Kogălniceanu o. c. tom. II p. 210; III p. 18.

nu sta cu mînile în sîn pentru cumnatu-său, îndemnînd *„să trimiță să-l aducă și să-l pue hatman“*.[1] Așa că Gavriliță Costachi fu înlocuit, păstrîndu-ș însă rangul.

In 1678 Mai 24, Hatmanul Gavriliță primește danie dela Kilsia fata lui Sima Onciul o parte din satu Folești.[2]

La 1681 Octomvri 13, în Iași îl aflăm pe *„dumnialui giupânu Gavriliț vornicul cel mare de țara di gios“* alăturea de Velicico Costin vornicul cel mare, de Cantemir Sărdariul și Vasilachi Gavriliț comisul, ca martor la o danie.[3]

Gavril Costachi după aceasta ia parte alăturea de Duca Vodă, la asediul Vienei (1683), deși fiind bătrîn, cînd din rangurile boierești àvea pe acela de vornic.

După despresurarea Vienii, la întoarcere boierii simțind că Petriceicu Vodă cu ajutorul Polonilor, voește să ocupe scaunul Moldovii, ajunși la Brașov, sfătuesc pe Duca Vodă, să ia oaste ungurească ca să poată alunga pe Poloni din țară.

Cu această împrejurare aflăm, că Gavril Costachi, era unul din intimii lui Duca de oarece el și cu Buhuș hatmanul, îi dau sfatul, că de nu voește, să facă așa, să meargă în Țara Românească, unde era și doamna și să stea pănă cînd s'or limpezi turburările în țară.

Cu acest prilej avem de observat, că și sfatul boerilor, cari înconjurau pe Vodă, și se întorceau cu el dela Viena, să desbină și el în deosebite păreri. Vornicul Gavril Costachi zise: *„Eu, Doamne, sfătuesc așa, să eșim prin țara Muntenească. Doamna Măriei Tale este la Brăila și dela Brăila de va sta cineva împotriva Măriei Tale, atunci vei lua oaste dela Turci și dela Tătari și vei merge la scaun“*. Insă Miron Costin logofătul—cronicarul, Constantin Postelnicul—ciobanul și Sandu Buhuș—cumnatul lui Vodă, răspunseră întrun glas: *„Dacă n'au mers în țara Muntenească, cînd ne îmbiea Șerban Vodă; iar de aici, ce să căutăm? Mai bine este să mergem drept spre Oituz, și dacă vom vedea că n'om putea merge la Iași, de răul Leșilor, vom lua-o pe Trotuș în jos și om merge la Focșani“*.

Gavril Costachi scos din fire, luă de piept pe Cristea văta-

1. Ibidem p. 19.
2. Gh. Ghibănescu *„Ispis. și zapise“* IV, I p. 21; III, II p. 160.
3. Ibidem *„Isp. și zapise“* IV. I p. 48.

ful de aprozi, ce fiind nepot de vară primară a lui Vodă, îndrăznise să se amestece în sfatul boierilor celor mari şi-i răcni: *Fătu-meu Cristea eu sunt bătrîn; iar tu eşti tînăr. Vreau să ştiu cine duce pe Măria Sa Vodă prin Oituz, să-l dea neprietenilor?"* Iar Postelnicul Constantin, luînd apărarea tînărului, răspunse: *„Eu îl duc şi pe sfatul meu merge". „Să-mi fii mărturie [Dumnezeu] că eu nu-l sfătuesc. Duca Vodă are feciori, că eu pot muri şi vor rămînea feciorii mei cu feciorii Ducăi Vodă"* închee potolit şi descărcat de orice răspundere bătrînul vornic Gavriliţă. *„Şi meargă Măria Sa sănătos, că eu nu voi merge"*. Şi aşa de acolo Gavriliţă părăsi pe Duca Vodă.[1]

Iar în altă parte citim: *„Atunce Gavriliţă-vornicul, văzînd că Duca Vodă n'au primit sfatul lui"*, l-a aşteptat pănă a *„intrat în munţi să vie în Moldova; iar el lăsăndu-se, au luat şi pre alţi boieri cu dînsul şi au fugit în Ţeara—Muntenească dela Braşov"*.[2]

Acolo în Ţara Românească, la Bucureşti, Gavriliţă dimpreună cu Buhuş, erau punctul de greutate în alegere cît şi de solicitudine pe lîngă viitorul Domn, faţă de boierii, care fie din bună voinţă, fie din constrîngere, urmaseră lui Petriceicu Vodă aşa de efemer în domnie. Prin urmare gîndurile li se îndreptară către ei, atunci cînd, adunaţi *„la Căcăceni"* sfătuindu-se le scriu cărţi, trimiţindu-le prin Gheorghiţă Mitre. Prin acestea erau anunţaţi, că vin şi ei în *„gios la dînşii"*; iar până una alta *„să facă ştire Vizirului"* şi *„să poftească Domn dintre dînşii" „pe cine vor socoti"*. Dar cînd Gheorghiţă Mitre ajunge la Galaţi, acolo găseşte *„pre toţi boierii"*, cum şi pe Dumitraşco Cantacuzino,[3] noul Domn dintre care nu va fi lipsit Gavriliţă, însă fără Buhuş. Această presupunere a noastră se se întemeiază pe informaţia dată de Neculce, care ne spune, că sub Dumitraşcu Vodă Cantacuzino (1684—1685) Buhuş hatmanul, după porunca lui Şerban Vodă din Ţara-Românească, ducîndu-se la Focşani, spune lui Gavriliţă, că noul Domn are ferman, să tae pe toţi boierii. *„Deci Gavriliţă—vornicul, cum au înţeles, s'au şi rădicat cu feciorii lui şi cu alţi boieri din ţara de jos"* şi a *„fugit în ţara Muntenească la Şerban Vodă"*.

Fuga lui trebue a fi pusă după 10 Iunie 1684, căci abia

1. Mich. Kogălniceanu o. c. cf. pp. 28, 219.
2. Ibidem III pp. 21, 81, 106—107.
3. Ibid. o. c. II p. 205.

strîns de pe drumurile pribegiei, îl aflăm că face o *„schimbăturî“* cu Toderaşco Iordache visternic dînd acestuia a treia parte din satul Dumeşti dela ţinutul Cîrligăturii.[1] Prin urmare, numai după această împrejurare, cu serdarul Cantemir şi cu alţi boieri, umblînd cu pîră la Constantinopol, izbuteşte a răsturna pe Dumitraşcu Vodă şi să dobîndească pentru scaunul Moldovii un nou Domn şi anume pe Constantin Cantemir—clucerul.[2]

Reîntors în ţară în 1685 Iulie 20, la Iaşi face parte din divanul veliţilor boieri, care judecau pricina dintre sfinţia sa părintele Serafim, ce fusese vlădică la Rădăuţi şi călugării dela mănăstirea Agapiei cu Dănălache—uricarul pentru jumătate din satul Goşmani.[3] După moda cancelariei domneşti de atunci în hrisoave era trecut *„Gavril Costachi vel vornic dolneai zemle“*,[4] adică mare vornic al ţării de jos.

Cantemir Vodă, dacă s'a aşezat în scaunul ţării se zice că, *„era tuturor cu bine. Pre boieri îi avea în cinste şi mai ales pre Gavriliţă—vornicul“*[5] şi *„cu feciorii lui“*;[6] ca cel ce bine înţeles îl sprijinise, să ajungă Domn.

De aceia Gavriliţă ca un boier ce era, *„chivernisia precum îi era voia“*. Iar pentru faptele feciorilor lui, Cantemir încă *„nu putea să zică nime nimic, de frica lui“* tată-său.[7]

Puţin înainte de moartea sa, care pare a fi naturală, caută a pune în orînduială, ce avea să moştenească fiecare din fiii săi. *„Şi întru viaţa dumisale*—spune fecioru-său Constantin Costachi—*văzînd multe case de boieri mari şi mai de rînd, rămăind neaşezate de părinţi şi în urmă trăgându-se la divanurile Domnilor şi pre la boiari, dumnealui“ „au socotit pentru multă, puţină agonisita dumisale“ „singur de ne-au ales şi ne-au împărţit şi sate şi bucate tuturor fraţilor să se ştie, cine ce va ţinea al său în urma dumisale pe care aşezături suntem aşezaţi şi tocmiţi toţi fraţii întru a noastră viaţă“*.[8]

---

1. Gh. Ghibănescu *„Ispisoace şi zapise“* IV' p. 77.
2. Ibidem cf. II p. 226; III pp. 23, 84, 108.
3. Ibid. IV' p. 93. *„Cuzeştii“* p. 135.
4. Ib.
5. Ib. III p. 85.
6. Ib. II p. 230.
7. Mich. Kogăl. o. c. II p. 230.
8. Rev. *„Biserica ortodoxă română“* Bucureşti an. XIII (1890) nr. 11 p. 622.

Lui Vasile, care era şi cel mai mare dintre feciorii săi, singur *„alesu-i-au şi loc de casă la Floreni, lîngă Epureani mai la cîmp, unde i-au fost casăle"* întîiu. După răscoala din timpul Ducăi Vodă însă, arzîndu-i-se casele; iar Gavriliţă văzînd pe fecioru-său *„ajuns la grele vremuri de traiu, socotit-au... că departe un frate de altu"* nu puteau a *„mai trăi"*, *„unde i-au fost casele întăiu, fiind mai la cîmp"* şi *„i-au zis singur dumnialui"*, *„să, meargă să-şi facă casă la Bărlăleşti"*, *„lîngă Epureani, din jos"*.[1]

Gavriliţă, deci, trebue să-şi fi dat obştescul sfîrşit printre anii 1685, 1686 mult 1687. La 1689 feciorii săi vorbeau de *„dumnealui, răposatul părintele nostru"*,[2] care ajunsese în cele din urmă, cum am văzut, la rangul boieresc de *„vornic mare de ţara de jos"*.[3]

După o versiune însă, ce ne este împărtăşită de Ioan Neculce în a sa cronică, moartea lui Gavriliţă pare să fi fost altfel. Se zice că: *„trimis-au pe Gavriliţă Vornicul în ţara—Muntenească la Şerban Vodă, Cantemir Vodă, că văzuse, că s'au măniat Şerban Vodă pentru Iordachi şi pentrucă nu s'au închinat la Leşi, după cum se adeverise, cînd l-au pus Domn. Şi întorcîndu-se Gavriliţă Vornicul înapoi îndată au şi murit. Zic să-l fi otrăvit Şerban Vodă"*.[4]

Gavriliţă pare să fi avut către sfîrşitul zilelor sale şi pe o a treia soţie, pe o Vasălcă, fără însă a ne putea sprijini pe altă ceva de cît pe *„Spiţa"* căminarului Iordachi Mălinescu-Văleni.

Cît despre mormîntul său cu *„acel a lui Konsta"* un alt strămoş, caută a ne încredinţa însuş Mitropolitul Veniamin, pela la 1806, că *„există astăzi încă în amintita mănăstire"*, adică din *„valea Ciocăneştilor"* supranumită şi Bursuci, care era ctitoria lui Gavriliţă Costachi—marele vornic.[5]

Feciorii lui Gavriliţă Costachi.

După cum ni-i caracterizează Neculce, trebue să fi fost mai mulţi de cît putem cunoşte noi, mai mari şi *mai mici.*

Am văzut în urmă, cum că Gavrliţă de frica lui Dumitraşcu Vodă Cantacuzino, cînd fuge în Ţara Romănescă, atunci el s'a *„rîdicat cu feciorii lui"*.[6] Cine erau şi cam cu ce se ocupau o pu-

1. Rev. *„Bis. ort. rom."* p. 623.
2. Ibidem p. 622.
3. Ibid.
4. Mich. Kogăl. o. c. II p. 234.
5. „Eclaircissments sur la question..."
6. Mich. Kogăln. o. c. II p. 226.

tem şti. *„Şi era o samă din feciorii lui*—ne spune Ioan Neculce—*„cam fără de ispravă, zlobivi, Lupul şi Solomon şi Costachi. Aveau slugi tălhari la casele lor de ţineau drumurile, de ucideau Turcii şi furau bucate din Bugeac, cai, epe şi se făceau farmutale tot deauna şi slimuri cu Tătarii pentru faptele lor şi nu putea să zică nime nimic de frica lui Gavriliţă. Şi Domnul deşi ştia, răbda"*.[1] De aceia se şi explică, că Vodă îndată după moartea lui Gavriliţă, ridică la rangul boieresc de vornic nu pe unul din aceştia, ci pe Vasilachi,[2] care era cel mai mare şi poate şi mai puţin compromis în faptele arătate de cronicar.

Cu alte cuvinte chiar sub Cantemir Vodă, feciorii lui Gavriliţă, nu mai aveau, nici unul din ei *„trecere la domnie ca tată-său"* şi începuse a mai scădea *„din volniciea ce aveau [pe] cînd trăia tată-său"*.[3] De aci negreşit, că putem afla şi enigma amestecului acestor fraţi în complotul urzit împotriva lui Cantemir, care a avut drept consecinţă moartea lui Miron Costin şi a fratelui său Velicico. Căci la o nuntă a lui Ioan Paladi, făcută la Băcani din sus de Bîrlad *„strînsu-s'au*—acolo—*toţi feciorii lui Gavriliţă şi cu alţi boieri mulţi de ţara de gios"* printre care se afla şi Velicico *„fiind cumnat lui Paladi"... şi s'au sfătuit şi s'au giurat cu toţii ei în de ei să fugă în ţara Muntenească la Brîncovanul Vodă, să le dea agiutor de cheltuială"*, ca să poată să meargă *„la Poartă să pîrască pe Cantemir Vodă"* şi „să-l scoată din domnie" şi cu gîndul de a rîdica pe Velicico, domn.[4]

Dar după cum ştim complotul a fost descoperit şi s'a încheiat cu acea tragică omorîre a lui Miron Costin şi a fratelui său Velicico. Iar pe *„Vasilie Vornicul, feciorul lui Gavriliţă şi pe fratele-său Solomon şi pe frate-său Costachi"* dimpreună cu alţii, Cantemir a pus de i-a *„prins şi i-au închis"* numai *„Lupu feciorul lui Gavriliţă şi Constantin cumnatu-său, paharnicul Lambrino şi cumnatu-său, Ivaşcu şi Antioh Jora şi Bujorăneştii şi alţii din Bujorăneşti au scăpat în ţara Muntenească la Brîncovanul Vodă şi de acolo s'au gătit şi s'au dus la Udriiu la Poartă, să pîrască pe Cantemir Vodă"*.

1. Mich. Kogăln. p. 230.
2. Ibidem p. 235.
3. Ibid. o. c. II p. 235.
4. Ib. p. 240.

Cantemir Vodă însă înțelegînd toate acestea a și trimis pe *„Bogdan Hatmanul și pe Iordachi Ruset Visternicul cu alți mulți boieri“* și pîrîndu-i *„cu toții la divan“*, *„i-au dat pe toți de grumazi de i-au pus în obezi și i-au adus la Cantemir Vodă în Iași“* de i-a pus în închisoare și după porunca Porții nu i-a omorît. Căci și-a *„adus aminte și de giurămîntul ce au giurat Cantemir Vodă lui Gavriliță Vornicul celui bătrîn, să nu-și atingă sabia lui de neamul feciorilor lui.“* Ci a *„pus bani pe toți să-i întoarcă cheltuiala dela Poartă.*[1]

Cînd în 1711, se purta războiu la Stănilești între Ruși și Turci, iar Lupu Costachi unul din feciorii lui Gavriliță-vornicul, se bejănărise la mănăstirea Bursuci din codrii Tutovii, acesta avea pe lîngă dînsul și pe *„niște frați ai lui mai mici*[2]*“*. Care erau însă aceștia, cu nimic nu ne putem dumeri.

Prin urmare feciorii lui Gavriliță-vornicul erau: Vasilachi Costachi-vornicul, care era și cel mai în vîrstă,[3] Lupu Costachi,[4] Constantin Costachi marele logofăt poreclit și Negel;[5] Solomon—mare vornic[6] *„ucis de Tătari la locul numit Manină“*;[7] Gavril Costachi—Gavriliță mare paharnic;[8] staroste de Putna[9] ș'apoi mare ban[10] și Toderașcu mare paharnic.[11]

In depănarea evenimentelor secolului al XVIII-lea ale istoriei politice a Moldovii, noi întîlnim și alte persoane cu numele familiei Costachi, cari participă la toate mișcările, fără însă a putea determina încrîngătura în chip sigur cu marele trunchiu și fără a ne putea spijini cu certitudine pe genealogiile înjghebate[12].

---

1. Mich. Kogăln. o. c. II pp. 241—242.
2. Ibidem o. c. II p. 313.
3. Ibid pp 235, 242.
4. Ib. pp. 242, 313, III 88.
5. Ib. II pp. 386, 230, 242.
6. Ib. pp. 230, 242; Gh. Ghibănescu *„Ispisoace și zapise“* vol. IV 1 p. 71
7. *„Spița preosf*[*ințitului*] *proin Mitropolit Veniamin Costache“* publ. *„prin căminarul Iordachi Mălinescu-Văleni 1842 Febr. 6“* de Georgie Baricz într'un *„Supliment“* la *„Foaie pentru minte, inimă și literatură“* din 1842 Brașov Nr. 19.
8. Cf. Mich. Kogălniceanu o. c. II p. 369; rev. *„Biserica ortodoxă română“* an. XIII, p. 623; Inscripțiile bis. satului Mînjești din jud. Iași. Insemnarea de pe Cazania lui Varlaam.
9. Mich. Kogăl. III p. 159.
10. Ibidem II p. 386.
11. Ibid.
12. *„Spița...“* cit. Octav—George Lecca *„Familiile boerești române“* București MDCCCXCIX pp. 292 și urm; Gh. Ghibănescu *„Roșieștii...“* arborele genealogic dela urmă.

Vasile sau Vasilachi Costachi feciorul lui Gavriliță Costachi—marele vornic al țării de jos.

Era cel mai în vîrstă. Ceilalți frați ai săi îi și ziceau *„dumnialui mai mare fratele nostru Vasilie Costachi vel vornic"*.[1]

„Giupâneasa dumisale" se chema Catrina, ce era fiică de a lui Cantacuzino[2] și aveau și *„cuconi"* pela 1691.[3] Gospodăria le era din început la Bărlălești.[4]

La 1681 Octombrie 13, dintre rangurile boierești avea pe acela de comis, cînd îl aflăm iscălind pe un act de danie *„Vasilachi Gavriliț"* alături de tatăl său, de Velicico Costin vornicul cel mare și de Cantemir - sărdaru.[5]

Incă trăind bătrînul Gavriliță—tatăl său și care cugetînd că *„pentru multa, puțina agonisita dumisale"* feciorii săi, să nu se tragă *„la divanurile Domnilor și pre la boiari"*, cu stăruinți și plocoanele vremii, găsește cu cale să dea fiecărui, ce i se cuvine, împărțind *„sate și bucate tuturor fraților"*. Iar lui Vasile în persoană *„alesu-i-au loc de casă la Floreani, lîngă Epureni, mai la cîmp, unde i-au [și] fost casele"* întăiu. Intîmplîndu-se însă răscoala din timpul Ducăi Vodă în frunte cu Savin Zmăcicîne și cu Moțoc din Polonia și mergînd cu prădăciunile și pustiirea și prin josul țării, au ajuns și *„pela Floreani și-au aprins casele"* lui Vasile Costachi. Deci încă trăind Gavriliță *„și văzînd că ajunsă—* Vasile—*la grele vremi de traiu"* și mai socotind *„că departe un frate de altu"*, nu vor putea trăi, iar lui Vasile *„unde i-au fost casăle întăiu, fiind mai la cîmp"* singur tată-său i-a spus ca să-și *„facă casă la Bărlălești"*, cari erau *„lângă Epureani din jos"*.[6] Insă Bărlăleștii erau ai lui Constantin. Deci s'au socotit frații între ei și Constantin ca cel ce-i stăpînea, cedează din *„locul Bărlăleștilor"* cu tot venitul, să-l stăpînească el și fiul său și tot neamul ce se va trage dintrînsul.

De însemnat, că un hotar al acestui loc, mergea *„pe deal deasupra Florintii"*. Iar la învoiala aceasta participau *Costachi Gavril, Constantin vel paharnic, Pavel Bujoreanu vel sulger* și cu *Lupul Costachi biv sulger.*

1. Rev. *„Bis. ort. rom."* an. XIII pp. 622—623.
2. *„Spița..."* Căminarului Iordachi Mălinescu-Văleni.
3. Gh. Ghibănescu *„Ispis. și zapise"* vol. IV part. I pp. 180, 18.
4. Ibidem.
5. Ibid. p. 48.
6. Rev. *„Bis. ort. rom."* an. XIII p. 622—623. 7. Ibidem pp. 623—624.

Murind Gavriliţă cel bătrîn, Cantemir Vodă pune vornic pe *„fiul său Vasilachi"*, care însă *„nu avea trecere la domnie, ca tată-său"*.[1]

După ce s'a descoperit complotul urzit împotriva lui Cantemir, din care năprasna morţii a căzut asupra celor doi fraţi Miron Costin şi Velicico, pe *„Vasile vornicul"* şi *„pe frate-său Costachi"*, Vodă a pus de i-a prins şi i-a închis.[2]

In 1691 Februar 2, Vasile Costachi — mare vornic de ţara de gios şi cu giupăniasa dumnisale Catrina, cumpăr o moşie dela ţinutul Fălciului de pe apa Idriciului *„la Roşiiaci alăturea cu satul Roşiacii"*.[3] Iar în 1694 Constantin Duca Vodă dă poruncă boierului Buta să meargă la faţa locului şi să aleagă toate părţile de moşie pe care le avea Vasile Costachi *„de danie şi de cumpărătură"* la Corotiani, Foleşti, Băceani, Căprioara, Dumeşti şi la Vătcani din ţinutul Fălciului.[4]

Maria fiica lor încă primeşte dela nînaşii ei, cari o botezaseră, partea lor din Bereşti.[5] Maria este măritată după Toderaşco Sturza.[6]

In a doua domnie Constantin Duca Vodă, *„supărînd pe boierii ţărei şi pe toată ţara, s'au sculat"* din ei *„ce erau mai capete"*, *„Vasile Costachi vornicul cu fraţii săi şi cu Bujorenii rudele lor şi cu Bogdan—hatmanul şi cu Antioh Jora—hatmanul"* şi alţi mulţi şi au fugit în Ţara Românească. Şi cu tot jurămîntul de asigurare făcut la Focşani în faţa Mitropolitului Misail, a episcopului de Buzău şi a tuturor boierilor munteni şi moldoveni, că dacă boierii pribegi se întorc în Moldova nu li se va întîmpla nimic, totuş Vasile Costachi—marele vornic, Bogdan—hatmanul şi cu alţii nu s'au încrezut şi s'au întors iarăş la Vodă Brîncoveanu.[7] Deci *„lăsîndu-şi casele şi pămîntul, nu dormeau, ce şi căutau prilejul trebilor"* lor *„cu agiutorul domnului muntenesc"*.[8]

Vasile Costachi pare a nu fi avut decît un fecior[9] şi o fiică pe Maria[10] şi nu putem preciza cînd moare.

---

1. Mich. Kogăl. o. c. II p. 235.
2. Ibidem pp. 241—242.
3. Gh. Ghibănescu *„Isp. şi zap."* vol. IV part I p. 180.
4. Ibidem o. c. pp. 31—32; 33—34.
5. Ibid. vol. I . II p. 18.
6. Ib. p. 20.
7. Ibid III pp. 28—29; 113.
8. Ib. pp. 93—94.
9. Rev. *„Bis. ort. rom."* p. 623.
10. Gh. Ghibănescu *„Ispis. şi zapise"* IV. II p. 18.

Lupu Costachi.

Era feciorul lui Gavriliță Costachi Vornicul [1] și după *„Spița"* căminarului Iordachi Mălinescu-Văleni avea de soție pe Ruxanda pe la 1709. Prin 1689 April 17, îl găsim că iscălește cu rangul boieresc biv [= fost] sulger.[2]

Cînd în luna Decemvrie 1691, cronicarul Miron Costin cu frate-său Velicico plăteau cu viața lor, complotul de răsturnare a lui Vodă Cantemir, Lupu după sfatul prevenitor al lui Velicico se refugiază în Țara Românească la Brîncoveanu, dimpreună cu doi cumnați ai săi Ivașco, Constantin și Antiohie Jora. De aci Brîncoveanul i-a trimis la Poartă *„cu răvaș de jalobă"*. Și toate acestea par a se petrece mai din nici o pricină temeinică, ci mai mult din aceia a zavistiei *„ce aveau toți și mai ales casa lui Gavril Costachi-vornicul, cărora le era Cantemir Vodă tuturor cu bine"*.[3]

Zavistia deci, nu putuse să vadă sub acoperișul casei gavrilițești înflorind, rodurile unei prietenii sprijinită odinioară cu atîta dezinteres și avînt. Sau poate tocmai din pricina acestei prietenii, care nivelase altădată orice diferență dintre boierul devenit Domn și boierul, care ar fi putut deveni. In definitiv zădarnică fusese toată atenția de recunoștință a lui Cantemir, asupra casei lui Gavril Costachi-vornicul, pentrucă îl sprijinise la urcarea sa în domnie.

Sub întâia domnie a lui Constantin Duca Vodă (1693—1695), Lupu Costachi îndeplinește slujba de mare visternic al țării și era în oarecare intimitate cu Vodă. Acesta adesa îi spunea: ca *„să cheltuiască cît de mult, că numai de pre bucatele lui Bogdan și a[lie] lui Iordache își vor întoarce banii"*.[4]

Din rangurile boierești pe la 1701 avea pe acela de mare spătar, cînd umbla să-și aleagă și să-și hotărască părțile de moșie din Scripțănești.[5]

In a doua domnie însă a aceluiaș Domn, Lupu Costachi nu se mai bucura de aceiași bunăvoință. Și era natural. Constantin Duca Vodă își schimbase firea. Deci, cea mai mare parte din boierii țării sculîndu-se tocmai cu frații săi în frunte, cu Vasile

---

1. Mich. Kogăl. o. c. II p. 313, III p. 88.
2. Rev. *„Bis. ort. rom."* an. XIII p. 624.
3. Mich. Kogăl. o. c. III p. 88.
4. Ibidem o. c. III p. 89.
5. Gh. Ghibănescu *„Cuzeștii"* Iași 1912 p. 189, 192.

Costachi vornicul şi cu Bujorenii rudele lor şi cu alţii, unia pleacă ca după obiceiu în Ţara Românească, iar alţii în ţara Ungurească. Se zicea, că fuga aceasta era cu ştirea lui Brîncoveanu, care primi destul de bine pe boierii uneltitori.

Constantin Vodă Duca, ne mai putînd erta duplicitatea neamului Gavriliţesc, porunceşte ca Lupu Costachi dimpreună ca alţii boieri, să fie închis „în casa cea mică".[1] Mai apoi răsgîndindu-se, le dădu drumul însă desigur obligîndu-i să plece împreună cu el spre Ţarigrad pentru a se plînge împotriva lui Brîncoveanu şi aş întări domnia. Din alaiul domnesc trebue să fi făcut parte şi Lupu care întîlnindu-se cu boierii pribegi prin urmare şi cu ceilalţi fraţi ai săi, izbutesc să dobîndească dela Sultan mazilirea lui Duca Vodă.[2] Iar boierul dintre ei, care le cîştigă toate simpatiile pentru a fi ales Domn este Mihai Racoviţă.

Cînd Mihai Vodă Racoviţă vine cu a doua domnie, Lupu Costachi ca mare vornic, caută aş întări stăpînirea asupra moşiei Cojerii după zapisele „de cumpărătură, ce au arătat dela moşnenii" din Cojeri.[3]

In 1711, aflăm pe Lupu Costachi, că este dator lui Dumitraşcu Vodă Cantemir „din goştină cu trii mii de galbeni. Şi-i mai didese şi opt sute de galbeni să cumpere pîne dela Bîrlad, ca să se afle la vreme de trebuinţă ori la care parte i-ar trebui." Iar Lupu Costachi auzind că Dimitrie Cantemir s'a „închinat la Moscali" a strîns cîteva rude ale lui şi s'a „făcut tabără la mănastire, la Bursuci" şi s'a „închis cu cîteva gloate acolo";[4] cu alte cuvinte s'a „bejănit la mănăstirea Bursuci";[5] iar lui Dimitrie Cantemir nu-i trimitea nici banii şi nici pîne. Şi de acolo dela Bursuci scria lui Şeremet *„veşti dela Turci"* *„de-şi făcea obraz"* clevetind pe Cantemir. Turcilor în schimb *„scria într'alt chip, cu alt obraz. „Că sunt Moscali puţini"* şi oastea-i flămîndă, ca Vizirul să treacă Dunarea fără grijă şi că va bate pe Moscali. Iar Şeremet şi cu Cantemir aflînd de toate aceste isprăvi ale lui Lupu, au trimis pe un polcovnic, anume Chigheciu cu vre-o trii sute de Moldoveni şi un

1. Ibidem pp. 29, 114.
2. Mich. Kogăl. o. c. III p. 29.
3. Gh. Ghibănescu *„Familia Raşcanu"* Iaşi 1915 p. 132.
4. Ib. III p. 48.
5. Mich. Kogăl. o. c. II p. 313.

căpitan cu vreo două sute de dragoni, să-l prinză şi să l aducă la dînşii.[1]

In altă parte însă se spune, că vremea apucîndu-l tăbărît acolo la mănăstirea Bursuci, n'a mai *„cutezat să iasă“*, cînd i-a scris Cantemir, de grija ce avea de Tătari, cari umblau prădînd, fie ca să nu fie socotit printre boierii închinaţi Ruşilor.[2]

Aşa că atunci cînd sosi polcovnicul Chigheciu, „la tabără, unde era Lupul“, aceasta era înconjurată de Turci şi de Tătari. Iar Lupul se apara „cu alţi bejenari ce erau, cît puteau să nu-i dobîndească. Şi au căutat şi lui Chigheciu Polcovnicul—ne spune cronica—a sta şi el cu Lupul a se apăra, ca mai bărbăteşte stînd, cineşi pentru capul său“.[3]

Neculcea însă care vedea numai viclenia stăpînind neamul Gavriliţesc relatează, că atunci cînd veni Chigheciu să-l prinză şi să-l ducă la Cantemir „s'a făcut bolnav şi el şi giupîneasa lui şi au început a-i cinstire şi a-i dăruire pre acei trimeşi şi li s'au rugat de l-au lăsat pre dînsul şi au trimis pre nişte fraţi ai lui mai mici şi pre un fecior a lui de trup, zicînd că de-i va mai trece a eşi înaintea oştii moskiceşti la Fălcii cu oastea cea putea strînge şi cu zaherea. Şi aşa, crezîndu-l, l-au lăsat şi luînd pre fraţii lui şi pre feciorul lui i-au dus la Şeremet, care lăsare a Lupului au fost Moscalilor de mare stricăciune. Că el tare a îndemnat pre Turci să treacă Dunarea, că se temea Vizirul“.[4]

Pe această istorisire a lui Neculcea noi înclinăm a pune mai multă bază, ca unul care fiind în tabăra Moscalilor, ştia mai bine de cele ce se petreceau referitor la acest fapt. Căci tot el Niculce adaugă mai departe: dar în scurtă vreme a venit veste şi Impăratului dela Lupul vornicul, că Vizirul a trecut Dunărea şi vine în sus.[5] Iar în acelaş timp prinzînd scrisorile Impăratului adresate către Toma, le trimite Vizirului.[6]

Vizirul pe vremea aceasta se afla la Stănileşti.[7] „Atunce din Turcii ce dodăiau la tabăra unde era Lupul Vornicul“, cică

1. Mich. Kogăln. III p. 48.
2. Ibidem II, p. 313.
3. Ibid. o. c. III p. 48.
4. Ib. II p. 313.
5. Ib. II p. 339.
6. Ib. o. c. II p. 319.
7. Ib. p. 320.

ar fi spus Vizirului „că este un boier întro tabără şi de cîteva zile se apără de Turci şi de Tătari şi nu-l pot dobîndi. Şi îndată au trimes"[1] „să-l aducă dela băjenii dela Bursuci"[2] „şi să vie să nu se teamă." Dar cum să nu se fie temut fieşcine—zice cronicarul Nicolai Muste—la vremea de atunce? Un om să dea samă pentru o ţară!" Deci a mers „Lupul cu multă frică la Vizirul şi au căzut în genunchi înaintea Vezirului; iară Vezirul cu mînie mare îl mustra făcîndu-l hain şi viclean şi în tot felul ca un puternic. Lupul îngenunchiat îşi aştepta peirea; iar după ce l'au mustrat Vezirul cît au vrut, atunce şi Lupul luîndu-şi voie să grăiască au început" „a se apăra de fapta lui Dumitraşco Vodă avînd cale cuvintelor sale: „Ce vinovaţi suntem pentru domnul ţărei, ce s'au rocoşit? Noi la Poarta Impărăţiei să-l cerem domn n'am venit; noi chizeşi de dînsul nu suntem; noi în rocoşirea lui şi în sfatul lüi amestecaţi nu am fost; el însuşi şi-au scos domnia dela Poartă şi au venit asupra noastră. Noi dacă am simţit că s'au rocoşit am fugit dinaintea lui, cine cum am putut. Noi tot suntem robii Impăratului şi a măriei tale".[3]

E drept că Ioan Neculce pune în gura lui Lupu aceiaşi plîngere, însă pare a fi mai energică, dezordinea dela Inalta poartă cu numirea Domnilor este vizată direct şi mai cu îndrăzneală. Ceia ce ne face ale crede a fi mai aproape de adevăr, cînd ne gîndim la raporturile dintre cronicar şi familia Gavriliţeştilor. Chipul lui Lupu înadevăr că ne apare de acea cerbicie caracteristică neamului.

Cică ar fi spus: *„nici boierii, nici ţara"* n'au vre o vină ci *„vinovată"* este Poarta *„că pre care nu-l ştie ţara şi dîndu-i Poarta sabie face în ţară ce îi este voia. Precum şi pre acesta e Dimitraşco* Vodă, *l-ai pus Măria Ta fără ştirea ţărei şi au făcut, ce i-au fost voia. Iar mai înainte vreme era obiceiu de îşi alegeau boierii şi ţara domn pe cine pofteau ei, pe acela punea şi Poarta".*[4]

Deci Vizirul auzind acestea *„nimic n'au mai răspuns"*[5] şi *„îmblînzîndu-se"*[6] ar mai fi întrebat pe Lupu, că unde sunt cei-

1. Mich. Kogăln. p. 339.
2. Ibidem III p. 49.
3. Ibid. o. c. III p. 49.
4. Ib. II p. 339.
5. Ib.
6. Ib. III p. 49.

lalți boieri *„ai voștri“?* Iar el ar fi răspuns: că *„unii au fugit în țara ungurească, alții sunt prin munți și prin codri, cine pe unde s'au putut mistui de groaza robiei“*.[1]

Apoi vizirul l-a „îmbrăcat în caftan și l-au trimis să fie Caimacam în Iași până a trimite Impărăția un domn în Moldova.[2] Și i-a mai dat și „ferman“ ca să cheme pe toți boierii, „să vie la locurile“ lor „și să fie ertați, să nu aibă nici o grijă“ și să-și aleagă domn pe cine vor socoti. Insă Lupu Vornicu „îndată au pomenit pentru Mihai Vodă, zicînd: „Avem domn mazil la Poartă pre Mihai Vodă“ de va fi mila măriei tale, acela să ne fie domn“.[3] Dar cum se întîmplase acolo, ca să fie dragoman Ianachi fratele lui Nicolai Vodă, pe care ar fi dorit să-l vadă din nou domn,— auzind pe Lupu „înaintea Vizirului pomenind pentru Mihai Vodă— și zice că îndată au pus gînd rău asupra Lupului“.[4] Dar tot lui Lupu, dela această împrejurare zice Mustea, că se datorește, de a nu fi fost țara prădată de Tătari.[5]

Deci Lupu vornicnl pornind către Iași și ajungînd la Frumoasa a scris lui Curt Pașa să iasă din oraș, trimițîndu-i și o carte a Vizirului. Iar Curt nu se da ieșit. Lupu însă îi scrie din nou amenințîndu-l că se va întoarce la vizir „și l-a foarte pîrî“. Atunci Curt speriindu-se, a eșit din Iași, luînd-o către vizir. Deci numai după toate acestea Lupu cu celalt Caimacam Macsut, a intrat în oraș. Iar Antioh Jora biv Hatman, auzind că este „văru-său vornicul Lupu Caimacam în Iași“, a alergat și el la văru-său Lupu să fie și el Caimacam cu dînșii spunînd Neculce—gîndindu-se ticălosul că i se va uita vina lui, cea de au fost cu Moscalii de-i chiema“. „Numai osînda lui Dumnezeu prea pe rar om de-l trece“, că Lupu îndată ce l-a văzut sosit în Iași „ca un Lup nesățios“, au și început a prinde „pre slujitori și pre căpitani, carii fusese cu Moscalii și-i închidea și-i bătea și le lua pungi de bani, zicînd, că au agonisit din jacurile Turcilor“.

Și nu numai cu atît s'a mulțumit a face Lupu. Dar a „luat leafă și au și pus bani pre tîrg, pre neguțitori și pre alți breslași și au pus de tot omul bejenar să dee cîte doi lei și oamenii n'a-

1. Mich. Kogăln. o. c. III p. 49.
2. Ibidem II p. 339.
3. Ibid. III p. 49.
4. Ib.
5. Ib. pp. 49, 50.

veau ce mînca, că era săcuşorul de făină cîte cincisprezece lei şi încă nu se găsea".

Deci bieţii oameni văzînd răul ce se deslănţuise asupra capului lor şi cum vizirul încă nu plecase din ţară, plîngîndu-i-se, a trimis pe un Capegi-başa care a „prins pe Lupul Vornicul şi pre Antioh Jora Hatmanul şi pre Macsut Postelnicul, carii erau Caimacami şi i-au pus în obeze de i-au dus la cetate la Varna, preste Dunăre surguni, de au şezut acolo doi ani la pedeapsă". Şi încheе Neculce şi „pentru fratele Lupului au tras şi ceilalţi pedeapsă şi s'au plinit atunce un cuvînt prost ce zice: cu iarba cea uscată arde şi cea verde".[1]

Nicolae Vodă însă i-a scos şi i-a adus în ţară „făcîndu-şi— oarecum prin aceasta—obraz, că nu sunt de, dînsul închişi, ce el au făcut milă de i-au scos din închisoare".[2] Iar banii ce-i strînsese „din tîrg din Iaşi, i-au luat Nicolai Vodă, dînd strînsoare şi bătaie unui diac de visterie ce-i erau pe seamă pentru cîţi bani erau cheltuiţi la trebile ţării".

Totuş slobozirea lui Lupu din închisoare dimpreună cu a lui Antioh Jora Hatmanul, n'a fost făcută numai după dorinţa lui Nicolae Vodă, ci şi prin mijlocirea Hanului tătărăsc. Lupu era destul de capabil, pentru a pune capăt unei închisori care numai vremelnică n'a fost pentru unul ca el. De acolo dela Varna, desigur că a trimis din închisoare Hanului prin care-i giurueşte „nişte sate" pe Prut la Greceni,[3] arătîndu-le ca fiind ale lui, însă cele „mai multe" din ele „erau omeneşti". Hanul de bună credinţă interveni la Nicolae Vodă şi aşa dobîndi eliberarea. Dar ca un om ce se gîndea pentruca să-ş refacă şi ceva averea, dela Varna nu apucă drumul Moldovii, ci trecu în ţara Muntenească la Brîncoveanu şi de acolo, cerea lui Vodă dela Iaşi „să'i dee moşiile boierilor celor ce sunt la Mosc şi alte lucruri multe". Şi Nicolae Vodă se temea că începuse Lupu a-l pîrî la Poartă de oarece „avea şi pre Han agiutor". Iar Neculce cronicarul ca un cunoscător al lucrurilor ce era, ne spune că Nicolai Vodă a „căutat numai să-i facă pre voie, să vie în ţară". Şi îndată ce sosi îl puse Vornic mare, i-a „dăruit şi opt pungi de bani". Iar el dacă a văzut că nu-i de „agiuns atâta" a

1. Mich. Kogăln. o. c. II p. 340; III p. 50.
2. Ibidem. o. c. III p. 50.
3. Gh. Ghibănescu *„Roşieştii..."* p. 23.

„cerşut şi satele boierilor ce erau pribegi la Mosc. Şi i le-au dat deodată". Dar după ce a venit Luca Visternicul, unul din cei ce plecase cu Dumitrască Cantemir la Ruşi „le-au luat". Şi Lupu n'a avut ce face, că le-a înapoiat Lucăi. Iară mie—ne spune cu îndurerare Neculce—îmi sta mare pedecă, ca să nu pot veni în ţară, să-mi ţie el moşiile. Şi nu se temea de osînda lui Dumnezeu, ca să-şi aducă aminte cîte pedepse şi urgii dela domni pre la închisori, în cîteva rînduri au tras, care mai pre urmă au giudecat Dumnezeu, că mi-am făcut şi eu pace la domnia lui Mihai Vodă şi cu giudecata Mitropolitului Ghedeon şi a tot divanul mi-am luat şi eu moşiile dela feciorul Lupului de mi le-am stăpînit".[1]

Deci ori cît de interesat ne-ar părea aici Neculce, totuş un fapt rămîne în picioare. Lupu cu toate vicisitudinile prin care trecuse, bizuindu-se numai pe simplul fapt, că el a urmat politica turcească cerută de interesele curente ale ţărei—şi aceia am văzut cum o făcuse—nu numai că nu se mulţumeşte cu avantagiile pe care le culese de pe urma acestei abile atitudini, dar caută să mai tragă şi de pe urma nenorociţilor de boieri, care apucaseră calea exilului de bună voie; în Rusia urmînd lui Dimitrie Cantemir. Căci fiind deplin stăpîn pe situaţie, sili pe Vodă a-i deposeda de moşii, din care pe a unora le luă chiar el. Nicolae Vodă însă nu domni mult în Moldova, căci Ştefan Cantacuzin avînd aceiaşi soartă ca şi Brîncoveanu, trecu în Muntenia în locul acestuia. Deci gătindu-se de purces, atunci la plecare se zice că „multe voroave, ce nu s'au căzut au grăit Lupul—vornicul lui Nicolai Vodă, împotrivă. In loc de cinstea şi mila ce au avut dela acest Domn, el îi mulţumi cu voroave proaste, după cum este firea acestui neam a Gavriliţeştilor—zice Neculce—de nu sunt nici unui Domn mulţămitori, ce pre urmă tot cu năpasti le mulţămesc,[2] care în scurtă vreme şi-au răsplătit Nicolai Vodă această gălceavă de către Lupul Vornicul, că pentru sumeţia lui şi-au pus ticălosul capul, precum istoria înainte va arăta".[3]

Cum s'a întîmplat peirea lui Lupu vornicul ? Mihai Racoviţă Vodă, cînd veni cu a treia domnie a lui în Moldova (1716) după obiceiu a treia zi vedem, că printre alţii, nu uită a boieri şi pe Lupu

1. Mich. Kogăln. o. c. II p. 244.
2. Ibidem. o. c. II p. 350.
3. Ibid.

Costachi pe care îl cinsteşte, ca să fie mare vornic de ţara de gios; iar pe frate-său Constantin Costachi îl face mare visternic.[1]

Nicolae Vodă însă din Ţara Românească, care nu avea nici un amenajament pentru boierii lui de acolo umplînd închisorile cu ei; iar alţii plătind cu capul această urgie domnească, de peri atunci până şi Mihai Spatarul Cantacuzino, şi-a *„adus aminte“ „şi de gîlceava ce i-au făcut Vornicul Lupul, cînd au trecut din Moldova în ţara Muntenească“*. Şi cum avea de prieten pe turbatul şi sorbitorul de sînge Vizir Gin-Ali-Paşa nu i-a fost greu de a-l arăta pe Lupu *„cum că este hain, agiuns cu Moscalii“*.

„Deci Gin-Ali-Paşa Vizirul, cum au înţeles au şi trimis un Capegi-başa de l-au pus în obeze pe Lupul, de aice dela Mihai Vodă şi ajungînd pre Vezirul pe drum la Dunăre, nici l-au mai giudecat, numa ce l-au scos şi acolo în cîmp au pus de i-au tăiat capul iară trupul lui au rămas neîngropat, de l-au mîncat paserile. Aşa au perit Lupul Vornicul din pîra lui Nicolai Vodă“[2].

El este ucis probabil în 1716.

Paharnicul Constantin Sion, aducînd vorba despre evenimentele anului 1711, de cînd cu războiul dela Stănileşti zice: „... şi pentru necredinţa Lupului Costache către Rosia, au poroncit Petru de a se blăstăma în veci în toate bisericile Rosiei neamul Costăchesc. Dar aşa precum Lupul-Costachi ca moldovan săracul, au fost dator a păzi credinţă patriei lui, Dumnezeu se vede că n'au ascultat blăstămul rusăsc şi au făcut precum sfîntul duh prin gura lui David au zis: că eí vor blăstăma şi tu vei blagoslovi, că cu adevărat să vede c'au blagoslăvit, pentru că las că neamul acesta ca altele mari vechi n'au căzut. Dar încă din'el au răsărit luminătorul bisericei Moldovei, vestitul şi prea sfinţitul Mitropolit Veniamin, care a păstorit aproape o jumătate de veac pe Moldoveni şi prin ale sale mijlociri către Rosia, întrebuinţate în anul 1822, cînd era pribegit în Basarabia din turburările făcute în ţară de turbăciunea grecească, s'au ridicat blăstămul deasupra neamului Costăchesc legiuit de marele Petru la 1711“.[3]

Feciorii lui Lupu Costachi.

Cînd Lupu Costachi, se bejănărise la mănastirea Bursuci din codrii Tutovii în 1711, apărîndu-se împotriva Turcilor şi a Tăta-

1. Mich. Cogăln.
2. Ibidem. o. c. II p. 351.
3. Arhondologia Moldovei Iaşi 1893. pp. 22—23

rilor rătăcitori, lîngă dînsul avea şi pe *„un fecior a lui de trup"*, pe care l-a trimis zălog la Ruşi.[1] Nu putem însă stabili, dacă era *Iordachi*[2] sau *Scarlatachi*,[3] dar nici cîţi a avut. Abia tîrziu de tot (1766) aflăm că *„feciorii Lupului vornic"* au fost rămaşi la o *„judecată"*, cînd s'au şi *„lepădat de moşiile părinţeşti pentru datorii, ce au fost (tot) părinţeşti"* la nişte *„datornici"*.[4]

Iordachi Costachi era mare clucer prin 1721, cînd se judeca cu feciorii lui Vasilachi Răşcanu pentru moşia Cojari ce fusesă neguţată de însuş *„Lupul-vornic tatăl lui Iordachi-cluceru* cu 190 lei, pentru care nu dăduse de cît 30 lei.[5]

Pare să fi avut de soţie pe faţa hatmanului Dumitraşcu Racoviţă după *„Spiţa"* căminarului Iordachi Mălinescu-Văleni.

In 1727 din rangurile boiereşti avea pe acela de mare stolnic[6] şi era nepot hatmanului Constantin Costachi poreclit Negel, dar nu cred a fi fost văr primar cu Gavril marele paharnic şi cu Toader Costachi-stolnicul.[7]

Sămăna întru toate tatălui său, mai ales dacă fiind tînăr, el va fi fost acela, care luase parte, alăturea de tatăl său la asediul încercat de Turci şi Tătari, împotriva bejănarilor cuibăriţi între zidurile mănăstirii Bursucilor şi apoi trimis zălog la Ruşi.[8] Ar urma deci că tinereţa îi fusese destul de încercată în neastîmpărul şi înfrigurarea luptelor şi in zăngănitul armelor.

Deşi fugise la Tătari, viind din Crîm, Grigore Vodă Ghica îl primi, ca pe un fiu rătăcit. L-a iertat „de toate greşalele şi încă i-au făcut şi un rînd de haine şi i-au dat şi din bucate". Il luase prin urmare iarăş în dragoste „socotind că-şi va părăsi năravul". Pentru aceia Ghica Vodă, aflînd că Mîrzacii îl pîrise la Poartă şi *„ştiindu-l că se ştie cu dînşii"*, pentru a-l împăca atît cu Sultanul cît şi cu Mîrzacii găseşte cu cale ca să trimeată pe Iordachi Stolnicul. Dar ajungînd la Tighina, nu caută a sluji pe Grigore Ghica, ci s'a apucat *„de alte amestecături... mai mari de cît cele dintăiu"*. Căci lui Vodă scria întrun fel; iar boierilor rudenii-

1. Mich. Kogăln. o. c. II p. 313.
2. Ibidem p. 369.
3. Ib. p. 400.
4. Gh Ghibănescu *„Familia Răşcanu"* p. 133.
5. Ibidem o. c. p. 132.
6 Mich. Kogăl. o. c. III p. 157; II p. 369.
7. Ibidem II p. 369.
8. Ibid. p. 313.

lor sale scria într'alt fel, sfătuindu-i ca să fugă la Poartă şi să ceară pe Constantin Duca Vodă. Deci Grigore Ghica Vodă, dacă a prins iţile acestei urzăli, a pus la închisoare pe boierii, care erau pătraşi acestui plan *„iară pre Iordachi Stolnicul, feciorul Lupului, nici nu l au mai dus la Grigore Vodă să-l giudece, ce cum l-au adus în Iaşi l-au închis la siimeni şi preste doă—trei ceasuri l-au scos şi l-au dus dinaintea porţii curţii la cişmea şi au poroncit de i-au tăiat capul"*.[1] După cum vedem Iordachi Costachi Stolnicul a avut sfîrşitul tatălui său.

Pe la 1751 Iulie 15, alături de Iordachi, pe un act găsim iscălind şi un **„Lupul Costachi vel paharnic"** [2] ceia ce-i foarte posibil, ca şi acesta să fie un frate de a lui Iordachi şi deci fecior lui Lupu-vornicu, perpetuînd dupa obiceiu numele tatălui său.

„Cifertul dintăi al aşezării birului ţării, ce s'au scos la luna lui Iulie, după tablele ci-au dat dumnealor ispravnicii de pe la ţinuturi" din 1776, le vedem iscălite printre alţi boieri şi de *„dumnealui Lupul Costache vel vornic"*.[3]

Scarlatachi comisul, fecior Lupului Costachi-vornicul,[4] după 1737, se însoară cu Maria,[5] o fată a lui Ştefăniţă Ruset-vornicul *„cu cheltueala domnească"* susţinută de însuş Grigore Ghica Vodă. [6]

In urma tatălui său a moştenit printre altele şi moşia Cojerii [7] şi Scripţăneştii (Ţifu).[8]

Scarlatachi pare să fi avut următorii copii:

Gheorghe Costachi ce-şi spunea *„fiul banului Scarlatachi"*.[9]

Ileana măritată cu spatarul Costin Catargiul,

Scarlatachi căsătorit cu Sultana lui Gr. Arghire,

Smaranda maritată cu sardarul Iamandachi,

Matei Costachi, căsătorit cu Ruxanda Miclescu şi

Tudosiica, măritată între alţii cu C. Donici treti visternic.[10]

Unuia din feciori şi anumi lui Scarlatachi, aflăm că i se zicea

1. Ib. o. c. II pp. 368—369
2. Gh. Ghibănescu *„Cuzeştii"* p. 239.
3. I. Bianu şi R. Caracaş *„Cat. man. rom."* Bucureşti 1913 tom. II pp. 73—74.
4. Ibidem *„Roşieştii..."* p. 23.
5. Ibid. o. c. p 187—196; *Familia Răşcanu"* p. 132.
6. Mich. Kogăln. o. c. II p 400.
7. Gh. Ghibănescu *„Fam. Răşcanu"* p. 132.
8. Ibidem *„Cuzeştii"* p. 187 şi urm.
9. Ibid. *„Roşieştii"* pp. 23—24; *Fam. Răşcanu* p. 132.
10. Ibid. *Roşieştii* p. 23—24, 67.

„Scarlatachi fiiul răposatului banului Scarlatachi Costachi“.[1] Deci moartea l-a surprins avînd din rangurile boiereşti pe acela de *ban*. Şi credem cum că dacă prin 1 Iunie 1752, dăm de o mărturie hotarnică a stolnicului Scarlatachi Costachi, în ea este vorba de fiul său.[2]

La 1766 Iunie 27 şi 1783 moştenitorii săi, aveau proces,[3] iar prin 1773 Noemvri 10, Gheorghe Costachi ficiorul banului Scărlătachi Costachi, la bucuria că soră-să Elena soţia lui Costin Catargiu a născut un nou copil, face danie nepotului său de soră lui Iordachi Catargiul moşia Chirice cu toate zapisele în apa Idriciului.[4]

Gavriil Costachi-Gavriliţă.

Era frate cu Constantin Costachi-hatmanul.[5]

Intru cît găsim, că şi Constantin Costachi-Negel—hatmanul—ca cel ce era fecior direct al lui Gavriliţă-vornicu, este numit „Constantin Costachi Gavriliţă“,[6] trebue să admitem în aceiaşi linie şi pe Gavriil Costachi Gavriliţă mare ban şi pe Toderaşcu. Aceştia erau poate din copiii cei mici ai lui Gavriliţă,[7] trimişi zălog la Ruşi de Lupu Costachi pe cînd era bejănărit la Bursuci (1711).[8]

In 1718 Noemvri 28, din ranguri boiereşti avea pe acel de mare stolnic, cînd alături de Mitropolitul Ghedeon şi de un *Constantin Costachi vel pitariu*, care desigur că nu era frate cu boierii divanişti, judecau procesele în curs.[9]

Mihai Vodă Racoviţă îl pune să facă şi el parte din delegaţia de boieri trimişi la hotar pentru scoaterea Tătarilor din Moldova.

O însemnare deosebit de cronica anonimă a ţării ne vorbeşte astfel despre acest eveniment:

„Vlt. 7230[=1722] Oct[om]v[rie] 16.

In zălili preînăltatului şi luminatului Domnu şi oblăduitor a toată ţara Moldovii Io Mihai Răcovit, V[oe]v[o]d au trimăs Mări[ia] Sa di-au scos Tătarii de pe locul Moldovii ce-l înpresuras[e] Tătarăi (sic) de căţva ai şi i-au scos pesti hotarul cel vechi a

1. Ib. *Cuzeştii* p. 187 şi urm.
2. Hotarnică în posesia d-lui I. Docan vezi, I. Bogdan o. c. II p. 125.
3. Ib. *Fam. Raşcanu*; Cuzeştii.
4. Ibid. *Roşieştii* pp. 59—60.
5. Mich. Kogăl. o. c. II p. 369.
6. Ibidem p. 386; N. Iorga *„Doc. privitoare la fam. Callimachi“* I p. XLVI.
7. Ibid. p. 313.
8. Ib.
9. Gh. Ghibănescu *„Familia Răşcanu“* p. 83, 85 *„Cuzeştii“* p. 8; N. Iorga *„Doc. fam. Cal.* I p. 436.

lui Halil Paşe. Şi era la scosul lor vechil trimăs a Mării sali dum[nea]lor cinstiţ şi credinc[i]oş boeri a Mării sali dumn[ia]lui Constandin văl postelnic grec ţărigrădean[1] *şi dumn[ia]lui Gavril Costachi vel stolnic, dumn[ia]lui Mogăl de Brăescui biv vel medelnicer şi dumn[ia]lui Dracia biv sărdar. Şi era sărdar la ac[i]astă margini dumni[a]lui Apostol Luca sărdar şi în Hotin în cetati era sarascher Mariia sa Altu Paşe. Şi era trimis de Mariia sa vechil înpreun[ă] cu boerii Marii sali lui V[o]d[ă] dumni[a]lui Damas Ali-aga gineri Mării sali pasii şi despre Măriia sa hanul era trimăs vechil dumn[ia]lui Chemal (?) aga Elaagas şi în Tighin[a] era paş[a] Imşir Paşă şi cu multă ostinială a Mării sali lui V[o]d[ă] au făcut cum au putut şi au scos Tătarii în l[ea]t 7230 [=1722] Noem[vrie] 21. Şi eu Vas[i]lachi Matrachi am scris în o[raş] în Chişinău în Noem. 21"*.[2] Din această delegaţie de boieri însă făcea parte şi Constantin Costachi marele logofăt, după cum ne informează însăşi cronica anonimă a ţării.[3]

Gavril Costachi, mare stolnic era şi în 1724 Decemvrie 22.[4]

Domnitorul Grigore Vodă Ghica în 1727 Octomvrie face „pe Costachi Gavril, paharnic mare" [5] şi mai apoi „staroste de Putna",[6] poate în locul fratelui său Constantin mort de curînd.[7] Iar fiindcă în a doua domnie (1736 Septemvrie 15) acelaş Domn pune pe un „Gavriil Costachi Gavriliţă, vel ban" şi „pre frate-său Toderaşcu vel paharnic",[8] credem că în ambele boierii, nu-i vorba de cît de una şi aceiaşi persoană.

Pe un act din 7199 [1691] Septemvrie 18, găsim iscălindu-se un *„Costachi Gavril agă"*,[9] cum şi pe un altul familiar din 1689, fără însă aşi arăta rangul boieresc [10] şi fără ca noi să putem a-l identifica sau a ne pronunţa dacă e acelaş Gavriil Costachi-Gavriliţă de mai sus.

1. Nicolae Muste ni-l caracterizează astfel: „... mare bun viteaz, fiind slujit la Moscali, la Căzaci, ştiind rîndul oştiaii şi îndrăzneţ şi cu sfat bun era". (Mich. Kogălniceanu o, c. III p. 65).
2. Inscripţiile bis satului Mînjăşti din jud. Iaşi. Insemnarea de pe o Cazanie a lui Varlaam.
3. Cf. Mich. Kogăln. o. c. III p. 139.
4. Gh. Ghib. *„Cuzeştii"* p. 12.
5. Mich. Kogăl. III p. 157.
6. Ibidem p. 159.
7. Ibid. II p. 386.
8. Ib.
9. Gh. Ghib. *„Cuzeştii"* p. 143.
10. *Bis. ort. rom.* XIII p. 623.

„Toader Costache, ce s'au poreclit şi Venin marele spătar".

Trupul acestuia a fost îngropat lîngă Mitropolie—actuala catedrală din Iaşi—poate în acelaş mormînt sau alăturea de Constantin—marele logofăt, mort în 1738.

Mitropolitul Veniamin Costachi, cînd adună la un loc oasele unora din membrii familiei Costachi cu prilejul morţii fratelui său mai mare Matei Costachi, săvîrşit în 1808, nu uită ca în inscripţia săpată pe lespedea mormîntală să facă pomenire şi de cele ale lui Teodor Costache Venin.[1]

Nu putem şti, cărei împrejurări sau mai degrabă căror defecte sufleteşti, contemporanii i-au zis şi *„Venin"*. Să fi fost atît de veninos la inimă, că să fi meritat această poreclă?...

Bănuim însă fără temei, că Teodor Costachi a fost părintele lui Iordachi.

Iordachi Costachi-Venin.

Paralel cu Iordachi Costachi-stolnicul despre care am vorbit mai în urmă—mai dăm de un Iordachi Costachi poreclit *„Venin"*, care-ş începe boieria tot cu stolnicia mare şi sfîrşeşte cu visternicia,[2] ca şi omonimul său.

Iordachi Costachi-Venin este boierit mare stolnic, sub Constantin Vodă Racoviţă Cehan, deci în 1755,[3] pe cînd celalt Iordachi Costachi, păşea la această treaptă încă din 1728.[4]

Iordachi Costachi-Venin, în domnia lui Scarlat Gr. Ghica Vodă (1757), are acelaş rang de *„vel stolnic"*;[5] iar în a doua domnie a lui Grigore Vodă Calimah (1767), îl aflăm *visternic.*[6] Nemulţumit de domnia acestuia din urmă nu numai că fuge cu Enachi Costachi-vornicul, Ilie Costachi şi alţi boieri la Constantinopol pentru pîră, dar vedem că Iordachi Costachi-Venin le era şi conducător. Totuş acel care trebuia să dea arz-ul în mîna Sultanului era *„un Constantin, logofătul visternicului Venin"* şi nici decum un fecior al lui Iordachi după cum scrie d-l Iorga.[7]

1. Vezi inscripţiile pietrelor mormîntale ale Mitropoliei din Iaşi.
2. Mich. Kogălniceanu o. c. III pp. 160, 229, 232, 251, 256—257.
3. Ibidem p. 229.
4. Ibid. p. 160.
5. Ib. p. 232.
6. Ib. p. 256.
7. Cf. N. Iorga *„Doc. priv. la fam. Cal."* vol. I p. CXLIX; Ienachi Kogălniceanu pp. 256—7.

Grigore vodă însă prin darurile trimise Hanului și Sultanului, face ca plîngerea boerilor să fie fără efectul dorit de dînșii, ba izbutește până a scoate și poruncă pentru întoarcerea lor în țară. Iar cronica vremii ne mai detailează: „... și fiindcă se bolnăvise și visternicul Iordachi Costachi-Venin pe care-l aveau toți cap“, i s'a întîmplat „și moartea acolo, de au murit, la care văzînd și ceilalți una ca aceasta s'au lăsat și ei și s'au întors, căci le scrisese și Domnul cu adeverință“ primindu-i „la ținuturi și la slujbe“.[1]

Trupul visternicului Iordachi Costachi Venin, se vede că n'a fost adus în țară; el trebue să fi fost înmormîntat în Constantinopol, poate în 1768.

Marele comis Anghel a ținut pe *Paraschiva Venin, fata vistiernicului Iordachi Venin din Torcești.* Doi fii s'au născut din această căsătorie *Ioan* și *Constantin.* Ioan a perit tăiat de Tătari la Gura Oaei, în jos de tîrgul Tecuciului pe hotarul moșiilor Drăgănești și Cernicari la 1711, cînd Tătarii au călcat, au ars și au prădat „Țara de jos“, cum nici odată până atunci nu fusese.[2]

Trupul nefericitului tînăr a fost aruncat în apa Bîrladului, slujitorii măcelăriți sau duși în robie; iar jalnica Paraschiva neștiind de soarta fiului său nimic, se mîngîia cu nădejdea, că ar fi rămas în viață și luat rob în Crimeia. Se hotărî deci a merge după dînsul.

Adunîndu-și cu mare jertfă banii necesari, luînd și scrisori dela Domnul țării și dela pașalele de Hotin și Bender, plecă spre Crimeia la hanul tătărăsc din Bagea-Sarai, însă acolo află de sfîrșitul tragic al feciorului ei. Altă mîngîere pentru Paraschiva nu fu de cît aceia, că întorcîndu-se acasă, să ridice pe locul presupus că s'a întîmplat nenorocirea, o cruce a cărei inscripție încă se mai putea citi prin 1833; iar ea îmbrăcă rasa monahală sub numele de Epraxia-monahia, dîndu-și obștescul sfîrșit la anul 1719, în casele sale din Năneștii de jos sau Fundenii, moșia de baștină a Konăkeștilor.[3]

Relația aceasta este de preț, fără însă a ne lămuri, dacă cu adevărat Ioan și Constantin erau în legătură de rudenie cu Iordachi Costachi—Venin despre care s'a vorbit mai sus.

---

1. Mich. Kogăl. o. c. III p. 256—7.
2. Mich. Kogăln. o. c. II p. 110.
3. Vogoride-Konaki în „*Schițe din viața și familia logofătului Konaki*“ ca prefață la „*Poesii*“ Iași 1886 p. 11 și urm.

Hatmanul Costachi.

Avea gospodarie în Iaşi.[1]

Prin 1750—51, trecînd spre Hotin Numan Paşa, cu „mare tacîm cu el şi mulţime de oameni", traseră mare supărare din pricina aceasta „săracii cît şi boierii". Că la un conac ne aflînd ghiaţă, a bătut pe Dumitraşcu Calmăşu şi Domnul auzind de aceasta *„îndată l-au rădicat dela acea slujbă, orînduind pe hatmanu Costachi"*, ca să poarte *„grijă la toate conacele până ce l-au trecut peste hotar, îmbrăcându-l Paşa*—pe hatman—*cu blană şi deosebit chereche nouă, rămîind mulţămit de el"*.[2]

Tot în această vreme, viind ordin dela Ţarigrad, pentru a fi prins vestitul Stavarachi pentru răutăţile ce le făcea ca grec locuitorilor, acesta surprins, cum era în pat numai în izmene şi „cu camzol şi cu cuşma cea de noapte" scăpînd pe fereastă desculţ, îl vedem că se duce dela Frumoasa, tocmai *„la casele hatmanului Costachi"* pe care-l *„sculă din somn"*. *„Şi căzînd la picioarele lui"* i-a spus: *„zilele mele în mîna dumitale sunt şi ce ştii fă cu mine!"* Atunci hatmanul cică i-ar fi răspuns: *„Nu te teme, dacă te-au adus Dumnezeu la mine, nu te voiu lăsa"*. Şi îndată l-a ascuns, chemînd în acelaş timp un mîrzac, pe care-l avea musafir întro casă la poartă, spunîndu-i: *„Am un amanet, ca să-ţi dau"* însă *„voiu să-ţi pui capul şi amanetul din mînă să nu-ţi dai"*. Şi mîrzacul a primit propunerea hatmanului. Deci a *„îmbrăcat pe Stavarachi cu strae slujitoreşti, gătindu-i un cal şi dîndu-i de cheltuială"*, face ca Stavarachi cu mîrzacul şi cu alţi şapte tătari *„până a nu răsări soarele"* să plece din Iaşi. Iar Turcii aflînd mai tîrziu *„din prostime"* că l-a văzut pe Stavarachi *„întrînd în casa hatmanului Costachi"* fiind constrîns de Domn, ca să mărturisească adevărul, el apărîndu-se tare a spus că: *„nu ştie nimic"*.[3]

Manolachi Costachi.

Ion Neculce, înşirînd slujbele pe care le-au primit boierii în domnia a doua a lui Constantin Vodă Mavrocordat (1741—42), pe Manolachi Costachi ni-l arată *„vel spătar"*,[4] pe cînd Ioan Canta, vorbind de aceiaşi domnie, ni-l pune ajuns la rangul de *„vel ban"*.

---

1. Mich. Kogălniceanu o c. p. 224.
2. Ibidem III p. 225.
3. Ibid. pp. 225—226.
4. Ib. II p. 416.
5. Ib. III p. 183.

In domnia lui Ioan Vodă Movrocordat (1743—47) îl aflăm închis, în calitate de „vornic"; iar sub Constantin Vodă Racoviţă (1749) *„vornic de ţara de gios"*,[1] fiind în corespodenţă cu Domnul.[2] Aceiaşi boierie însă vedem că ş'o menţine[3] şi-n a doua domnie a aceluiaş Domn, cum şi sub Scarlat Grigore-Vodă (1757).[4]

Sub Ioan Vodă Calimah Teodor (1759) boierit ca „vel vornic de ţara de gios",[5] fiind printre boierii ce aveau să fie surghiuniţi la Anadol din pricina lui Stavarachi—grecul, îl găsim cu rangul boieresc de *„biv logofăt mare"*.[6] Iar cînd a fost despre toamnă acelaş Domn, căftăneşte pe *„Manolachi vornicul Logofăt"*.[7] La 1767 era încă în viaţă.[8]

Ilie Costachi.

Dimpreună cu Iordachi Costachi-visternicul, Vasile Negel vel ban şi cu toţi boierii mari ai ţării este de faţă la sosirea în scaun a lui Grigore Alexandru Ghica Vodă, protestează împotriva grecului Stavarachi, cerînd îndepărtarea lui de lîngă Domn.[9]

Pe vremea aceasta Ilie Costachi căpăta rangul de *„vel spătar"*.[10]

După 1765 în aceiaşi calitate, Ilie Costachi, cu Enachi Costachi vornicul, cu Iordachi Costachi Venin visternicul şi cu alţi boieri aproape vreo 18 îl aflăm apucînd calea Ţarigradului pentru a se plînge în contra lui Grigori Vodă Calimah şi a-l răsturna din scaun.[11]

Enachi Costachi.

Venind cu a doua domnie Constantin Vodă Racoviţă Cehan în Moldova (1755) şi tocmai atunci sfinţindu-se şi o biserică de lemn a Măriei sale la Focşani cu hramul Profetului Samuil, după sfîrşitul slujbii, a *„făcut şi cîteva boierii"* printre care *„pe Enachi Costache, ban mare"*.[12]

1. Mich. Cogăl. p. 209; Gh. Ghibănescu *„Isp. şi zap."* IV.[II] p. 20.
2. Mich. Kogăln. p. 223.
3. Ibidem p. 229.
4. Ibid. p 232; Gh. Ghib. o. c. pp. 228, 232.
5. Mich. Kogăln. o. c. III p 235.
6. Ibidem p. 236; Gh. Ghib. o. c. p. 81.
7. Mich. Kog. o. c. p. 241; Gh. Ghib. o. c. p. 237.
8. Ibidem.
9. Mich. Kogăln. o. c. III p. 251.
10. Ibidem.
11. Ibid. p. 256.
12. Ibid. p. 229.

Printre cei 18 boieri fugiţi la Constantinapol pentru a se plînge împotriva lui Grigori Vodă Calimah, alături de Ilie Costachi şi Iordachi Costachi Venin visternicul, găsim şi pe Enachi Costachi vornicul.[1]

Eleni născută Costachi.

Constantin Paladi—marele logofăt fiul visternicului Teodor Pallade ţinea pe o Eleni *„carea* [se] *trage din Costachi, cel de bun neam seminţie"*.

Elena este la un loc cu Pălădeştii înmormîntaţi înlăuntrul bisericii sfîntului Sava din Iaşi. Inscripţia în versuri de pe piatra mormîntală despre această Elenă spune:

...Apoi pre Eleni a lui Costantin iubita soţie,
Carea trage din Costachi cel de bun neam seminţie
Şi au alergat spre a soţului eii cîştigare
Dorind înpreună cea dulce a raiului desfătare
Carea şi ac[i]asta s'au grăbit de aicea a treace
La anul una mie opt sute: 4: peste zece, Martie: 1:

Deci Elena Paladi născută Costachi moare în 1814 *Mart 1.*[2]

Marele logofăt Constantin Costachi.

Acesta încă este unul din feciorii lui Gavriliţă Costachi-vornicul [3] şi poate ca vîrstă să fi fost după Vasile. Era deci frate cu Lupu Costachi şi Solomon.[4]

In 1678 August 9, aflăm că Merăuţ Şircă, partea de moşie, ce i se cuvenea din Crăciuneşti de pe apa Elanului o vinde *„dumisali comisului Costantin şi giupăniesăi dumisali şi cuconilor dumisali"*.[5] Iar peste un an în Decemvrie 30, Gheorghiţă Iacob, face danie partea sa tot din Crăciuneşti *„dumisale comişului Costantin şi giupăniasăi dumisale Ilincăi şi cuconilor dumisale"*.[6]

Cu gospodăria sta în Bărlăleşti pe care îi şi stăpînea,[7] iar de soţie avea pe Ilinca fata spătarului Iordachi Cantacuzino din Păşcani[8] care îi dăduse mai mulţi feciori.

1. Mich. Cogăl. p. 256.
2. Vezi inscripţiile pietrelor mormîntale din biserica sf. Sava din Iaşi.
3. Mich. Kogăl. o. c. II p. 386.
4. Ibidem p. 230.
5. Gh. Ghib. *„Ispis. şi zapise"* IV, 1 p. 22, 35.
6 Ibidem p. 25, 35, 53.
7. Rev. *„Bis. ort. rom."* an. XIII p. 623.
8. *Condica inedită a sf. Mitropolii a Moldovii şi Sucevii din 1818 Noemvrie 10* p. 645; N. Iorga *„Veniamin Costachi"* în bibl. popul. Minerva Nr. 23 Bucureşti 1904 p. 17. Greşit se dă numele ei de Catrina (cf. T. Codrescu *rev. ist.* an. II (1933) p. 39; *„Spiţa"*...)

La 1681 August Constantin Costachi cu soţia cumpăra cu 17 lei în Crăciuneşti părţile lui Stratulat pisar.[1]

Pentruca să îndeplinească şi o dorinţă a tatălui său, încă de pe cînd era în viaţă, care văzuse cu ochii săi rispirea gospodăriei fecioru-său cel mai mare Vasile, întîmplată cînd cu răscoala de sub Duca Vodă de ajunsese *„la vremi grele de traiu“* şi că 's *„departe un frate de altu“*, Constantin caută a-l aduce lîngă sine, dîndu-i a stăpîni şi dînsul în Bărlăleşti, pentru care propietate îi dă şi un act în 1689.[2]

Mai tîrziu ceva se vede că se stabili cu şederea în Roşieci,[3] unde desigur că avea o frumoasă gospodărie. Venind în Moldova în a doua domnie Constantin Duca Vodă (1700) şi *„supărînd pe boerii ţărei“* şi *„pe toată ţara, sculatu-s'au unii din boieri“* printre care, pe cel dintăi aflăm pe Costachi-vornicul şi încă cu mulţi alţii, de pribegesc în ţara Muntenească, care lucru se zice că ar fi *„fost [şi] cu ştirea lui Băsărab Vodă“* Brîncoveanu.

Constantin Duca avînd temere de această pribegie izbuteşte să scoată ferman dela Poartă pentru înapoierea boierilor pribegi, dar Brîncoveanu temîndu-se a nu fi omorîţi unia din ei, dobîndeşte şi el un ferman „ca să nu dee pe unii din boieri“. Deci cum această reîntoarcere trebuia să se facă la Focşani cu mare giurămînt în faţa mitropolitului Misail, a episcopului de Buzău şi a boierilor moldoveneşti şi munteneşti, vedem că din ei, *„ce erau mai capete: Vasile Costachi vel vornic şi Bogdan Hatman“* dimpreună şi cu alţii *„s'au întors iaraşi la Băsărab Vodă cu boierii cei munteneşti“* [4] şi prin urmare şi Constantin Costachi.

Constantin Vodă Duca, văzînd că n'a izbutit în planul său, îşi răzbună ca măcar adunînd pe boieri şi totodată rudele celor plecaţi în pribegie, să-i prindă şi să-i închidă. Unul din aceştia după cum am mai scris şi în urmă este Lupu Costachi, care se vede că stătu pe loc. Dar mai apoi trebui să fie alăturea şi să facă parte chiar din convoiul lui Duca Vodă, care se hotărî, ca însoţit de boierii ce mai rămăseseră să meargă în persoană la Ţarigrad pentru a se plînge împotriva lui Brîncoveanu. In acest

1. Gh. Ghib. *„Roşieştii“*... p. 21.
2. N. Iorga, *Veniamin Costachi* Ibid.
3. Mich. Kogăl. o. c. III p. 157, 163.
4. Ibidem. p. 28—29.

drum a fost de ajuns ca să se întîlnească boierii din jurul lui Vodă cu cei pribegi şi, prin urmare printre care erau şi fraţii Lupului, pentruca întro conglăsuire la Ţarigrad să ceară răsturnarea lui Constantin Vodă Duca, pe care o dobîndesc. Şi tot odată aleg dintre ei de domn pe Mihai Vodă Racoviţă[1] (1703—1705).

In 1706 Ianuarie 7, aflăm că Logofătul Constantin Costachi, avea în a sa stăpînire Osoiul din ţinutul Eşului, ce făcuse parte din locul numit Braniştea domnească dela Iaşi.[2]

Vodă Racoviţă viind cu a treia domnie în scaun, nu putea uita mai ales pe fraţii Costăcheşti, ca cei ce contribuiseră la alegerea sa. Deci pus'au *„pre Lupul Costachi vel vornic de ţara de gios;... pre Constantin Costachi vel visternic...“* Şi închee Neculce: *„Aceştia erau boierii lui Mihai Vodă la a treia domnie şi nu era nici unul mai de cinste de cît altul, că erau mai tot un neam“*.[3]

Cînd năvălesc în Iaşi catanele nemţeşti sub comanda căpitanului Fienţa în iarna anului 1717 Ghenar 12, vedem printre boierii care încunjurau pe Mihai Vodă Racoviţă şi pe Constantin Costachi marele visternic.[4] Acesta însoţeşte pe Vodă şi-n incursia pe care o face în urma amintitei izbînzi, spre Rodna, unde „au prins puţinei robi şi au dat foc satului“.[5]

Constantin Costachi marele visternic în 1717 Mai 9, primeşte o danie dreaptă *„ocină şi moşie“* din satu Foleşti dela ţinutul Fălciului.[6]

Constantin Costachi în calitate de mare spătar, face parte şi din comisiunea, numită de Mihai Vodă Racoviţă, ca împreună cu alta turcească, să stabilească hotarele Moldovii dinspre Tătari, ce luaseră cu vicleşug din pămîntul ţării. Şi la această hotărnicie „au mărturisit şi mulţi Turci bătrîni“ pentru „locul ce au luat Tătarii cu vicleşug“.[7] Din această delegaţie făcea parte şi dumnialui Gavril Costachi mare stolnic.[8]

———————

1. Mich. Kogăln. o. c. III pp. 28—29.
2 Melhisedek *„Cronica Romanului“* II p. 139.
3. Ibidem II p. 350.
4. Ibid. III p. 126.
5. Mich. Kogălniceanu o. c. III p. 66.
6 Gh. Ghib. *„Ispis. şi zap“* IV[II] p. 41.
7. Mich. Kogăln. p 139.
8. Cf inscripţiile bis. satului Mînjăşti din jud. Iaşi. Insemnarea din 21 Noemvrie 1722, de pe o *Cazanie* a lui Varlaam.

In Iaşi Constantin Costachi marele spătar sta cu casa alăturea de a lui Ioan Păladi spătarul.[1]

Făcînd parte ca mare visternic din divanul veliţilor boieri, la 1718 Noemvri 28, lua parte la judecata ce era între Ilie Abagerul şi Maria Micleasca pentru satul Frenciugi.[2]

In anul următor, luna Mai 21, Constantin Costachi mare visternic şi Adam Luca „vel sulgiar" face mare plîngere „*mare jalobă*" înaintea lui Mihai Vodă Racoviţă împotriva lui Antiohie—căpitanul, care „cumpărînd dela dumnealor desiatina la Tecuci dela Cochi vechi" acesta a încurcat în aşa fel lucrurile, că rămînînd nişte bani nedaţi la nişte Turci, au fost nevoiţi de a-i achita ei.[3]

Constantin Costachi tot în 1718 devine proprietar în Bribeşti făcîndu-i-se danie călugărul Pricopie cu „un loc de prisacă".[4]

In 1723 Aprilie 20, din pricina unei furtuni mari, aprinzîndu-se Iaşul şi arzînd o bună parte din el dimpreună cu curtea domnească, aflăm că „*domniea s'a mutat în două case boiereşti, în casele lui Ioan Păladi spătarul şi într'a lui Constantin Costachi spătarul, fiind aproape una de alta. Şi a şezut până s'au isprăvit curţile despre Doamna*". Iar „*ispravnic peste tot lucrul caselor domneşti mai mare*" era însuşi Costantin Costachi marele spătar, lăsîndu-se „*toată grija pe seama lui*". Şi s'a apucat „*întăiu de casele despre Doamna, de le-au tocmit*" şi a „*mai făcut şi alte case de zid despre Bahluiu, foarte frumoase. Şi gătindu-se curţile despre Doamna până în patru luni şi mutîndu-se domniea în curţi, cu mare bucurie au dat din tunuri şi lui Constantin Costachi vel spătar i-au mulţămit Mihai Vadă de slujba ce i-au făcut. Şi l-au îmbrăcat cu contăş cu sobol şi şlic de sobol şi cu tot alaiul domnesc l-au dus la gazdă, cu surle [şi] cu dobe*" *iar la gazdă osebite daruri i-au trămis*". Şi desigur că tot lui Constantin Costachi i se datoreşte acoperirea bisericii sf. Nicolae domnesc, din acelaş an.[5]

Constantin Costachi avea moşie în„ *Roşieci*" Roşieştii de astăzi, unde se vede că avea o frumoasă gospodărie[6] încă după 1727.

Grigore Vodă Ghica, fiind vestit de agă împărătesc, ca să

1. Mich. Kogăln. III p. 69.
2. Gh. Ghib. „*Familia Raşcanu*" p. 83.
3. Ibidem. p. 47
4. Ib. *Roşieştii..*" p. 38.
5. Mich. Kogăln. o. c. III p. 68, 69, 140.
6. Ibidem p. 163.

pornească cu oaste în jos şi să iasă înainte la Şmil lui Abdula Paşa, aflăm că *„mergînd până la Roşieci în zioa de Bobotează au făcut Iordanul acolo la Roşieci, unde şi masă mare au făcut cu toţi boierii în casele lui Canstantin Costachi,“* care acum, în proaspăta organizare pe care o primeşte armata moldovenească, era mare hatman,[1] peste *„toată slujitorimea hătmăniei“* şi peste *„alţi slujitori de ţară ce-i făcuse cu leafă*[1]*“*[2] şi *„vornic de ţara de gios“*.[3]

Trecuse 10 ani aproape şi încurcătura de bani pe care i-o făcuse Antiohie căpitanul cu deşetina dela Tecuci, nu se mai limpezise. Abia în 1731 Noemvrie 12, în schimbul unor bani daţi la Turci, ia în cele din urmă prin judecată lui Antiohie—căpitanul, satul Drăguşeni din ţinntul Vasluiului.[4]

Către toamna anului 1733, Vodă Grigori Ghica, dorind a vizita ţara printro anumită parte a ei, cum şi mănăstirile mai de seamă, aflăm că din acest alaiu făcea parte marele logofăt Constantin Costachi. Iată ce ne spune o însemnare făcută de Şerban Canta, cu privire la acest eveniment: „La vlet 7241 [=1733] Sept. singur dentru sini îndemnat Domnul nostru luminat Gligorii Ghica [Voe]vod, ca să vază scaonul bătrăn al Domnilor, unde este cetate[a] Sucevii, mai mult pentru svintele mănăstiri, citind Mărie[a] Sa honograful ţărăi şi auzind că sint la aci[a]ste părţi de sus, purci-s'au cu toată curte[a] Mării sali între carii era şi boeri mari Costandin Costachi vel logofăt, Ion Niculci vel vornic, Sandul Sturza hetman şi au mersu la Roman, la Niamţu şi la citate în Bae, la Slatina—mănăstiri. Şi Luni Sept. 11 au mas la mini în Horodniceni. Şi a doa zi m'au făcut vornic în Cămpul Lungu şi au purcis în Dragomirna şi în Suciava di au văzut citate şi alte toate. Şi cu cheltuiala Mării sali m'au pus pitrop (sic) să copăr biserica gospod ce este în mijlocul tărgului“ cu hramul sf. Dumitru.[5] Deci logofătul Costachi, a luat parte la toate aceste primblări şi dispoziţii domneşti, iar cînd în viitorul April lui Vodă îi vine ştirea, ca cu domnia să se mute în Ţara Românească, şi Caimacami pune pe logofătul C. Costachi şi pe marele vornic Constantin Ruset.[6]

---

1. Mich. Kogăl. pp. 157, 163.
2. Ibidem p. 164.
3. ibid. cf II p. 372; III p. 159.
4. Gh. Ghib. *„Familia Raşcanu“* p. 90.
5. Ioan Bianu *„Catalogul manuscriptelor româneşti“* Bucureşti 1907 pp. 183—184; Mich. Kogăln. o. c. II p. 371.
6. Ibidem p. 372.

După data aceasta de 1732—33, Constantin Costachi, ca un mare slujbaş ce era, avînd din rangurile boiereşti pe acela de *„vel logofăt“* sau poate chiar în timpul grelei însărcinări ce i se dase, adică de a fi şi *„Caimacam“*, clădeşte schitul Vladnicului de pe moşia *Vîtcanilor* pe atîta loc *„căt or svărli cu băţul din talpa bisericii în toate părţile“* şi căruia i se pune hramul Adormirii.[1]

In cercetarea făcută pricinii pentru Vîtcani—bătrînii Vutcănenilor —răzeşii în 1804 spun: „pentru schitul ce iaste făcut pe hotarul acestei moşii, de moşul d-sale [Matei Costachi] spatarului, cu livezi şi vii, ce sînt împrejul lui că [el] s'a stăpînit de strămoşii, moşii şi părinţii dumisale, cum şi de dumnealui“.[2] „Iar cît pentru schitul ce se pomeneşte se arată în alt loc—prin scrisori de danie a fratelui d-msale spatarului Matei [=ierodiaconul Chesarie Costachi], carele schit este făcut de logofătul Constantin strămoşul dumisale“.[3]

Ierodiaconul Chesarie Costachi un strănepot al său este acela care intro scrisoare a sa de danie, mai orîndueşte pe lîngă alte lucruri de folos pentru schitul Vladnic să fie „pe fieştecare an de două ori praznic, unul la hramul schitului la 15 a lui August şi altul la zioa sfinţilor împăraţi Costandin şi Elena la 21 Mai“ neuitîndu-se prin această prăznuire din urmă numele ctitorului şi al soţiei sale Ilinca.[4]

Constantin Vodă Mavrocordat (1733 Mai 7) sosit la Iaşi în locul lui Ghica Vodă, a treia zi ca după obiceiu *„boierit-au“* pe boieri şi pune pe Constantin Costachi *„iarăşi vel* [= mare] *logofăt“*.[5]

Sub Grigore Ghica Vodă în a doua domnie (1736 Septemvrie 15) a patra zi după sosirea sa în scaun *„pre obiceiu au boierit boierii“* şi *„pus-au pre Constantin Costachi sin* [=fecior lui] *Gavriliţă iarăşi cum au fost vel* [= mare] *logofăt“*, *„pre Gavriil Costachi Gavriliţă vel Ban“* şi *„pre frate-său Toderaşcu, vel paharnic“*.

In privinţa sfîrşitului lui Constantin Costachi iată ce ne istoriseşte Ioan Neculce:

„Atunce se tîmplase—ne spune el, ca—*Constantin Costachi Gavriliţă, ce se poreclia Negel—că avea un negel în nas din naşcere—ce era logofăt mare, de era cu zlotăria la Suceava. Şi*

1. Gh. Ghib. *„Roşieştii...“* pp. 55—57; T. Codrescu o. c. p. 39.
2. Ibidem p. 56.
3. Ibid.
4. Ib. p. 57.
5. Mich. Kogăln. o. c. II p. 376.

mergînd la mănăstire la Sucevița, sosind într'o Sîmbătă seara la mănăstire în 28 de zile a lui Fevruarie, au șăzut de au mîncat bucate cu egumenul și cu alți boieri și dimineața sculîndu-se de noapte să meargă la biserică și eșind afară l-au lovit o amețeală, ce se zice dambla, de au căzut în mijlocul mănăstirei. Și luîndu-l feciorii în brațe de abia l-au dus până la chilie și până în două trei ceasuri au și murit. Apoi l-au adus la Iași și i-au eșit Vodă înainte cu toată boierimea și l-au îngropat la Mitropolie, afară lîngă ușa bisericei, c'așași au poftit el, să nu-l îngroape în biserică. Și mare cinste i-au făcut domnia la îngropare și mulți din norod strigau: „Dumnezeu să'l erte!“ De cît să nu-l erte; că măcar că era om mănios și zavistnic asupra unora — după cum îi pismătariț neamul Gavrileșcilor, deară avea unele și lucruri bune, că era om harnic, nici mitarnic sau lacom. Și era om libovnic, ospătător. Dragă-i era cinstea și mai ales de cît toate era cea mai bună, că se punea tare în price cu domnii și cu alții pentru țară, că sta de se pricia ca să nu o jăcuiască. Pentru aceea norodul mai mult striga: „Dumnezeu să-l ierte!“ Și noă încă ni se cade, celor ce om ceti, de vreme că sta pentru țară cu bine, să zicem: „Dumnezeu să-l ierte!“ Că boierul care stă cu bine pentru țară, de se pune, măcar de ar veni și la primejdia vieței, i se cade de la acea țară și dela pămănteni a-i da mai multă cinste de laudă, de cît de hulă.

Făcutu-i-au și giupăneasa lui, unde l-au îngropat mormînt de piatră frumos ca să rămîie de pomenire“.[1]

Mormîntul său deci trebue să fi fost lîngă ușa bisericii mitropoliteane, cea făcută de Anastasia doamna, actuala catedrală.

Dintro hotarnică a moșiilor Prăjenii și Colobanții *„amăndoao sate întregi“* ale visternicului Iordachi aflăm că mai apoi *„sau tras clironomie răposatului spa[tar] Iordachi Cantacuzino Pășcanul, dela care mai la urmă au rămas în stăpănire fiicii sale Ilincăi—giupăniosa banului Vasilie-Negel. Și numita giupăniasă li-au afierosit danie Mitropoliei [dela Iași] cu diiata sa din 7266 [=1750] Dechem[vrie] 1“.*[2]

Mitropolitul Veniamin la moartea fratelui său Matei Costachi, întîmplată la 1808, adunînd toate osemintele celor ai familiei sale

1. Mich. Kogăln. o. c. II pp. 386—387.
2. *Condica inedită a sf. Mitropolii a Moldovii* p. 645.

care probabil or fi fost îngropaţi în jurul mitropoliei, a pus să se scrie pe o nouă lespede mormîntală următoarea inscripţie: *„Supt ac[i]astă piatră zac trupurile adormiţilor robilor lui D[u]mnezeu a lui Constantin Costache ce s'a poreclit şi Negel-marele logofet, carele s'au săvărşit la anul dela naşterea D[o]mnului 1734 şi a monahiei Elisavet soţia sa, carea s'au săvărşit la anul 1745"*.[1]

Deci după cum vedem Veniamin ne dă greşit cele două date a încetării din viaţă a lui Constantin şi a soţiei sale Ilinca, cari trebue a fi puse după 15 Sept. 1736 şi după 1 Decem. 1750.

Manolachi, marele logofăt, după „Spiţa" căminarului Iordachi Mălinescu-Văleni a avut de soţie pe Maria fiica vornicului Paladi.

Iordachi Costachi—stolnicul.

Presupunem a fi fost feciorul logofătului Constantin Costachi.

Focul acela care mistuise curţile domneşti din Iaşi în April 20 a anului 1723 şi sili pe Vodă Racoviţă a se strămuta cu toată casa domnească în cele două gospodării boiereşti aşezate una lîngă alta a logofătului Costachi şi a spătarului Ioan Paladi,[2] ne face a bănui—şi poate cu tot temeiul—de o apropiată rudenie a lui Constantin Costachi cu Vodă sau că chiar în timpul acestei vremelnice aşezări, Ana Doamna, va fi pus la cale căsătoria unei fiice a ei Ruxanda cu un fecior a logofătului Costachi. Căci în adevăr ni se spune, că un Iordachi Costachi—stolnicul a fost ginerile lui Vodă Racoviţă şi aceasta s'a petrecut numai după 1716,[3] fără însă a ni se preciza şi al cui fecior era Iordachi.

In a doua căsătorie Iordachi Costachi—stolnicul, ia tot o fată de Domn, de oarece prin 1728, despre el citim: *„Şi încă mai mult este de mirat*—că Grigore Vodă Ghica—*pentru ginere-său Iordachi Costachi—stolnicul, carele la Mihai Vodă fiindu-i ginere, nici o căutare n'au avut, dară Grigore-Vodă l-au făcut stolnic mare şi i-au dat şi căpitănia Codrului şi ţinutul Fălciului tot în seama lui"*.[4]

După 1764, Iordachi Costachi de către Grigore Alexandru Vodă Ghica este făcut visternic.[5]

1. Vezi inscripţia de pe o piatră aflătoare la mitropolia din Iaşi, Ghib. *„Familia Raşcanu"* pp. 51, 52.
2. Mich. Kogăl. o. c. III pp. 68—69, 140.
3. Ibidem p. 160.
4. Ibid.
5. Ib. 251.

Costachi Radu—marele vornic.

Nu-l găsim trecut în nici una din genealogiile menționate în urmă.

Pe acesta încă îl presupunem a fi unul din feciorii logofătului Constantin Costachi.

O însemnare făcută de propria sa mînă, pe o carte bisericească—un Apostol—ne vorbeşte astfel: „... *eu Costachi Radul vel vor[nic]*“ *am dat-o la svănta biserică no[a]stră dela Rădeani, la Cărligătură unde iaste hramul*“ „*pria svintii şi de viață făcătoarii Troiți*“. „*Şi s'au dat când umbla vlet 7257* [=*1749*]“.[1] Şi cum o altă însemnare de pe un Penticostar tot dela aceiaşi biserică din satul Rădeni—Popeşti, ne mai glăsueşte: „*Cu mila lui Dumnezeu, iată că am venit şi eu Vasilii la biserica dumisali hatmanului Vasilii la velet 7262* [=*1754*]“.[2] Toate acestea ne fac a conclude, că întru cît despre Vasile—hatmanul, ştim pozitiv, că era fiul logofătului Const. Costachi şi ctitor al bisericii din Rădeni, marele vornic Costachi Radu nu putea zice sfîntului lăcaş „*biserica noastră*“, de cît numai fiind frate cu Vasile.

Vasile Costachi sau Vasilachi Negel, marele paharnic.

Era „fiul răposatului Costandin logofăt“[3] poreclit Negel avînd de femee „pe Ilinca fata răposatului Iordachie Cantacuzino biv vel spatar“ de care el singur spune că „am şi trăit câțăva ani şi avem şi copii împreună“.[4]

La 1739 Mai 18, „*dumisali cuconului Vasile vel cruciari*“ i se dă o mărturie pentru o moară din Drăguşeni,[5] căreia i se şi zicea de oameni „moara stolnicului Vasile Costachi“.[6] Aici la Drăguşeni, Vasile Costachi îşi făcuse şi case.[7]

Pe la 1743 Noemvri, 25, îl aflăm pe „Vasile Costachi biv vel stolnic“ că pentru nişte bani dați de tatăl său Constantiu Cos-

1. Inscripțiile bis. satului Rădeni—Popeşti din jud. Iaşi. Insemnare făcută pe un *Apostol* fără copertă, din sec. al XVIII-lea.
2. Ibidem *Penticostarul*.
3. Gh. Ghibănescu „*Familia Raşcanu*“ p. 49—51.
4. Ibidem p. 52, 110.
5. Ibid. p. 93, 310.
6. Ib. 307.
7. Ib. p. 52.

tachi logofătul, unor Turci stăpîneşte Drăguşenii, Şendrenii şi Dăncenii,[1] plîngîndu-se pentru Drăguşeni lui Vodă în 1745 Iunie 17, că i se împresoară.[2]

Grigore Vodă Ghică în a treia domnie (1747—1748), împărţind ca după obiceiu boieriile face *„pe Vasilachi Negel vel* [=mare] *paharnic"*.[3] După această dată este rîdicat la rangul de comis şi hatman.

In calitate de ctitor al bisericii din Rădeni, se îngrija ca sfîntul lăcaş să aibă cărţile necesare. O însemnare făcută de unul din slujitorii ei pe un Penticostar, ne desluşeşte astfel: *„Ac*[*i*]*astă sfăntă carti, ce să chiam*[*ă*] *Penticostarion este a acelui de bun şi mare niam dum*[*nealui*] *comisului Văsăle fiiul dum*[*i*]*sale hat*[*manului*] *Costache; iar pe limba noastră trebue să-i zicem slugitor (sic) acelor cincizeci de zile, care cuprinde, din sfănta şi luminata ză a sfintii Invieri şi pănă în Dumineca tuturor sfinţilor cu toată orănduiala a fieşte căreia ză, însăşi cu învăţătura tipicurilor foarte la 'nţelegere şi pe largu. Şi dum*[*ne*]*alui au dat-o sfintii şi dumnezăeştei biserici din Rădeni, unde să prăznueşte hramul a priasfintii şi de viaţă începătoarei Troiţe. Fie dumisali întru vec*[*i*]*nica pomenire. Iar vrănd cineva ca să o striineze (sic) dela ac*[*i*]*astă sfăntă şi mai sus numită bisărică, ca să aibă aşi întreba cu hramul ei. l*[*e*]*t. 7258* [=*1750*] *Dech*[*emvrie*] *12"*.

Vreun cîntăreţ de biserică după această însemnare adăuga: *„Cu mila lui Dumnezeu iată că am venit şi eu cu Vasilii la biserica dumisali hatmanului Vasilii la veletii 7262* [=*1754,* [*ca*] *să se ştii"*. Iar altul de tot tîrziu la fel însemna: *„cu mila lui Dumnezeu, iată că amu venit şi eu Ionu la biserică dumisali hatmanului Vasilie la velet 1805 Fevro*[*arie*] *8"*.[4]

In 1753 April 1, Vasile Costachi cumpără şi celalt mal a unui iaz de pe Idrici, pe care-l stăpînea dela tatăl său,[5] iar la Drăguşeni aflăm că la data aceasta avea două prisăci.[6]

In căsnicie se vede că nu prea fusese fericit, de oarece către toamnă caută a să şi despărţi formal de soţia sa spunînd: *„... dar*

1. Ib. p. 307.
2. Ib. p. 72, 95.
3. Mich. Kogăl. o. c. III. p. 211; Ghib. o. c. p. 106, 220.
4. Inscripţiile bis. satului Rădeni—Popeşti din jud. Iaşi. Şi în *„Comisiunea monumentelor istorice secţia din Basarabia.* Anuar. II—Chişinău 1928 p. 150.
5. Gh. Ghib. *„Roşieştii..."* p. 28—29.
6. Ibidem *„Fam. Raşcanu"* p. 112.

acmu pentru oarecare prepuse lucruri, nu s'au mai putut a vieţui împreună şi rămăindu deosebiţi, stăndu dumnealor ai mei ca nişte părinţi, dumnelui nene Iordache Cantacuzino vel logofăt şi dumnealui bade Costachi Razul hatman şi socotind dumnealor, că i se cade a face chiverniseală pentru hrana vieţii ei" mi-au poroncit *„ca nişte părinţi" „şi i-am rănduit satul Drăguşănii cu casăle ce săntu făcute de mine, care sat este la ţănutul Vasluiului"*, să-i fie *„pentru odihna ei, căt îi va lungi Dumnezău viaţa"*, iar *„dupre moartea ei să fie iar a copiilor noştri"*.[1]

Noi prin gura unui vătav de curte putem şti, dacă Ilinca s'a strămutat la Drăguşeni şi cum îşi ducea şi viaţa.

Ne spune Enache Darie, născut în Roşieşti şi ajuns pe la 1813 la vîrsta de 70 de ani: am *„venit*—povesteşte el—*la satul Drăguşenii cu giupăneasa banului Vasile Costachi, mai înainte de prada Tătarilor"*,[2] fiind şi eu însumi vătav *„în vremea clucerului*

---

1. Ibid. pp. 52, 110.

2. Pe un *Apostol* de Iaşi din 1756, al bisericii satului Rădeni jud. Iaşi, dăm de următoarea însemnare de mare preţ cu privire la această pradă a Tătarilor întîmplată în vara anului 1758. *„Adică are să s[e]ştii precum au fost mari tulburări cu Nohai şi cu Tătarii ei în de ei întăriie[a] lor de [a]u scos pe hanul vech[iu] c[i]-au fost pus dela p[r]e[a] puternică cinsti[ta] po[a]rtă înpărătească, cari la urmă văzăndu el turburari cu de[a]dinsul au şi prebegit aice în oraşul Eşului la scaunul ţării Moldovii şi văzăndu şi socotit de nu s'a putia mistui au prebegit tocma la preputiarnica po[a]rtă înpărătiască. Apoi fiindcă ei nu era priimiţi ca s[ă] le fii acesta han şi s'au sculat ei în de [ei] Nohai[i] cu Tataru şi ş'au făcut han şi sultan dispre dănşii şi au purces în pradă şi în a fura cari au făcut mult[ă] răutat[e] şi străcăciun[i] cât şi robi adecă în ţara de gios căt şi ş'au batgiucurit şi de nărodu creştinescu, în căt în fămei şi în copii şi în fete fec[i]o[a]re cari spăriindu-să norodul de nu să ştiie om cu om şi făcăndu-să bejănii în toată ţara şi de pe la toati marginile ţării Moldovii căt şi di peste alte hotară să spăriesă şi să întristas[ă], cari la ace vremi... întăi pus în scaun Mărie[a] Sa Scarlat Ghica V[oe]vod căt şi peste ţă vremi (?) făr de zăbavă gat.. a. p. o. a. şi mazilii Mării Sale la l[ea]t 7266* [= *1758*] *Av[gust] 3"*.

O altă însemnare ne face amintirea aceleiaşi incursiuni tătăreşti din acelaş an: „*[Să] se ştie chind* (sic) *au fostu şi pradatu Moldova Tatarı; 7266, 1758"* (N. Iorga *„Inscripţii din bisericile României"* Bucureşti 1908 vol. II p. 210).

Dăm şi după cronica gălăţeană, a preotului econom Nicolae Drăguşu, această pradă a Tătarilor petrecută în *„1757* (sic). *Au robit Tătarii ţara Moldovei şi au luat vite, oi, cai şi alte averi a Moldovei, de au rămas oamanii numai cu sufletele; şi robii ce au luat i-au vîndut prin alte ţări păgîni, pentrucă în vremele acelea peste Prut stăpînea Tătarii până'n mare şi era mulţime de Tătari; însă în vremile acelea era Tătarii cu arme căzăceşti, şi cu orice; pe la rari se găsea cîte o puşcă; şi avea Moldova mare nevoi de Tătari, pentru că adeseaori da în ţară şi o prăda. Insă de această nevoie ne-au izbăvit Moscalu, ajutîndu-l Domnul, pentrucă viind el în părţile de jos, au izgonit Tătarii şi au luat şi tot pămîntul lor ce se numeşte Crîm şi Bugeacu"* (Remus Caracaş *„O cronică gălăţeană de acum o sută de ani"* publ. în *„Prietenii istoriei literare"* Bucureşti 1931 p. 382—394.

Grigoraş Cosachi", *„că prisaca ce iaste în dialul Ţărincuţii însămnată la partea dumisale căminar Iordache, era cunoscută de loc de prisacă avînd şi giupăneasa Negeloaei stupi acolo, şi în urmă alţii cu dijmă*". Şi *„au mai avut giupăneasa Negeloae şi în alte 2 locuri stupi, adică întrun loc tot în Ţărincuţa, mai la vale deasupra părăului, cam împotriva cei din deal, însă fără a fi cunoscut că au fost mai înainte loc de prisacă, ce numai cât ţine stupi vara şi peste iarnă îi ţine iarăşi la temnicul prisăcii din deal şi întru alt loc, supt margine pădurii unde iaste acum satul. Şi nu după mulţi ani au vândut numita giupăneasa stupii şi s'au dus la viaţa călugăriei*".[1]

In 1756 Iulie 5, avînd din rangurile boiereşti pe acel de comis,[2] capătă danie în Bribeşti părţile unor fraţi [3], iar în calitate de armaş,[4] caută a mai cumpăra şi alte părţi de moşie în Coroteni unde mai stăpînea dela tatăl său şi cu vad de moară în apa Bîrladului, cu loc de fînaţ cu cîmp de ţărină şi cu *„loc de crîşmă la drumul cel mare*".[5]

In domnia lui Ioan Vodă Calimah Teodor (1758) îl găsim stolnic; [6] iar Grigore Alexandru Ghica Vodă rîdică pe Vasile Nege la rangul de mare ban.[7]

Ţine în arendă ca şi tatăl său moşia Tălhăreşti, care era a mănăstirii Dobrovăţului.[8]

Vasile Costachi avea mai mulţi copii, din care nu cunoaştem de cît pe Grigoraş tatăl mitropolitului Veniamin.

Pare a fi mort înainte de Ghenar 7 anul 1776.[9]

* * *

Mai găsim din neamul Costachi următoarele vlăstare fără a le putea stabili încrîngătura.

Pe la 1800, întîlnim pe un *Ioniţă Costachi*, care din rangurile boiereşti pe vremea aceasta avea pe acela de spatar,[10] iar prin

1. Gh. Ghib. „*Fam. Raşcanu*" pp. 109—110.
2 Ibidem *Roşieştii...*" p. 35.
3 Ibid. p. 38.
4. Ib. p. 35.
5. Ib. p. 35.
6. Mich. Kogăl. o. c. III p. 236; *Fam. Raşc*"pp. 222, 3.2, 233.
7. Mieh. Kogăl. p. 251; *Fam. Raşc.* pp. 111, 109.
8. Gh. Ghib. *Rosieştii...* p. 37.
9. Ibidem p. 35.
10. Gh. Ghib. „*Ispisoace şi zapise*" vol. III" p. 160.

1806 pe *Vasile Costachi-vornic, pe Mihail Costachi-spătar și fiii săi Ilie Costachi și Gheorghe Costachi; pe Constantin Costachi-postelnic; pe Neculai Costach-comis; pe Grigorie Costachi-spătar și fiii săi Ioan Costachi-stolnic, Teodor Costachi, Gheorghie Costachi.*[1]

Grigorie Costachi.

Alintat din casa părințască i se zicea și Grigoraș. Era deci feciorul lui Vasile Costachi[2] sau Vasilachi Negel însoțit cu Ilinca fata lui Iordachi Cantacuzino, de care după cum am văzut se desparte în 1753.[3] I s'a dat prin urmare de tînăr să sufere și să vadă despărțirea părinților săi și nu mult după aceasta intrarea în viața călugărească a mamei sale.

Pe Grigoraș îl găsim stăpînind în Drăgușeni, moșia care se dăduse de tatăl său, mamă-sei, pe care s'o stăpînească până la moartea ei. Și era clucer, cînd de pe Drăgușeni a *„rădicat tot fănul"*.[4] Prin 1765 îl întîlnim însă, că își face socoteala părților sale din Țuvlicești.[5]

Ca și bunicul, ca și tatăl său Gligorașco Costachi—clucerul, ține în arendă venitul Tălhăreștilor ca moșie a mănăstirii Dobrovățului.[6]

Probabil că îndată după moartea tatălui său, Gligoraș caută aș face perilipsis de documentele Corotenilor în 1776 Ghenar 7;[7] iar pe temeiul unor zapise vechi în 1777 August 31, cere dela Vodă să i se aleagă despre alți răzeși în Vîtcani.[8] Dar cu precipitarea evenimentelor din acest an, Gligoraș abia în 1779 Mai 25, vede realizîndu-i-se cererea, cînd Moruz Vodă rîndueşte pe ispravnicul de Fălciu pe paharnicul Grigoraș Costachi,[9] moș de văr al

---

1. *Eclaircissments sur la question des Monastères Grècs situés dans les Principautès Danubiennes"* Octobre 1857 p. 63.
2. Gh. Ghib. *„Roșieștii"..."* p. 29.
3. Ibidem *„Fam. Rașcanu"* pp. 52, 110.
4. Ibid. p. 106.
5. Ib. *Roșieștii* p. 42.
6. Ib. p. 37.
7. Ib. p. 35.
8. Ib. p. 53.
9. Pentru Grigoraș Costachi ca *biv vtoru post.* (N. Iorga) Doc. *„fam. Calimachi"* vol. II p. 104); ca paharnic (Gh. Ghibănescu *„Cuzeștii"* pp. 39, 46, 48, 56, 220-41, *„Rosiești..."* p. 63) N Iorga este greșit în a d sale broșură *„Veniamin Costachi"* publ. în „Bibl. populară Minerva, București 1904, soco-

doilea lui Grigoraş Costachi-clucerul, să cerceteze pricina pentru Vîtcani. Şl anume, că foarte mulţi răzeşi din Vîtcani îşi făcuseră ţarini şi vii, fără să dea obicinuitul venit stăpînului.

Pricina aceasta ţine ani de zile, căci încă pela 1781 Septemvrie 12, se face o cercetare la faţa locului, tot pentru venitul, la care avea dreptul să-l ia Gligoraş Costachi.[1]

Incă înainte de 1740, Constantin Costachi vornicul, deci bunicul lui Gligoraş, cumpărase dela Brăharul malul dinspre apus al unui iaz, pe Idrici; iar în 1753 April 1, Vasile Costachi paharnicu, feciorul lui Constantin Costachi logofătu, cumpără şi malul despre răsărit al aceluiaş iaz cu 12 lei, dar vînzarea fiind rea zapisul să strică la 1779 şi Grigoraş Costachi clucerul feciorul lui Vasili Costachi îşi ia îndărăpt cei 12 lei.[2]

Aflăm că pela 1781 Iunie, satul Mălăeştilor era *„a dumnialui clucerul Grigore Costachi“*,[3] cînd trebue să fi murit prin 1782, deci după soţia sa.

Maria Costachi născută Dinu Cantacuzino.

Gligoraş Costachi clucerul, a fost căsătorit cu Maria „fiica lui Cantacuzino ce-i zic şi Dinu“,[4] şi deci sora Ilenei soţia lui Conachi.[5] „Maria Costachi se cobora după tată dintr'un Cantacuzin din Muntenia; iar după mamă dintro Cantacuzinească din Moldova“.[6]

Ea avea de strămoş pe Drăghici Cantacuzino cel mai mare fiu al Postelnicului Constantin, boierul, care fu nedespărţit de viteazul şi bunul Matei Basarab. Acest Constantin, cel mai bogat om din ţară pe vremea lui, ţinea pe Elena, fată de Domn din vechiul neam stăpînitor la Munteni fiică a lui Radu Vodă Şerban,

---

tind pe acest Grigoraş Costachi cu rangul boierii de *„biv vtoru postelnic“* adică al doilea postelnic, ca fiind tatăl mitropolitului Veniamin şi deci şi a celorlalţi fraţi ai săi (v. p. 17, 20). Pe al nostru Grigoraş Costachi, adică pe tatăl mitropolitului nu-l întîlnim cu rangurile boiereşti de cît cu acela de *„clucer“*. (Cf. *Revista ist. a arhiv Rom.* II p. 63).

1. Ibidem p. 53.
2. Ibidem p. 23-29 şi *„Prefaţa“* la Poeziile lui Konachi p. 47.
3. *Cuzeştii* p. 41.
4. Căminarul Iordachi Mălinescu in *„Foaie pentru minte, inimă şi literatură“*. „Suplimentul“ la No. 19 din 1842.
5. Mihail Cantacuzino *„Geneologia Cantacuzinilor“* publ. de N. Iorga Bucureşti 1902 planşa p. 94-5.
6. Ibidem *„Veniamin Costachi“* p. 18; *Ioan Neculce* „bulet. muzeului municip. Iaşi“ p. 1930 p. 139.

urmaşul lui Mihai Viteazul. Un aşa chip de stăpînă cuminte a casei, de mamă iubitoare a copiilor, de soţie credincioasă, ca Domniţa Ilinca, nu se mai întîmpină în viaţa boierilor noştri. Iar, cît despre Constantin, al cărui nume îl purta Dinu Cantacuzino, tatăl Mariei Costachi, el se înălţa mai pre sus de cît sfetnicii Domniei prin nestrămutata lui cinste faţă de cei mari ca şi de cei mici. Un Domn rău l'a ucis, puind să-l zugrume, dar ţara întreagă s'a cutremurat de durere la această veste. Iubire de oameni, dărnicia, milostenia, au fost însuşiri de căpetenie ale soţului şi ale soţiei şi toţi urmaşii lor se credeau îndătoriţi să li calce pe urmă întru aceasta, sămănînd larg aurul facerilor de bine. Din acest neam era cucoana *„jupăneasa“*, cum i se zicea atunci dela Roşieşti“.[1] „Gospodăria lui Grigore şi a Mariei Costachi, ni este foarte bine cunoscută prin mărturii scrise de pe acest timp şi putem vorbi despre dînsa astăzi peste 170 de ani ca şi cum am fi fost şi noi ospătaţi în casa aceia primitoare dela Rosieşti“ scrie d-l Iorga.

„Maria adusese ca zestre juvaere“: „2 coroniţe cu rubinuri“, o rochie de atlaz blănită cu samur, o rochie de şal—adică de caşimir—cu blană de carsac, o trăsură, o „leftică“ cu şese „telegari“, un serviciu de masă de „12 blide“, *talgere* într'un „toc“ multe pînzeturi, perdele de atlaz şi fel de fel de „mărunţuşuri din case“. In odăi erau aşternute covoare „de Agem“ sau de Persia şi lăvicere de lînă ţesute în casă; în dulapuri se grămădiau solniţe, zarfuri, tavale, linguri de cositor şi de tombac, cuţite cu „mănunchile negre“ şi cu „mănunchile de os“, felegene de alamă pentru cafea, „săculteţe“ şi legături.

Lăzile erau pline cu un mare belşug de pînzeturi de in, lucrat de ţigance supt supravegherea harnică a stăpînei: pînze cu margini pînză melez, pînză cu un ciubuc, vrîstate şi nevrîstate, prosoape sau *minişterguri* cu pui, pînză de bîrneţe, pînză de cîlţi, pînză în patru şi în cinci iţe, basmale cu fir; calepele şi *chicele* de in şi cînepă, aşteptau să fie date în lucru.

In părete atîrnau benişuri, giubele, misăzi, iamurlucuri de postav, de modă turcească, puşti, pistoale englezeşti, săbii persane.

In cămări stăteau poloboacele cu fasole, cu sămînţă de in *„putini cu poamă murată“* , *„chiupuri cu untdelemn“*, *„balerce cu*

---

1. Ibidem *„Veniamin Costachi“* p. p. 18-19.

anison" „sacale cu mied" buți cu vinuri; de la Cruce, din Putna, dela Mălăeşti și dela Vîtcani.

In şuri erau adăpostite rădvanul şi butca. Caii păşteau în suhaturi; vacile şi boii, *„viţeii bouleni", „viţelele văcuţe"* smălţau pajiştile şi ciobanul păzia turmele de oi părnae şi ţurcane ale boierului.[1]

Maria Costachi moare înaintea soţului său, lăsînd negreşit în urma ei copii încă mici.

Copiii lui Gligoraş-clucerul şi ai Mariei.

Pe toţi îi găsim purtînd pe lîngă numele de familie şi porecla de Negel. Din actele, care ne stau la îndămînă, putem cunoaşte: pe *Monahu Chesarie Costache, Matei, Veniamin, Elisaveta monahia*, şi pe *Şărban,* care era şi cel mai mic.[2]

«*Monah*[*u*] *Chesarie Costache,* fiiul răpăosatului *Grigoraş Costachi-Clucer şi a Marii Cant*[*a*]" la 23 April 1791 singur ne vorbeşte de *„toată clironomiia părinţască"*. Cum s'a împărţit „întocma frăţeşte" şi a venit *„în parte*[*a*] *mea o moşie Văscăuţii în ţin*[*u*][*t*][*u*] *Sorocii"*. Apoi mai departe caută a ne desluşi, că *„eu săngur cu a me cheltuială şi osteneală*—judecîndu-mă—*voi scoate din moşia Văscani"* din ţinutul Fălciiului, *„zăci pogoanî vie la Crucea de gios, paragină"* din ţinutu Putnii şi *„şasă sălaşi ţigani di vatră", „după numărarea ce s'au făcut în coace de preot*[*u*] *Vasile din Mălăeşti"* şi şapte sălaşe de ţigani *„zăstrea maicii noastre Marii Cant*[*a*], *ce să află şi păn acum la unchiul nostru vist. Enache Cant*[*a*], *carii şi aceştia iarăş, cu a me cheltuială şi ostenială să-i scot"*.

Iar pentru cîteva părţi de moşie, ce mai erau în ţinutul Dorohoiului *„zăstrea moaşei noastre Ilinca Cant*[*a*] *băneasa", „care până acum nu s'au mai scos, eu Chesarie*—ne spune el—*şi cu Şerban fratele nostru, să avem a pune cheltuială, trudă* [*ş*]*i osteneală întocma ca să le scoatem. Şi ce vom scoate, doaă părţi să iau eu Chesarie; iar Şerban numai o parte. Cari ori de vom scoate ceva ori de nu vom scoate mai multă supărare sau vorbă pentru aceasta între fraţi să nu fie, cum şi pentru acele de mai sus ce*

1. Ibid. p. p. 21-23.
2. *Ioan Neculce* „Buletinul muzeului municipal Iaşi" fascicola 8 pe 1930 p. 140.

am ca să stau eu săngur să le scot, iarăş după cum mea sluji norocul... şi să fiu mulţămii cu această de mai sus arătată parte, cu care m'am primit, de a mea bună voe".[1]

In afară de împărţirea aceasta frăţească a ierodiaconului Chesarie Costachi, mai dăm şi de o plîngere a lui făcută ceva mai tîrziu în care vorbeşte de Vîtcani de a i se alege părţile sale. Isprăvnicia Fălciului rîndueşte boieri mazili spre cercetare în 1793 Mai 29. Iar în 1797 Mai 6, dă fratelui său Matei Costachi-paharnicu, moştenirea ce i se cuvenea dela tatăl său clucerul Grigoraş Costachi, adică a cincea parte din Mogoşoaia dela Herţa, Văscăuţii dela Soroca, părţile sale din Vîtcani şi 6 sălaşe de ţigani, cu obligaţia ca el să îngrijască de schitul dela Vladnic.[2]

In scrisoarea de danie, ce ierodiaconul Chesarie o face fratelui său Matei praharnicul, vorbind de schitul Vladnicul, arată următoarele: *„...adică întăi pentru un schit anume Vladnicul, ce iaste pe moşia Vutcani, unde se cinsteşte şi să prăznueşte hramul Adormirii prea Sfintei Născătoarei de Dumnezeu şi purure Fecioarei Mariei şi iaste cam stricat să-l tocmească prea bine slujind cele sfinte de obştie, avînd şi călugăraşi cîţi vor fi de trebuinţă schitului şi cu toate cele trebuincioase şi făcînd pe fieştecare an de două ori praznic, unul la hramul schitului la 15 a lui August şi altul la zioa sfinţilor Impăraţi Costandin şi Elena la 21 Mai".*

Căuta prin urmare, ca făcîndu-se praznic la sfinţii Impăraţi Constantin şi Elena să se comemoreze numele ctitorilor acestui schit, care erau bunicii tatălui său Gligoraş.[3]

Matei Costachi Negel[4] era cel mai mare.[5] Fusese căsătorit cu Casandra.[6] Nu ştim a fi avut de cît o fată, pe care o aflăm logodindu-se după moartea sa după Neculai Mavroieni.[7]

Prin 1773 sau 1774 botează pe copilul preotului Constantin dela Horodniceni.[8]

1. Ioan Neculce o. c. p. 139.
2. Gh. Ghibănescu—*„Rosieştii..."* p. 53—54.
3. Gh. Ghib.—*„Rosieştii..."* p. 56—57.
4. Gh. Ghibănescu *„Rosieştii...* p. 65 C. N. Tomescu *„Arhivele Basarabiei"* an. IV (1932) p. 96.
5. C. Erbiceanu *Ist. Mitropoliei Moldaviei şi Sucevei*, Bucureşti 1888 p. 62.
6. Gh. Ghib. o. c. p. 4.
7. N. Iorga *„Doc. fam. Callimachi"* I p. 542.
8. 1811, Ghenadie fiul preotului Costandin dela Horodniceni botezat de paharnicul Matei Negel, a intrat în mănăstirea Voroneţ la vîrsta de 8 ani *„ca să înveţe carte"* şi *„cînd au fost în vîrstă de 11 ani s'au hirotonisit ierodiacon, cu blagoslovenia răposatului mitrop[olit] Gavriil Calimah"* (C. N. Tomescu o. c.)

Iordachi Miclescu—căminaru îl trata ca pe *„un frate“* şi *„văr“*.[1] îndată după moartea tatălui său, care se va fi petrecut prin 1782, cere să i se aleagă moşia Vîtcanii despre răzeşi.[2]

Pela 1787, din rangurile boiereşti avea pe acela de *„sulger“*,[3] cînd era socotit şi ca *„răzeş în moşia Foleştii“*.[4] Iar prin luna Iunie acelaş an, Constantin Ispilant Voevod printr-o deosebită carte domnească, orîndueşte pe Matei Negel şi pe Grigore Costache, ca să cerceteze şi să aleagă la faţa locului hotarele despărtitoare între moşiile episcopiei Crîsnăşenii şi altele şi între ale moşnenilor răzăşi, stricînd şi nişte boure (semne) puse fără drept.[5]

La această dată îl găsim pe sulgerul Matei Costachi cumpărînd dela Vasilie Plăcintă, un strănepot de al lui Ştefan Foale, partea sa din Foleşti pe 30 lei, cînd pe actul de vînzare iscălesc ca martori *„preut Savin ot Mălăeşti“* şi *„preut Vasile ottam“*,[6] adică tot de acolo.

Se vede că luîndu-se bine pe lîngă mătuşă-sa Ilinca Costachi, măritată cu Costin Catargiu, capătă danie la 5 Fevruar 1792 toate hlizele din Dumeşti pentru pricina, că el era răzăş în Dumeşti de *90 de ani şi mai bine*, pe cînd ea intrase numai de cîţiva ani. Hotărnicia lor o face peste doi ani.[7]

In 1792 Februarie 20, Matei Costachi—sulgeru, cumpără dela Gheorghe Chisar, V. Tiron şi dela T. Balan un *bătrîn în trei hlize*, din care o hliză era în Andreieşti, o hliză în Papuceşti şi o hliză în Dolheni, *cîte 1 leu stînjenul.*[8] Iar la 1793 Mart 1 face un schimb dînd Puţenii pentru Drăguşenii dela Vaslui,[9] deşi de Drăguşenii, după cum am văzut în urmă la viaţa bunicului său de pe tată că erau legate atîtea amintiri.

In 1796 Iulie 22 Matei Costachi în calitatea sa de boier ajuns la rangul de „paharnic“ are afaceri pentru 90 lei, cu un răzăş Ion Popa în care timp ca ispravnic al Fălciului era tot Gligoraş Costachi—paharnicu.[10]

1. Gh. Ghib. *„Ispis. şi zapise“* vol. IV. II p. 38.
2. Cf. Ibidem *Roşieştii* p. 53.
3. Ibid. p. 44.
4. Ibid.
5. *„Revista istorică a arhivelor Romîniei“* Bucureşti 1876, broşura II p. 63.
6. Ib. şi *Roşieştii* p. 4.
7. Gh. Ghib. *„Roşieştii“* p. 29, 31.
8. Ibidem p. 45, 48.
9. Gh. Ghib. *„Roşieştii“*... p. 65.
10. Ibidem pp. 53—54.

In 1797 April 19, Matei Costachi—paharnicu, cere să i se aleagă părţile sale din Vîtcani şi din alte hlize şi Domnul orîndueşte boieri spre cercetare. Iar fratele său ierodiaconul Chesarie Costachi îi dă spre stăpînire părţile sale de moştenire dela tatăl lor Grigoraş Costachi—clucerul, din Mogoşoaia dela Herţa, Văscăuţii dela Soroca şi părţile sale din Vîtcanii.[1]

La 1800, îl aflăm că din rangurile boiereşti are pe acela de spatar, cînd cumpără părţi din moşia Năreşti;[2] iar o carte domnească a lui Alexandru Nicolae Suţu Voevod din luna Iulie, pe ispravnicul de Fălciu Matei Costache, îl orîndueşte ca să aleagă o parte din moşia Crăsnăşenii, călcată în paguba episcopiei de Huşi.[3] La 9 Octombrie 1801, pe Matei îl aflăm avînd din rangurile boereşti pe acela de *„ban"*.[4]

Răzăşii din Dolhenii se acaţă de Matei, pretinzînd dreptul de stăpînire asupra prisăcii din Brebeşti, dar judecata dă dreptate lui Matei Costachi şi Ioniţă Gafencu—pitarul din Dolheni pierde pîra.[5]

In 1802, i se trimetea de către văru-său, Iordachi Miclescu—căminaru *„sureturi de pe 2 hotarnice a Foleştilor"* pentru părţile ce avea Matei Costachi acolo.[6]

Tot Matei Costachi—cumpără dela preotul Gheorghe protopopul de Vaslui şi ai lui,—părţile din Bribeşti. Aceasta se petrecea în 1803, cînd să încep din nou cercetările dintre el şi răzăşii din Vîtcani.[7] Aşa în 1804 Febuar 14, se face o nouă orînduire de boieri spre cercetare; iar la 18 Mart, cere judecată la divan şi tocmai în 16 Noemvrie 1804, se dă anaforaoa întărită de Vodă Moruz în care se judecă toată pricina răzeşilor din Vîtcani.[8] Ei voesc să reducă porţiunea de moşie ce se cuvenia Costăcheştilor după zapise, crezînd că pot spori numărul bătrînilor la 4 sau 5, şi atunci aceştia ar fi luat parte mai puţină. Divanul judecă pricina, avînd în vedere arătările ispisocului lui Vasile Vodă din 1647, care se opreşte la 3 bătrîni.

Faţă cu această hotărîre, răzăşii din Vîtcani, văzînd că Matei

1. Ibid. p. 54.
2. Ib. p. 40.
3. *„Revista istorică a arhivelor Romîniei"* p. 64.
4. Ibidem p. 76.
5. Ib. p. 39.
6. Ib. *„Ispis. şi zapise"* IV II p. 38.
7. Gh. Ghib. *„Roşieştii..."* p. 39.
8. Ibidem p. 54.

Costachi, întră cu stăpînirea şi pe vatra satului, unde ei aveau iaz, livezi şi vii, cad la învoială cu spatarul şi convin că pentru locul ce i se cuvine în marginea de jos a satului şi despre apus să-i dea atîta sumă de stînjeni tot în colţul de jos despre răsărit spre Mălăeşti până în valea Ursoaei; iar pentru altă parte din Vîtcani, pe cursul pîrîului Ursoaei, i s'a dat Bancoviciul. Actul e iscălit de 65 de răzeşi din Vîtcani şi Bancovici.[1]

Tot în 1804 Matei Costachi spătaru caută a cumpăra hlizele răzeşilor din Rosieşti, încorporîndu-le pe toate la marea moşie a Roşieştilor.[2]

In cele din urmă Matei Costachi păşeşte la treapta boierii, de *„mare postelnic"*.[3]

Moartea lui se întîmplă în 1808 fără însă a putea preciza luna şi ziua. Credem că Mitropolitul Veniamin, la o împrejurare ca aceasta a căutat să pue într'un singur mormînt oasele tuturor Costăcheştilor, aflate în preajma mitropoliei din Iaşi, arătînd prin inscripţia de pe piatra tombală a cui sunt, indicîndu-ne despre Matei numai atît *„şi a lui Mateei Costache marele postelnic, care s'au săvîrşit în anul 1808"*.[4]

Aflăm că o fiică a sa se logodeşte în 1817 Iunie 28, cu Neculai Mavroieni.[5]

Elisaveta monahia, pe care nu o ştim, cum se va fi numit de acasă, aflăm că în 1812 Mart 15, dimpreună cu Mitropolitul Veniamin, care se afla încă la mănăstire demisionat, fac danie averea lor fratelui mai mic Şărban Costachi. In acest act de mare însemnătate pentru noi spun ei: *„Smeritul Veniamin proin Moldavia şi Elisaveta, monachi, fiii răposatului Grigoraş Costache şi şi ai răposatii Marii Canta facem ştire"* de aceia *„ce dăm iubitului şi mai micului fratelui nostru spat[ar] Şerban Costache şi fiului său Iancul. Că de vreme ce noi am ales viaţa cea trasă despre ceale lumeşti şi singuratică a cinului monahicesc facem desevîrşit vechil din partea noastră pe dumnealui pentru orice trebuinţă de dreptate s'ar cuveni sau de pe tatul (sic) sau de pe maica noastră"*.

1. Ibid.
2. Ib p. 69—71.
3. Vezi inscripţia de pe o piatră mormîntală, ce se află în biserica vechei mitropolii.
4. Ibidem.
5. N. Iorga *„Doc. fam. Callimachi"* I p. 542.

„Toată acea partea noastră o şi dăruim şi o facem pentru de a-pururea şi în veci danii“.[1]

Veniamin purta şi oarecare corespondenţă cu soră-sa, care sta cu metania la mănăstirea Agapiei. Mai ales nu voia s'o lipsească desigur de cărţile noui eşite de sub tipar pentru ca să se îndeletnicească *„în nişte zăbăvi sfinte, în nişte cugetări plăcute, în care te-ai şi obicinuit“* îi scria Mitropolitul. Iţi trimitem cărţi *„tălmăciri fiind zăbăvi ale ostenelilor noastre din vremea nemerniciei“* ca o *„aducere aminte a datoriilor noastre... fireşti către cuvioşiia ta“*[2]. Elisaveta monahia, cît a fost stareţă, 32 de ani la Agapia, a căutat ca să zidească un paraclis, a cărui inscripţie de deasupra uşii pusă cu mult mai tîrziu, vorbeşte că *„prin rîvna prea sfinţitului proin Mitropolit Veniamin Costache s'au zidit [şi] cu cheltuiala răposatei surorii prea sfinţitului, Elisavethe, care au stăreţit 32 ani, pănă la săvîrşirea sa“.*[3]

Şi totuş pentru noi rămîne neînţeles faptul că Veniamin prin al său testament, lăsînd mănăstirii Agapia 1000 de galbeni, spre a se face cu ei *„un paraclis la acea sfîntă mănăstire“* adaugă spunînd: ca să se zidească *„întru pomenirea mea şi a surorei mele, ale căria rămăşiţi se odihnesc acolo“.*[4] Ceia ce înseamnă că paraclisul nu fusese făcut.

Mai ştim că tot pe vremea stăreţiei Elisavetei s'a ridicat *„Agapiia vechi“*, biserică ce *„din întîmplările vremilor s'au fost ars“.*[5]

Monahia Elisaveta trebue să fi murit după 1831 sau către 1840. Iar dacă au trecut cei şapte ani i s'a făcut cuvenita desgropare, cînd *„tare mult s'au întristat mitropolitul (Veniamin)“*, văzînd *„pe soră-sa legată,*[6] deci încă ne putrezită.

Şărban Negel-Costachi, după cum am văzut în urmă, era cel mai mic[7] dintre fiii lui Grigoraş Costachi. Fusese căsătorit întăia oară cu Catinca Văcărescu, de pe urma cărei legături avu un copil.[8]. Iar pela 1791 dimpreună cu fratele său monahul Chesarie, trebuia să pue *„cheltuială, trudă şi osteneală întocma“*, ca să-şi scoată

1. *„Ioan Neculce,* bulet, muz. muncip. Iaşi“ pe 1930 p. 140.
2. Ibidem pe 1921 p. 132.
3. Ibidem, o. c. pe 1926-27 p. 263.
4. C. Erbiceanu *„Ist. Mitropoliei Moldaviei şi Sucevei“*, Bucureşti 1888 p. 62.
5. *Ioan Neculce* o. c.
6. Academia romînă ms. 318 f. 67.
7. *Ioan Neculce* o. c. pe 1930 p. 140; C. Erbiceanu o. c. p. 62.
8. V. A. Urecheă *„Ist. Românilor“* Bucureşti 1900, tom. X p. 654.

moştenirea, ce li se cuvenea din *„zăstrea moaşei“* lor Ilinca Canta băneasa. Procesul mergea la noroc.[1]

După moartea lui Matei toţi ceilalţi fraţi, monahul Chesarie, Mitropolitul Veniamin şi Elisaveta monahia, avînd numai pe Şărban rămas în lumea laică, desigur că toată atenţia li se îndreptară către el. A urmat deci, ca şi mare parte din moştenirea să treacă asupra sa şi a fiului său Iancu, mai ales dacă de pe urma lui Matei n'o fi rămas de cît numai o fată, de soarta căreia încă nu ştim nimic. De aceia am şi văzut că la 1812, Mitropolitul Veniamin, cît şi Elisaveta monahia ca cei ce îmbrăţişaseră *„viaţa cea trasă despre ceale lumeşti şi singuratică a cinului monahicesc“* peste toată parte de avere ce o aveau sau li s'ar fi cuvenit depe undeva pun de *„vechil“* pe Şărban, căruia în acelaş timp i-o fac şi danie.[2] De aici ne şi vine explicaţia de a găsi pe Şărban, cît şi pe feciorul său Iancu stăpînind mai pretutindeni pe acolo pe unde stăpînise Costăcheşti, în Tupilaţi, Mălăeşti etc.

La 29 Ianuarie 1813, spătarul Şărban, boier din Moldova, care deşi despărţit de Catinca Văcărescu, totuş reclamă la moartea ei clironomia acesteia pe numele unui copil de 14 ani. După pravilă se înţelegea însă că dacă baiatul nu avea această vîrstă, tatăl său nu mai putea clironomisi, ci rudele după mama lui moartă.[3]

Din rangurile boiereşti, găsim că pela 1816, avea pe acel de *„vel* [mare] *vornic“*.[4]

Şărban Negel mai stăpînea şi — Scobîlţănii[5] de lîngă Podu-Iloaei.

Pentru existenţa bisericii de odinioară din Scobîlţeni sau Scobinţăni şi în legătură cu stăpînirea lui Şărban asupra satului şi chiar a unei şederi a lui mai statornice aici[6], putem da următoarele însemnări făcute pe nişte cărţi.

„Ac[i] astă sfântă carte vieţile sfinţilor împărţite în 12 tomur s'au cumpărat de către mini nevrednicul robul lui Dumnezeu Şărban Negel vor[ni]c dinu tipografia sfintei mănăstiri Niamţului la let

1. *Ioan Neculce* o. c. p. 139.
2. Ibid. p. 140
3. V. A. Urechiă o. c. p. 654.
4. Constantin Erbiceanu o. c. p. 108.
5. Inscripţele bis. satului Dumeşti. Ferecătura unei Evanghelii de Buda din 1812, însemnarea din „1818 Febr. 15“ de pe un Ceaslov şi alta din 1825 Dec. 28, de pe *Vieţile Sfinţilor* pe August dela bis. din satu Hoiseşti—Iaşi
6. Mich. Kogăl. o. c. III p. 364.

1819 pentru sfântă bisărică din sat[u] meu Scobinţăni dela ţăn[u]t[u] Cărligăturii spre pomenire şi ertare mulţimii păcatelor meli".[1] Iar pe un alt volum citim:

„Ac[i]astă carte cuprinzătoare de vieţili sfinţilor pe luna lui Ghenari s'au afierosit bisăricii din sat[u] meu Scobălţăni ţăn[u]t[u] Cărligăturii, unde să cinsteşti şi să prăznueşti mareli proroc Mergătoriului înnaite şi botezătoriului sfînt şi mare apostol la let 1825 Dech[e]mv. 28.

Şărban Negel vor[ni]co".[2]

După cum am mai vorbit, Costăcheşti erau în legătură de rudenie, cu cele mai de seamă familii ale Moldovii.

Poetul Costachi Conachi însuşi ne indică încrîngătura cu el zicînd: *„Şàrban Costăchesc, poreclit, Negel văr primare di pi mamă cu mini şi frati cu Mitropolitul Veniamin".*[3]

Spătarul Iordachi Balş întro scrisoare adresată Mitropolitului, încă numeşte pe Şărban, *văr;*[4] iar în alta visternicul Sandu Sturza deasemenea vorbeşte de el ca de un văr.[5]

Canta — postelnicu i se adresează *„bădiţă Şărbane".*[6] Şărban învăţase şi carte. Ştia desigur, ca după moda timpului şi ceva greceşte.[7]

Era în foarte mare intimitate cu Mitropolitul. Ii purta grija de multe de toate, atît în afacerile care-l priveau personal cît şi în acele ale mitropoliei. Aceasta o constatăm mai ales cu prilejul anului 1821, cînd nu se dă la o parte a sfătui pe Mitropolit. Şi se vede că era ascultat, ca cel ce singur din ai Mitropolitului făcea parte din lumea laică şi politică şi ca atare putea şti şi mai multe.

---

1. Vezi cărţile bisericii cu hramul sf. Neculai din Podu-Iloaei, cu însemnări făcute pe *„Vieţile sfinţilor"* pe Aprilie de Neamţ 1812 Mai 2.

2. Ibidem de Mai. O altă însemnare făcută de altă mînă mai adaugă *„Ac[i]astă viiaţă a sfinţilor afierosită de dumnealui boeru c[u[c[o]nu Şărban Negel. dată sfintei bisărici din sat[u] Scobinţăni ţăn[u]t[u] Eşii, ocolul Cărligăturii [1]854 Ghenari în 10 zile".* Alte cărţi date tot de Şărban Negel, le găsim risipite pela biserici cum spre pildă la cea din Dumeşti şi Hoiseşti: jud. Iaşi.

Biserica din Scobinţăni sau Scobîlţăni a ars în luna Februar 1892.

3. Gh. T. Kirileanu în rev. *„Convorbiri literare"* pe 1908 an. XLII nr. 13 p. 613; C. Erbiceanu *„Ist. mitr. Moldaviei şi Sucevei"* p. 389, 441; C. Bobulescu în rev. *„Spicuitor în ogor vecin"* an. I.

4. Ibidem o. c. p. 207.

5. Ibid. p 180.

6. Ib. 140

7. Ib. p. 223.

Intro scrisoare în care i se adresează cu *„Sărut picioarele părinteşti“* îi spune: *„Eu gîndesc nici cum să nu dau cartea* [scrisoarea] *preaosfinţiei tale logofătului Grigoraş“* de oarece *„după ce o va ceti să o ceiu înapoi, afară că nu o va da“*, ţiind-o *„pentru orice vreme—precum fac toţi oamenii cu luare aminte—dar în cîte prepusuri nu-l voiu pune, mai ales fiind şi fireşte prepuelnic, precum şi trebue tot omul să fie, care nu voeşte, să fie giucat şi înşelat de cinevaşi, măcar de am fi şi noi“.*

Iar mai departe adaugă

„Dar apoi după toate îndrăznesc, a zice, că mă năpăstueşti cumplit la un punct, unde zice că la toate în fieştecare vreme m'ai ascultat, spre pildă: fac o aducere aminte“. „M'ai ascultat să nu faci schimbul cu sărdarul Iordache? M'ai ascultat, să nu mergi la Trei sfetitele la bomolebnu lui Ipsilante? Arată-mi acum şi cele ce m'ai ascultat şi ai greşit! Oare pentrucă am multă minte şi giudecată? Să nu-mi de Dumnezeu să viu la aşa cugetare şi deşertăciune“.

Apoi închee Şărban, foarte amărît:

„Nu, scumpul meu părinte, multa durere mă face să-mi deschid măduha crierilor socotind, care sînt cele mai de folos, sau mai bine zicînd, împins de marele interes al meu, ce am de Prea osfinţia ta, precum de multe ori v'am scris“.[1]

Mitropolitul Veniamin în 1822 aflîndu-se încă în mare întristare în refugiul său în urma evenimentelor din 1821, din pricina îngrijorărilor politice, chema pe Şărban la sine. Acesta însă răspunde ca să aibă răbdarea lui Iov şi să aştepte rezolvirea lucrurilor şi să nu încline în nici o parte, ca nu cumva să fie acuzat de nepatriot şi păstor năimit. „*Scumpul meu părinte*—i se adresează Şărban—*după a mea părere şi acolo deşi aşi fi, nu am avea mai mult ce vorovi, după a mea scurtă proastă giudecată, păr nu vom vede sfîrşitul şi hotărîrea dintre împăraţi“.*[2]

In altă parte Şărban face atent pe Mitropolit asupra scrisorilor, pe care voeşte să le trimiată pentru diferitele pricini, sfătuindu-l că *„nu trebuie să fie condeiul preaosfinţiei tale în mîinile nimărui“.* Deci îi cere *„ca să-i scrie numai lui, de tot ce are nevoe şi el e gata să'l slujască“*[3] ca un *„iubit fiiu sufletesc şi plecată slugă“.*[4]

1. Erbiceanu o. c. p. 221-222, 223.
2. Ibidem o. p. p. 222-223.
3. Ibidem p. 227-230.
4. Ibid. pp. 191, 192 passim.

In 1821, Şărban se refugiază şi el Basarabia, însă se opreşte în Chişinău,[1] de unde aştepta ca să se liniştiască lucrurile cît de cît, pentru a se reîntoarce. In lipsă-i venind Turcii în Moldova, arhimandritul Isaiia, care era purtătorul de grijă a tot ce privea averea mitropoliei şi administrarea ei, îl aflăm scoţînd teşcherea dela Chihai Bei şi pentru stupii şi casele lui cuconu Şărban.[2]

Desigur că stînd la Chişinău, Mitropolitul Veniamin scrise guvernatorului Basarabiei, ca să fie recomendat atît el cît şi fratesău Şărban, comandantului graf Vigtenstein.[3] S'a dus să vadă pe Veniamin şi la Colincăuţi.[4]

In tot timpul cît stă în Basarabia şi la întoarcerea sa acasă, ţine în curent pe Mitropolit de tot ceia ce se petrecea în lipsă-i atît cu privire la lucrurile şi afacerile, care-l priveau personal, cît şi cu întîmplările politice.[5]

Tot el purta grija arendării moşiilor mitropoliei[6] şi a advocatului,[7] care trebuia să urmărească pricinile. Şi nu se da la o parte de a ajuta pe cei care aveau nevoe de Mitropolitul plecat.[8]

Prin 1822 anunţă prin o deosebită scrisoare, fără dată, pe Mitropolit, de un plan secret cunoscut numai de cinci şi pentru care, spre a reuşi se cer iscăliturile boierilor, cît se va putea mai multe. Probabil era vorba, de a se indica în secret persoana care să fie Domnitor.[9]

Ca oricare boier al vremii aceleia, îşi avea de sigur la cele biserici de pe moşiile sale psalţii (cîntăreţi sau dascali) tocmiţi cu o anumită leafă sau hac cum se zicea. Ei erau cunoscători ai meşteşugului, căci mai învăţau şi pe alţii. Următoarea însemnare ne deslușește icoana timpului şi deci meritînd de a fi evidenţiată. Ea sună astfel: *„Să să ştie, cînd am început a învăţa la meşt*[*eşu*]*gul musăchie*[*i*] *cei noao în luna lui Octomvrie în 12 zile la psaltul Vasile, ce au fost la Jerban* (sic) [Şărban] *Negel. Şi au venit la sf*[*ă*]*ntul Spiridon la anul 1827“.*[10]

1. Ib. p. 150 162.
2. Ib. p. 131, 146.
3. C. Erbiceanu o. c. p. 150.
4. Ibidem p. 192.
5. Ibid. pp. 140, 163, 176, 182, 184, 185, 191, 192, 200, 201, 207, 226.
6. Ib. p. 155.
7. Ib. p. 208.
8. Ib. pp. 226—227.
9. Ib. p. 389.
10. Vezi cărţile bis. din Tupilaţi, însemnarea făcută pe un *Penticostariu* de Rîmnic din 1785.

Şărban Negel, cu şederea la ţară era în satul Mălăeşti, unde avea o temeinică şi prea frumoasă gospodărie.

El moare în anul 1828 April 25.[1]

La 1839 Iunie 12, satul Mălăeşti era a lui Iancu Negel feciorul lui Şărban, la care dată amintită cere a se despărţi cu pietre hotare de moşia Bărboşilor, a lui Ioan Cuza.[2]

In 1846, aflăm că Iancu Negel, nu mai era în viaţă; iar feciorul său şi deci nepotul lui Şărban îşi zicea Iancu Costache.[3]

La 1849 Iancu Costache era postelnic.[4]

Un blestem ce ar fi existat asupra neamului Costachi.

Dăm mai la vale dintrun manuscript, a căruì provenienţă noi o punem după 1840,—cîteva lucruri în adevăr noui şi surprinzătoare, cari printre altele ne redau soarta fiilor lui Grigora Costachi şi prin urmare a fraţilor lui Veniamin, dar fără a putea împărtăşi întru totul vederile povestitorului, vădit pornit din spirit de tagmă împotriva Mitropolitului născut şi crescut întrun mediu cu o altă înţelegere pentru viaţa monahală.

Ne avînd alt izvor pentru sfîrşitul fraţilor Mitropolituiui Veniamin, lăsăm să se depene cele ce urmează; pentruca timpul să verifice adevărul şi intenţiile ascunse ale oamenilor.

„Deci să povesteaşte pentru neamul lui, adecă Costăcheştii, cum că au fost supt blestem înpreună cu Brancovanu de către biserica Rossiei: pentru vicleşugul ce l-au uneltit, la Petru cel Mare cu războiul ce au avut cu Turchii. Şi eu înscris nu am cetit, ci din povestire am auzit pentru neamul Costăcheştilor că nimic nu s'au ales de dînsul, pre cum şi de a Brancovanului. Căci să cunoaşte dintru ac[i]asta, că acest mitropolit avea trei fraţi: deci unul Şerban pentru o ucidere ce au fost făcut s'au bătut la stroiu de către Moscali pînă ce au murit.[5] *Iară altul [Chesarie] fiind călugăr iero-*

1. Inscripţiile bisericii sf. Spiridon din Iaşi.
2. Gh. Ghib. *„Cuzeştii“* pp. 80, 83.
3. Ibidem o. c. pp. 83, 84, 85.
4. Ibid.
5. Tot în chipul acesta ni este împărtăşită moartea lui Ştefan Petru Andronachi din Vutcani jud. Fălciului, pe cînd cercetam biserica din acest sat la 15 August 1930. Să credem că manuscriptul să fi popularizat acest sfîrşit tragic al lui Şărban—poate neverosimil—şi pe care noi astăzi îl înregistrăm ca o poveste inedită?

monah, carele era şi dichiu la episcopiia Romanului, şi la un puhoi cînd era să iai apa podul Romanului, au mers cu luntrea ca să dea el vre un ajutoriu: şi nu să ştie cum au umblat că s'au înecat.

Iar al treilea [Matei] şidea la moşiia sa[1] *la Podu Ieloaii, şi dupre obiceaiul unor ţări streine, hrăniia mulţime de cîini zăvozi: şi după alte fapte, avea şi ac[i]asta ca pe moşiia lui să nu lasă vreo fată frumoasă necercată de dînsul. Deci întru o noapte mergînd după obiceaiul său, ş-au schimbat hainele, şi s'au îmbrăcat cu haine c[i]obăneşti: iară la întoarcerea sa a casă nu l-au cunoscut zăvozii, şi l-au rumpt, dintru care pricină au şi murit.*

Şi acum rămăsease din neamul Costăcheştilor numai Veniiamin şi cu o soră a sa. Deci văzînd el că sora sa nu numai că ş-au lăsat barbatul, şi umblă cu Moscalii: ci încă voiaşte să şi fugă cu dînşii pentru aceia cu mare nevoe luîndu-o o au trimis la monastirea Văratecului spre pază! Şi după vro cîţva ani o au şi călugărit. Şi fiindcă era mitropolit, fără să socotească vreun păcat ceva, au izgonit pre călugări din Agapiia. Şi au sălăşluit acolo călugăriţe puind pe sora sa stareţă monastirii Agapiei. In care loc era blestem ctitoresc ca nu numai să şază femei, ci nici să calce: puind în spatile monastirii Secului Gheena focului şi încă au mai adaos a aforisi şi cărarea carea mearge dela Agapiia la Secul adecă partea călugărească să fie aforisită, de vor mearge dela Agapiia la Secul călugăriţele, şi dela Secul călugării la Agapiia. Pre care aforisanie însuş mi-au spus-o mie istorisitoriul.

Deci după întrarea călugăriţilor în Agapia, au început a să găsi multe călugăriţe aforisite, pre cum mai pre urmă şi însăş au fost văzitoriu, şi putînd întru acea vreame a desface ac[i]asta, nu au voit. Ci pe lîngă acest blestem, au adaos şi altul, căci luînd dela monastirea Neamţului, şi Secului părţi de moşii, şi trupur întregi le-au lipit de moşiile Agapiei, cu acest cuvînt că 'sînt surori monastirile. Iară dupre înţeleagere ca să îmbogăţească pre sora sa, mai uşurîndu-i din păcate. Şi întru atît obrăznicie au ajuns călugăriţile întru cît voia ca pînă la Secul să ia moşiile! Insă toate acestea le lăsem (sic) la judecata lui D-mnezeu".[2]

Ne dînd crezare, cititorul existenţei acestui blestem, urmat de afurisania arhiereilor ruşi dela Petersburgul de altădată şi totuş

1. Scobinţenii sau Scobîlţănii din faţa Poduiloaei, însă noi ştim că-l stăpîneşte Şărban, probabil însă că după moartea fratelui său Matei.
2. Acad. rom. mass. nr. 318 f. 30 v. 31 v.

fără să vrea este atins de soarta atît de haină măcar a celor cîtorva din neamul Costachi, cari o sfîrşesc destul de tragic. Şi atunci negreşit fără să vrea gindul i se îndreaptă la destinul nefast, care poate a urmărit acest neam, plămădit dintr'un prisos de energie înfrigurată pentru înfăptuirea binelui, dar şi copleşită de pasiune şi ură.

Pomelnicul acestor nefericiţi pare a fi următorul:

Solomon—mare vornic, feciorul lui Gavriliţă, este ucis de Tătari la locul numit Manină.

Lupu Costachi, fără scrupul la vorbe, pîrît de Nicolae Mavrocordat lui Gin-Ali-Paşa—vizirul, fiind prins şi dus în obeze la Dunăre, fără judecată i se tae capul acolo într'un cîmp; iar trupul îi rămîne neîngropat, mîncat de jivini şi păsările cerului.

Iordachi Costachi, suflet neastîmpărat şi neodihnit ca şi tatăl său, umblînd cu intrigi asupra lui Grigore Ghica Vodă, acesta pune să-i tae capul dinaintea porţii domneşti din Iaşi, la cişmea.

Iordachi Costachi-Venin, pe cînd în fruntea unor boieri se afla la Constantinopol pentru a se plînge împotriva lui Grigore Vodă Calimah, o moarte fulgerătoare îi curmă toate planurile de răsturnare a Domnului, ce devenise mai cuminte.

Ioan fiul Paraschevii, fata vistiernicului Iordachi-Venin, din Torceşti, a perit ucis de Tătari la Gura Oaei în jos de tîrgul Tecuciului, trupul fiindu-i aruncat în apa Bîrladului.

Ieromonahul Chesarie, fratele mitropolitului Veniamin, moare înecat, negreşit în apa Moldovii lîngă Roman.

Matei Costachi, fratele lui Chesarie, travestit în haine ciobăneşti, este sfîşiat de proprii săi cîni.

Şărban, un alt frate al lor, îşi dă sufletul sub loviturile de cnut ale soldaţilor ruşi, cînd cu ocupaţia din 1828.

Unde s'a născut Mitropolitul Veniamin Costachi?

Motivul care m'a determinat să scriu acest capitol este o însemnare aflată pe o carte, care m-a pus pe gînduri şi pe drumuri.

Ducîndu-mă la mănăstirea de maici Adam[1] din judeţul Tutova, pentru a auzi şi a mă informa la faţa locului despre legenda

1. Adam, călugărul înfiinţător al acestei mănăstiri, care-i poartă numele până azi, este numit şi sfînt (*Anuar de geografie şi antropogeografie 1914 1915* Bucureşti 1915 p. 250). Prin luna Mart a anului 1704. mănăstirea Adam era vizitată de doi ieromonahi Macarie şi Silvestru, porniţi din Rusia dela mănăstirea Novgorod-Sieversc mergînd să se închine sfîntului mormînt („*Viitorul*“ rev. bis. şi didactică“ Iaşi No· 18-19 an IX (1907) 15 Maiu—1 Iunie p. 7).

şi istoricul icoanei făcătoare de minuni, ca după obiceiu am început a cerceta inscripţiile bisericii şi în deosebi însemnările făcute în decursul vremurilor pe cărţile de ritual. Şi nu mică-mi fu surpriza cînd printre altele pe un *Chiriacodromion* de Neamţ din 1811 Mai 19, citii însemnarea de mai la vale din 30 Ghenar anul 1818, scrisă prin urmare pe vremea păstoriei Mitropolitului:

„Ac[*i*]*astă sfântă carte, ce se numeşte Chiriacodromion tălmăcită de pre limba ellinească întru ce romînească de preosfinţiie sa arhiepiscopul Veniamin al Moldaviei Nigel (sic) din neam Gavriliţesc fic*[*i*]*or lui Grigoraş Nigel* **din satul Mălăiaştii în ţinutul Fălciului»**.

Cel ce scrie, nu-şi dă de cît iniţialele N. K. T. K. N. D., deci în imposibilitate a-l ghici, totuş ni se demască a fi un perfect cunoscător al persoanei Mitropolitului, a neamului său şi nu numai al bunicului dar şi al răstrăbunicului. Necunoscutul trebue să fie deci de prin partea locului, poate şi în rudenie cu Mitropolitul. De aci şi nedumerirea noastră mare! Ce a voit să precizeze? Că Mitropolitul este *„din satul Mălăeşti“* sau tatăl său? Dacă s'ar referi la Mitropolit, atunci locul lui de naştere nu mai este *Roşieştii*, aşa după cum îl ştim cu toţii, ci *Mălăeştii.*

Veniamin în al său *„Testament“* ne spune desluşit: *„Sînt născut... în satul părinţesc Roşieştii Fălciului“*,[1] ceia ce în concluzie pentru noi mai înseamnă, cum că dacă măcar tatăl său ar fi fost din Mălăeşti, atunci Roşieştii n'ar mai fi, *„satul părinţesc“*. Mai clar nici că se mai poate!

Ca să punem la îndoială cele scrise de Mitropolit, e mai mult de cît o impietate, adusă memoriei marelui ierarh, atribuindu-i cine ştie ce declin, pe care constatăm că nu-l cucereşte până în clipele din urmă ale vieţii sale.

„Păşind acum către al 76-lea an al vîrstei mele—ne vorbeşte el—*am cutezat a face aceste însemnări compatrioţilor urmaşi mie, nu pentru lauda oamenească, ştie însuş Domnul pentrucă toate cele zise să văd astăzi de faţă“*, ce numai ca să am cuvîntul, pentru ca în biserică, în seminar şi în şcoalele publice rîdicate la 1828[2] *„din pulberea ruinelor“ să se desevîrşească şi să se îm-*

1. C. Erbiceanu o. c. p. 59
2. Inscripţia de pe piatra pusă la reînoirea şcoalei din mănăstirea Treiierarhilor suna astfel: *„*[*G*]*imnazia Vasiliană învăţătorilor afierosită de fericitul D*[*omn*] *Vasilie V*[*oe*]*v*[*o*]*d la 1644 înnoită de epitropia sholilor naţionale la 1828“.*

plinească de către urmașii miei" aceia ce a dorit sufletul meu și n'am putut.[1]

Rîndurile din „Testament" scrise cu propria-i mînă arătîndu-ș ultimele-i dorințe nescăpînd din vedere pe nici unul din cei mai aproape ai săi, gratificînd pe fiecare după cuviință și în limita preocupărilor avute, ni-l evidențiază și ne convinge de deplina sănătate și claritate a facultăților sale sufletești. Mai ales că amărăciunile și zădărnicia vieții omenești ne sunt redate în admirabile icoane pe alocurea chiar colorate de acea înțelepciune vrednică de personalitatea ființei, care a condus biserica Moldovii mai bine de 40 de ani.[2]

Prin urmare fără a pune la îndoială o clipă cele scrise de însăși mîna Mitropolitului Veniamin gîndul totuș nu-mi da pace, ca să întreprind o cercetare la fața locului atît la Mălăești cît și la Roșiești și chiar prin împrejurimile acestor două sate, pentru ca nedumeririi mele să-i dau un răspuns definitiv și al doilea ca prin o minuțioasă investigație și confruntare cu aceia ce s'a scris cu privire la copilăria și tinerețа sa, să pun capăt incursiunilor de domeniul fanteziei și al erorilor, cari au luat locul informațiilor precise chiar pentru istoricii reputați.

Tupilații

Pentru aceasta întro bună dimineață a zilei de 14 August a anului 1930, cum mă aflam cu șederea pentru cîteva zile în Zorleni, o pornii cu un tovarăș bun de sfat spre Mălăești, trecînd prin pădurea Măgarului, pe lîngă fosta mănăstire Bursuci odinioară o ctitorie a neamului Costachi, ridicarăm din greu dealul Giurcanilor, dînd în șoseaua prăfoasă și fără capăt de pe valea Elanului, făcurăm un mic popas la primarul moșu Ion Chichiță și cînd căldura zilei începuse a se mai ogoi și noi ajunserăm în Tupilați sau Tuchilați cum îi mai spun unia din localnici.

Tupilații au fost ai Mitropolitului Veniamin, ca moștenire părintească. El însuși ne vorbește despre aceasta, lămurindu-ne *„că din casa părinților miei nu am luat nimică, ci doă moșii, care mi s'au ales în partea mea Tupilații la Fălciu și Drăgușănii în ținutu*

1. C. Erbiceanu o. c. p. 61.
2. Vezi *„Paretisul Mitropolitului Veniamin Costache către Domn"* din *„Condica sfîntă"* publ. în rev. *Bis. ort. rom.* an. XXXIV (1910) pp. 748-750.

Iaşii" „le-am lăsat fraţilor mei; Drăguşănii lui Mateiu, fratelui celui mai mare; iar Tupilaţii, ţiganii şi dobitoacele lui Şărban, fratelui celui mai mic".[1]

Desigur că Veniamin îmbrăţişînd călugăria nimic nu i s'a părut mai protivnic acestui fel de viaţă de cît grija de cele lumeşti, averea. Ca atare a căutat, să se despovăreze punînd-o pe umerii fraţilor săi. Şi cu aceste gînduri ne-am strecurat pe sub clopotniţa de bîrne a bisericii şi am intrat în sfîntul lăcaş.

Cercetînd însemnările făcute pe cărţile de ritual ale acestei biserici, aflaiu, că un *Triod* de Bucureşti din 1798 şi un *Apostol* de Rîmnic din 1794, *„cumpărându-să s'au dat la bisărica din sat[u] Tupilaţăi, ţin[u]t[u] Fălciului"* de către *„Negel-spăt[aru]"* la *„1801 Apr[il] 10"*,[2] prin urmare de fratele Mitropolitului.

O altă însemnare făcută pe un *Mineiu* fără copertă ne spune, că: *„Acest Mineiu, ce are întrînsul slujba pe şase luni s'au afierosit la biserica din satul Tupilaţilor, dumisale spat[ă]r Şerban Negel de Preasfinţiia Sa părintele Mitropolitul Moldaviei Chirio, Chirio Veniamin Negel, spre a preasf[inţiei] sale vecinică pomenire, la leat 1806 Marte 15 prin silinţa mea celui mai gios iscălit, Sofronie arhimandrit mitr[o]p[oliei]".*[3] Iar mai departe citim: *„Să s[e] ştiia de când au adus cuconul Şărban triia (sic) cărţi; una Liturghiia, Catavasieriu, un Apostol şi acest Mineiu pi şăsă luni. Şi eram eu dascălu Gheorghie-Ipureni satul Tuchilaţi, unde s'au dat aceste cărţi; umbla velătul (sic) 1806 Apr. 8".*[4]

Sau: *„Să se ştia de cînd au tremes boiarii dela Mălăeşti aceşti (sic) cărţi, un Apostol, Leturghia, Catavasieriu şi acest Mineiu..." 1806 April 23.*[5]

Insemnarea de pe *Tipiconul* de Iaşi din 1816 sună astfel:

„Ac[i]astă carte povăţuitare (sic) rânduialelor sfintelor slujbe bisericeşti a pravoslavnicii credinţi a bisericii răsăritului cea să numeşte tipicon s'au cumpărat de nevrednic[u] robul lui Dumnezeu Şărban Negel vel vornic din tipografiia sfintei Mitropolii cu preţ cincizeci lei la let 1817 Apr. 26 pentru sfânta bisărică din sat şi

1. C. Erbiceanu o. c. p. 62.
2. Vezi însemnările de pe cărţi ale bisericii.
3. Ibidem.
4. Am completat însemnarea făcută la fel de pe Apostolul de Rîmnic din 1794 cu cea de pe Mineiul fără de copertă.
5. Ibidem. Inscripţiile.

moşiia mea Tupilaţii dela ţăn[ut] Fălciiului, unde să cinsteşti şi să prăznueşti hramul sfăntului şi marelui [mucenic Dimitrie][1] *la care s'au şi afierosit spre ertare păcatelor sale".*[2]

Şi în fine însemnarea de pe *Penticostarul* de Rîmnic din 7293 [—1785] care ne vorbeşte de însăşi moartea fratelui Mitropolitului, adică de a lui Şărban Negel:

„Să să ştie şi de cănd au răposat c[u]con[u] Şărbaan (sic) Negel la anul 1828 Apr. 25 şi pentru ca să să ştie am însămnat aice eu dascalul Enachi din sat[u] Vătcanei, [1]828 Apri[l] 25".[3]

Mulţumiţi şi de aceste informaţii, destul de sumare de altmintrelea, şi mai ales luminaţi, că moşia fiind cedată de bună voe de Mitropolit, fratelui său Şărban, acesta stînd în Mălăeşti cu gospodăria se îngrijea de sfîntul lăcaş al satului Tupilaţi, procurîndu-i cărţile necesare, cum desigur şi de alte lucruri printre care şi un clopot cu *„anul 1806"*, ne îndreptarăm spre Mălăeşti în speranţa unor achiziţii, ce ar lumina mai mult leagănul neamului Costachi.

Mălăeştii.

Procedînd cu aceiaşi minuţiozitate la cercetare cărţilor de ritual din biserica satului Mălăeşti, însemnările fiind făcute după acelaş şablon şi de aceleaşi persoane, de noutăţi nu prea dăm, pentruca măcar cu chipul acesta să ni se răsplătească ostenelile şi praful înghiţit după un drum aproape de o zi.

O însemnare de pe un *Chiriacodromion* de Bucureşti din 1801, ne vorbeşte că: *„acest chiriacodromion s'au afierosit de smerenia noastră la bisărica din satul Mălăeştii dela ţinutu Fălciiului, ce iaste a dumisale spat[arului] Şărban Negel spre a noastră ve-c[i]nică pomenire 1803 Dechemv[ri] 17.*[4]

1. In însemnare este lăsat locul liber pentru a se completa cu numele sfîntului. Să nu fi ştiut Şărban hramul bisericii satului său? Curios.

2. Vezi însemnările de pe cărţile bisericii.

3. Ibidem. Bătrînul Ştefan Petru Andronachi de 80 ani, ne spune că moartea lui Şărban Negel ar fi fost astfel. Că Şărban omorînd un rus, Mitropolitul Veniamin—fără să ştie ceva de nenorocita întîmplare, ar fi fost întrebat de nişte căpetenii ruseşti, că ce se cuvine celui ce omoară. Mitropolitul se zice, că ar fi răspuns: *„Moarte pentru moarte"* fără a bănui că prin aceasta dă sentinţa lui frate-său. Şi Ruşii i-au executat-o întocmai, aplicîndu-i bătaia la *stroi*. Adică a fost pus Şărban Negel să treacă prin două rînduri de soldaţi, care'l loveau cu nagaica, din care i s'a tras moartea. Ori cît n'am da crezare acestei tradiţii, interesant este faptul că moartea lui se întîmplă tocmai în vremea ocupaţiei ruseşti.

4. Pentru satu Mălăeşti la 1584, (vezi Gh. Ghibănescu *„Cuzeşti"* p. 98, 41, 45 la 1612 pp. 196, 207, 215; la 1721, pp. 745) că pe la 1839 erau ai

† Nevrednicul între arhierei Veniamin Costachi Mitr[opolit] Moldaviei".[1]

La aceiaşi dată, desigur că dărueşte tot Mitropolitul, *Octoihul* de Bucureşti din 1792, care se află la Tupilaţi.[2]

Pe un *Teofilact* fără copertă citim:

„Ac[i]astă carte cea să numeşti Teofilact Vulgarion, adică tălmăcire sfintei evanghelii, s'au cumpărat de mini nevrednicu robul lui Dumnezău Şerban Negel spat[ar] la anii 1805 Dechemv[ri] 15 pentru sfănta bisărică dela sat[u] Mălăeştti ţin]u]t[u] Fălciiului, unde s'au şi afierosit".[3]

Peste doi ani Şărban Negel pune o însemnare la fel pe *Mineiul*-Iunie de Buda din 1805, adică *„Ac[i]astă carte iaste din Mineiul ce esti împărţit în doîspreci bucăţi; s'au cumpărat de cătră mini nevrednicu robul lui Dumnezău Şărbanu Negel—spatar la 1807 Dechemvr. 6 pentru sfînta bisărică dela sat[u] Mălăeştii ţănut[u] Fălciiului".*[4]

Pe un alt exemplar de *Chiriacodromion* tipărit la Neamţ din 1811, citim însemnarea ce urmează: *„Ac[i]astă carte cea să numeşte Chiriacodromionu a sfinţilor apostoli s'au rănduit pentru sfănta bisărică din sat[u] meu Mălăeşti ţănut Falciiului spre pomenirea şi ertare păcatilor nevrednic robul lui Dumnezău Şărban Negel spatar, ла care sfănt lăcaş să prăznueşti hramul marelui mucenic şi făcătoriu de minuni Gheorghie; datu—s'au la anii dela Măntuitoriul 1811 Iulie 25".* După care continuă de altă mînă: *„Ac[i]astă sfăntă carte ci să numeşte Chiriacodromion al sfinţilor apostoli s'au cumpărat de dumnialui cucon Şărban Negel vel vor[ni]c şi s'au afierosit la sfănta bisărică din sat[u] Mălăeşti ţănut[u] Fălciului spre vec[i]nică pomenire la anii dela Hs. 1814 Mart. 30".*[5]

Pe un *Mineiu*—Dechemvrie de Buda din 1805, Neculaiu—dascalu însemna: *„cinstit şi al meu înnălţat stăpăn... Şerban Negel vel vornic, să-l înnalţă milostivul Domnezeu (sic) în stare ce înaltă 1816 Dechemvri 21".*[6]

lui Iancu Negel pp. 80—81, 83, 84, 85 şi a lui Iancu Costachi. Pentru preotul Vasile din Mălăeşti la 1791 (vezi *Ioan Neculce*, buletinul muzeului municipal din Iaşi fasc. 8 (1930) p. 139).

1. Inscripţiile bis. satului Mălăeşti din jud. Fălciului.
2. „ „ „ Tupilaţi.
3. „ „ „ Mălăeşti.
4. Vezi însemnările de pe cărţile bis. din satu Mălăeşti.
5. Ibidem.
6. Vezi însemnările de pe cărţile bisericii din Mălăeşti.

In urmă am văzut, că Şărban Negel, pentru biserica din Tupilati, se îngrija să aibă un Tipic bisericesc; un alt exemplar deci dăruia bisericii din Mălăeşti cu aceiaşi însemnare pe el: *„Ac[i]astă carte povăţuitoare rânduelilor sfintelor slujbe bisăriceşti a pravoslavnicii credinţi a bisăricii răsăritului cea să numeşti tipicon s'au cumpărat de nevrednicu robul lui Dumnezeu Şărban Negel vel vornic din tipografia sfintei mitropolii cu preţ cincizăci lei la let 1817 Apr. 20 pentru sfănta bisărică din satu şi moşia mea şi să prăznueşti hramul sfântului şi marele mucenic Gheorgheia (sic), mucenicu Gheorghiei* [repetat] *la care s'au şi afierosit spre ertare păcatelor sale“.*[1]

De observat, că Şărban Negel deşi frate cu Mitropolitul, cărţile necesare bisericilor de pe moşiile sale, le cumpără, nu aşteaptă să le primească în dar.

Un oarecare Vasile Suceveanu din ţinutul Neamţului, care trebue să fi fost dascălul bisericii, ne lasă o însemnare chiar despre Şărban Negel, făcută pe un *Mineiu*-Maiu de Buda din 1805. El scrie: *Ac[i]astă sfăntă carte, ci să numeşti Meneiu cuprinzătoare de toată slujba lunii lui Maiu în care întrând cineva cu citire şi luînd aminte cu amănuntul bine folosător să vă sămţă; iar neluînd aminte, ca să numiisască (?) putere cuvintelor ca un povăţuitor orbu orbilor să va socoti; cumpărată carte ac[i]asta înpreună cu alte 11 minei a 11 luni de cinstit mare boer şi di bun neam dumnealui c[u]c[onu] Şărban Negel biv vel vor[nic] a cărui viiaţă întru mulţi ani să li o întărească milostivul Hristos Dumnezăul nostru şi afieirosite bisericii din satul dumisali Mălăeştii şi purtătorul de biruinţă Gheorghei am scris eu nevrednic rob a lui Dumnezău cu mănă de ţărănă, însă măna va putreză, iar mi[ne[iul va obic[i]nui slujba sa la rândul lunii pominite 1818 Maiu 21“.*[2]

O însemnare făcută pe acelaş *Chiriacodromion*, amintit mai sus, ne arată pe la 1839 de moştenitor al moşiei lui Şărban Negel pe Iancu Negel. Ea glăsueşte că: *„Acestii (sic) cărţi este dăla biserică Mălăiaştii la moşie d[umisali] spătariu Ieancu Negel 1839 Iulii 17. Filaret.*[3]

1. Ibidem.
2. Vezi însemnările de pe cărţile bisericii din Mălăeşti.
3. Ibidem.

In afară de „beciul lui Negel“ stăpînit astăzi de locuitorul Gheorghe Iov, o monumentală şi spaţioasă zidărie sub pămînt, prevăzut şi cu o fîntînă, nimic n'am mai aflat despre viaţa Negeleştilor.

Vutcanii.

A doua zi trecînd în satul despărţit de Mălăeşti numai printro culme de deal, în biserică nu aflu nici o carte cu vreo însemnare, care să ne vorbească ceva despre boierii Negeli deşi au stăpînit şi aice.[1] Singur Ştefan Petru Andronachi, om ca de 80 ani, ne mai derutează pentru o clipă cercetările, deşi la fieşte ce întoarcere de foae şi la orice întrebare ne întărim în certitudinea legăturilor neamului Costachi cu bisericile şi locurile din părţile acestea. El ne declară ritos fără a-i fi sugerat ideia prin întrebările noastre că: *Mitropolitul Veniamin Costachi este din Mălăeşti.* Şi negreşit că am pune bază pe cuvîntul său, dacă ar fi asistat la naşterea pruncului Vasile devenit mai tîrziu în călugărie Veniamin. Deci ne mulţumim numai să i-l înregistrăm, ca o curiozitate a memoriei înşelate, care fără documentele ce ne stau dinainte, desigur că ar avea toţi sorţii de izbîndă.

Roşieştii.

In ziua de 15 August după o ploae binecuvîntată suntem în satul de naştere a marei figuri şi personalităţi, care încă stăpîneşte gîndul al celor ce reflectă cîtuşi de puţin asupra acestei biserici, odinioară reprezentată aşa de demn prin ierarhii ei. Erau nu numai în unisonul vremii prin pregătire şi naşterea lor, dar adesea erau culmea culturală sub raportul cărturării şi al convingerii religioase pentru care fuseseră înălţaţi la aşa stepenii. Deci apropiindu-mă de acest Vitleem moldovenesc, am fiorii bucuriei ca şi ai îndoelii, pe cei ai sfinţeniei locului de care mă apropiiam dar şi ai nerăbdării neînfrînate, a mai putea găsi cea mai neînsemnată urmă de vieţuire măcar a părinţilor marelui ierarh.

Fără să vreau întreaga-i viaţă îmi trece pe dinainte din clipa cînd fuge din casa părintească, pentru a apuca pe drumul hotărît de destin şi până cînd intră în rosturile muncii rodnice de traducător neobosit, de veghetor neadormit asupra metodei şcolarilor

1. Gh. Ghibănescu „*Roşieştii...*“ p. 38.

începători, a mersului şcoalei obşteşti din Moldova, cum şi asupra tineretului în genere, care începuse a se abate *„la netrebnice zăbăvi la basmile romanţilor şi a fealiuri de zădărnicii“*,[1] de mare bisericaş şi liturghisitor al tainilor dumnezeeşti, de caldă şi largă inimă umanitară pentru tot ce era suferinţă omenească şi, în fine, de atîtea şi atîtea calităţi ce i-au creiat un deosebit loc în şirul mitropoliţilor Moldovii.

Deşi trăgîndu-se de pe tată ca şi de pe mamă din două neamuri mari şi vestite, Costachi şi Cantacuzin, înconjurat de văduve şi orfani, scăpătaţi şi mişei, scăldat în lumina de candele în care a crezut şi învăluit de fumul tămîiei şi al smirnei, cu ochii scăldaţi în lacrimile cuvioşiei şi ale smereniei nefăţărite, Veniamin-ul inimilor noastre pare a trece din lumea materială egoistă şi pătimaşă către o beatificare, pe care timpul i-o verifică şi i-o afirmă. Numai avem de a face cu un Veniamin, şeful suprem al autorităţii eclesiastice şi al lucrurilor mărunte omeneşti, ci un Veniamin simplu, milos, blînd şi bun temîndu-se şi de umbra lui şi departe de el apucăturile de despot cu priviri crunte pentru clerul de sub oblăduirea sa, de cuvinte mieroase în cuvîntări pregătite şi de machinaţii diabolice cu intrigi bine ţesute.

Cîtă umilinţă, dar şi cît învăţămînt culegem noi din mustrarea care ş'o făcea singur zicînd: *„...căci la agerimea oamenilor de astăzi ar trebui nu un prost Veniamin, ci un Hrisostom, un Grigore Teologul, un Marele Vasilie... să-i înveţe şi cu faptele lor cele lui Dumnezeu plăcute, să-i înduplece, ca să vieze dupre dumnezeiasca plecare“*.[2]

In lumina istoricităţii bisericii noastre contemporane prin aceste daruri aşa de simple, nu numai că pare a fi ca un ultim model al vieţii austere, chinuită în gînduri de neperfecţiunea ei şi încercată în munca grea a cărturăriei strict bisericească, dar din mişcările fiinţii lui prinsă în angrenajul multiplu şi încurcat al vieţii se degajează acea blîndeţă evanghelică care robeşte, ridicîndu-ne în sferile senine ale celei mai sfinte spiritualităţi, din care trebue să trăiască veritabila biserică a lui Hristos. Şi el greşit ca şi noi, dar transfigurat de bunătate şi umilinţă.

---

1. Prefaţa dela *„Istoriia scripturii vechiului testament“* Iaşi 1824 tom. I.
2. In *„Condica sfântă“* publ. în rev. *Biserica ortodoxă romînă* an. XXXIV (1910) p. 749.

Îmi adusei aminte cum scria în 23 Decembrie preoţilor şi epitropilor bisericii sfîntului Andrei din Iaşi, cari voiau a „*scoate pe o văduvă din casa bisericii pe care ar fi dat 100 lei spre a se odihni*" „*cât va fi în viaţă*". Şi înţelegînd cum că „*s'ar fi rîndult şi zapciu*" pentru scoaterea ei, scrie că asemenea „*urmări fiind de scandelă privitorilor poporăni*", să i se restituie banii şi „*să rămîe casa bisericii precum au şi fost, dar fiindcă vreame[a] iaste dinpotrivă*" „*să căutaţi o altă casă până ce asprimele vremei va conteni*".[1] Vedere limpede creştinească. Dreptatea era a bisericii, dar şi văduva şi mai ales de biserica veritabilă a lui Hristos trebuia proteguită. Mai pre sus de lege stă umanitatea, stă Hristos în slujba căruia era biserica de sub înţeleapta şi blînda sa oblăduire. Oare nu meditase şi scrisese el însuşi, cu cîţiva ani mai înainte de această întîmplare, că „*dacă a face binele este o datorie pentru fiecare om, milostenia e însă cu mult mai însemnată pentrucă ea scapă sufletul dela moarte şi şterge o mulţime de păcate*".[2]

Şi mai ales, arătîndu-ni-se dela distanţă peste un pîrău prăpăstios şi săcătuit gospodăria sumar înjghebată dela poalele unei măgure, acoperită de o bătrînă pădure, în a cărei căsuţă simplă şi umilă ar fi adăpostit atunci cu începutul anului 1768, primile gîngăviri ale copilăriei cumintelui şi blajinului erarh de mai tîrziu, mintea îmi fu fulgerată de o icoană tristă cînd acest Mitropolit al ţării „*întro căruţă proastă, îmbodolit preste obraz cu un brîu de lînă cu o manta nemţască îmbrăcat şi cu o pălărie pe cap*", biciuit ca toţi oamenii de rînd de cumplitele dureri ale năprasnicii vijelii din primăvara anului 1821, dar poate mai ameninţat de cît oricare altul, se strecura necunoscut şi dosit pe drumurile pribegiei, în Basarabia. Şi totuş adăpostit dincolo peste Prut în satul Colincăuţi, mîngîerea în viesparul veştilor alarmante nu poate găsi de cît în citit şi-în preocupările unor cît mai fidele traduceri de cărţi bisericeşti.

Vestea fiorosului asasinat dela Constantinopol a Patriarhului Grigorie, spînzurat în uşa bisericii de către Turci, ajunsese până la păstorul care se năimise de turmă. El care trebuia să fie alături de eterişti şi chiar să-i sprijine efectiv, acum devenise mai cuminte şi mai înţelept ca nici odată. Imprejurările îi deschise bo-

1. Acta bisericii sf. Andrei din Iaşi.
2. „*Eclaircissments sur la question*"... p. 54.

gatele lor visterii ale experienții. Dar mai tîrziu cei curați prin excelență, cari nu lipsesc niciodată din viața obștească, din aceasta îi vor face mai tîrziu o vină pentru a-i pripi plecarea din scaun.[1]

Poate o fi crezut și el pentru un moment, ca atîția alții, întro cauză sfîntă a revoluții. In această amețeală obștească de frămîntări și idei, care în parte priveau și nația sa, a fost luat de vîrtej. Și mai bine că s'a 'ntîmplat așa, căci cu siguranță că devenea un sacrificat inutil al iataganului turcesc.

Totuș unicul care-și mai putea justifica timpul acestei dezerțiuni era el. Avem rînduri cu prilejul arătat, cari ne redau intimitatea refugiului său, izbit profund de realitățile, care-l ajunsese până acolo, a acelei jalnice tragodii. Si totuș cîte speranțe lega de tineret!

Cu gîndurile și icoanele acestea fugare, legate de viața marelui Mitropolit, întrai în cuprinsul bisericii din Roșiești.

Realitatea legîndu-mă de toate obiectele, care împodobeau sfîntul lăcaș, mintea mi-l aduse ca pe o vedenie aevea stînd între ușile împărătești ale umilii biserici de sat, în înfățișarea așa precum ne-o redă Edgard Quinet: „Suflet de o castitate îngerească, frumos și plin de maiestate, cum n'am văzut alt bătrîn în viața mea. Cînd Mitropolitul Veniamin, în splendoarea bisericei sale orientale, se înfățișa îmbrăcat cu veșmintele cele aurite, cu pletele-i de zăpadă și în valuri pe umeri, poporul vedea întrînsul pe însuși sfîntul patron al Moldovii".[2]

Și mă adîncii și mai mult în aceste vremuri apuse, de tradiție sfîntă și înduioșitoare, topindu-mi ființa cu oamenii și lucrurile moarte întro subtilă și așezată convorbire, cînd mai ales ochii îmi începură a aluneca pe o însemnare cu un scris deslușit, făcută de însăși mîna tatălui mitropolitului, Grigoraș Costachi, pe marginea filelor unei *Cazanii* fără copertă din secolul al XVIII-lea.

„*Aciastă carte*—zice el—*cari cuprind întrănsa tălcul evanghelii a toati Duminicili di presti anu și cu cazaniile sinacsariului praznicilor înpărătești și ale sfinților celor mari a doăsprăzăci luni di presti anu, o'am cumpărat-o eu nevrednicul robul Domnului nostru Is. Hs. pentru folosința sufletiască, dec*[*i*] *întămplăndu-să ca 'să o ia cineva sau să o furi, să fii anatima și toți sfinții părinți înainte*

---

1. *Ioan Neculce, bulet. muz. municip. Iași* pe 1926—1927 p. 277—278 N. Bănescu „*Starețul Neonil*" Vălenii de Munte 1910 p. 19—20. 23 passim.
2. Octav. George Lecca o. c. p. 298.

dreptului judecătoriu și o am cumpărat-o dila Petre purtătoriul de cărți din ținutul Tecuciului din satu din Prisăcani și am cumpărat și unu catavasieriu totodată la cari am dat pe carte aciasta zăci lei și giumătati la anul dela Hs. 1782 în luna lul Avgost în 9 zile, cari să întăplasi pomenire[*a*] *apostol*[*ului*] *Matia... întro Marți și svăntul acesta... să-i fii părăș la svăntul județu. Aminu G. Costachi, mă rogu Doamni să aibu ertare di păcati".*[1]

De pe un *Penticostar* de București din 1800 mai putui spicui ceva referitor la familia Mitropolitului Veniamin. Singurul care mai are următoarea însemnare: *„Acest penticostari iaste dat de Prea-sf*[*inția*] *sa părintele mitropolitul Chirio Chirio Veniamin la biserica dum*[*i*]*sale cuconului Mateiu biv vel spatar Negel dela Roșieci 1803 Iuni 21. Iar Sofronie eclisiarh mitropoliei Mold*[*a*[*v*[*iei*]",[2] era acela prin mîna căruia se îndeplinea această dorință a Mitropolitului.

Dela Roșiești plecînd spre satul Gura Idriciului, pe cărțile bisericii din acest sat numai aflaiu nici o însemnare, care să ne dea pe drumul familiei Mitropolitului Veniamin, după cum ne și probează rîndurile de mai la vale.

Gura Idriciului

Pe un *Străstier* fără copertă.

„... raposatu și a răpausatii Catrinii Hrisoshule c[i]-au fostu soră răpousatu salii Aristarhu vel vister[nic] pe care străstieriu l-au cumpărat maică-me cu drepți banii săi ca să fie pentru slujba besericii den Bezin ce este la țin[u]t[u]l Orheiului și să prăznuești hramul mai marilor Voivozi Mihailu și Gavrilu. Și cini s'aru ispiti ca să-l fure și tăgăduindu-l și nu l-ar spune să fie blăstămatu de Domnul Dumnăzău și de precurata a sa Maică și de sfăntul Ioan Botezătoriul și mergătoriul înnainte și de slăviții 12 apostoli arhierei și mare dascali ai lumii Vasilie, Grigorie Bogoslovu, Ioanu Zlataostu, Speridonu și Necolae și de sfinții Gheorghie și Dimitrie și de 318 sfinți părinți dela Neche[i]a să-i lovască bubile lui Ghiezi și cutremurul lui Cain să fie întrun locu cu Iuda vănzătoriul și cu proclетul Ariia, gătul și mațăle să le ardă ca ale lui Ariia, ferul, petrele să putrediască (sic) și să s[e] răsipască, iară

1. Inscripețiile bis. satului Roșiești din jud. Fălciului.
2. Ibidem.

trupul acelora să stia întregi și după moarte[a] loru nedezlegate ostenelile și sudorile loru să fie spre perizare în toată viața loru precopsală să nu vadă iar mărturisind adevărul în frica lui Dumnăzău și dând-o la biserica din Bezinu, de unde s'au datu ca să fie pentru pomenire și ertare păcatelor viilor și morților să fie ertați și blagosloviți. Amin. Și pentruca să să știe a cui este acest sfântu străsteriu pus-am și veletul amăndoaî vlet dela Adamu 7275, iară dela H[risto]s 1767 Martu 25.

Și m'am și iscălit punându-mi pecetia cu iscalitura. Const. Donici vist[ernic].

[Pecetea are inițialele] *K. T. D. ici* [adică] *K[onstan]t[in] D[on]ici.*

Pe un *Triod.*

„*...a lui Constandinu Donic[i]u g-i visti[ernîc] fiiul răposatului Mironu Donic[i]u.*[1] *bivu vel cruceriu și a răposatii giupănesii sale Catrinii Hrisoshuleu c[i]-au fostu soră răposatului Aristarhu vel vist[ernic] pe care triodu l-au cumpăratu maică-mia cu drepți banii ca să fie pentru slujba sfintii bisericii den Bezinu, ce este la ținutul Orheiului și să prăznuiaște hramul mai mariloru Voevozi Mihailu și Gavrilu și cine* [urmează acelaș lung blăstăm tipic] *Const. Donici vist.* [Insemnare din aceiași dată 1767].

Pe un *Penticostar* de Iași din 1753.

Să s[e] știe că ac[i]astă sfântă cartea o au... bisărică să fie pentru sufletili lor și ci preut va sluji la sfânta bisere[c]ă cu carte[a] ac[i]astă să aibă aceste suflete ce scriu mai sus Dumnezău le erte și pre preutul ce va pomeni, iar Dumnezău să-i erte.

Acestu sfântu și dumnăzăscu penticostarion ce cuprinde slujba întru sine den Duminica luminată al (sic) Invierii lui Hs. și mergi pără în Duminica a Tuturor sfinților este al mieu a lui Donic[i]u g-ti vist: fiiul răpousatului Miron Donic[i]u bivu vel cruceriu și a răpousatii giupănesîi sale Catrinii Hrisoshuleos c[i]-au fostu soră răpousatului Aristarhu vel vist. pe caria penticostarion l-am cumpărat eu cu drepți banii miei dela un muntianu sluga lui Atanasachi Spatarachi; ca să fiia pentru slujba sfintei bisericii den Bezinu ...la ținutul Orheiului și să prăznuești hramul mai marilor voevozi Mihailu și Gavrilu și cine [urmează cunoscutul blestăm tipic] *Const. Donici.*

[Insemnarea este din aceiași dată 1767].

1. Mich. Kogălniceanu o. c. II p. 339: pentru Neculai Donici III p. 113-114.

Pe o *Liturghie* Iaşi din 1794.

„Să s[e] ştii la velat 1833 s'au legat ac[i]astă sfântă leturghii di Ion Munteanu din sat[u] Gura Idric[i]ului cu şeptizăci banii lei 15 lei şi am scris ca să s[e] ştii şi m'am şi iscălit Neculai dascal“.

Pe un *Chiriacodromion* fără copertă

„...să să ştie la velat 1846 s'au arătat lăcuste la Moldoava (*sic*) *şi ac[i]asta s'au însămnat aice întra ac*[*i*]*asta carte ci să numeşti tălcu ivanghelii şi am iscălit Neculaiu....* [*din*] *sat*[*u*] *Gura Idric*[*i*]*ului ţinut*[*u*] *Fălciiului ocolo Crasna, moşăia cu*[*conu*]*lui postelnic Gheorghi Iamandi...*

Pe un pomelnic dela proscomidie, avînd ca frontispiciu săpată în miniatură o biserică.

Vii Gheorghi, Safta fii lor, Zoiţa, Costachii Dumitru, Iancu şi tot niamu lor, Zoiţa cu fii ei, Neculai, Ilena fii lor 1839 Maiu.

Morţii Costachi, Zoiţa şi tot ne[*a*]*mul lor*

Vasili Iordachi, Teodosiica Costadi

Teodosica, Gavriil Marie[*a*] *cu fii lor şi tot niamu lor Neculai Gherasăm.*

Pomelnicul viilor. Neamul Iamandiescu[1]

Pomelnicul morţilor neamul Rosătescu[2]

Post[*elnicu*] *Gheorghi Iamandi 1853 Avgust 1-iu.*

Aşa dar, această exploarare — ca să o numim aşa —cu privire la leagănul familiei Mitropolitului Veniamin şi locul naşterii sale ne-a confirmat următoarele lucruri deja cunoscute sau numai bănuite:

Cá tatăl Mitropolitului Veniamin, Grigoraş Costachi, pela 1782 era încă în viaţă, trăind în Roşieşti, care sat după moartea sa vedem, că este stăpînit de Matei Negel—fratele cel mai mare; că celalt frate mai mic Şărban Negel avea moşiile megieşe Mălăeştii şi Tupilaţii; că bisericile acestor sate erau îngrijite de ei şi că Mitropolitul mai ţinea încă legătură cu aceste locuri, care-i evocau amintirile scumpei lui copilării, prin trimiterea de cărţi bisericeşti, fie de el personal, fie prin arhimandritul de scaun al mitropoliei dela Iaşi, iar Roşieştii este satul în care s'a născut.

Mă aşteptam ca incursiunea să ne fie răsplătită măcar cu o cît de neînsemnată aluzie făcută la locul de naştere de însuşi scri-

1. C. Bobulescu *„O viaţă trăită, viaţă de paraclise“* Chişinău 1932 p. 157.

sul marelui ierarh pe vreuna din cărțile dăruite, de unul din frații săi, de vreun cunoscător al împrejurărilor. Cum spre pildă, în altă parte, o însemnare a vlădicăi Filaret Apamias Beldiman, scrisă pe niște *Minee*, în care în afară de formularul obișnuit mai adaugă că: le afierosește *„la biserica cea noî din satul Cornești moșiea părințască, unde eu am copilărit și am viețuit până ce am mersu la viiața călugărească“.*[1] Despre Mitrôpolitul Veniamin, nu aflăm așa ceva. Și trebue a ne mulțumi cu aceia ce ne-a spus el odată precis și primind cu rezerva cuvenita orice știre lăturalnică, care ar avea pretenția că o nouă lumină proiectează asupra punctelor deja lămurite.

Cine este autorul povestirii copilăriei Mitropolitului Veniamin Costachi?

Povestirea copilăriei Mitropolitului Veniamin există în două variante, ambele ținînd cont de fuga sa de acasă și totuș deosebindu-se fundamental din clipa, în care el ca copil ajunge în satul *Voruntărești* sau *Volintirești* și apoi, fiind înșelat de tovarășul său de drum, este nevoit să se adăpostească la o babă, unde mai tîrziu este și aflat.

Intăia variantă este din 1830, care trebue să fie scrisă după dictarea unei persoane din imediata apropiere a Mitropolitului. Nu punem a fi chiar a Mitropolitului din pricina unor erori de ani, care nu pot fi îngăduite de cît unei a doua persoane. Iar dacă este însuși el—ceia ce nu-i exclus—greșalele acestea, trebue să se fi făcut la copierea ciornii. Căci cînd scrie *„Testamentul“* său, arătînd anii de intrare în călugărie, pune că avea 15 ani, ceia ce-i exact. Varianta aceasta pentru prima dată a fost publicată de A. Vizanti.[2]

A doua variantă este datorită lui N. Istrati, publicată mai întăi ca prefață la *„Tălcuirea psaltirei“* lui *„Eftime Zigadinul“*, tradusă de Mitropolitul Veniamin și tipărită după moartea sa în Iași la 1850; iar mai apoi această povestire a copilăriei Mitropolitului Veniamin, fu retipărită de acelaș N. Istrati și în *„Calendar pentru Români pe anul 1851“* (Iași).[3]

1. C. Bobulescu *„Banul Tanasă Gosan“ București 1928 p. 13.*
2. *Veniamin Costaki,* Iași 1881 pp. 107-108.
3. p. 15—26

Varianta aceasta a cunoscut pe cea dintăi. Căci N. Istrati folosind din ea cîteva indicii sigure ale acestei fugi, dă inspirație condeiului și urzăște după propria-i fantezie de scriitor oarecum încercat, o întreagă poveste romanțioasă, consunînd în gustul vremii dar în acelaș timp întroduce în ea și unile elemente străine de firul povestirei, care nu exprimă adevărul, după cum vom și proba, totuș ele pot fi justificate logìcește.

Această variantă deși are numai aparența autenticității, a fost folosită de toți istoricii noștri începînd cu Melhisedec[1] și continuînd cu C. Erbiceanu,[2] N. Dobrescu,[3] N. Iorga[4] și ceilalți. Originalul primei variante putea să fie cunoscut chiar de Melhisedec,[5] ca cel ce vizitase mănăstirea Neamțului; iar A. Vizanti, publicînd-o în 1881, constat că a fost folosită de toți istoricii menționați mai sus. Dar sorții de izbîndă a aceleia a lui N. Istrati, nu mi-i pot explica de cît prin vechimea publicației ei și a încrederei de care se bucurau frații Istrati, de la cari pornea o asemenea povestire ca unia ce au fost nu numai în anturajul Mitropolitului Veniamin, ci și cu o deosebită atenție gratificați prin testamentul său.[6]

Cînd Veniamin își depăna soarta în gînd și cu lacrimile în ochi părăsea Iașii lui iubiți, satisfăcînd urgia lui Vodă Sturza, întro *„trăsură închisă escortat de un pluton de lăncieri“* acel care-i împărtășea aceste clipe amare era arhidiaconul său Meletie Istrati.[7] De aici și încrederea, că nimenea altul nu putea ști mai bine viața și trecutul Mitropolitului, ca frații Istrati.

De netăgăduit, că Mitropolitului Veniamin *„îi plăcea să povestească mai tîrziu ucenicilor săi“ „pe ce cale primejdioasă a încercat întăiu să-și îndeplinească adevărata chemare,*[8] și că cei mai obișnuiți și mai de aproape care au ascultat depănarea multor

1. Melhisedec *„Chronica Hușilor și a Episcopiei“* București 1860 I p. 372 și urm.
2. C. Erbiceanu *„Istoria Mitropoliei Moldoviei și Sucevi“* București 1888 p. LX și urm.
3. N. Dobrescu cursul său de *„Ist. bisericii românești“* inedit.
4. N. Iorga *„Viața și faptele Mitropolitului Moldovei Veniamin Costachi* (1768—1846) în „Biblioteca populară Minerva București No. 23; *„Istoria bisericii românești“* Vălenii de Munte 1908 ed. I vol. II p. 223.
5. Melhisedec *„Notițe istorice și archeologice adunate de pe la 48 monastiri și biserici antice“* București 1885 p. 1.
6. C. Erbiceanu o. c. p. 62.
7. Post. Manolaki Drăghici *„Istoriea Moldovei“* Iași 1857 tom. II p. 205—206.
8. N. Iorga *Viața și faptele Mitropolitului...* p. 30.

amintiri şi a acestor peripeţii au fost cei doi fraţi Meletie şi Nicolae Istrati.[1] Insă întâia variantă ia fiinţă la 1830, în nişte împrejurări destul de concludente pentru a ne indica, că aceasta fusese scrisă din directa dorinţă a Mitropolitului, pe cînd a doua apare la un interval de 20 de ani, deci după patru ani dela moartea sa şi cu totul denaturată.

Prin urmare de nediscutat, că trebue să punem tot temeiul pe varianta din **1830**, din care găsim reprodus întocmai de către însuşi Veniamin în testamentul său din 1844,[2] datele etapelor carierii sale, şi nu pe cea de a doua din **1850**, care nu-i de cît o contra facere a celei dintăi, o plăsmuire imaginară pentru a captiva prin peripeţiile ei amplificate şi denaturate. Şi am căutat să insist asupra acestei povestiri a copilăriei Mitropolitului Veniamin, mai ales că d-lui Gh. Adamescu nu-i inspiră nici o încredere de autenticitate.

Cum a ajuns Veniamin la Neamţ *„şi cum s'a hotărât a îmbrăţişa monahismul*—zice domnia sa—*întro vîrstă aşa de fragedă, sunt întrebări, la cari tradiţiunea a răspuns întrun mod poetic. Mai toate biografiile lui scriu că a fugit de acasă, fiindcă nu-i plăcea metodul dascălului grec, că a mers rătăcind şi a îndurat multe nevoi până a fost găsit de familie, că a cerut numai de cît —în contra voinţei părinţilor—să se călugărească, întocmai ca Ioana d'Arc, care auzia glasurile îngerilor chemînd-o şi strigà: Dumnezeu voeşte!“*[3]

Concluzia clară a d-lui Adamescu este, că toate aceste peripeţii sunt de domeniul închipuirei şi că istoricii, cari au ţinut cont de ele, s'au făcut vinovaţi de reproducerea unei *tradiţii poetice* şi nu a unor fapte real petrecute. D-l Adamescu s'a înşelat, necercetînd mai à fond chestiunea şi neconfruntînd cele două variante, pe care dealtmintrelea d-sa le-a avut la îndămînă folosindu-le.[4]

De fapt aceste peripeţii nu cuprind în ele nimic ceva extraordinar. Evocarea figurii legendare a Ioanei d'Arc cu întîmplările vieţii ei, de *„auzia glasurile îngerilor chemînd-o“*, n'are nimic comun cu

1. cf. Post. Manolaki Drăghici o. c. p. 206. Melhisedec o. c. I pp. 455—457, *Testamentul Mitropolitului Veniamin* publ. de C. Erbiceanu o. c. p. 62.
2. Cf. C. Erbiceanu o. c. p. 59 şi *„Varianta“* pe care o redăm mai la vale şi în facsimil.
3. Gheorghe Adamescu *„Istoria seminariului, Veniamin din Iaşi“* Bucureşti 1904 p. 4.
4. Ibidem o. c. cf. pp. 4 nota 4 p. 23 nota 1.

fuga unui copil, chiar dacă am pune în socoteala temperamentului său naivitatea de a crede că aceia ce l-ar fi izbăvit de rigorile unei discipline pedagogice şi de pedanteria străină sufletului său, ar fi fost linişteа unei mănăstiri. După cum vom şi dovedi că asemenea porniri pe vremea aceia le întîlnim destul de des, fără a mai fi nevoe să facem apel chiar la figura de rus a stareţului Paisie, exagerat reliefată, că ar mai fi fost încă una din pricinile fugii, tînărului Vasile, fabricată de N. Istrati. Paisie pe vremea aceia abia se strămutase la Săcu,[1] de unde uneltea să ajungă stareţul mănăstirii Neamţului.[2]

Iar pentru nedumerirea d-lui Adamescu că Mitropolitul Veniamin îmbrăţişează *„monahismul întro vîrstă aşa de fragedă“* de a fost nevoită *„tradiţiunea“* a răspunde *„întrun mod poetic“*, nu e justificată cîtuş de puţin. Din contra, se pot aduce o sumă de cazuri, cînd copii între 11 şi 15 ani sunt hirotonisiţi diaconi,[3] ceia ce-i mai grav, de cît a îmbrăţişa viaţa călugărească, care-i cu totul altă ceva.

Numai departe Iacob Stamate, predecesorul Mitropolitului Veniamin, este hirotonit la 15 ani ca şi urmaşul său la scaunul mitropoliei Moldovii;[4] Dositei Obradovici[5] şi Naum Rîmniceanu de asemenea.

Cu ce împrejurări avem noi întăia variantă a povestirii copilăriei Mitropolitului Veniamin.

Veniamin caşi înaintaşii săi a fost preocupat aşi avea chipul zugrăvit. Şi desigur datorită numai acestei mode a vremii, cu toate vicisitudinile, mai avem spre păstrare în palatul mitropolitan din Iaşi portretele: Mitropolitului Antonie, al lui Nichifor Teotochis, Cherchireul arhiepiscop al Astrahanului, al lui Gavriil Calimah, al lui Leon Gheuca, al stareţului Paisie şi al Mitropolitului Iacob Stamati. Şi poate unii din ei erau doriţi a reda şi pe cele ale înaintaşilor lor pentru a alcătui o galerie, de oare ce aflăm pe cel al lui Petru Movilă

1. *"Viaţa prea cuviosului părintelui nostru stareţului Paisie“* Neamţu 1836 p. 38 v.; Ipolit Vorobchievici *„Sfănta mănăstire Dragomirna“* (Schiţă istorică) Suceava 1908 p. 58—59.
2. *Viaţa prea cuviosului păr...“* p. 39 v. 40—41,
3. C. N. Tomescu în *„Arhivele Basarabiei“* an. IV (1932) p. 96.
4. Inscripţia de pe piatra mormintală, portetele cit. Andreas Wolf.
5. Ioan Russu *„Fabulele lui Demetriu Cichindeal“* Arad 1895 p. IV.
6. C. Erbiceanu *„Naum Rîmniceanu“*; *„Cronicarii greci“* p. XLII; XLIII.

zugrăvit cu cunoscutul blazon al Movileştilor şi înconjurat de iniţiale, care complectate ne dau: *P*[*etru*] *M*[*ovilă*] *A*[*rhiepiscop*] *M*[*itropolit*] *K*[*ievului şi*] *G*[*aliţiei*] *E*[*xarh al*] *C*[*onstantinopolului*[*A*[*rhimandrit*] *P*[*ecerscăi*].[1] Ca să fie contemporan un asemenea chip ne îndoim.

Dar nu numai atît.

Chipul lui Iacov Stamati pe care-l avem zugrăvit în cinci exemplare socotind şi pe cel redat de medicul său Andreas Wolf,[2] adică cele două tablouri existente în palatul mitropolitan, unul în biserica Banului din oraşul Iaşi şi altul în mănăstirea Neamţului, pe ele ca şi pe piatra mormîntală citim următoarea schiţă autobiografică tipică: *„Smeritul Iacov Stamate cu mila lui Dumnezeu Arhiepiscop şi Mitropolit Moldaviei şi exarh plaiurilor. La anul 1749 Iul 24 s'au născut; la anul 1764 April 3, au priimit cinul călugăresc, la anul 1782 Dechem*[*brie*] *18 s'au hirotonisit episcop al sfintei episcopii Huşului, la anul 1792 Iuni 21, s'au suit în scaunul sfintei mitropolii Moldaviei. Ac*[*i*]*astă cartă precum să veade s'au zugrăvit şi s'au săvîrşit acum la anul 1797 Fevruari 11"*.

Deci nu mai poate fi nici o îndoială, cum că şi Mitropolitul Veniamin a dorit măcar ca unul din potretele sale ca şi ale ocrotitorului său Iacob Stamati, să fie însoţit de o scurtă autobiografie schiţată de propria-i mînă[3] *(Glişeul 1)*. Iar celelalte să vorbească dela sine de fazele fiinţii sale. Probă ne sunt multele chipuri ale sale zugrăvite, din care mai bine de 15 cunoaşte scriitorul acestor rînduri.[4] Două numai însă din ele vor fi obiectul studiului de faţă.

Ne aducem aminte, că în luna Martie din anul 1822, Veniamin isprăvind de tălmăcit *„Funia sau Frînghia întreită" „în zilele necazurelor şi al risipirei niamului Moldo-Vlahicesc"*, *„smeritul tălmă-*

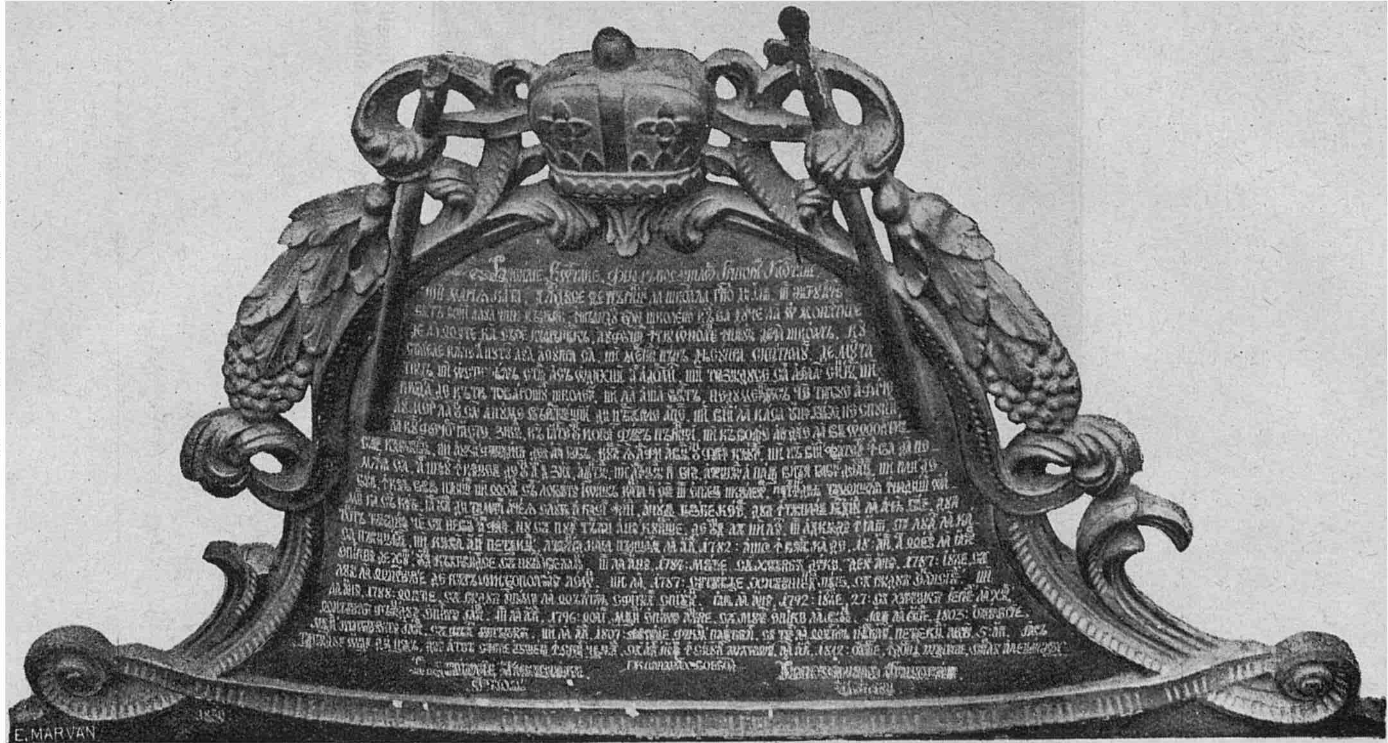
---

1. Pentru semnele emblemei lui Petru Movilă şi a iniţialelor din jur vezi studiu *„Petru Movilă"* al arhim. Ghenadie Enăceanu publ în rev. *„Biserica ortodoxă română"* an. VII (1883) p. 129—30; 258; an. VIII p. 192. Un alt portret în mărime naturală din 1824 cum şi unul al Mitropolitului Gheorghe Movilă se găsesc în mănăstirea Suceviţii, ctitoria Movileştilor.

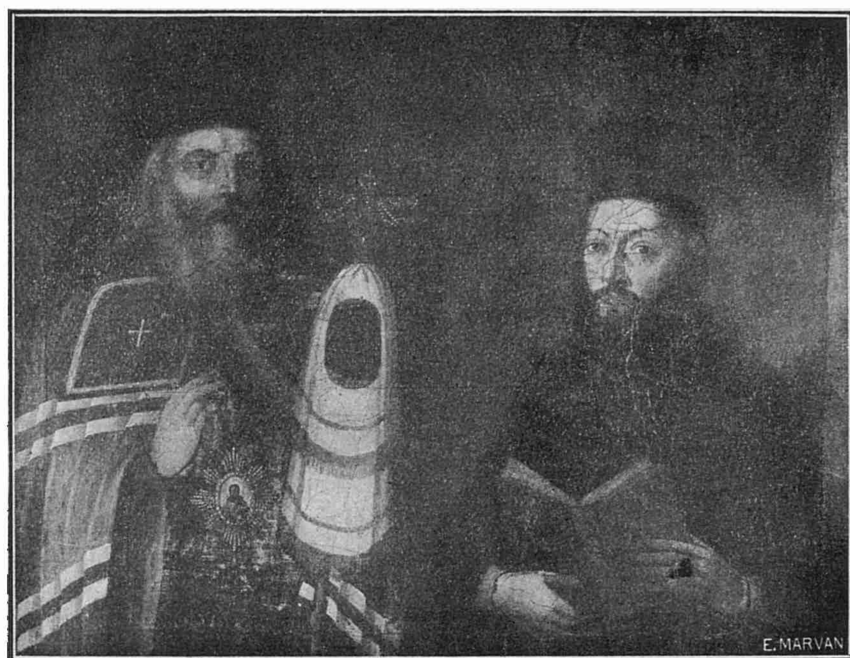
2. *„Beitrage zu einer statistisch historischen Beschreibung des Furstenthums Moldau"* Hermannstadt 1805 vol. I.

3. Facsimilul în C. Erbiceanu o. c. p. LXXVII No. 4.

4 Mai aflăm pe calea publicităţii de existenţa unui portret dat de el însuş, în proprietatea căpitanului Constantin Costachi ş'apoi trecut în aceia a lui Lupu Costachi, reprodus ca supliment la revista *„Sămănătorul"* an. V (1906) nr. 34 Aupust 20. După 1846 mănăstirea Agapiei încă caută aşi procura un portret al Mitropolitului, iar în josul său însoţit şi de acea schiţă biografică a datelor mai principale în care-i dat şi anul morţii, fasc. 6, 1926 — 1927 p. 208.

Clișeul 1. *Inscripția de deasupra tabloului din mănăstirea Neamțului, care cuprinde istorisirea copilăriei Mitropolitului Veniamin Costachi și datele mai principale ale vieții sale bisericești.*

Clişeul 2. *Mitropolitul Veniamin Costachi la vîrsta de 60 de ani, (1829) dorind să aibă în faţă pe aceiaşi pînză zugrăvit şi chipul de pe cînd era ieromonah între anii 1783 şi 1792.*

citor" ține de a lui datorie, ca în ultima pagină să pue în cunoștință pe cititorul acestei cărți, cu datele cele mai principale ale vieții sale, alcătuind un *„curriculum vitae"*, identic cu acela pe care l-am citit pe portetele înaintașului său Iacob Stamati. Și după cum am remarcat în urmă păstrindu-ni-se și autograful.[1]

De menționat faptul, că cititorii de această scurtă autobiografie, nu puteau lua cunoștință de cît atunci cînd cartea eșea de sub tipar, adică în 1831. Pînă în 1831 însă, în doi ani consecutivi 1829 și 1830, Mitropolitul este preocupat, ca fazele chipului său să fie cunoscute și altfel de cît pe calea publicității.

Și anume:

I. Intrun tablou—care este în posesia familiei mele—după ce este pictat, la vîrsta de aproape 61 de ani, cu mantie, pe cap avînd camelafcă, engolpion și cruce pe piept, în mîna stîngă ținînd cîrja pe a cărei basma este pictat bourul, și mitra între cîrjă și cruce încrucișate, împrejur încunjurate de inițialele *V[enia]m[in]* *M[i]t[ropolit M[ol]d[ovii] 1829 Mai 30"* în față pe aceiași pînză este zugrăvit și chipul aceluiaș, însă pe cînd era tînăr, ca simplu ieromonah, cu potcapul pe cap și ținînd un orologhion în mînă. *(Clișeul 2).*

Cu alte cuvinte, dorința Mitropolitului în 1829 a fost ca față în față stînd să fie zugrăvit în cele două faze, a bătrîneței prezente și a tinereței trecute. Va fi avut pictorul pentru acest *médaillion* vreun portret al acestui timp, a cărui copie s'o fi folosit pentru reversul chipului de peste 60 de ani? E cu greu de admis. Chipul trebuie să i fi fost trasat poate chiar după unile sugestii primite de la cel zugrăvit în 1813[2] și desăvîrșit după o manieră și colorit convențional cerut de împrejurare și deci foarte arbitrar.

II. Din 1830 avem un alt tablou, care merită toată importanța, astăzi aflător în mănăstirea Neamțului.

El reprezintă următoarea scenă: Un arhiereu îmbrăcat în odăjdii, avînd pe cei doi diaconi în dreapta și în stînga cu dichirul și trichirul aprinse; toți sunt gătiți ca pentru o slujbă bisericească. Arhiereul, care nu-i decît Iacob Stamate, sămănînd întru totul cu chipul dat de Wolf în cartea lui, este zugrăvit în atitudinea, dînd binecuvîntarea unui tînăr îmbrăcat în cel mai modern costum occidental. *(Clișeele 3 și 4).*

---

1. Facsimilul în C. Erbiceanu o. c. p.
2. Acest portret se află în sufrageria seminarului Veniamin Costachi. Vezi o fotografie de pe el și în Gh. Adamescu o. c. p. 9.

Kogălniceanu pela 1833, cînd era deci o aprigă controversă între tinerii doriți de costumul occidental și între bătrînii păstrători ai celui oriental, ne informează, că fiind de 14--15 ani îmbrăca *antereul, pentrucă atuncea*—zice el—*purtam încă strae asiaticești*".[1] Curios lucru și cu totul enigmatic pentru noi, că Mitropolitul Veniamin, dorind să i se zugrăvească chipul cu 51 de ani în urmă, pune ca el, acel tînăr Vasile dintre anii 1781—1782, să fie îmbrăcat cu totul modern. Intr'o lungă redingotă neagră și bine ajustată pe trup, cu guler înalt și ascuns în parte de o cravată ce nu se vede, avînd capul descoperit citește de pe o hîrtie ceva. Pe tablou în fund în colțul din stînga și la spatele arhiereului, ca asistent se află un boier îmbrăcat ca după moda veche, pe cap cu balonatul ișlic, antereu, brîu și giubea.

Scena aceasta, noi nu am putea-o înțelege, dacă ca frontispiciu la tabloul menționat n'ar fi adaosă o tablă de lemn cu insigniile mitropoliteane sculptate pe ea și stînd scris:

Vasilie Costache fiiul răposaților Grigoraș Costache și Mariia Canta, dîndu-se de părinți la școală g[o]spod [domnească] din Iași și dintru acea | vîrstă voind a lua cinul călugăresc înșălîndu-l on școleriu că-l va duce la o monastire | dela munte ca să se călugărească au fugit întru o noapte înpreună dela școală | cu straele cîte au putut lua asupra sa și mergînd pănă deasupra Siretiului de multa | trudă și osteneală stînd a să odihni au adormit și trezindu-se s'au aflat singur și | prădat de către tovaroșul școler și la așa vrîstă, ne dumerindu-să ce trebue a face | au mers la un sat anume Vărăctăreștii[2] din țărmurile apei

1. *„Iluzii perdute"*; Teodor Vîrnav *„Istoria vieții mele"* ed. Biblioteca Minervei, Nr. 8 p. 20. Th. Codrescu *„Uricarul"* Iassi 1886 vol. VIII p. 180 și urm.; *Moldavisch-Walachische Zustände în den Jahren 1828 bis. 1843, von C. A. Kuch vormats Königlich Preussischen Consul für das Fürstenthum Moldau-Leipzig Leopold Michelsen 1884* trad de A. C. Cuza în *„Convorbiri literare„* an. XXV p. 141; Raoul Perrin *„Coup d'oeil sur la Valachie et la Moldavie"* Paris 1839 p. 22; Post Manolaki Drăghici *„Ist. Mold."* II p. 196; P. P. Panaitescu *„Corespondența lui Constantin Ypsilanti cu guvernul rusesc (1806. 1810)* Bucureşti 1933 p. 21; Anatol Demidoff *„Voyage dans la Russie meridionale et la Crimée par la Hongric, la Valachie et la Moldavie* Paris. 1839 p. 114-

2. Pentru satul *Vorontireștii, Voruntăreşti* sau *Volintirești* vezi Mihai Costăchescu *„Documentele moldovenești înainte de Ștefan cel Mare"* Iași 1931 vol. I pp. 398, 397; Ioan Bogdan *„Documentele lui Ștefan cel Mare"* București 1913 vol. II pp. 233, 235, 237; Th. Codrescu *„Uricarul"* Iași 1889 vol. XIV p. 154; N. Iorga *„Studii și documente"* vol. XI pp. 271—280; VI, II p. 269; Gh.

Clişeul 3. *Intrarea tînărului Vasile Costachi în monahism, după care s'a numit Veniamin. Scenă fotografiată direct de pe tabloul aflător în mănăstirea Neamţului.*

Clişeul 4. *Aceeiaşi scenă a intrării tînărului Vasile Costachi în monahism, fotografiată însă după o copie executată de pe tabloul din mănăstirea Neamţului, de către d-l V. A. Gheorghiţă profesor, pictor şi sculptor din Iaşi.*

şi viind la casa unii babe pescuind | al cui fec[i]or iaste zicînd că iaste un copil fără părinţi şi că voiaşte a să duce la ver o monăstire | să se călugărească şi auzind făgăduinţi dela acea babă cum că ia ar fi avînd un frate cilugăr şi că viind frate-său îl va da pe | mîna sa, au şăzut în curgere de un an de zile aşteptînd şi argăţînd pe babă ajungînd a paşte vitele babii desculţ şi plin | de bube în carea vriame părinţii şi moşul său logotetul Ioniţă Canta ce era şi epitrop şcoalelor pretutindenea trimiţînd înnadinşi oameni ca să-l caute; iar unul din trimişii aceia slugă a casii fiind anume Gheorghie Chesar după întîmplare găzduind la acea babă după | toată tăgăd[u]irea ce s'au nevoit aş face, nu s'au putut tăinui a nu'l cunoaşte de unde l'au şi luat şi aducîndu-l în Iaşi s'au luat la casa părintească şi cîţva ani petrecînd lăsînd casa părintească la anul 1782 aşa în vîrstă ca de 18 ani au mers la Iacov | episcopul de Huşi unde călugărindu-se s'au numit Veniamin. Şi la anul 1784 Martie s'au hirotonisit diacon. Dela anul 1787 Iunie s'au | luat la mitropolie de către Mitropolitul Leon şi la 1787 Septemvrie hirotonisîndu-l preot s'au rînduit eclisiarh şi la anul 1788 Martie s'au rînduit igumen la mănăstirea sf[ă]ntului Spiridou; iară la anul 1792 Iunie 27 s'au hirotonisit ierarh la Huşi | Mitropolit făcîndu să episcopul Iacov şi la anul 1796 Mai, murind episcopul Antonie s'au mutat episcop la Roman, iară la anul 1803 Octomvrie | murind Mitropolitul Iacov s'au făcut Mitropolit şi la anul 1807, Fevruarie făcînd paretisis s'au tras la măn[ă]stieaNeamţului, petrecînd acolo 5 ani. Iară trăgîndu-se oştile din ţară după a toate stările opşteşti înscris cerîndu-l s'au adus iarăş în scaunul mitropoliei la anul 1812 Octomvrie în domnia Măriei sale Scarlat Alexandru | Calimah Voevod».[1]

Ghibănescu *„Surete şi izvoade"* vol. II part. I pp. 14, 28; *Ioan Neculce, „Buletinul muzeulut municip. Iaşi"* pe 1927-1928 p. 208 pe 1930 p. 235; Condica inedită a sf. Mitropolii a Moldovii din 1818 fila 621; rev. *„Bis. ort. rom."* an. XV, p. 568.

1. O fabricaţie a acestei variante o găsim în manuscriptul sub Nr. 318 dela Academia Romînă, a cărei provenienţă noi o punem după 1840; iar pentru curiozitate o dăm întocmai, fiind pe deplin convinşi cum că autorul ei luase cunoştinţă de cele cuprinse în inscripţia de deasupra tabloului. Ea cuprinde următoarele:

Iată după un istoric așa de lung, pentru a întări oarecum zugravul, că scena de mai jos privește persoana tînărului Vasile, găsește cu cale să mai adauge ca la început: „**Vasilie Costache fic[i]or răposaților Marie ș[i] Grigoraș... zugraf (?) 1830**".

Iar prin urmare, că în această variantă, nici pomenire de metoda dascălului grec, de mănăstirea Neamțului unde ar fi văzut copilul Vasile întrun miraj pe Paisie înconjurat de ucenicii lui și nici că am putea întrezări măcar în aceste peripeții o invenție a imaginației și tradiției populare. Incolo după cum observăm urmează după aceiași normă cronologică, înșiruirea diferitelor etape ale carierii sale preoțești și arhierești, pe care le vom mai găsi și tipărite în 1831 la sfîrșitul cărții „*Funia sau frînghia întreită*" deși fuseseră scrise din 1o22.

Ceia ce ne întărește și mai mult în convingerea, cum că la descrierea acestor întîmplări ale copilăriei lui Veniamin și a fi puse ca frontispiciu la tabloul menționat, era însăși dorința sa.

De această variantă a copilăriei Mitropolitului Veniamin și tabloul care o însoțește, se vede că era preocupat și Mitropolitul Iosif Naniescu, de oarece printre ale sale hîrtii dela „Academia romînă" dedesuptul inscripției luată de pe acest tablou citim:

„*N.B. Această inscripțiune am copiat-o de pe o tablă de lemn, așezată deasupra portretului Mitropolitului Veniamin din monastirea Neamțu la 1 August 1880, dăruită de D. Quin-*

„*Acest Mitropolit Veniiamin era din familiia Costăcheștii, și din mică vîrstă au iubit viața călugărească; căci iaste cunoscut dintru aceasta, că fiind el la școală s'au sfătuit cu un școleri ca să fugă, și să meargă la vreo monăstire din munți ca să se călugărească. Și după sfătuirea școleriului au luat bani și haine dela părinții săi: și tăinuindu-să au fugit. Deci ajungînd la malul Siretului au înoptat acolo, și au și mas; iară dimineața s'au trezit prădat de acel școleriu și de bani și de haine. Insă nu s'au împuținat și au pornit pe malul Siretiului, ca să găsească pre cineva de al povățui la vreo monăstire. Și ajungînd la un sat, l-au întîmpinat o babă carea alerga după niște viței: căriia i-au descoperit el scoposul său. Iar ea avînd nevoe de slugă l-au amăgit, zicîndu i: să șază la dînsa pînă c'nd va veni un călugăr fec[i]or al ei, și acela îl va duce la monăstire și așa Veniiamin pînă la venirea călugărului așteptînd, s'au făcut vițelariu al babii aceiia: însă tatăl său au trimis preste tot locul să-l caute. Și din întîmplare unii din trimișii aceia au sosit și în satul acela: și a mers la gazdă la acea babă. Deci viind cu vițeii Veniiamin l-au cunoscut slugile tătîne-său după fizionomiia lui iară nu după haine, căci era tot cu treanțe înbrăcat: și plin de bube și de păduchi. Și așa luîndu-l și ne vrînd l au dus la tatăl său, iară el văzîndu-i scopul neschimbat, l-au afierosit să slujască lui Dumnezeu, însă nu l-au dus la vreo monăstire, ci l-au dat în politie, numindu l cu metaniia dela monăstirea Neamțul. Și aflîndu-să tot pre lîngă mitropoliți, au înaintat, pîna ce l-au pus și episcop la Huș, după aceia și mitropolit Moldaviei și Sucevii*" (Acad. rom. mnss. 318).

tescu".[1] Curios numai că publiciştii nu s'au folosit de această variantă. Şi mai lesne au dat crezare celei a lui Istrati. Nu poate fi deci nici o îndoială, cum că tabloul priveşte viaţa Mitropolitului Veniamin. El însuşi personal a fost preocupat să imortalizeze—ca să zicem aşa — şi această clipă, dovedindu-ne că intrarea sa în monahism a făcut-o cu tot asentimentul părintelui său, care este şi zugrăvit ca asistînd şi nici de cum că i s'ar fi îngăduit, însă cu oareşi care greutate;[2] de oarece era obiceiul vremii ca unul sau doi din tinerii sau fetele celor mai de seamă familii, să îmbrăţişeze viaţa călugărească, după cum vom şi proba. Nu i-au îngăduit-o cînd era un copil, dar nu s'au opus, cînd copilul devenise un băiat de 14 ani trecuţi. După impresia personală înclin a crede, că tabloul—care ne-a dat atîta de vorbit -este ceva mai vechiu ca frontispiciul pe care-i scrisă varianta copilăriei Mitropolitului, neavînd aceiaşi factură cu tăetura ramei. Deci pare a fi adaos mai tîrziu, abia în 1830, cu gîndul de a desăvîrşi aceia ce se intenţionase prin portretele din 1829.

Rămîne ca din toate acestea a trage concluzia sigură, că Mitropolitul Veniamin prin portretele lăsate în urma sa, începînd cu cel din 1813 şi continuînd cu cele din 1829 şi 1830, a fost urmărit de ideia ficsării pe pînze a celor mai de seamă faze ale vieţii sale. Şi *a voit să lege de evenimentul întrării sale în monahism şi peripeţiile copilăriei, pe care dacă nu le mai putea zugrăvi, istorisite însă ele anticipau, deznodomîntul scenei, cînd prin binecuvîntarea Mitropolitului Iacov întra în monahism.*

Copilăria Mitropolitului Veniamin.

Incepînd a istorisi copilăria marelui ierarh, vom avea în vedere în primul rînd varianta din 1830, cum şi unile date ce vor surveni cu totul independent de această sferă de povestire personală, pentru a face să fie înţelese şi lucrurile atît de strîns legate de cadrul vremii în care s'au produs.

Mitropolitul Veniamin vine ,pe lume, cînd împărăţiile vecine nouă sunt asmuţate unile împotriva altora şi lumea e îngrijorată de război şi neprevăzut. In Moldova era cu a doua domnie Grigore

1. Academia română mnss. Nr. 220, cit. şi de Ioan Bianu în *„Catalogul manuscriptelor româneşti“* Bucureşti 1907 vol. I p. 465.
2. Cf. N. Iorga *„Viaţa..."* o. c. p. 33.

Calimah; iar boierii nemulţumiţi de dînsul, umblau la Ţarigrad cu rocoşiri,[1] avînd în capul lor pe Iordachi Costachi-Venin,[2] tocmai o rudenie apropiată a lui Grigoraş Costachi, care aştepta dintro zi în alta rodul durerilor ale facerii, soţiei sale.

Clipe de grea cumpănă pentru acele vremuri o întîmplare familiară ca aceasta, cînd zvonuri de tot felul circulau întărite şi de spionajul fără perdea al Ruşilor; Turcii purtîndu-şi oştile prin ţară, pentru a-şi întări cetăţile de pe Nistru; iar locuitorii marilor drumuri trecătoare prin Docolina şi Roşieşti,[3] bîntuiţi de prădăciuni, angarăi, aprovizionări şi cărături fără milă şi răspundere.

Nu mai erau de cît cinci zile pănă la marea bucurie a Naşterii Mîntuitorului, legată de atîtea amintiri scumpe nouă vestită de preoţii bisericii, ca şi de copiii satului Roşieşti, pregătindu-se a colinda în simpla şi misterioasa cîntare a *„Florilor dalbe“* şi cucoana Maria a lui cuconu Grigoraş este dăruită de Dumnezeu cu încă un băet, croit ca după înfăţişarea serafimilor zugrăviţi în biserica satului. Cu ochii albaştri, cu obrajii rumeni şi catifelaţi, cu un păr lucios ca de mătasa de popuşoiu, blond şi inelat, era unul din miile de îngeri, rătăcit pe pămînt şi care odinioară cîntase la naşterea Celui-întrupat „Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu, pe pămînt pace şi între oameni bună voire“.

Noul venit pe lume este învăscut în cea mai sfîntă cîntare a colindelor Crăciunului anului 1768-69, dar şi în suferinţele legate de viitorul acestor ani.

După o veche tradiţie trebuia să i se pue numele sfîntului din ziua în care se născuse, totuş botezul fiind hotărît pe ziua de 1 Ianuari, preotul satului Roşieşti, luîndu-l în sfinţitele-i braţe pentru a-l scufunda în numele sfintei Trăimi, robul lui Dumnezeu primea sau numele marelui ierarh Vasile prăznuit în ziua aceia sau numele bunicului său adormit de mult întru Domnul.

Cea care îl lua în braţele sale în crijmă nouă, garantînd creştinătatea lui era Elena Costachi. Dînsa avea să-i fie nînaşa, deci o a doua mamă sufletească.

Să ascultăm acum şi să vedem ce ne spune şi Mitropolitul

1. Mich. Kogălniceanu o. c. III pp. 37, 49.
2. Ibidem p. 256—257.
3. Ibid. II p. 366, III p. 163, 200; Gh. Ghibănescu *„Roşieştii..“* pp. 13—19; N. Iorga *„Viaţa...“* o. c. p. 15.

Veniamin cu privire la naşterea sa: *„Sînt născut trupeaşte la anul mîntuirei 1768“*[1] *„în luna lui Dechemvrie 20“*[2] *„din născători bine cinstitori de D[um]nezeu Grigorie Costachi, ce să poriclea Negel şi din Maria Canta, trupeaşte“;*[3] iar în altă parte schimbă că *„din părinţi ortodocşi Grigorie Costache şi Maria născută Cantacuzin în satul părinţesc Roşieştii Falciului“*[4] Apoi continuînd adaugă: *„iar d[u]h[ovni]ceaşte din s[fîntul] bot[ez] în zi întîi Ianuarie a anului 1769 de Elena Costachi,*[5] *primit“.*[6]

Prin urmare pruncul Vasile se trăgea după naşterea sa din *„bun şi mare neam“*[7] sau *„din Costachi cel de bun neam seminţie“.*[8]

Caşi toţi ceilalţi fraţi ai săi, după tată şi bunic trăgîndu-şi obîrşia în linie directă din marele logofăt Constantin Costachi, poreclit Negel pe care-l avea din naştere *„în nas“*, şi băiatului de mai tîrziu Vasile Costachi i s'a zis şi Negel. Şi de remarcat că toţi copiii lui Grigoraş pe cît de puţin dau atenţie neamului Cantacuzin de pe mamă pe atît de fideli păstrători îi găsim ai numelui de pe tată.

Pruncul Vasile fiind abia de cîteva luni, are parte să-i fie legată existenţa nu numai de privirile duioase ale unei mame iubitoare, de îngrijirile ei atente şi plăpînde, ci şi de evenimentele anului 1769, 17 şi 18 Septemvri, cînd *„s'a sculat Moscalu cu oştile“* de a *„intrat în pămîntul Vozii în Hotarele Turcului“*. Şi se dăduse aşa bataie“ *cît n'a mai fost alta şi nici nu va mai fi“*, ne spune un contemporan. Iar *„Turcul avea fişte care la ciochinile calului frînghii, ca să lege robii să-i ducă în ţara lor spre pomenire“*. Şi venise Moscalul *„până la Dunăre, gonind pe Turcu. Şi au bătut*

1. Vezi *„Testamentul“* său în C. Erbiceanu o. c. p. 58 şi facsimilul p. LXXVII Nr. 4.
2. *„Funie sau frînghie întreită“* Iaşi 1831 la sfîrşit.
3. Ibidem.
4. *„Testamentul“* şi facsimilul; varianta din 1830
5. Greşit dă N. Istrati, de nînaşă pe *logofeteasa Elena Catargiu.* Vezi prefaţa dela *Psaltirea* cit. şi „Calendarul“ din 1851 Iaşi.
6. *„Funia“..“* facsimilul cit.
7. Inscripţiile bis. satului Rădeni—Popeşti din jud. Iaşi. Insemnare din 1759 Dec. 12 de pe un *Penticostar* publ. şi în Comisiunea mon. ist. secţ. din Basarabia. Anuar II Chişinău 1928 p. 150.
8. Inscript. bis. sf. Sava din Iaşi, de pe o piatră mormîntală şi ale bis. satului Mălăeşti jud. Fălciului. Insemnare de pe Mineiul Mai. Andreas Wolf. o. c. I p. 149 în notă.

şi Brăila Tomiţa generalu"[1] adică Toma Cantacuzino. După aceasta veni şi ocuparea Moldovei de către Ruşi 1769—1774, de care nu scăpă de cît prin pacea dela Cuciuc—Cainargi.

. . . .

Săracă ţară românească,
Cine întăi să te jălească,
Că ai rămas la o stare
De eşti vrednică de jale,
Unde erai minunată,
In toată lumea lăudată
Domnie ca o crăiie
Acum rămăseşi pustie,
Boerii acei cinstiţi
Prin aite ţări răspîndiţi,
P'ăn ţările ungureşti,
Sufletul să-ţi necăjeşti,
Toţi oamenii răspîndiţi
Până în pămînt săraciţi,
Cîmpii au rămas pustii
De cirezi şi herghelii,
Case oraşe frumoase,
Până în pămînt toate arse.
La Rămnic şi la Buzău
Tot ferise Dumnezeu.[2]

Primii paşi ai copilului e foarte posibil, ca să nu mai fi fost încercaţi în căminul liniştit dela Roşieşti. Moldova istovită şi îngenuncheată de stăpînirea vitregă a oştirilor şi de ocupaţie nemiloasă, trebuia să îndure şi deslănţuirea flagelului ciumei din vara anului 1770, iar cei bolnavi sau numai atinşi de primejdia boalei fugeau care încotro putea, prin păduri şi locuri pustii, unde zăceau părăsiţi şi în putrezirea lor erau sfîşiaţi de cîni, mîncaţi de viermi sau rupţi de fiare sălbatice.[3]

---

1. Remus Caracaş *„O cronică gălăţeană"* publ. în *„Prietenii istoriei literare"* Bucureşti 1931 pp. 385—386.
2. *Istoria Ţării romîneşti de la anul 1769* din manuscriptul lui Neculae Popa Dumitru 1771—1779" publ. de Const. N. Mateescu în *„Viitorul"* rev dela Iaşi No. 29 an. IV (1902) Iunie 1 pp. 6—8.
3. Cf. *„Ciuma dela Iaşi din 1770, după descrierea lui Orreus". Descriptio pestis quae anno MDCCLXX în Iassia et MDCCLXXI în Moscva grassata est.* Petropoli 1784. Vezi şi teza de doctorat de Ioan Prelipceanu, Cluj 1927; Michail Kogălniceanu *„Arhiva Românească"* ed. II Iaşi 1860 p. 232.

In următorul an lucrurile nu stăteau mai bine. Toată țara dela un capăt la celalt era frămîntată de oștile de ocupație, așa că un oarecare, la 15 Octombrie 1771, avea dreptate a însemna pe o carte *„spre aducere aminte, că au venit Turcii în București și s'au lovit cu neamul cel cu barba roșie și au fost bătuți și s'au întors în zioa de Vineri, care Nemții s'au dus la Giurgiu Luni și fără să se bată au fugit Turcii"*.[1]

Unde se vor fi refugiat cei ai casei lui Grigoraș Costachi, pe timpurile acestea, cînd copilul Vasile abia ajunsese de doi ani și jumătate, nimic nu știm.

N. Israti în a sa variantă, referitor la aceste împrejurări ne istorisește că cei *„întăi ani ai copilăriei, îi petrecu la monastirile Secul și Putna, unde părinții săi s'au refugiat de teama oardelor de Spahii și Eniceri și de cruntele bătălii ce aceștia avură cu armia rosiană, care sub comanda Prințului Galițin se lupta pe cîmpiile Moldovii vechi. După încheerea păcii*—însă continuă acelaș—*toată familia se statornicește în Iași pentrucă satul Roșiești, ca mai multe alte sate și politii, era prefăcut în cenușă"*.[2]

Deși nu putem controla crîmpeiul acestei povestiri a lui Istrati, întru cît poate fi aproape de adevăr, dar o primim ca o deducție logică a împrejurărilor tragice, cari se desfășurau în Moldova. Pentru care cuvînt la această presupunere, mai putem adăuga și noi, cum că Grigoraș Costachi cu toți ai lui, se va fi refugiat la munte spre mănăstiri sau mai degrabă la Horodnicenii Cantacuzineștilor, rudeniile de pe soție, de care localitate îl vom găsi mai tîrziu pe Mitropolitul Veniamin atît de legat.[3]

---

1. A. D. Xenopol și C. Erbiceanu *„Serbarea școlară dela Iași"* Iași 1885 p 376.

2. N. Istrati *„Prefața dela Psaltirea"* cit sau *„Calendar pentru Români pe anul 1851"* Iași pp 1:—26.

3. Pe o Liturghie de Iași citim următoarea însemnare: *„Ac[i]asiă sf[ân]tă liturghie s'au afierosit de mine smeritul Veniamin Mitropolitul Moldaviei la sf[ân]ta biserică din țânut[ul] Sucevii din satul Horodnicenii al prea iubit[ului] vărului meu, Nicolaiu Cantacuzino m[are] vistier la 1834 Sept. 23"*. (Vezi inscripțiile bis. satului Horodniceni jud. Baia).

Pe mineiul August de Neamț 1831: *„La anul 1835 Avgust 15 ne aflam înpreună cu preosfințitul stăpân la moșiia d-sale c[u]c[onu] Neculai Canta— visternicul în satul Horodnicenii'* (Din cărțile bibliotecii palatului mitropolitan din Iași).

La 25 Septemvrie avea loc o serbare dată de logofătul Neculai Canta la moșia Horodniceni, unde veniră Mihai Vodă Sturza și Mitropolitul Veniamin Costachi. In parc se juca piesa *„Pieatra Teiului"*, în care Matei Millo

Statornicia în Iaşi a familiei trebue deci să cadă prin 1774, cînd copilul Vasile avea cinci ani şi jumătate.

Bănuim că încă de pe la vîrsta aceasta, arătarea şi învăţarea celor dintăi buchi de pe cărţile bisericeşti ale casei le-a primit între ai săi. Căci cam *„în doi ani“* şi ceva se învăţa *„bucvarul, ciaslovul şi psaltirea“*[1] şi poate „dela cel mai mare al său frate“ Matei, va fi învăţat şi a scrie. Călăuză findu-le „Bucvariul“ din 1755 al Mitropolitului Iacob Putneanu; iar mai tîrziu cel grecesc, cari de asemenea nu lipsea, găsindu-se cu prisosinţă.

Toate aceste detalii e drept că noi nu le putem dovedi. Iar de tot tîrziu, Mitropolitul Veniamin despre acest stadiu al vieţii

---

uca rolul unui bătrîn prisăcar, Alexandru Asachi pe Plăeşul Codrat şi tinărul Nicu Canta pe Cimbru. (E Lovinescu *„Gheorghe Asachi“* Bucureşti 1921 p. 90). Tradiţia locală încă leagă spunerea a unor oarecare vorbe grele din partea Mitropolitului Veniamin lui Nicolae Canta, cînd i s'a întîmplat nenorocirea, că în ziua de sf. Gheorghe a anului 1842 fiul său Matei Cantacuzino şi sora sa Elenco, primblîndu-se cu luntrea pe lacul din acest parc al Horodnicenilor, au nefericirea să se înece. Mitropolitul fiind demisionat şi cu şederea la mănăstirea Slatina, numai cîteva clipe îl despărţea de văru-său Neculai Canta. Deci şi această nenorocită întîmplare îi aducea să fie alături. Prea frumosul parc al Horodnicenilor a fost distrus de Ruşi în timpul marelui războiu 1916—1918.

1. *„Viiaţa prea cuviosului părintelui nostru stareţului Paisie“* Neamţ 1836 Iunie 16 p. 3. v.; *Vieaţa preacuviosului părintelui nostru Nicodim sînţitul“* de Iosif Bobulescu Bucureşti 1883 p. 17. N Iorga *„Un cugetător politic moldovean dela jumătatea sec. al XIX-lea, Ştefan Scarlat Dăscălescu,* Acad. rom. mem. secţ. ist. ser. III tom. XIII mem. I p. 3; Inscripţii... vol. II p. II 216—17; Dim. Cantemir *„Descriptio Moldaviae“* ed. Acad. rom. Bucureşti 1875 p. 170; *„Istoria ieroglifică“* p. 325; 'Hronicul p. 363; *„Istoriia lui Alexandru“* din 1851 p. 11; Viaţa lui „Dositei Obradovici“ născut la 1739; *„Fabulele lui Demetriu Cichindealu în traducere nouă din originalul sîrbescu al lui Dositei Obradovici* de Ioan Russu parochul Aradului“ Arad 1885 p. III; Teodor Vîrnav *„Istoria vieţii mele“* ed. Biblioteca Minervei Nr. 8 p. 16, 22—23; Heliade Rădulescu *„Dispoziţiile şi încercările mele de poezie“* publ. în *„Curierul de ambe sexe“* în periodul al II-lea; Ioan Creangă „Amintiri din copilărie“, Şcoala din Humuleşti; *„Biografia lui Christescu“* scriere practică de el însuşi, editor M[ateescu] V[asile] Bucureşti 1870 p. şi urm; Inscripţiile bis sf. Nicolae—Ciurchi din Iaşi. Insemnare din 1797 Mart 16; Melchisedec în *„Revista pentru ist. arch. şi fil.* III p. 144; Inscripţ. bis sf. Vasile din Tataraşi-Iaşi. Insemnarea de pe *Ceaslovul* de Iaşi din 1797. Ibidem ale bis. satului Soci-Petreşti jud. Băcău. Insemnare de pe un *Apostol* de Iaşi din 1756 şi de pe *Catavasierul* de Blaj din 1793; Ibid ale bis. satului Rădeni din jud. Iaşi. Insemnare pe un *Octoih* de Sibiu; bis. din satul Cîrlig jud. Iaşi. Insemnare pe o *Psaltire* de Sibiu din 1841; bis. sf. Voivozi—Roşca din Iaşi. Insemnare pe o *Psaltire* fără copertă; că copilul era dat de 8 ani la şcoala, Rev. p. ist. arch. şi fil. an I vol. I p. 87, 465; de 7 şi 8 ani C. N. Tomescu în *„Arhivele Basarabiei“* an. IV (1932) p. 96; V. (1933) p. 27; Dosofteiu *„Vieţile Sfinţilor“* (1682—1686) pe Noemvrie 23 p. 147; Decemvrie 9 p. 206 v. în 10 p. 208 v. Mai 11 p. 123 v. Fr. Griselini *„Ist. Banatului Timişan“* trad. N. Bolocan, Bucureşti 1926 p. 166. Petru Maior *„Ist. bis. rom.“* 1813 p. 360.

sale nu ne vorbeşte de cît în termeni foarte laconici: *„La creştere dîndu-mi-se în casa părintească oarecare începuturi de învăţătură, apoi* [am fost] *aşăzat în shoala publică".*[1] Insă întru cît ştim, care erau primele trepte ale învăţămîntului acelei vremi şi socotind pe părinţi prea absorbiţi de cele ale unei vieţi de refugiaţi, nu fără oarecare temei presupunem, că copiii, ei în de ei mai degrabă se vor fi îndemnat către un asemenea lucru; sau în ultimul caz, trebue să admitem, că Grigoraş Costachi, ca atîţia boieri evghenicoşi ai vremii, va fi avut un dascal înadins tocmit pentru copiii săi, modalitate care pare a fi fost chiar un abuz pe atunci şi în detrimentul şcoalelor publice.[2]

Şcoala.

Copilul Vasile Costachi intră în şcoala publică în urma unei proaspete reforme şi a o sumă de alte vechi dispoziţiuni, cînd înlăturate, cînd din nou întronate.

Incă din 1758 Ioan Vodă Calimah în Moldova orînduise pe Mitropolitul Iacov Putneanul şi pe „vestitul la învăţătură Critiea" „ca să cerceteze" „în ce chip se află starea şcoalelor elineşti", şi cari constată că „şcoala se află la proastă şi ră stare" nu din pricina dăscalilor, ci din „răsipa ucenicilor". Căci „unii din ucenici iubind mai mult cinstea Curţii" nu vor să stea pănă la sfîrşit şi a doua pricină, că mai în folos li era dascălilor să facă „şcoale osăbite" şi cu aceasta nu numai „că sparg şcoala cea mare domnească", ci o şi huleau, înstrăinind inimile părinţilor.[3]

In consecinţă să iau măsuri prevenitoare, adică ca dascălii să nu mai strîngă pe la casele particularilor elevi, iar cei ce vor practica pela casele boiereşti învăţămîntul, trebuia să fie ispitită „vredniciea şi învăţătura lor".[4]

Sub Grigore Vodă Ghica la 1766 luna Octombrie, şcoala domnească din încăperile mănăstirii sfîntului Sava, se mută în nişte case zidite anume pentru ea, de lîngă mitropolie al cărei loc i-l cumpărase Mitropolitul Gavriil.[5] Din timpul acesta şcoala dom-

---

1. „Testamentul"
2. Th. Codrescu *„Uricarul"* Iassy 1891 vol. I ed II p. 71.
3. Ibidem I p. 70.
4 Ibid o. c. p. 72; II p. 53.
5. C. Erbiceanu *„Ist. Mitr. Mold."* cf. pp. 41, 42, 73.

nească este botezată cu titlul pompos de „*Academie*".[1] Iar dela Decembrie 1767 printre epitropii şi supraveghetorii învăţămîntului găsim că face parte şi hatmanul Ioniţă Contacuzino,[2] deci cumnatul lui Grigoraş Costachi.

Mai aflăm că între 1769 şi 1774 învăţămîntul încetează, iar casa şcoalei domneşti sau a „*Academiei*"[3]—desigur fiind nouă şi confortabilă—devine „divan pentru adunarea" boierilor şi „a altor dregători ai ţărei". Mitropolitul cere evacuarea, întru cît arată el că erau multe case de ale boierilor deşarte,[4] dar intervenţiei sale nu ştim ce răspuns i se va fi dat de către Ruşii atot puternici în Principate.

După pacea dela Cuciuc-Cainargi, viaţa obştească intră întro fază de nădejdi mai bune. Grigore Ghica, fiind cu domnia în Moldova la 15 Noemvrie 1775, orîndueşte epitropia învăţămîntului sub preşidenţia marelui visternic, iar Academia este pusă sub directa conducere a marelui dascal Nicola. Acesta numia pe ceilalţi profesori, căci aşa era încheerea unui raport al Mitropolitului şi a lui Critiea înaintat Domnitorului. Deci „acest dintâiu povăţuitoriu şi didascal al filosofeştilor matimi (învăţături filosofice) la Academia Moldovii nu putea socoti pe nimeni dintre şcolari „cu nume de om învăţat" şi nu elibera diplomele cuvenite de absolvenţă, până nu se făcea o examinare publică „înaintea tuturor" a candidatului „în ziua cea rânduită de cercetare" şi numai după toate acestea, candidaţii puteau să fie cinstiţi „cu suirea şi cu boerie, mai mult de cât pe alţii, după averea procopselei lor".[5] Cu alte cuvinte de aici înainte urma că nimeni nu mai putea îmbrăca caftanul boieriei până ce n'ar fi încheiat învăţăturile Academiei.

Dincolo în Ţara Românească se luaseră aceleaşi măsuri.[6]

Printre epitropii întăriţi de Grigore Vodă Ghica[7] la 1775

---

1. „*Revista teologică*" dela Iaşi an. IV (1886) p. 88 C. Erbiceanu „*Cronicarii greci*" Bucureşti 1888 p. XXII.
2. Ibidem o. c. p. XVI.
3. „*Revista teologică*" dela Iaşi an. IV (1886) p. 88.
4. C. Erbiceanu o. c. p. XXII.
5. Th. Codrescu o. c. I p. 78.
6. C. Erbiceanu o. c. p. XVIII.
7. Că Grigore Ghica—decapitatul punea un deosebit interes pentru şcoală, dela el avem această însemnare de dăruire de carte pentru Academie ceia ce denotă că va mai fi dăruit şi altele. Ea sună astfel: „Ioan Alexandru Ghica cu mila lui Dumnezeu Domn şi Eghemon a toată Moldovlahia. Şi această (carte) pe lângă altele s'au afierosit de noi la şcoala din Iaşii Moldovlahiei spre uzul filologilor şi a iubitorilor de ştiinţă" (A. D. Xenopol şi C. Erbiceanu „*Sărbarea şcolară dela Iaşi*" p. 387.

Noemvrie 15, aflăm pe visternicul Ioan Cantacuzino şi marele comis Matei Cantacuzino.[1]

Metoda.

Nu este de mică importanţă pentru a schiţa cît de sumar metodica învăţămîntului din a doua jumătate a sec. al XVIII-lea şi a ne familiariza cu atmosfera în care a intrat *„şcholerul"* sau *„ucenicul"* Vasile feciorul lui Grigoraş Costachi.

In afară de vechea tradiţie a unei anumite pături, care pentru învăţătura copiilor de ambe sexe, trebuia să-şi îndrepte paşii către mănăstiri,[2] episcopii[3] sau în particular la vreun dascal,[4] călugăr[5] sau preot,[6] mai erau şi şcoli publice. Şi pentru acestea nu odată s'a auzit glasul vreunui Domn sau al vreunui mitropolit, îndemnînd ca *„fieşte care om să-şi dea feciorii lui la carte"*.[7] Căci *„deşi cei puternici ce cu puterea lor, ţinea dascal pentru copii lor", „cu învăţătura cea desăvărşit nu se procopsea, rămăind cei mai mulţi tot neînvăţaţi, iar prostimea cu totul se afla lipsiţi de podoaba învăţăturii"*.[8]

Iacob Putneanu şi spunea *„această învăţătură dar văzîndu-o noi că este adormită întru întunerecul lenevirei ni s'au rănit inima de foametea aceasta ce se află înrădăcinată în sufletele a unora*

1. Th. Codrescu o. c. I p. 76.
2. St. Nicolaescu *„Documente slavo-romîne"* Bucuresti p. 16 N. Iorga *„Doc. romîneşti din archivele Bistriţei"* part. I p. 55; Melchisedek *„Cr. Romanului"* I p. 322; *„Istoriile Domnilor Ţării Romăneşti"* alcătuite de Constantin Căpitanul Filipescu ed. N. Iorga Bucureşti 1902 p. 79; Biographia lui Christescu" Scriere practică de el însuşi, editor M[ateescu] V[asile] Bucureşti 1870 p. 9 pentru şcoala dela mănăstirea Putnii din Bucovina rev. *„Candela, jurnal bisericesc literar,* Cernăuţi, II nr. 1 p. 4; cea dela Treierarhi din Iaşi şi alte părţi „Bandinus (1646) în *„Analele acad. rom."* tom. XVI (1839—1894) mem. sect. ist. publ. de V. A. Urech p. 257; *Ioan Neculce, bulet. muz. municip.* Iaşi (1921) p. 106; Andreas Wolf o. c. I p. 277; C. N. Tomescu *„Arhivele Basarabiei"* an. V (1933) pp. 23, 26; IV (1932) p. 96; Inscripţiile bis. satului Bădeni jud. Iaşi. Insemnare pe un *Octoih;* Pravila lui Vasile Lupu ed. Bujoreanu Bucureşti p. 53, 56. 57, 60, 89. 174, 285, gl. 351 zac. 5; Zilot „Jalnica cîntare în *„Revista pentru istorie, archeologie şi filologie"* VI (1891) p. 107.
3. Melchisedek *Chron. Huşilor* vezi vol. II planul episcopiei din 1771 cu şcoala, care-i în afară de zidurile ei; Th. Codrescu *„Uricarul"* I p. 71.
4. In inscripţiile bis. Iaşului pp. 129, 133-134. inedite; Th. Codrescu
5. D. Cantemir *Descriptio Moldaviae* ed. acad. p. 170, And. Wolf o. c.
6. François Recordon *„Lettres sur la Valachie"* Paris 1821 p. 115; stampa din „L'Illustration" 10 Dec. 1853 p. 381; Nicolae al Lupului *„Posada Gurenilor"* Craiova 162 şi urm.
7. *Sinopsis* Iaşi 1757 p. 60.
8. Th. Codrescu *„Uricarul"* I p. 52.

din părinții, carii își cresc copiii lor fără învățătură" de a se asemăna dobitoacelor. *„Vă îndemnăm, ca să vă deșteptați inimile voastre la bunătățile cele sufletești, carii curg din sfînta învățătură. Și să dați copili fiește care părinte la învățătură, ca niște desevîrșiți părinți"*.[1] Pentru aceasta Grigore Ghica Vodă a căutat să pue *„în o regulă mai nouă școala domnească"* la 1764, aducînd *„înadins dascali greci cu mai bune științi de gramatică și matematică pentrucă el singur era desăvârșit în învățătură și doctor de filolozofie în limba elină"*.[2] Această renovare și înprospătare a învățămîntului se vede a fi fost de scurtă durată. Căci, Racevich înainte de 1788 spune că: „modernii doctori greci sunt îndeobște foarte neștiutori și nu se ocupă toată viața lor, de cît cu măruntișuri gramaticale fără nici o văpsea de știință de literatură frumoasă sau de gust ales."[3]

Un alt glas de vlădică, al Mitropolitului Iacov Stamati în al său cunoscut raport către Domn, arată că dascălii limbii elinești, dela școala ridicată de fericitul Grigore Ghică Vodă sunt „datori a se sili pentru slujba lor", a pune „silință pentru ucenici" și „a le paradosi lor în scurt înțălegerea matimilor"; iar „pre cei nedumeriți să-i întimpine cu răbdare și cu liniștitul răspuns al învățăturii" căutînd a o spori, procedînd „dela știute mergînd la cele neștiute, după cum până acum în școalele noastre se învață cu numiri și cu canoane și cu mulțime de cuvinte, însărcinînd mintea ucenicilor și poroncindu-le acele numai date lor să citească și ca papagalii să le învețe de rost, nemică, cu totul știind sau înțelegînd din cele ce învață din care pricină mai și" 10 și 12 „ani înbătrînesc în gramatică ucenicii în vreme cînd neamurile Evropii tot această limbă" „mai cu înlesnire o învață de cît noi" numai în 5 ani. Apoi Mitropolitul dă și oarecari directive de metodică, adăugînd că dascalilor de acum înainte li se porunceşte de a păzi „următoarea orînduială de paradosire, adică: după ce va învăța copilul oareș ce gramatică i se vor paradosi mitii lui Esop, necrica dialogie, stratigimata lui Polien și cîte altele sănt ca aceste ușoare și folositoare, începătorilor ucenici". „Iar după ce vor ajunge la cele mai mari matimi, atuncea dascalul ce este înpodobit

1. Ibidem p. 61.
2. Post. Manolaki Drăghici o. c. p. 30
3. Raicevich *„Osservazioni"* p. 242.

cu toată învăţătura" şi nu ca acei ce-şi răzămau toată ştiinţa ca nişte orbi şi cu vicleşug pe „tratajii" „enciclopediei" „nu va mai îndemna pre ucenici să înveţe de rost cu anii clasuri, sizighi şi că e altele, ca aceste tehnologhiceşti bîrfeli", „socotind de prisos" „această gramaticească răsuflată vorbă, care şi mai grea o arată pe limba aceasta şi mintea ucenicilor o tîmpeşte, prifăcînd şi stricînd judecata ei".[1]

Negreşit că cu un simplu raport prin care se arătau toate relele de care suferea şcoala vremii acelea şi ori cîtă bună voinţă ar fi pus Mitropolitul stăruitor, pentru a vedea o altă mentalitate călăuzind pe dascali şi o promovare a metodei în învăţămînt, a fost zădarnic. Acest lucru nu se face dela o zi la alta. In toată predarea lor se oglindea cea mai îngînfată pedanterie grecească, barbaria unor metode şi a unor oameni puţin chemaţi a fi călăuzitorii învăţămîntului copilăriei crude şi ai tinereţei dornice de necunoscut. „In sfînta învăţătură" după cum am văzut că o califica Iacob Putneanu erau nişte imposteuri; iar cu şcoala aveau legătura aventurierilor siliţi după o căpătuială.

E suficient a reproduce cele văzute şi istorisite de contemporanul acestor împrejurări; medicul Andreas Wolf, care ne spune că şcoala din Iaşi—acea care deci primise şi pe şcolarul Vasile—era adăpostită în vreo 8 odăi. Elevii veneau în cea mai mare parte călări. La ea erau angajaţi vreo 3 învăţători greci, apoi altul de limba latinească pentru care post se angajau de obiceiu nemţi sau poloni sau se întîmpla să rămîie neocupat din lipsa unei persoane destoinice.

Metoda predării limbii greceşti—explică Andreas Wolf—este pedantă şi trezeşte aversiune şi dezgust. Elevii sunt chinuiţi cu o mulţime de îngrămădiri gramaticale de cuvinte şi tavtologii cu o tehnologie întinsă şi o sintaxă obositoare. Lecţiile se explică întrun chip lipsit de interes si se învaţă mecanic pe derost ca şi traducerile. Prin acest metod de instrucţie—închee Wolf—elevul se desgustă, învaţă puţini scriitori cu exactitate şi astfel nu numai limba grecească, care i-a pricinuit atîta tortură ci şi puţinul rest de învăţătură, ce ar putea să-l agonisească aici, îi devine cu totul nesuferit.[2] Pe lîngă toate acestea, numai punem după aceasta apre-

1. Th. Codrescu *„Uricaru"* III p. 13—23.
2. Andreas Wolf o. c.; N. Iorga *„Un cugetător politic moldovean dela jumătatea secolului al XX-lea, Ştefan Scarlat Dăscălescu"* publ. în *Mem. sec.*

cierea aceluiaş asupra dascalilor care-i din cele mai detestabile şi mai ruşinoase, a căror ignoranță şi şarlatanie literară—zice el— era prea bine plătită.

Or fi fost şi buni din ei, dar aceia erau prea puţini şi la intervale, că în adevăr făceau epocă. Aceştia desigur că vor fi fost folosiţi în chip particular de boieri pentru odraslele lor sau chiar beizadelele. In colo metoda de învăţămînt era bătaia şi falanga,[1] singurul crez de izbîndă al metodei, singurile emulaţii ale tinerilor spre carte.

Prin urmare, dacă ţinem socoteală de dispoziţia regulamentară a anului 1765, că elevii, ce voiau a intra în şcoală şi să locuiască acolo *„să nu aibă o etate mai mică de şapte ani şi nici iarăşi mai înaintată“*;[2] iar de alta din 1749 că: *„copiii prostimii“* de mazili, negustori şi ai altor bresle *„să meargă să înveţe carte, adică învăţături creştineşti“ „dela trei ani în sus până la 12 ani şi mai sus“*,[3] trebue să punem şi trimiterea copilului Vasile la vîrsta de 7 ani[4] neînpliniţi, care ar cădea tocmai în anul 1775 de reformă şcolară a lui Ghica Vodă sau în 1776, cînd avea 8 ani fără vre o trei luni.

După aceia credem a fi făcut parte din cei 24 de ucenici, ce stăteau în şcoală şi nu din cei ce veneau „de afară pe toată ziua“[5] cînd în fiecare dimineaţă după sculare şi după ce preparau ceva din lecţii, trebuia *„să meargă la sfînta biserică şi să asculte sfînta liturghie“*.[6]

Unul din epitropii şcoalei publice domneşti din Iaşi era însuş *„moşul său Ioniţă Canta“*,[7] adică fratele mamei sale. In fine,

---

ist. ale Acad. rom. ser. III tom XIII Bucureşti 1932 p. 6.; C. Bobulescu *„Banul Tănasă Gosan“* Bucureşti 192? p. 34.

1. Ibidem, ştampele din 1701, date de Onisifor Ghibu în *„Anal. Acad. Rom.* tom. XXXVIII mem. secţ. lit. (1916) pp. 14, 15.

2. Erbiceanu *„Cr. greci“* p. XVIII.

3. *„Revista teologică“* dela Iaşi an IV (1836) p. 84.

4. Rev. p. *Ist. arch. şi fil.* an. I vol. p. 87, 465; Dosoftei *Vieţile Sfinţilor“* (1682—1686) pe Noemvrie 23 p. 147; Decemvrie 9 p. 206 v, în 10 p. 209 v. Mai 11 p. 123 v.; C. N. Tomescu în *„Arhivele Basarabiei“* an. IV (1932) p. 96; V (1933) p. 26.

5. Th. Codrescu *„Uricaru“* Iaşi 1892 vol. III p. 21.

6. C. Erbiceanu o c p. XIX; V. A. Urechia în *„Analele Academiei Romîne“* ser. II tom. XX (1897—1898 mem. secţ. ist. Bucureşti 1899 p. 48; C. Bobulescu *„O viaţă trăită, viaţa de paraclise“* Chişinău 1932 p. 116—121.

7. Varianta din 1830 Pentru Ioniţă Canta, Mich. Kogălniceanu o. c. III cf. p. 229 232; alt Ioniţa Canta pp. 232, 235, 238.

şcolarul Vasile ca un fecior de boier ce era luase drumul şcoalei elineşti, pentrucă după cum am văzut numai aşa putea să trăiască din boierie, după nouile reforme.

Fuga dela şcoală.

Credem,—bizuindu-ne pe cele scrise din dorinţa Mitropolitului—cum că această fugă a sa, trebue să se fi petrecut în primul sau al doilea an de şcoală, pe cînd va fi fost de 8 sau mult 9 ani.

In varianta istorisirii copilăriei sale, din 1830, citim, confirmîndu-ne acest lucru, deoarece *„dîndu-se de părinţii la şcoala gospod [domnească] din Iaşi“* **dintru acea vîrstă voind a lua cinul călugăresc“** *înşălîndu-l on şcolariu, că-l va duce la o monăstire dela munte, ca să se călugărească, au fugit întru o noapte înpreună dela şcoală“*. Prin urmare, fuga îi va fi fost poate îndată după intrarea în şcoală. Noaptea se va fi adăpostit undeva şi în zorii zilei eşind desigur prin bariera Păcurarilor cu o bucceluţă în care îşi avea straele, trecînd pe lîngă Leţcanii Bălşăştilor, Scobinţănii sau Scobîlţănii lui moşu-său Matei, mai apoi ai lui Şărban Negel şi Prigorenii lui Neculce-cronicarul, ajunge „deasupra Siretiului“ unde „de multa trudă şi osteneală stînd a se odihni au adormit“. „Trezîndu-se s'au aflat singur şi prădat de cătră tovaroşul şcolei“ cu care găsise cu cale să fugă“. „Şi la aşa vrîstă nedumerindu-să ce trebue“ să facă, a mers până la satul cel mai din apropiere Volintireşti sau Voruntăreşti, ce erau „în ţărmurile apei şi viind la casa unii babe“ şi aceasta „pescuind al cui fec[i]or iaste“, el găseşte de cuviinţă să-i spue că-i „un copil fără părinţi“[1] şi că voeşte să se ducă la vreo mănăstire „să se călugărească“.

Băietul Vasile auzind „făgăduinţa dela acea babă cum că ia ar fi avînd un frate cîlugăr şi că viind frate-său îl va da pe mîna sa“, a aşteptat mult şi bine „în curgere de un an de zile“ „argătînd pe babă“ şi „ajungînd a paşte [şi] vitele babii, desculţi şi plin de bube, în carea vreme părinţii şi moşul său logotetul Ioniţă Canta“ îl căutau de zor.

„Pretutindenea“ se trimisese „înadinşi oameni, ca să-l caute“ şi numai „unul din trimişii aceia“ o „slugă a casii“ un „anume „Gheorghe Chesar“ de prin părţile Roşieştilor,[2] din „întîmplare

1. Poate atunci prin 1774-1775 sau 76, să-i fi murit mama.

2. Aflăm că la 1783 Febr. 2 preotul Toader era *„zăt* [ginere lui] *Chisar răzăş“* (Gh. Ghibănescu *„Cuzeştii“* Iaşi 1912 p. 188). Apoi tocmai în 20 Febr, 1792, deci cam după 14-15 ani dela peripeţiile fugii şcolarului Vasile, vedem că

găzduind la acea babă“ din una'n alta, simte că băiatul ar fi adăpostit la dînsa. Şi „după toată tăgăd[u]irea ce s'au nevoit aş face“, n'a putut să-l tăinuiască pănă „a nu-l cunoaşte“, de unde luîndu-l l'a adus „în Iaşi“ „la casa părintească“.

După fugă

De netăgăduit că aceasta — după cum am arătat şi în urmă — s'a petrecut cînd şcolerul Vasile era de 8 ani şi ceva, pe pragul de a împlini 9 ani. Poate chiar în toamna anului nenorocit, cînd se pusese la cale înfiorătorul asasinat din Beilicul Iaşului asupra lui Grigore Ghica Vodă prin trimisul turc Hisarizadi Ahmed-bey.[1]

In Principate şi îndeosebi în Moldova, pacea dela Cuciuc-Cainargi din 1774, nu liniştise de loc lucrurile. Din contra. Moruzi, care venise în scaunul Moldovii (1774-1782), ca om de încredere al Porţii, are parte de o domnie foarte neliniştită. Turcii făcînd iarăşi mari pregătiri de război, se purtau prin ţară prădînd şi jăfuind după obiceiul lor, în cît tratatul dela Cainargi părea a fi fost uitat cu totul de către aceia ce-l subscrisese, numai cu trei ani în urmă. O corespondenţă străină şi fixează această stare de lucruri spunînd: „*la fin tragique de l'hospodar de Moldavie annonce une détermination pozitive de la Porte pour la guerre.*[2] Evenimentele acestea desigur că aveau o repercuţie asupra şcoalelor, prin urmare asupra tineretului şi a pregătirii sale.

Chiar presupunem, că şcolarul Vasile, reîntors cu oareşicare ruşine din acea escapadă a sa, nici bine se va fi aşternut pe primele lecţii ale dascalului, că va fi fost nevoit să plece poate la Roşieşti. Şcoala din pricina asasinatului şi a depresiunii morale generale se va fi închis. Căci numai cu aceste elemente putem .explica cele spuse de Veniamin mai tîrziu: „*Cîţiva ani petrecînd*“ cu îndeletnicirile cărţii poate cînd la Iaşi cînd la Roşieşti „*înpiedecat de nestatornicia vremilor*“ isbuteşte să facă „*numai oarecare mici înaintări*“ „*în limba elinească*“ de care totuş mai tîrziu se slujeşte aşa de mult în ale sale traduceri.

---

slugeriul Matei Costachi, fratele mai mare al Mitropolitului Veniamin cumpără o hliză dintrun bătrîn in Dolheni jud. Fălciului a lui Ioniţă-ciubotariul dela *Gh. Chisar* (Ibidem „*Roşieştii*,..“ p. 48). Iar la 1804 tot Matei Costachi cumpără partea *Chisăreştilor* din Puţeni, Hîrciogani, Pogăceni şi Aldeşti cu 50 de lei pentru datoria din 1797 Iunie 14 (Ibidem p. 70).

1. Hurmuzaki XIII p. 71.
2. Hurmuzaki supl. I p. 963.

Ş'apoi se va mai fi datorind această cunoştinţă şi neînsemnatei şi redusei converzaţii auzită şi folosită desigur în casa părintească; iar într'o măsură mai largă mediului şi şcoalei publice.

Aceasta înseamnă că n'a avut o pricepere mediocră ţinînd cont de metoadele şcoalei arătate mai înainte şi de evenimente. Iar ce dobîndise se datora sîrguinţii de care nu este lipsit tot restul vieţii sale şi verificată de lucrări care dovedesc a fi o piatră de încercare.

A fost muncitor şi stăruitor. Ne pare rău că epoca aceasta săracă cu desăvîrşire în date, nu o putem completa măcar cu cea mai neînsemnată informaţie despre felul petrecerii sale în studii.

Cît priveşte de preocupările sale intime, credem a fi fost statornicite tot asupra gîndului cu care plecase în noaptea aceia cu cîţiva ani în urmă din şcoală şi cu toate *„straele cîte au putut lua asupra sa"*. Il munceau gîndurile călugăriei, şi aceasta dacă s'ar fi întîmplat cît de curînd. Şi fiindcă înclinaţiei sale sau cum s'ar zice cu un cuvînt adaptat împrejurării, *acestei chemări* i s'au dat explicaţii care mai de care mai naive şi mai nepotrivite cu vremea de care ne preocupăm, urmează ca un special capitol să deschidem acestei chestiuni destul de importantă pentru a fi cunoscută cum trebue.

Viaţa călugărească.

In secolul al XVIII-lea, mai dăinuia tradiţia unui viu şi nealterat interes pentru mănăstiri, pentru aceste ostroave singuratice; iar atmosfera de caldă evlavie din ele încă nu se risipise. Paralel cu aceasta, viaţa de obştie şi ea cu întîmplările zilnice se scurgea după obiceiurile îndătinate. Din marea mulţime, unia găseau o deosebită plăcere să-şi bea rachiul la cîrciumă,[3] în beţii cu lăutari cu jocuri, atît bărbatul cît şi femeia[4] mai ales sărbă-

1. Varianta din 1830.
2. Ibidem cf. N. Istrati *„Prefaţa la Psaltire"*; *Testamentul.*
3. Tim. Cipariu *„Acta et fragmenta"* Blaj 1855 p. 146; O. Densuşianu *„Studii de filologie romînă"* Bucureşti 1898 pp. 84—5; V. A. Urechiă în *„An. acad. rom."* pe 1892—93 p. 741; Wilkinson *„Tableau historique dela Moldavie et de la Valachie"* Paris 1821 p. 122; Anatol Demidoff *„Voyage dans la Russie meridionale et la Crimée par la Hongrie, la Valachie et la Moldavie"* Paris. Avril 1839 p. 120. Invăţăturile lui Neagoe către fiul său Teodosie" în *„Archiva istorică a Romîniei"* a lui Hajdău II p. 115; ed. N. Iorga 195;
4. Codex Bandinus, ed. V. A. Urechiă în *„Anal. Acad. rom."* tom. XVI (1893—1894) p. 197.

torile,[1] trecînd chiar pe lîngă păretele bisericii.[2] Pe cînd boierii zi după zi mutîndu-se cu zaiafetul cînd la unul cînd la altul pe jos sau cu trăsurile şi cu ţiganii-lăutari după dînşii pe uliţă, îl ţineau lanţ o săptămînă două şi trei, cum spre pildă mai des la nunţi şi botezuri. In Moldova „aveau de lege", ca şi în alte părţi locuite de Romîni, unde se iscau astfel de petreceri, bărbaţi înşiraţi pe un covor la pămînt, după ce o începeau cu vutcă, deşertînd toate beşicile de nectar ale gazdei [3] sau că beau multe sticle cu vin, începeau cuvintele cele spurcate, cîntările cele lumeşti, şi făr de ruşine, jocurile şi săriturile, rîsurile şi hohotiturile; iar de multă beţie nu se puteau duce unia şi acasă.[4]

Cu un astfel de traiu, cei mai mulţi din ai trecutului se împăcau până la sfîrşitul vieţii lor. Alţii dimpotrivă. Dela o vreme îi desgusta atîtea răle, numai găseau mulţumire în ele şi mai nemerită li se părea calea bisericii, unde în zile de Duminici şi sărbători auzeau glasul preotului.

Spre mirarea multora, cîte unul din aceştia, lăsînd până şi afacerile sale negustoreşti apucau calea singuratecă a vreunei mănăstiri sau schit, unde după ce făcea cuvenita ascultare şi îmbrăca rasa monahicească, pentru a se desăvîrşi, se îndepărta şi de mănăstire, afundîndu-se în codru şi ducea viaţa sihăstrească, cum a fost spre pildă părintele Antonie dela Iezerul Vîlcii şi alţii.[5]

Totuş erau unia dintre credincioşi, care ţineau cont din timp de cele ce auzeau sau de cele ce se citeau de preoţi la căpătîiul vreunui mort: O! amar—zicea *Cazania* de—cela ce be şi mănîncă cu cimpoi şi cu ceteri şi cu alaute,[6] mai ales de ia parte la acele blăstămate jocuri.[7] Şi înadevăr această litanie îi înfiora; ce auzeau, puneau la inimă. Iar unia se găseau mai temători de Dumnezeu, care schimbau sunetul fluerilor şi ale altor feluri de muzici

1. *Mărgăritare* Bucureşti 1699 pp. 6, 8, 9, 11, 69; *Oglinda omului celui din lăuntru* 1739 Ghenarie 15 pp. 131, 140; *Didahiile* lui Antim Ivireanu ed. episc. Melhisedec, Bucureşti 1839 p. 121; M. Gaster „*Chrestomatie romînă*" Bucureşti 1891 I p. 18 Tim. Cipariu o. c. pp. 146—148; *Sinopsis* de Iaşi din 1751 p. 60; Pr. C. Bobulescu în rev. *Lamura* an. II (1921) n-rele 10—11 p. 851; Papadopulos-Kerameus în *Hurmuzaki* vol. XIII.

2. Pr. C. Bobulescu o. c.

3. Post Manol. Drăghici o. c.

4. Ovidiu Densuşianu o. c. pp. 82, 84—5, 86.

5. At. Mironescu „*Ist. eparhiei Noului Severin*" pp. 355—353; rev. *Bis. ort. rom.*" an. XIII (1889) nr. 1 p. 32.

6. Hajdău „*Cuvente den bătrâni*" Bucureşti 1879 II (c. 1550) p. 464.

7. Petru Maior „*Propovedanii*" Cluj 1906, III p 241.

în suspine. Nu se bucurau de dulceţile lumii şi nu luau în seamă drăceştile cîntece, plesnirea palmelor şi viersurile cele fără cale şi netocmite socotindu-le, că sînt sămînţa diavolului.[1]

Işi păzeau urechile de cîntecele cele stricate, care femeieşau sufletul într'o prea dulce adormitoare, cum şi de şuerăturile fără rînduială ale veselitoarelor cîntări.

Pentru nimic în lume nu ţi-ar fi făcut-o pe vornicul la nunţi, pe măscăriciu şi pe vrăjitoru în stele. Nu ţi-ar fi jucat, nu ar fi umblat beat prin tîrg la crîşme, chiar dacă ar fi alunecat întrun păcat ca acesta vreun preot[2] şi i-ar fi fost o pildă. Căci ştia din citiria vămilor văzduhului, că dracul ţine socoteală întro hîrtie sau zapis al lui de toate acestea pănă şi de cîte sticle s'ar fi băut.[3]

De aceia căuta, ca să nu iasă vreodată mai înainte de otpust, adică de sfîrşitul liturghiei; îşi petrecea zilele în cele duhovniceşti neducîndu-se la jocuri, socotindu-le ca lucruri păgîneşti.

Nu ţi-ar fi lipsit odată dela biserică în zilele de sărbători, îndulcindu-ş şi desfătîndu-şi sufletul cu rugăciuni şi în învăţătură creştinească.

Cu alte cuvinte îi plăcea mai mult biserica de cît a merge la jocuri şi a iubi hărjiate[4] şi basne.[5] Iar unia erau înclinaţi către viaţa bisericească, dar mai ales către cea monahicească. Tineretul avea de unde lua pilde şi adesea era ispitit de a intra şi el întro astfel de viaţă.

Cel care „avea chemarea", se întîmpla să se trezească şi întrun astfel de mediu, dar să şi moştenească bunătatea inimii dela crescătorii lui.

Astfel încă de mic putea să-i fie dat, să vadă dela bunici această calitate, adică cum el bunicul tăia lemne din munte şi le împărţea la săraci şi neputincioşi; iar bunica visa ceasul morţii şi partea ce-i păstrată în cer: *„Ferice de mine* — putea zice ea — *de mi-ar da Dumnezeu cîte mi le-a arătat"*.

Sub o astfel de învăţătură copilul creştea la ţară. Mamă-sa da de pomană la ziua naşterii lui şi la alte împrejurări arătîndu-i că din parte-i, el ar face bine să postească postul sfîntului Petru.

---

1. *Mărgăritare* p. 135.
2. Tim. Cipariu o. c. p. 146.
3. O. Densuşianu o. c pp. 82, 84—5, 86.
4. Vezi pentru explicaţia cuvintului Dr. H. Tiktin *„Dicţionarul romîn-german"* Bucureşti 1911 p. 722.
5. Dosoftei *„Vieţile Sfinţilor"* Iaşi (1682—1686) pe luna Aprilie 21 p. 93.

El se îndemna a lua asupră-şi posturi nouă. Se ferea chiar de lapte luînd numai pîine şi buruene. Că îl rîdeau alţii, nu-i păsa. Un preot se găsea întotdeauna să-l apere.

Tatăl, cînd era mai liber, îi arăta zborul pasărilor, adăugînd că *„aşa zboară în Raiu sufletele călugărilor"* şi despre ce este Raiul îi vorbea mama evlavioasă.

Iadul, îi spunea aceiaşi învăţătoare a vocaţiei lui, e un cuptor cu îngustă gură de foc, dar cu nemărginit cuprins; frigul gheţii se găseşte împreună cu căldurile ce ard, trecînd vinovaţii necontenit dela un chin la altul şi ei sunt mulţi ca *„sardelele în putină"*.[1]

Cînd învăţa carte şi mai ales la vreuna din mănăstiri[2] şi ajungea să poată să citească, arăta înclinare către citirea cărţilor dumnezeeşti, adică a Sfintei Scripturi,[3] dar mai ales Vieţile sfinţilor, a sfîntului Efrem, a sf. Dorotei şi către Mărgăritarul sf. Ioan Gură de Aur,[4] a sf. Alexe omul lui Dumneze, a sf. Haralampie cel cu ciuma sub picioare şi alţii.

Dar n'ar mai fi vrut, să se despartă de acela ce i-ar fi citit s'au i-ar fi povestit, sau de însăşi cartea care i-ar fi căzut întîmplător în mînă şi l-ar fi pus în cunoştinţă cum a fost găsită „Epistolia Domnului nostru Isus Hristos" întro piatră mare căzută din cer, de legenda sfintei Vineri, ale cărei rosturi erau împletite şi în poveştile minunate din timpul ernii; de feluritele chipuri de a alunga pe dracul pe care chiar femeile izbuteau să-l gonească;[5] iar popii romîni ajunseseră vestiţi cu puterea lor asupra satanii, dela sfîntul Nicodim dela Tismana, care a sfărmat balaurul din peştera pe care voia s'o locuiască el[6] şi până la popii ardeleni, de ale căror rugăciuni minunate aveau nevoe şi neamurile străine;[7] povestea lui Avram, cum i s'a ridicat sufletul de îngerul Mihail şi mai citea în cărticica aceia rugăciuni de scoaterea dracului; călătoria Maicii Domnului la Iad şi lacrămile ei vărsate pentru cei chinuiţi în focul cel nes-

---

1. N. Iorga *„Analele academ. rom"*. secţ. ist. ser. II tom. XXXVI (1914-15) p. 477.
2. Ibidem *„Doc. romîneşti din archivele Bistriţei"* part. I p. 55.
3. Iosif Bobulescu *„Vieaţa prea cuviosului părintelui nostru Nicodim sănţitul"* Bucureşti (1783) p. 17.
4. Episcopul Melhisedek *„Chronica Romanului"* Bucureşti 1874, I p. 325; *Viiaţa prea cuviosului părintelui nostru stareţului Paisie"* Neamţ 1836 pp. 3 v. 4
5. B. Petriceicu. Haşdeu o. c. p. 171.
6. Iosif Bobulescu o. c. p. 44.
7. B. Petriceicu—Hasdeu o. c. p. 172 şi urm.

tins; Visul Maicii Domnului; călătoria lui Pavel-apostolul la Iad și a altor sfinți preacuvioși; întîmplările sufletului îndată ce esă din trup, care erau înfricoșătoare și destul de ațîțătoare; călătoria lui prin cele 24 de vămi;[1] osînda sufletului păcătos, care nu se poate mîntui din fața înfricoșatului și dreptului judecător chiar prin rugăciunile Maicii Domnului și a celorlalți sfinți.[2] Dar mai ales era atras de povestea vieții acelor ce se osteniseră și suferiseră toate primejdiile luptelor cu cel nevăzut, cu vrăjmașul neamului omenesc, numai și numai pentru a dobîndi viața veșnică.

Cu alte cuvinte se găsiseră semeni aidoma nouă, care au putut ași înfrînge poftele și durerile trupului, schimnicindu-se până într'atîta de au biruit meșteșugitele curse ale diavolului.

Așa fusese—deși străin de neamul nostru—Nicodim dela Tismana, care dupăce făcu mănăstirea împodobînd-o cu de toate „s'au suit în peșteră" în care găsise balaurul petrecînd acolo, numai cu unul Dumnezeu prin post și privegheri și nu se pogora de cît „numai din Sîmbătă în Sîmbătă; iară spre Duminică și la praznice împărătești se pogora de era—chiar—noaptea cu părinții la utrenie și la privigheri de toată noaptea";[3] sfîntul stareț Daniil, ce se schimncise prin codrii Voronețului[4] de a cărui cuvioșie se dusese vestea până la Vodă și Epifanie tot de pe acolo; părintele Chiriac dela Bisericani, care a trăit gol și ticăloșit în munți 60 de ani, Chiriac dela Tazlău, Inochentie dela Pobrata cu Istrati.[5]

Iosif ce se adăpostise de frica Turcilor la mănăstirea Bistriței din Moldova, nemulțumit cu alți tovarăși de ai lui, că n'ar fi găsit liniștea pe care o căuta, luîndu-și blagoslovenie dela stareț, se retrage prin niște locuri pustii de pe moșia mănăstirii Bistrița. Acolo „ș'au zidit o peșteră ca casă de rugăciune în care au rămas el starețul" „iar ucenicii lui s'au așezat pe feluri de locuri unde

---

1. Că Vasilie cel Nou, despre vămile văzduhului, era citit din vechime vezi Episcopul Melchisedec *„Catalogul manuscriselor mănăstirei Neamțului"* publ. în *Revista pentru ist. arch, și fil.* an. II Bucur. 1884 vol. 1 fasc. 1 p. 129.
2. Ibidem pp. 354, 364 și urm. Petru Maior o. c. p. 234.
3. Iosif Bobulescu o. c. p. 62.
4. Dosoftei o. c. pe luna Iunie în 9. p. 52; Dr. Eugen A. Kozak *„Inschriften aus der Bucovina"* 1903 cap Woronetz p. 205; Sim. Fl. Marian *„Condica mănăstirii Voronețului* pp. 56, 75, 76-7, Wickenhanser *„Geschichte des Klosters Woronetz und Putna"* cap. Woronetz p. 7; C. Bobulescu *„Daniil sihastru"* în rev. *„Lamura"* an. IV (1923) p. 435 și urm.
5. Dosoftei o. c.

li s'au părut îndemînatice spre petrecere".[1] Sihastrul Antonie dela schitul Iazer, ce sihăstrise 28 de ani întro peşteră săpată de el în piatră timp de trei ani,[2] schimnicul dela Trăisteni de lîngă Focşani, învechit în zile, ce hrănea păsările cerului şi ele cu încredere zburau la el în chilie şi-l însoţeau până la biserică unde-i aşteptau eşirea pe acoperiş;[3] schimnicul Onufrie de lîngă schitul sfinţilor arhangheli zis şi Cînul de pe apa Buzăului, care trăia singuratic pe vîrful unui munte înalt;[4] schimnicul Sava Stănişoreanu „carele şi la sfînta mănăstire Tismana sihăstrise în vîrful muntelui schitului Cioclovina şi la alte bogate locuri pustniceşti";[5] un alt schimnic Onufrie trăitor 40 de ani pe lîngă Vorona din judeţul Botoşanilor, de a cărui viaţă pusnicească se dusese vestea pînă în inima Rusiei;[6] schimnicul Ioan şi atîţia alţi trăitori din vechi timpuri pe lîngă vestitele mănăstiri ale Moldovii.[7] Aşa că încă de prin sec. al XV-lea, ni se vorbeşte de chilia popii Ioil, căruia pela 1434, i se da o pustie la Cîrligătură spre aşi face mănăstire, de chilia lui Manasie pe la 1436; de chilia lui Macarie pe la 1443 şi a lui Sava ce fusese mai înainte şi avusese vie şi teasc în ea; de chilia vlădicăi Iosif pela 1446,[8] de peştera lui Daniil; de chilia lui Veniamin, pela 1605 a lui Spiridon, Chiriac şi Prohor,[9] de valea Chiliilor pela 1659,[10] de chilia călugăriţilor din Cărpinuş,[11] de o peşteră[12]

---

1. Arhim. Partenie *„Ochire istorică asupra fundării (originii) monăstirii Bisericani"* Bucureşti 1863 p. 6 Mănăstirei Bisericani la început i se şi zicea schitul Iosif *„pentrucă acela i-a pus temelia"* in *Revista teologică* an. III (1885) p. 207.

2. Episc. At. Mironescu *„Ist. eparhiei Noului Severin"* p. 356.

3. Ştefan Berechet *„Autobiografia stareţului Paisie Velicikovski"* Iaşi. 1918 p. 19.

4. Ibidem ş. c. pp. 24-5; *Viiaţa precuviosului părintelui nostru lui Paisie"* p. 15.

5. Rev. *„Biserica ortodoxă romînă"* an. XIII (1889) p. 32.

6. Arhim. V. Puiu *„Din călătoriile ieromonahului rus Partenie prin Moldova"* pp. 30 nr. 1, 31; Iconom stavrofor Al. H. Simionescu protoiereul jud. Botoşani *„Mănăstirea Vorona"* pp. 23—4.

7. Codex Bandinus ed. V. A. Urechia în *Anal. acad. rom.* sec. ist. tom. XVI (1893-94) pp. 235, 242.

8. Mihai Costăchescu *„Documentele moldoveneşti"* Iaşi 1931 vol. I pp. 391, 444, 445, 447 II p. 186, 185, 186; I pp. 17, 263, 264; Melhisedec *„Mitropolitul Grigorie Ţamblac"* publ. în *„Rev. pentru ist. ar. şi fil."* an. II (1884) vol. I fasc. I p. 42.

9. Gh Ghibănescu *„Surete şi izvoade"* vol. III p. 373

10. Ibidem. III p. 243

11. *„Ioan Neculce, buletinul muzeului municipal din Iaşi"* pe 1924 p. 202; pe 1925 p. 2, Mich. Kogălnic. o. c. I p. 80.

12. Gh. Ghib. *„Cuzeştii"* I; *Surete şi izvoade* vol. VIII p. 30, 60.

şi de părintele Gavriil-sahastru dela Agapia cea veche pela 1667[1] şi altele.

Dar se mai ştia că stareţi, episcopi, arhiepiscopi, mitropoliţi şi patriarhi străini se ridicaseră la treapta arhieriei prin renumele ce şi-l făcuseră ca sihaştrii încercaţi în viaţa singuratică şi ca nişte desăvîrşiţi schimnici s'au întors la aceiaşi viaţă de unde plecaseră nemulţămindu-i chiar rangurile, ci numai şi numai singurătatea potrivită cu gîndurile ce-i zbuciumau încă.

Lăsînd la o parte pe Nicodim dela Tismana, pe Iosif întâiul mitropolit al Moldovii, care se retrage la chilia sa; şi pe Daniil;[2] Ioan fostul arhiepiscop, trăia ca *un sfînt şi minunat* schimnic la mănăstirea Rîşca;[3] după 1671, episcopia de Rîmnic rămîne „fără de al ei adevărat episcop prostindu-se el de bună voe a sa de episcopie chir Serafim" îmbrăţoşind viaţa singuratică schimnică;[4] de asemenea fostul episcop de Rîmnic Ştefan, luînd numele de Sava se făcu ascet retrăgîndu-se poate la ctitoria sa dela Sărăcineşti sau poate în alt loc singuratic unde ş'a petrecut ultimile zile ale vieţii sale;[5] Pahomie fostul episcop de Roman, ce fusese ales ca episcop din sihăstria Pocrovului, de lîngă mănăstirea Neamţului, după şapte ani şi 2 luni de păstorie zice însuş „m'am prostit de bună voie socotind că trece lumea şi toate ale lumii ca umbra". Deci s'a retras iarăşi la pustia Pocrovului.[6]

Inainte de anul 1646, Patriarhul Atanasie Patelarie din Adrianopol,[7] după plecarea lui din scaunul ecumenic, s'a dus la Iaşi, locuind la mănăstirea zisă Păun dela piatra Clătiei—unde ceva mai tîrziu prin apropiere vom găsi sihaştri, avînd în frunte pe sihastru

---

1. Ibidem o. c. IV p. 45.
2. Mihai Costăchescu o. c. II p. 265.
3. Dosoftei o. c.
4. Arh. Ghenadie Craioveanu *„Condica sîntă"* Bucureşti 1886 p. 35.
5. Episc. Atanasie Mironescu o. c. p. 73.
6. Episc. Melchisedek *„Chron Romanului"* I p. 325.
7. Atanasie Patelarie a fost patriarh al Constantinopolului în două rînduri 1634 şi 1635 (vezi *„Bisericeasca istorie a lui Meletie"* trad. de Mitropolitul Veniamin Costachi Iaşi 1841—1842 vol. III part. II pp. 166, 164). Despre Atanasie Patelarie (vezi Melhisedec *„Notiţe istorice şi arheologice adunate de pe la 48 mănăstiri şi biserici antice"* Bucureşti 1385 p. 208, Al. Papadopol. Calimah în *„Convorbiri literare"* an. XXIII pp. 1015—1041; XXIV pp. 30—42; *Călătoriile Patriarchului Macarie de Antiochia în Ţările Române (165—1658)* ed. Emilia Cioran Bucureşti 1900 p. IV; N. Iorga *„Ist. bis. rom."* I p. 296, 314—15 no. 1. p. 316.

Tărîță—deci acolo la Păun stînd în deplina singurătate și liniște a alcătuit imne pe care le-a dedicat lui Vasile Lupu.[1]

Varlaam Mitropolitul Moldovii, către sfîrșitul zilelor sale, preferă singurătatea retrăgîndu-se la metania sa mănăstirea Săcului.[2]

Amfilohie episcopul de Hotin,—un desăvîrșit cărturar al timpului său și umblat prin lume după învățătură—își petrecea viața la schitul Zagaviei de lîngă Hîrlău.[3]

Episcopul de Buzău Gherasim, dînd paretesis, s'a îmbrăcat în shima cea mare, în care a petrecut o viață cuvenită schimnicilor.[4]

Așa că folosindu-ne numai de aceste puține exemplificări ale vieții sihăstrești și călugărești, avea dreptate Mitropolitul Moldovii Dosoftei pela 1685—86 să scrie și să semnaleze cu toată mîndria că nu numai la Ruși „dară.. și din Rumîni mulț sînt carii am și văzut viața și traiul lor...", „că D[u]mnezău s[fi]nția sa nice un neam de rodul omenesc pre pămînt nu lasî nepartnic de darul s[fi]nții sale. Ce preste tot au tins mila sa, ș'au deschis tu[tu]ror ușe de spăsenie".[5]

Dimitrie Cantemir ne împărtășește negreșit aceia ce apucase și el, că Domnitorul murind nu se îngropa, până nu se aduna și monahii renumiți pentru viața lor sfîntă.[6] Pentru aceasta, credem a găsi în titulatura mitropolitului Moldovii din sec. al XVII-lea că era și *„al tuturor pustnicilor și mănăstirilor din munți"*.[7]

Dar nu numai atît. Se știe și de oarecari Voevozi „cari s'au dat pre sine petrecerii cei călugărești",[8] de boieri și de „alți fii de evgheniți" ce ședeau „în sobor—și răbdau—după cum se întîmplă"[9] la treaba poslușaniei sau a ascultării prin mănăstiri.

---

1. Cf. Chesarie Daponte ed. C. Erbiceanu in *„Cronicarii greci"* București 1888 p. 96.
2. N. Iorga *„Istoria literaturii religioase a Romînilor pînă la 1688"* București 1904 p. 164 nota 4.
3. Pr. C. Bobulescu în rev. *„Miron Costin"* dela Bîrlad an. VII (1919) no. 5 pe Mai p. 41 și urm. N. Iorga *„An. acad. rom"* ser. II tom. XXXVIII (1916) p. 802.
4. Pah Alexandru Geanoglu Lesviodax *„Istorie bisericească pre scurt"*. București 1845 p. 443.
5. Dosoftei *„Viețile Sfinților"* (1682—1686) pe Iunie 9.
6. Dimitrie Cantemir *„Descriptio Moldaviae"* ed. Acad. rom. p. 105, 140.
7. P. P. Panaitescu *„Ist. în versuri polone despre Moldova și Țara Romînească"* (1684) a lui Miron Costin în *„An. acad. rom."* mem. secț. ist. sec. III tom. X (1927) mem. 7 p. 114.
8. Generalul P. V. Năsturel *„Viața sfinților Varlaam și Ioasaf"* București 1904 p. 11.
9. N. Iorga *„Doc. fam Cal."* vol. II p. 67.

Vlad—Voevod fusese de mic copil călugăr, apoi preot şi egumen întro mănăstire, mai apoi se tunse şi se sui în scaunul ţării Munteneşti. El se însură şi trăi puţin timp, de oarece Ştefan îl omorî şi-i luă nevasta.[1] Soţia lui Vlad călugărul încă se călugăreşte sub numele de Evpracsia.[2]

Radu cel Mare, Domnul bogat evlavios şi slăbănog de picioare, era fiul unui om care înainte de a lua puterea la bătrîneţe usese călugăr mulţi ani de zile.[3]

Neagoe Basarab şi Radu Paisie, încă doi din şirul Voevozilor evlavioşi ai Ţării Romîneşti, cari mai înainte fuseseră călugări sau fii şi ucenici de călugări,[4] cel dintăi fiului său Teodosie, nu-i poate lăsa un mai bun testament şi un chip sigur de a domni, de cît urmînd pilda vieţii împăratului mare şi slăvit foarte, care întro zi eşind în carîtă ferecată cu aur şi împrejurul său cu toţi domnii, şi boierii, este întîmpinat de „doi barbaţi îmbrăcaţi în haine sparte şi întinate şi cu feţele salbede şi negre şi împăienjinate. Iar acel împărat îi ştia pentruce sînt aşa", de „li se topise trupurile şi se vestejise de post şi de ajun şi de neodihnă. Şi cum îi văzu împăratul acela îndată sări din carîtă şi merse de căzu jos pe pămînt şi se închină înaintea lor".[5]

Tot dela Neagoe, avem şi un alt „cuvînt de învăţătură" îndreptat către doi călugări noui „slugi credincioase ale sale şi dragi, carele se lepădară de lume şi să deaderă vieţii călugăreşti". Noui călugări sunt Iosaf şi Varlaam, cari vor fi fost până atunci boieri dela Curte.[6] Deci el caută îndeosebi a pune înaintea fiului său Teodosie povestea acestor două slugi preînchipuite în Varlaam şi Iosaf, feciorul lui Avenir Impăratul, dorit de pustie, carea zicea:

...Am fugit de lume,
Că e rea şi înşălătoare
Şi foarte amăgitoare.
Din voe dumnezeiască
Luai viiaţă pusnicească,
Lăsai cinstea cea lumească

---

1. Ioan Bogdan „*Vlad Ţepeş*" Bucureşti 1896 p. 134; Alex. Lapedatu „*Vlad Vodă Călugărul*" p. 36
2. Ibidem p. 61 şi-n notă.
3. N. Iorga „*Ist. bis. rom.*" I p. 114.
4. Ibidem.
5. *Invăţăturile lui Neagoe-Vodă (Basarab)* ed. cit. p. 107.
6. N. Iorga „*Ist. lit. relig.*" pp. 52—3.

Pentru slava îngerească
Şi veniiu la pustnicie
Pentru raiul de vecie.
Lăsai traiul cel lumesc
Pentru cinul îngeresc,
Vrînd ca să mă mîntuesc.
Merseiu să mă pustnicesc
Ca în Iad să nu mă muncesc.[1]

. . . .

Lui Bădica Radul-Voevod şi Domn al întregei ţări a Ungrovlahiei îi plăcea să-şi spue că sunt „adevărat fecior de Domn, al lui Radu Voevod cel bătrîn, feciorul călugărului".[2]

Barbu Craiovescu, care a fost Mare Ban multă vreme în divanul lui Neagoe Vodă şi era ctitorul Bistriţei din Oltenia, se călugăreşte cu soţia sa.[3]

Teodora „maica răposatului Mihai Voevod" întrînd în viaţa monahală este numită „cinstita călugăriţă Teofana" trecută şi „în sîntu pomelnic"[4]

Marele Vornic Preda, cu o avere ce nu o aveau mulţi dintre boieri, rudă de aproape cu Matei Vodă, trăia în satul Brîncoveni. Era „cel mai cuvios creştin temîndu-se de atotputernicia lui Dumnezeu. Ne obicinuisem—spune Paul de Alep—a-l vedea deşteptîndu-se la timpul rugăciunilor dela miezul nopţii, citind fără încetare psalmii profetului David şi tot ce priveşte serviciul regulat al bisericii dela început până la sfîrşit, stînd întrun colţ al bisericii fără a se uita nici în dreapta, nici în stînga, uneori ocupîndu-se din toată inima a aprinde şi a stînge lumînările şi a face orice alt serviciu în biserică ca şi cum ar fi fost un pălimar, ba încă mai cu rîvnă, în cît tare ne miram de el".[5]

---

1. Mss. sec. al XVIII lea propietatea mea. Vezi asemenea variante „Cîntarea sfîntului Iosaf feciorului de împărat, cînd ş'au lăsat împărăţiia sa la Indiia şi au plecat în pustie după sfîntul Varlaam stareţul său" Anton Pan *„Versurile musicesci"* 1830; Dr. M. Gaster *„Literatura populară romînă"* Bucureşti 1882 p. 47 şi urm.; Generalul P. V. Năsturel o. c. p. XX III şi urm.

2. I. Bogdan *„Două scrisori bătrîneşti"* publ. în *„Sămănătorul"* an I (1902) vol. II 3 Noemvr. no. 32 p. 93.

3. N. Iorga *„Inscripţii din bisericile Romîniei"* Bucureşti 1905 vol. I p. 193 şi urm. I. C. Filitti „Craioveştii" extras din *„Convorbiri literare"* an. 54 (1922); *Rev. p. ist. arch. şi fel* an. I (1883) vol. I p. 86; N. Iorga *„Genealogia Cantacuzinilor"* pp. 58, 112, 344; Alex. Lăpedatu *„Vlad Vodă Călugărul"* p. 32 în notă.

4. *„Revista istorică a arhivelor Romaniei"* Indice de documentele aflate în arhiva statului Bucureşti 1876 broşura II p. 101.

5. Emilia Cioran o. c. p. 198

Viaţa monahală îmbrăţişată de contemporanii Mitropolitului Veniamin Costachi.

Dar în afară de atîtea motive greu de definit şi cari ar fi determinat pe cineva a îmbrăţişa viaţa călugărească, vremile acelea de grea obidă şi sîlnicie—mai ales ale sec. al XVIII-lea —pentru majoritatea locuitorilor ai ambelor Principate, umpluseră măsura răbdării. Aceasta cerea o deslegare pentru anumite firi. Şi dacă preoţia îi puse pe mulţi la adăpost, liniştea îmbietoare a singuraticilor schituri şi mănăstiri, asigurarea unei existenţe, încă puteau fi găsite în aceste sfinte lăcaşuri la poarta cărora se opria biciul aprig al birurilor neomenoase şi a o sumă de nedreptăţi. Pe aceste unice ostroave de scăpare din punct de vedere material şi sufletesc, nu le indicase pentru întăia dată la noi Paisie Velicicovski, ci după cum am văzut şi am demonstrat cu prisosinţă, ele dăinuiau din vechi timpuri.

Insuşi şirul atîtor personalităţi pe care le-am remarcat, au contribuit la întărirea credinţei unei răsplătiri viitoare, dacă nu chiar aici pe pămînt. Şi o curată evlavie aproape mistică, către tot ce-i bisericesc printre sărmanii oameni, cari îndurau muncile fără capăt pentru boier şi trebuiau să achite dările sprijinite pe o storsiune neomenească. Aceşti obijduiţi şi umili ale căror palme erau înăsprite de robotă, singura lumină a întunecatei lor desnădejde era Dumnezeu, pe care nu-l puteau găsi mai aproape de ei de cît între zidurile vreunei mănăstiri sau în slovele *Cazaniei* citite de dascal la sfîrşitul slujbei.

Prin urmare în trecut, chipurile de Domni şi boieri, vlădici şi ţărani, retraşi la mănăstiri cu renume din motive pe care adesea cu greu le-am putea preciza, fie că au dat naştere la noui chinovii prin codrii singuratici, la olaltă şi de o potrivă au creiat şi atmosfera vieţii plină de evlavie şi schimnicie la noi Romînii, de cari era aşa mîndru Mitropolitul Dosofteiu către sfîrşitul sec. al XVII lea.

Au fost chipuri de boieri caşi de giupînese, de fii şi fiice de preoţi ca şi de sătenii din Moldova, cari înainte de venirea lui Paisie aici, au ilustrat viaţa sihăstrească şi au creiat un curent către viaţa călugărească, ca fiind unicul bun la care putea aspira omul, ferit de întîmplările asprei vieţi; dar şi unde se putea învăţa ceva mai cu temei. Adică aici se puteau căpăta unile cunoştinţe, dar tot aici se întărea şi moralul.

Codrul a adăpostit nu numai haiducia şi firile tari la cerbicie, ci a fost şi refugiul atîtor delicate simţiri, suflete meditative de bărbaţi ca şi de femei, pe care nu le mai putea satisface şi ogoi, de cît linişţea şi regularitatea unui tipic bisericesc. Acesta numai era bunul plac al celor atotputernici precum le erau legile nesocotite şi conştiinţele siluite dintre zidurile oraşelor şi colibile satelor, ci prin rigurozitatea cu care se aplica neţinînd cont de vîrstă şi rang, dădea iluzia aplicării legii lui Dumnezeu, singura, hotărîtoare de soarta oamenilor. Şi că tot ce se practică în afară de el este omenesc, vremelnic şi trecător....

Mai înainte deci de a veni Paisie la noi, după cum bine cristalizează Climent episcopul Rîmnicului într'un act al său de închinare a schitului Pietrărei către episcopie din 1747 *„...fost-au întemeiat şi aici în ţara noastră din zile vechi şi din descălecătura ţării obiceiu ca bunii credincioşi, să zidească case dumnezeeşti şi sfinte mănăstiri“, „prin munţi [şi] prin păduri“.*[1] Iar un manuscris cuprinzător de cuvinte de ale avei (părintelui) Doroteiu despre ascetism şi ale altor asceţi, de asemenea din pateric, de ale sf. Efrem Sirul, sf. Isac, Pahoi, şi alţii, fiind citit de eromonahul Lazăr, găseşte a ne lăsa pe una din foi următoarea însemnare de preţ: „O! de folos şi sufletesc lucru este întru această carte, pe care şi eu smeritul şi mult păcătosul am citit poveste tot, *cînd se făcea schitul în de codrul Paşcanilor, ce se chiamă Brăteşti“* la 1734.[2]

„Că mai frumos lucru“ era *„şi mai cu plăcere a vedea pustiile avînd umbră de cete călugăreşti“;*[3] în codrii pustii, în putrezite rădăcini, unde nu-i glas de cocoş, nici fluerătură de voinic;[4] de unde abia se auzea *„un vaet în izvoarele munţilor“*[5], acolo *„departe de fumul cetăţilor“*[6] şi a oraşelor de mai tîrziu, oameni de diferite stări sociale, pe drumuri şi cărări abia dibuite se refugiau către mănăstiri.

---

1. Atanasie *„Sf. episcopie a Noului Severin“* p 404.

2. Episcopul Melchisedec *„Catalogul manuscriselor mănăstirii Neamţului“* publ. în *„Revista pentru ist., arch. şi filo.“* Bucureşti 1884 an. II vol. I fascicola I p. 135 nr. 55.

3. Invăţ. lui Neagoe ed. cit. p. 100—1, 143, 142; D. Russo *„Studii şi critice“* Bucureşti 1910.

4. Gh. Dem. Teodorescu *„Poezii populare române“* Bucureşti 1885 pp. 34—5, 36 V. Bogrea *„Daco-Romania“* IV part. pp. 886—887, 889.

5. Gh. Ghibănescu *„Surete şi izvoade“* vol. V p. 192.

6. N. Iorga *„Doc. rom. din archiv. Bistriţei“* I p. XXXIII.

Persoane prea bine cunoscute nouă prin rolul social avut, pe cînd nu se însemnase cu nimic viața lui Paisie; iar Mitropolitul Veniamin fiind încă în leagănul copilăriei; lăsînd în urma lor gospodării întemeiate, copii care poate le-ar fi îndulcit viața, tot huzurul și plăcerile unui iatac tihnit, se duc la mănăstiri. Era o îndătinare ca ultimele zile, bătrîneța atît de uricioasă tinerii vieți, să se mistue și să se stîngă între zidurile unei chilii a cine știe cărei mănăstiri sau schit îndepărtat. Alăturea de ea însă, adesea se alipea și se atașa un vlăstar fie din feciori și fiice, fie din nepoți. — O datină și un curent ca acesta către călugărie a dăinuit aproape cu aceeași tensiune până mai în zilile noastre.

Celor de pe la începutul sec. al XVIII-lea li era încă proaspătă amintirea celor „doi călugări" „frați [de ai] Radului Voevod" viețuitori prin părțile Hangului [1]; logofătul Iordachi Cantacuzino se călugărește pe vremea domniei lui Cehan Vodă Racoviță,[2] din „mirănie Safta fata lui Gheorghiță Șeptelici" îmbrățișînd viața monahicească vedem că pela 1725 Iunie 28 i se zicea „Serafima călugărița.[3] „Pășcănița cea bătrînă, soțiia spatarului Iordachi Cantacuzino" Ecaterina, „la răzmirița ce dintâiu ducîndu-se la Pobrata, în bejănie fiind, după cîteva luni înbolnăvindu-se s'a călugărit ș'apoi a murit";[4] Iacov Hagimă ot Crăsnășeni, ajungînd „la vîrsta bătrîneților și părăsindu lume și toate ale lumii și urmînd după D[o]mnul Dumnezeu" năzue de ia „cinul călugării", supuindu-se „la metanie la sf[ă]nta Mitropolie din Iași" la 1739 Fevr. 21.[5] Preotul Tărîță după ce slujise ani de a rîndul bisericii Curălari din Iași, își mărită fetele și-și însură băeții, hălădui în nevoințele sihăstriei prin codrul Eșului pe lîngă Repedea și mai sus de Bîrnova prin 1739 și cu ajutorul lui Vodă Ghica dădu ființă și unui schit, care până astăzi poartă numele de schitul lui Tărîță, de lîngă Iași;[6] Dositei Obradovici din Banat născut la 1739, ca copil citind Cazania și Viețile Sfinților „s'a stîrnit în el pofta de a se face

1. Sever Zotta în *„Revista arhivelor"* București an. I (1924) Nr. 1 p. 136
2. Mich. Kogălniceanu o. c. III p. 232.
3. Vezi condica inedită a sf Mitropolii a Moldovii și Sucevii din 1818 p. 832.
4. N. Iorga *„Doc. fam. Call.* vol. I p. 508.
5. Condica inedită a sf. Mitropolii a Moldovii din 1818 p. 949.
6. *„Ioan Neculce, bulet. muz. municip. Iași"* fasc. 6 (1926—1927) pp. 115, 131, 143, pe 1930 p. 13 și doc. inedit din arhiv. sf. Spiridon din Iași cu data menționată.

sihastru şi cu timpul a deveni sfînt şi făcătoriu de minuni. Crescătoriul lui, carele cugeta să-l popească la care lucru însă, Dositei nicidecum nu s'a învoit, ca să-i scoată sfinţenia din cap l-a dat în Timişoara la măestrie. N'a rămas îndelung aci, a fugit în Sirmiu la mănăstirea Opovo. Atunci era cam de patrusprezece ani. In Opovo a trecut ca novit ascultînd pre igumenul Teodor Milutinovici trei ani. După ce a plinit anii noviţiatului a fost primit de monah şi dus de igumen la Carloviţ unde în Joia Mare s'a hirotonit de ierodiacon. In timpul petrecirii sale în mănăstire tot cu cetirea cărţilor s'a deprins. Prin aceasta s'a născut în el pofta ca să devină om învăţat.[1]

Naum Rîmniceanu născut la 1764 Noemvrie 27, întră în monahism la vîrsta de 15 ani[2] şi manifestă intenţia a se face sihastru la Călugăreni.[3] „Călugăriţa Natalia" era fosta soţie a lui Ştefan Sturza din sec. al XVIII-lea, deci părinţii lui Sandul Sturza ce avea de soţie pe Zmaranda fiica lui Vodă Moruz;[4] „Magdalina călugăriţa dela Socolo, ce au ţinut-o Duca Sotirovici tipograful";[5] Marta monahia fata răposatului Costea Adam-logofătu, căzînd la gre boală şi zăcînd „în pat 5 ani" din care nu s'a mai pogorît, se călugăreşte „desăvîrşit";[6] fiica răposatului Toader Canta—stolnicu era Magdalina—monahia, ce avea de fii pe Toader Balş fiul răposatului Balş;[7] Filaret Apamias, fratele Beldimăneştilor, ne pune în cunoştinţă însuşi că „satul Corneşti—este moşiea părinţască, unde—zice el—am copilărit şi am vieţuit pănă ce am mersu la la viiaţa călugărească".[8]

O fată Balaşa fiica preotului Mihai dela biserica sfîntului Nicolae - domnesc din Iaşi, apucînd la 1779, drumul muntelui spre mănăstirea Neamţului, însoţită şi de o prietenă a sa Măriuţa tot din Iaşi, „după povăţuirea păzitorului lor înger", cer binecuvîntarea preacuviosului stareţ Paisie „spre a priimi chipul monahicesc pentru care li s'au şi dat blagoslovenie" „spre a intra cu lăcuinţa în schitişorul dela Topliţa", „primind numele de Olimbiada şi Mag-

1 Ioan Rusu *„Fabulele lui Demetriu Cichindeal* Arad 1885. p. IV.
2. C. Erbiceanu *„Cronicarii greci"* p. XLII, XLIII şi în rev. *„Bis. ort. rom"* an. XXIV (1900) p. 129.
3. Ibidem.
4. Inscripţiile bis. satului Ruginoasa din jud. Iaşi, cu data de 1782.
5. *Cond. mitrop. inedită* p. 955—956. (an. 1778 Ghen.).
6. Ibid. p. 11—12 (an. 1776.
7. Inscripţiile bis. satului Doroşcani din jud. Iaşi, cu data de 1782.
8. Inscripţiile bis. satului Corneşti din jud. Iaşi.

dalina. Iar ceva mai tîrziu Olimbiada dorind a trăi întro mai desăvîrşită schimnicie prin învoirea lui Ghica Deleanul a cărui moşie era, a stareţului Paisie şi a Mitropolitului Gavril, dobîndeşte învoirea ca pe locul, unde se află astăzi marea mănăstire a Varaticului să dea fiinţă celui dintăi schitişor.[1]

„O colonie de călugăriţe numită Poiana de sub ponoare" era aşezată între pîrăul Chisson şi Răpciune; iar „cea mai tînără dintre aceste călugăriţe maica Sofia" era de 80 de ani la 1839, cînd povestea de petrecerea „în aceste locuri mai mult de giumătate a vieţei sale";[2] sf. Teodora, multă vreme a schimnicit în peştera care-i poartă numele până astăzi, delîngă schitul Sihla,[3] o altă schimnică Serafima rătăcitoare prin codrii de sub Durău îşi găseşte moartea în cele mai groaznice chinuri întro cursă pusă de vînători pentru prinsul fiarelor sălbatice.[4]

Insuşi Veniamin fiind fost Mitropolit la mănăsfirea Neamţului la 1811 tunde în monahism deodată 16 fraţi, printre care şi pe Constantin Cuza din Vaslui[5] „fiul banului Arghirie Cuza... aflându-se numai de 20 ani",[6] de un Cantacuzino călugăr ne vorbeşte iarăş Veniamin;[7] „iero monahul] Grigorie slujitor ca arhidiacon în mitropolia [de] Iaşi, e din familia boierească, fiul lui Iordachi Crupenschi—spatar" şi este „trimis la 1806 de Veniamin" „la şcoala dela Chidoni" „ce să află în părţile stăpânirii otomaniceşti spre a mai întări învăţătura în limba elinească".[8] Mai dăm de Glafira Scorţăscu, de mama visternicului Dumitrache Sturza,[9] care pe la 1821 era călugăriţă,[10] cum şi de fiicile răposatului Con-

1. „*Talpa s'au începutul monastirei Varaticul spre vecinica cunoştinţă s'au alcătuit la anul dela întruparea Domnului Hristos 1834 Iaşii tipariul Tribunei române, udiţa Talpalarilor 1863*' de către un „*fiu duhovnicesc Vasilie Lupea Traesilvano-Kiciudeanul*" pp. 15, 22, 26, 34-5. 36, 39.

2 „*Tableau de l'histoire Moldave Iassi. Descrierea lui Aga G. Asaki din istoria Moldovii, litografia Albinei. Eşi 1839* p. 15; vezi şi „Talpa..." cit.

3. „Lambrior în rev. „*Viaţa romînească*" dela Iaşi an. XIX (1927) no. 1 p 35 *Marele dicţionar geografic al Romîniei*" Bucureşti 1902 p. 380; Preotul N. Dărângă „*Istoria sfintei monăstiri Agapia din judeţul Neamţ*" Iaşi 1908 p. 11 nota 1; Gala Galaction „*Clopotele din mînăstirea Neamţului*" p. 175.

4. J. A. Vaillant „*La Romanie*" Paris 1844 tom. III pp. 4 6, 417; Tableau..." cit. pp 12 13. Despre Serafima în legătură cu strigoii noştri (vezi Acad. rom mss. 929-930 p. 597).

5. C. N. Tomescu în „*Arhivele Basarabiei*" an. IV (1932) cf. pp. 287, 97

6. Ibidem.

7. Ibid. pp. 277-278.

8. Ib. o. c. nr. 2 p. 88.

9. Inscripţiile bis. satului Voineşti din jud. Iaşi.

10. C. Erbiceanu „*Ist. mitropol. Mold. şi Suc.*" p. 178.

stantin Sturza, care erau călugăriţe „stenahorisite (constrînse de mijloace) şi lipsite“ din pricina căreia mai că ar fi fost în stare a se duce până la Colincăuţi, unde ştim că era refugiat Mitropolitul Veniamin, spre a-i cere ajutor.[1]

Membrii familiei Costachi, cari au îmbrăţişat viaţa monahală.

Dar ceia ce prezintă un deosebit interes în legătură cu ideia pe care o urmărim, pentru a da măcar în parte de pricinile, cari ar fi determinat intrarea tînărului Vasile în monahism, este nu numai acel curent obştesc bine pronunţat printre familiile celor mai de seamă boieri ai Moldovii, care dezlegau multe chestiuni grele familiare numai pe drumul vreunei mănăstiri, dar aflăm că în însuşi neamul Mitropolitului, mulţi membrii îmbrăţişează viaţa monahală. Şi nu în linia Gavriliţeştilor Negel de pe tată, ci în acea a Cantacuzinilor de pe mamă sau numai după o legătură cu aceştia din urmă.

Din cei cei ce s'au dedicat vieţii singuratice găsim: pe Paraschiva Anghel, fata vistiernicului Iordachi Venin din Torceşti, călugărită sub numele de Epracsia-monahia;[2] pe soţia marelui logofăt Costachi „ce s'au poreclit şi Negel“. Aceasta îmbracă shima monahală, luînd numele de Elisaveta şi moare în 1745.[3]

Soţia lui Vasilachi Negel Costachi—deci a feciorului logofătului Constantin, Ilinca bunica de pe tată a Mitropolitului şi fata lui Iordachi Cantacuzino, după ce se desparte de bărbatu-său, nu după mulţi ani îşi vinde stupii şi credem că după pilda mamei sale Păşcăniţa-Ecaterina[4] „s'au dus la viaţa călugăriei[5]“ înainte de 1760.[6]

Ioanichie Conachi fiul lui Gavril şi fratele lui Costachi Conachi poetul nu-i decît vărul primar al Mitropolitului Veniamin,[7] de pe mama sa soră cu Ileana, mama lui Konaki.[8]

1. Ibidem p. 226-227.
2. Vogoride Konaki o. c. 14.
3. Inscripţiile bis. sf, Gheorghe din Mitropolie Iaşi. De pe o piatră mormîntală. Cf. T. Codrescu, *rev. ist.* An. II (1933) Nr. 3 p. 39.
4. N. Iorga „*Doc. fam. Callimachi*“ vol. I p. 508.
5. Gh. Ghibănescu „*Familia Raşcanu*“ pp. 109-110.
6. Condica inedită din 1818 a sf. Mitropolii a Moldovii p. 645.
7. C. Erbiceanu „*Ist. mitr. Mold.*“ p. 441; N. Iorga „*Doc. fam. Callim.*“ I, II, p. 283, 55, 56; Preotul Ioan Antonovici „*Notiţe istorice şi tradiţionale despre schitul Magariu din judeţul Tutova*“ Bârlad 1911; C. Bobulescu „*Spicuitor în ogor vecin*“ an I (1920) fasc. 2—3 p. 31; C. N. Tomescu „*Arhivele Basarabiei*“ an. IV (1923) p. 290.
8. Vogoride-Konaki „*Logofătul Costachi Konaki* „*Poesii*“ Iaşi 1886 p. 47.

Un frate al Mitropolitului pe care bănuiam a-l fi chemat în mirenie Constantin de asemenea se călugăreşte sub numele de monahul Chesarie Costachi, iar o soră, care se va fi chemat din botez Elena în călugărie primeşte la aceiaşi împrejurare ca şi străbunică-sa numele de Elisaveta.[1]

Prin urmare, credem a fi adus o sumă de elemente pricinuitoare la crearea acelei atmosfere solitară atît de dorită care în afară de aşa numitul „Curent Paisian" în viaţa noastră obştească, vibrau puternic. Pentru cei de sus ca şi pentru cei de jos. Era o modă a vremii ca viaţa de mănăstire, însăşi mănăstirea prin fiinţa ei scoasă afară de societate, să fie chemată a rezolvi cele mai delicate probleme sociale şi nimenea de pe atunci nici că s'ar fi îndoit de acest rol al ei, sau l'ar fi putut găsi în altă parte.

Şi fiindcă altul nu este scopul acestui studiu ne-am limitat numărul exemplificărilor, care este nesfîrşit atît pentru Moldova cît şi parte pentru Ţara Românească. Numai cine nu a pătruns în intimitatea acelor vremuri apuse şi nu le verifică cu toată scrupulozitatea cerută de munca grea şi adeseori sterilă, numai acela poate să-şi oprească paşii în faţa chipului de rus al lui Paisie, care va fi însemnat foarte mult ca pioner al expansiunei ruseşti în părţile acestea, dar pentru noi aşa de puţin şi îndeosebi pentru mănăstirea Neamţului, după a cărui moarte a fost condusă multă vreme numai de elemente ruseşti. Slavonismul în fine îşi mai trăia ultimile clipe în ţările noastre în lumina nevoii unui sprijin creştinesc înşelat şi a unui spionaj care avea toate aparenţele politicei dezinteresate, dar dovedită atît de frauduloasă.

Tînărul Vasile se dedică vieţii monahiceşti.

Unora din cei a trecutului, care aveau înclinare către viaţa călugărească li s'a întîmplat ca încă din *„cei întăi ani ai pruncieі"*[2] să fie trimişi să înveţe carte la vreuna din mănăstiri,[3] sau pribegind cu părinţii din pricina vreunei neaşteptate năvăliri să-şi

1. *Ioan Neculce, „bulet. muz. mun. Iaşi"* fasc. 8, 1930 pp. 139—140.
2. *Vieaţa prea cuviosului părintelui nostru Nicodim sânţitul* de Iosif Bobulescu p. 17; *„Viaţa prea cuviosului părintelui nostru stareţului Paisie"*.
3. N. Iorga *„Doc. rom. din archivele Bistriţei"* I p. 55; St. Nicolaescu *„Doc. slavo-rom."* p. 16; C. N. Tomescu *„Arhivele Basarabiei"* IV p. 96; V p 23, 26; Melchisedec *Cr. Huşilor* I p. 212.

găsească adăpost în unul din aceste sfinte lăcaşuri [1] ascunse de codri şi prăpăstii, Şi singurul element de care se putea apropia şi el, vorbind ceva sufletului său curios, de copil în nişte locuri străine, era pictura de pe pereţii de dinafară ai bisericii, întîmplător chiar bolta clopotniţii pe unde trecea zilnic întăi. Acolo el putea vedea şi a se minuna în tăcere de toate acele tablouri zugrăvite atractiv, care-i arăta viaţa sfinţilor Varlaam şi Ioasaf; prea frumoasa poveste de propoveduire a ideii creştine, brodată pe fond budist, dar acum încetăţănită şi ea şi adaptată la împrejurările şi oamenii, cari ne-au ilustrat ţara noastră cîndva.

El vedea împreună pe *„sf[ă]ntul Ioasaf Inpăratul Indiei“* cu coroana pe cap, mantie neagră de schimnic şi cruce ţinînd în mînă în loc de sceptru şi pe *„Ştefan V[oe]vod“* [2] deasemenea cu coroana pe cap, îmbrăcat în hlămida roşie şi cu buzduganul în mînă înaintînd spre cel dintăi; iar acesta îi arată drumul care duce către Mîntuitorul Hristos, stînd în scaun înconjurat de sfinţii săi apostoli. Urma deci a se înţelege, că este vorba *„de un Voevod, carea s'au dat petreceri[i] călugăreşti“*.

Alături era redată *„naşterea lui Iosaf“* apoi scena, cînd *„au întrebat Inpăratul de vrăjitori pentru Iosof ce va să fii“*, *„Varlaam botează pi Ioasaf“*, *„Varlaam înpărtăşeşte pe Iosaf“*; *„cînd au venit vrăjitorii în chipul lui Varlaam“*, avînd vrăjitorii pe cap pălărie bicorn, neagră şi cu fulgi albi după moda elcilor franceji *„cînd au pus pi Iosaf cu fetile spre veselii“*, cînd *„sfătueşte Iosaf pentru credinţă cu tată-său“ „şi au spicat capeşte“*.

„Pocăinţa Inpăratului Avinir“; „să botează Inpăratul Avinir“, „că[n]d au vinit Inpăratul la cetate“; „cănd au dat înpăraţi“, „cănd au pus pi Iosaf înpărat“;„cînd P. I. i. (?) izgoneşte dela faţa Inpăratului“; cum *„întreabă Inpăratul pe Varlaam“; „Inpăratul Avimir trimeti să cauti pi Varlaam“*.

„Primblarea Inpăratului Iosaf“; apoi scena cum întîlneşte Iosaf cu ostaşii sai pe bătrînul gîrbovit de ani şi pe un tînăr în

1. Mich. Kogălniceanu o. c. III p. 84; II p. 100, 109; N. Iorga *„Istoriile Domniilor Ţării Romăneşti“* pp. 113, 165, 166; C. Izvoranu *„Istoria lui Tudor“* publ. în *Revista pentru ist. şi arch. şi file.* an. I (1113) vol. II p. 140-411; D. Russo *„Cronica Ghiculeştilor“* p. 62

2. Aşa găsim la mănăstirea Neamţului. Interesant ar fi să se ştie cu ce personaj istoric este înlocuit Ştefan cel Mare pe la celelalte mănăstiri din Muntenia sau Oltenia, cum spre pildă la cea dela Hurez (vezi N, Cartojan *„Cărţile populare în litératura romînească“* Bucureşti (1929) p. 142

pielea goală; cum *„treci apa Varlama“* mai mare fiind el de cît luntrea și cînd *„au ajuns V[a]rlaam la poarta Inpăratului“; „cînd i-au dat ivanghelie[a]“* și *„arată Inpăratul, să strice capiște[a]“, „cînd au botezat Iosaf norodul“; „cînd au dat milostenie“* împărțind bani de aur; *„cînd au stricat capiște[a]; „cînd au murit tatu lui Iosaf“* și *„îngroparea Inpăratului Indiei Avinir“*. Sicriul colorat roș e dus de șase inși. După el e fiul cu alte cinci persoane; iar în față cinci călugări din care patru cu camelafce și unul cu capul descoperit. Convoiul se face a fi dinaintea unei biserici de a noastră, ca și cum scena s'ar petrece în mănăstirea Neamțului zugrăvită în miniatură la fel executată cu alta puțin mai sus.

O scenă mai reprezintă pe Iosaf *„cînd au pus Inpărat în loc“; „cînd căuta pe Varlaam“* și în fine *„Iosaf să călugărește“*[1]

Să credem oare că refugiul lui Grigoraș Costachi și al soției sale Maria, presupus pe timpul acelor bejănii din 1769, să fi fost la mănăstirea Neamțului sau a Secului [2] și că statul lor prin aceste locuri, după trecere de cîțiva ani, să fi prilejuit copiilor lor și prin urmare și lui Vasile, contemplarea acestei poveste zugrăvită? Sau poate chiar istorisirea ei oral ș'apoi văzută și confruntată în icoane sub bolta clopotniței mănăstirii Neamțului? Cu greu de admis. Numai în cazul cînd am putea dovedi, că aceasta se va fi petrecut în vreuna din acele primblări de plăcere atît de obișnuite printre Moldoveni, pela cele mănăstiri și anume cînd Vasile trecuse de perioada copilăriei. Că minunata și prea frumoasa poveste a lui Varlaam și Ioasaf a încîntat imaginația cititorilor de pe timpuri, ne-o dovedește nu numai vechimea traducerii ei și mulțimea[3] copiilor care ni se păstrează astăzi,[4] dar constatăm că era îndeosebi gustată și prețuită în mănăstirile noastre. Manuscrisul găsit la mănăstirea Neamțului și numeroasele însemnări făcute pe filele lui de călugării noștri de pe vremuri ne-o do-

---

1. Toată inscenarea această zugrăvită și completată și de alte tablouri streine de subiect se află de o parte și de alta a bolții clopotniței principale a mănăstirii Neamuțului. Ar merita un deosebit studiu la fața locului pentru a se determina dacă avem a face cu o pictură cu totul modernă și dacă nu cumva este suprapusă alteia cu mult mai veche, avînd aceleași subiecte, care diferă întrucîtva de cele din carte. (cf. Generalul P. C. Năsturel *„Vieața sfinților Varlaam și Ioasaf* „București 1904; cfr. I. D. Ștefănescu).

2. N. Istrati *„Tălcuirea Psaltirei“* tom. 1 p. 1 v.

3. Cf. Episcopul Melchisedec *„Cat. mscr. Neamțu“* publ. în *„Rev. p. ict. arch. și fil“* an. II p. 129 nr. 4; N. Cartojan o. c. 239.

4. Ibidem.

vedeşte aceasta cu prisosinţă. Una din acestea, datorită mînii marelui anahoret dela Pocrov, episcop de Roman Pahomie, scrisă întrun mişcător avînt, sună astfel: „O! mila Ta Doamne, mare-i, este minunată *cartea aceasta plină este de toate învăţăturile sfinte*". Iar Vladul Boţulescul de Mălăeşti logofătul, pe cînd se afla „la închisoare, în castelul dela Milan în Italia la anul dela Hristos 1764", urmînd pe Constantin Cantacuzino în aventura, de a se urca pe tronul vechilor despoţi ai Serbiei, tălmăceşte din limba italiană în cea românească după un exemplar luat dela paznicul închisorii „Vieaţa sfîntului Iosafat".[1]

Deci cartea era gustată şi se citea intensiv, fiind cunoscută mai de toată lumea. Totuş în afară de înclinările, pe care le va fi avut tînărul Vasile pentru viaţa călugărească, cu nimic nu putem dovedi de o influenţă pe care o va fi exercitat-o cele istorisite de unii şi alţii despre întîmplările marilor sihaştri dela noi sau de pe la locurile sfinte sau cum se va fi reflectat în sufletul său de tînăr curios, viaţa obştească cu vederile şi ideologia vremii ei, sau cititul unor cărţi, cu care negreşit că a venit în contact. Conţinutul lor care vorbea despre petrecerea preacuvioşilor părinţi *„cei ce în chipul monahicesc au strălucit"* negreşit că întro bună măsură l-a determinat să iubească şi mai mult călugăria. *„Rîvna spre părăsirea lumii şi spre primirea sfîntului monahicescului şi îngerescului chip"* poate adesea îl făcea de *„se închidea şi le citia pe dînsele cu nesaţiu.*[2] *Iar tăcerea întru atît"* o va fi iubit, în cît poate chiar cei din juru-i *„foarte rar, cînd va [de] auziia vorba lui"* şi că va fi fost *„blînd şi foarte ruşinos şi ne îndrăsneţ, nu numai către streini, ci şi către ai săi"*.[3] Va fi alergat la dumnezeeştile lăcaşuri, poate chiar cu părinţii lui adeseaori şi acolo *„asculta cu multă luare aminte* — după pilda altor preacuvioşi — *cîntările lui David şi sfintele scripturi prin care-ş"* va fi aprins *„sufletul către dumnezeescul dor"*,[4] *„înfocîndu-ş mai vîrtos căldura spre Dumnezău"*. Şi *„prăvind pe la svintele bisiarici zugrăvite muncile şi morţîle svinţilor şi citind proloagele"*, i s'o fi părut *„că camuş i-ar vedia avidomî, cum se nevoesc svinţii mucenici"* şi va fi

---

1. Ioan Bianu şi R. Caracaş *„Catalogul manuscriptelor româneşti"* Bucureşti 1913 tom. II p. 92; N. Cartojan o. c. p 241.
2. *„Viiaţa prea cuv. nostru Paisie"* p. 3 v. 4; Şt. Berechet o. c. p. 80.
3. „Vieaţa"..
4. Iosif Bobulescu o. c.

vrut cu tot din adînsul *„să să închipuiascî lor“*.[1] Şi de va mai fi auzit şi Cazania de fericeà *„ciată călugărească“* care fuge *„de valurile lumii şi aleargă către vîrfurile munţilor“* de-şi fac *„colibi în linişţea pustiului, ca la un liman cu bună linişte. Şi au postul înpreună lăcuitoriu şi soţu în toată viaţa lor“*,[2] abia dacă mai aştepta ca să-şi mai găsească vreun tovarăş de carte muncit de aceleaşi dorinţi,[3] că gîndurile îl şi puneau pe drumul mănăstirii să se învrednicească *„prin tagma monahicească a se face rob adevarat al lui“*[4] Dumnezeu.

In fine, din nici o sursă nu putem afla, care vor fi fost preocupările tînărului Vasile mai ales între 9 şi 12 ani adică 1778 şi 1781 şi în ce măsură va fi contribuit această literatură cu mediul care era aşa de favorabil după cum am văzut unor astfel de porniri.

Toată atmosfera pe care am cercetat-o în legătură cu pasul hotărît al tînărului Vasile e numai de domeniul presupunerilor, fără a ne veni măcar un cuvînt din parte-i pentru a da o mai deplină validitate spuselor noastre. Totuş ceva din toate acestea va fi inspirat sufletul său, se va fi hrănit din însăşi pildele înaintaşilor săi, cari n'au lipsit.

Cu privire la acest pas abia dacă aminteşte în scurta ochire asupra vieţii sale: ...*„şi cîţiva ani petrecînd*—adică după acea fugă a lui—*lăsînd casa părintească“*[5] *„la vîrsta de 15 ani cu blagoslovenia şi înscris rugămintea părintelui mieu, ce se afla bolnav cătră Preaosfinţitul Iacov episcopul Huşului m'am afierosit vieţei monahiceşti.“*. Iar în altă parte probabil intenţionat, căutînd a trece peste noviciatul său zice că: *„...aşa în vîrstă ca de 18 ani*—fiind—*au mers la Iacov episcopul de Huşi, unde călugărindu-se s'au numit Veniamin“*.[6] Insă noi mai ştim că tot la această vîrstă s'a şi diaconit, adică la 1784, luna Mart.[7]

Aceasta înseamnă că el nu mai ţine cont de noviciat, care tre-

---

1. Dosoftei *„Vieţile sfinţilor“* pe Genar 22 p. 36.
2. *Mărgaritare* 1699 p. 161.
3. Şt. Berechet o. c. p. II.
4. Iosif Bobulescu o. c. p. 17.
5. Cf. *„Testamentul“*, în C. Erbiceanu *„Ist. Mitropol. Mold. şi Sucevii“* p. 59; cu *„Varianta“* din 1830, unde greşită este pusă etatea de 18 ani, cînd intră la călugărie.
6. *„Varianta“*.
7. Cf. *„Varianta“* I *Funie sau frînghie întreită* Iaşi 1831 pe ultima pagină; *Testamentul* p. 59.

bue să fi început, nu dela 15 ani împliniți, ci dela 12 ani și cîteva luni ținînd pînă la 15 ani trecuți. Și pune la un loc începutul carierii sale bisericești, anul hirotoniei sale în diacon, cu acela al intrării sale în monahism.

Iar fiindcă în al său *„Testament“* mai spune că: *„...m'am afierosit vieței monahicești, în care shimă după împlinirea a trei ani am fost hirotonisit diacon“*,[1] aceasta ne indică că scăzînd cei trei ani, rămîne stabilit a fixa intrarea sa în monahism în luna Martie din anul 1781 și nu în 1782 cum ne istorisește *„Varianta“*.

Rezultă deci, că de datele referitoare la începutul său bisericesc, însuși Mitropolitul nu ținea o strictă socoteală de ele, lăsînd să se depene în baza unei logice sprijinită pe memorarea înșelată a evenimentelor petrecute cu 40 și mai bine de ani în urmă, iar cu privire la intrarea sa în monahism nu mai poate fi · la mijloc vorbă de vreo călcare a voinții părintești.[2] Ci după cum vedem el însuși, Grigoraș Costachi, văduv de soție, de pe patul de boală scrie episcopului dela Huși Iacov Stamati, ca să primească sub a sa oblăduire pe fiul său Vasile, care cu încercarea fugii sale din școală spre mănăstire, de pe cînd era încă copil, dăduse destulă probă de via sa dorință pentru această viață. In aceste clipe de devoțiune și abnegație tînărul Vasile poate mai credea și într'o economie dumnezeiască, care s'ar fi întors către părintele său bolnav, pentru a-l însănătoșa și a-l pune pe picioare. O atare credință exista. Un fapt rămîne de nediscutat că, Mitropolitul Veniamin a socotit acest act de așa importanță pentru sine, în cît a căutat ca după indicațiile proprii, un pictor al vremii, mai tîrziu pe pînză să eternizeze oarecum clipele adolescenții. Trecuseră de mult toate acestea și totuși să vede că erau scumpe pentru acel ce începuse a trăi din amintiri.

Prezenți la această simplă ceremonie de intrare în monahism, în afară de episcopul Stamati însoțit de cei doi diaconi reglementari, în tablou nu vedem de cît pe un singur personaj, îmbrăcat cu tot dichisul ca după moda vremii. Să fie vreo rudă? Să fie însuș tatăl său ca cel ce nu putuse din pricina boalei, să ia parte, găsește cu cale ca cel puțin să figureze în scena reconstituită? Nu putem nimic deslușì. E de ajuns a ști cum că după

1. *„Testamentul“* p. 59.
2. Cf. N. Iorga *„Viața...“* p. 33 și Gh. Adamescu o. c

renunţarea dela cele lumeşti tînărul Vasile, îmbrăcat elegant ca un fecior de boier de neam ales, leapădă totul până la cămaşă şi ia rasa de şăiac aspru a călugăriei, numindu-se Veniamin.

Proaspătul neofit nu se călugărise după cum era altă dată tocmala în ţara noastră, de se făceau şi cu deasila şi feciori de Domni mari, de nemeşi ca şi de iobagi,[1] sau că din frageda copilărie să se fi trudit la vreo mănăstire, unde să fi luat şi *„cinul îngeresc“*,[2] ci era un Ioasaf cu aplicare spre viaţa singuratecă, al cărui Varlaam îl găsim în propriul său îndemn şi într'o sumă de alte împrejurări din afară, pornite dintro atmosferă prielnică unor astfel de gînduri.

De tot tîrziu dela această întîmplare, tocmai peste 30 de ani, alături de sora sa Elisaveta-monahia, Veniamin caracterizează oarecum noua viaţă şi prin urmare toată a lui dorinţă ascunsă, pe care am căutat atît să i-o surprindem şi să i-o definim, lămurindu-ne în felul acesta, că *„noi am ales viaţa cea trasă despre ceale lumeşti şi singuratică a cinului monahicesc“*.[3]

Iar intrarea sa aşa de timpurie—după cum am mai spus şi în altă parte—nu trebuie să ne surprindă, chiar dacă pentru moment punem înainte numai cazul predecesorului său în scaun, a Mitropolitului Iacov Stamate, care de asemenea îmbrăţişă monahismul tot la vîrsta de 15 ani, avînd însă o copilărie şi tinereţă, poate cu mai multe peripeţii.[4] Căci abia fiind de 12 ani, în anul 1760, trecînd munţii în Moldova şi făcînd mai întâi ascultare la un călugăr, la care învăţă a citi şi a scri,[5] mai tîrziu ceva trecu şi prin treptele cerute de ierarhia bisericească, până ce ajunse la acea de mitropolit.

Monahul Veniamin.

Din acest stadiu al vieţii Mitropolitului Veniamin nu ştim nimic. Cele cîteva relaţii, date de el din pospaiul amintirilor la vîrsta de şaptezeci şi cinci de ani trecuţi, pe care dealtmintrelea

1. N. Iorga *„Doc. rom. din archiv. Bistriţei“* I p. 55; Mich. Kogălniceanu o. c. I pp. 209, 240, 474 II p. 184, 413, III p. 232; N Iorga *„Ist. Domnilor Ţării-Româneşti“* pp. 164 192, 357—8; *„Despre Cantacuzini“* pp. XCVIII—XCIX, CXIV; *„Operile lui Constantin Cantacuzino“* p. 33; *Studii şi documente* VI p. 218; Dim. Cantemir *„Hronicul“* p. 351; C. N. Tomescu o. c. an. V p. 63—65.
2. I Bogdan *„Analele Acad. Române„* mem. secţ. ist. ser. II tom. XXIX (1906—1907) p. 651.
3. Ioan Neculce, *Bulet. muz. municip. Iaşi* fasc 8 1930 p. 140.
4. Cf. portretele cit. şi inscripţia de pe piatra tombală C. Tomescu o. c.
5. Andreas Wolf o. c. I p. 277.

le mai spusese şi la alte împrejurări cu o cronologie nefixată,[1] sunt aşa de concise, ca şi semnalmentele cerute la identificarea vizărei unui passeport sau acele ale unui rechizitor judiciar. Nimic nu transpiră a intimitate din această epocă şi a interes pentru măruntele, fapte în care s'a plămădit lăuntrul şi personalitatea cu cele mai esenţiale trăsături ale ei. Fie că le găseşte de prisos sau nedemne a fi reliefate, el nu ne spune de cât că: *„m'am afierosit vieţei monahiceşti, în care shimă după împlinirea a trei ani am fost hirotonisit diacon“.*[2]

De aceia cred că ne este îngăduit a presupune că aceşti trei ani de ascultare sau noviciat şi i-a făcut la Huşi—şi nu în Iaşi[3]—pe lîngă episcopie între chiliile călugărilor, odăile protectorului său Iacob Stamati şi uşa bisericii deobşte deschisă ca după dorinţa sa. Se va fi supus întru toate, fiind treaz la îndeplinirea pravilii călugăreşti cu citiri lungi de catisme, de ceasuri împărăteşti, aprinderi de candeli şi cadelniţe, de lumînări, de curăţenie a sf. lăcaş; în fine, nu va fi fost scutit cîtuş de puţin de treaba cerută de tipicul şi orînduelile bisericeşti, care pe vremea aceia erau moştenite după adevăratul tact şi dela cîte vreo faţă episcopală mai zeloasă trecută în vălmăşagul amintirilor duioase ale bătrînilor părinţi călugări.

După cum fetele de boieri, lepădate de părinţii lor la vreuna din vestitele mănăstiri ale Moldovii, trebuia ca prin ascultare să devie „slujnica cea mai de rînd“.[4] Credem, prin urmare, cum că pentru odraslele boiereşti —trimise fără a fi simţit plăcere[5]—sau atrase chiar de bună voe la această viaţă, nu vor fi avut un deosăbit tratament. Ele trebuià să se deprindă şi să înveţe smerenia creştină.

Printre timp, nu-i va fi lipsit voinţa fratelui Veniamin a face oarecàre progres, în cunoştinţele limbii greceşti.

Diaconia monahului Veniamin.

Martie 1784—26 Septembrie 1788.

După *„înplinirea“* a celor trei ani de supunere şi încercări duhovniceşti începători din 1781 şi nu 1782, *„a fost herotonisit diacon de cătră fericitul episcop“* Iacob Stamati *„la anul 1784*

1. „Varianta“; *Funie sau frînghie întreită;* facsimilul din C. Erbiceanu *„Ist. Mitropol. Mold.“*
2. Ibidem „Testamentul“ p. 59.
3. Acad. rom. mss. 318 cit.
4. W. de Kotzebue *„Din Moldova“*. Bucureşti 1884 p. 53.
5. C. N. Tomescu o. c. p. 65.

[luna] *Martie*",[1] avînd vîrsta de cincisprezece ani şi trei luni. Era încă un adolescent, abia eşit din epoca copilăriei, deprins cu rutina şi tipicul, ştiind probabil să le depene după toată orînduiala bisericească, citind cei 6 psalmi ai utreniei, obişnuit cu ei încă din copilărie şi pregătindu-se pentru slujba cea mare cu nelipsitul orar al diaconiei, ţinut cu atenţie şi frica de Dumnezeu în dreptul gurei, din care-i eşeau ecteniile învăţate pe dinafară rostite timid şi copilăresc.

Ca diacon în episcopia Huşului a slujit trei ani şi trei luni, adică până „*la anul 1787* [luna] *Iunie*" cînd atinge vîrsta de 18 ani şi 7 luni.

Presupunem că acesta este şi răstimpul de formaţie a ierodiaconului Veniamin, cînd va fi căpătat o mai deplină siguranţă în mişcările cerute de slujba diaconiei pe lîngă preoţii conliturghisitori sau a însăşi prezenţii vlădicăi Iacob, rutinîndu-se în mecanismul gospodăriei episcopale şi căutînd printre timp a fi în contact cu cartea, pe care nu i-o putem verifica până la ce stadiu ajunsese cu ea. Inclinăm a crede şi cu tot temeiul după cum vom şi vedea că, datorită probabil şi mediului şi silinţei sale căuta în a se perfecţiona în cunoştinţa limbii elineşti şi ţinea posturile cu străşnicie.[2]

Veniamin preoţit şi mare eclisiarh al sf. Mitropolii.

26 Septembrie 1788—Martie 1789.

La etatea de care am pomenit cu pregătirea pe care putuse a şi-o face fără a-i putea cunoaşte anturajul, prieteniile, dar mai ales cine îi va fi fost îndrumătorul mai de aproape—remarcăm că este preţuit şi chemat la Iaşi, părăsind Huşul, în care petrecuse şase ani. El ne spune că: după ce m'am diaconit „*în urmă*—am fost—*tras la sfânta Mitropolie de fericitul întru pomenire Mitropolitul Leon, unde în 26 Septemvrie anul 1788, cu porunca preasfinţiei sale am fost herotonit ieromonah de preaosfinţitul Paisie fostul Mitropolit Ioaninon, slujind apoi în sfînta mitropolie*" în *rînduiala de eclisarh mare* „*până după trecerea din vieaţă a preaosfinţiei sale*".[3] Iar din altă parte aflăm că „*dela 1787 Iunie s'au*

1. Cf. *Varianta* din 1830; *Testamentul* şi „*Funie.,.*".
2. Melchisedek „*Chron. Rom.*" II p. 180
3. *Testamentul.*

luat la mitropolie de către Mitropolitul Leon. Şi la 1787 [1] *Septemvrie hirotonisindu-l preot s'au rînduit eclisiarh"*.[2]

Această ascensiune rapidă a ierodiaconului Veniamin este surprinzătoare, ca după trei ani şi jumătate de diaconat şi nouă spre zece ani trecuţi, să i se dea harul preoţiei şi să mai fie şi însărcinat cu răspunderile marei eclisierhii a mitropoliei Moldovii. Aceasta înseamnă că în afară de numele de familie, de care se bucura şi ar fi contribuit favorabil în parte-i la trasul cumpenei judecăţii omeneşti, totuş în sine, ca pregătire şi valoare personală, prin intrevederile pe care le va fi avut cu Mitropolitul Gheuca şi alţii, a stîrnit interes pentru caracterul său care va fi inspirat încredere şi atîtea nădejdi frumoase, pe care le pun deobicei bătrînii în tinereţa încă nevinovată. Altmintrelea nu ne putem explica, ca modestul ierodiacon al episcopiei Huşilor, în preajma vieţii căruia este atîta tăcere, din liniştitul orăşel al viilor renumite încă din vechi timpuri,[3] să fie „tras" către capitala ţării, chiar la mitropolie şi aşezat după toată orînduiala în posturi de răspundere. Incă de tînăr deci atrase privirile şi captivase inimile prin frumoasele calităţi şi o pregătire pe care viitorul nu o va desminţi. Un cîntăreţ de biserică puţin mai tîrziu îl şi califică de *„om eghemonicos şi cu învăţătură covărşind pre toţ"*.[4]

Din acest timp al diaconiei sale la mitropolie şi o dovadă palpabilă a preocupărilor sale anterioare, pentru studiul cît mai desăvîrşit al limbii greceşti ne stă însemnarea de mai la vale făcută pe un Evhologhion, care sună aşa:

«Τὸ παρὸν βιβλίον Εὐχολόγιον ἐπικαλούμενον κτῆμα ὑπάρχον τοῦ κάτωθεν ὑπογεγραμμένου ὅ περ ἠγόρασεν ἐπ'ἀρχιερατείας τοῦ πανιερωτάτου καὶ Θεοπροβλήτου μητροπολίτου ἁπάσης τῆς Μολδαβίας κυρίου κυρίου Λέοντος, καὶ ἐπ'αὐθεντήας τοῦ ὑψηλοτάτου καὶ θεοφρουρήτου ἡμῶν αὐθέντου κυρίου 'Αλεξάνδρου 'Ιωάννου 'Υψηλάντη οσεσόδ περὶ τὸ ἔτος αψπη Μαρτίου κη.

Βενιαμίν ἱεροδιάκονος. Adică·

---

1. *Varianta* este greşită. Trebue a pune 1788, ca în *„Testament"*.
2. Ibidem.
3. Mihai Costăchescu *„Documentele moldoveneşti înainte de Ştefan cel Mare"* Iaşi 1932 vol. I 124, 125, 126, 277, 399, 526 II 418, 420, 457; Ioan Bogdan *„Documentele lui Ştefan cel Mare"* Bucureşti vol. I p. 483 II 189, 19C, 379; *Codex Bandinus* ed. V. A. Urechia în *„Analele Academiei Române"* tom. XVI (1893—1894) mem. secţ. ist. Bucureşti 1895 p. 497.
4. Inscripţiile bis. sf. Spiridon din Iaşi. Insemnarea din 1789 Octomvrie 21 de pe Mineiul-Mai de Rîmnic din 1780.

Chipul ieromonahului Veniamin Costachi între anii 1788 şi 1792 redat şi apaarte din tabloul în care este zugrăvit ca mitropolit la vîrstă de 60 de ani în 1829.

[Cartea de față se numește evhologion, fiind proprietatea a celui mai jos iscălit și care l-a cumpărat, pe vremea cînd era arhiereu preasfințitul și de Dumnezeu păzitul Mitropolit a toată Moldova Chir Chir Leon și sub domnia prea înălțatului și de Dumnezeu păzit al nostru stăpîn și Domn Alexandru Ipsilant Voevod în anul 1788 Martie 26.

Veniamin-ierodiacon].[1]

Mai aflăm după aceia că noului preoțit, care către sfîrșitul anului 1788, era pe pragul de a împlini douăzeci de ani, oficial i se scria *„Sfinții sale părintelui chir Veniamin Costache eclesiarh Mitropoliei“*.[2] Și că în intimitatea preocupărilor ținta îndeletnicirii sale era tot cartea și traducerile altor cărturari mai versați cu limba grecească cerută de intelectualii protipendadei și moda vremii.

Așa *„Zăbava fandasiei“* al cărei prim volum sub titlul de „Batgiocura Fandasii“ fusese scris de Toader Jora biv vel pitar la 1786,[3] al doilea volum „tălmăcit de pre limba greciască pe limba moldovenească de dumnealui Constantin Vîrnav camaraș“, vedem că e *„scris cu cheltuiala sfinții sale părintelui chir Veniamin Costache, eclisiarh Mitropoliei, de mai micul între toți Grigorie Hudeci pisar ot sfănta Mitropolie, în Eși“*. Aceasta se întîmpla „la anul 1788 Dechemvri 12“.[4] Desigur că își procurase întăiul volum și acum pusese pe scriitorul sfintei mitropolii să-i transcrie și pe al doilea.

Mitropolitul Leon Gheuca și eclisiarhul Veniamin.

Nu e lipsit de interes a cunoaște mai de aproape figura Mitropolitului Gheuca și a reda măcar în parte motivele care l-ar fi determinat ca să tragă la sine pe tînărul ierodiacon Veniamin.

Mitropolitul Leon era un bărbat cult, cunoscător între altele și de limba franceză și avînd predilecție către chestiunile cu caracter filozofic.

---

1. Evhologhiul face parte din cărțile bibliotecii palatului mitropolitean din Iași
2. Ioan Bianu-Caracaș *„Catalogul manuscriptelor românești“* București 1913 tom. II p. 133.
3. Ioan Bianu o. c. I p. 120.
4. Ibidem vol. II p. 133.

Din ocupaţiile sale literare avem şi un manuscris, care nu-i de cît o tălmăcire moralo-filozofică „din limba franţuzască în ce moldovenească".[1]

Pela 1771 April 22, aflăm că era pentru necesitatea predării limbii greceşti în şcoală, mai ales în vederea culturii bisericeşti.[2] De aceia probabil şi dăm peste istoria „lui Iliodor istorie ethiopicească" în cinci cărţi că este tălmăcită „din limba cea aleasă ellinească, de dumnealui loghiotatul Kyr Thoma vel logofăt,—însă prin oserduitoarea dorire a preasfinţitului episcop al Romanului Kyrio Kyr Leon".[3]

Fiind iubitor de cultură îi plăcea să se înconjure de cărturari şi să-i susţie cu propria sa pungă.

E îndeobşte cunoscută acea prietenie a sa pe care o leagă —deşi de scurtă durată—cu poliglotul Dositei Obradovici şi pentru care el călugărul purtat aşa de mult pe drumuri străine, scrie rînduri destul de frumoase închinate vlădicăi Leon dela Roman.

Se cunoscuseră la Focşani şi întîlnindu-se nu după multă vreme la Iaşi, Dositei Obradovici scrie: „Iubitul meu episcop dela Roman a venit să ierneze în Iaşi şi îndată ce fineam cu propunerea lecţiunilor, tot timpul celalt îl petreceam cu dînsul. In primăvara următoare am mers cu discipolii mei la dînsul în Roman. Cum am petrecut aici acea fericită primăvară şi vară nu-mi este cu putinţă să descriu". Iar mai departe continuă: „Cînd am lăsat Moldavia m'a însărcinat bunul meu prieten, Episcopul dela Roman, ca să primesc, cînd voiu ajunge în Sacsonia sub îngrijirea mea pe doi tineri ai lui, pe Alexandru Gheuca nepotul lui şi pe diaconul Gherasim pe care îi trimisese înaintea mea acolo". Şi în adevăr Dositei plecînd spre Germania ajungînd la Hale, semnalează că „am luat la mine pe mai sus zişii tineri".[4]

Obradovici ne dînd uitării buna petrecere şi recunoştinţa ce datora vlădicăi Leon, întro epistolă tipărită la Lipsca în 13 Aprilie 1783, adresată unui oare care Haralampie, scrie: „...preste toţi însă

1. Episc. Melchisedek „*Chron. Rom.* part II p. 112—113; I. Bianu o c. I p. 432.
2. C. Erbiceanu „*Cronicarii greci*" pp. XXI-XXII; Michail Kogălniceanu „*Arhiva romănească*" Iaşi 1860 p. 234.
3. I. Bianu şi R. Caracaş o. c. II p. 70.
4. „*Fabulele lui Demetriu Cichindealu în traducere nouă din originalul sîrbescu al lui Dositei Obradovici*" de Ioan Russu parohul Aradului. Arad 1885 pp. XVI—XVII.

e vrednic de vecinică glorie şi laudă, cel mai iubitoriu de învăţătură şi cel mai distins domn Leon Ghiuca (sic) [=Gheuca], episcopul Romanului în Moldova, al cărui zel către învăţătură şi iubire către patrie nu se poate descrie pe deplin".[1] Iar în afară de aceasta Obradovici, făcînd o traducere a unei predici a predicatorului Zoli Koffer,[2] ca un dar de mulţumită o dedică cu cîteva cuvinte măgulitoare în loc de prefaţă, episcopului Leon.[3]

Rivalitate.

Incontestabil, că Mitropolitul Leon în bună parte merită a fi calificat de Obradovici „distins" şi „cel mai iubitoriu de învăţătură", cînd în afară de prietenia pe care o acordase ca unui cărturar trecător pe la noi, vădindu-şi prin aceasta afinităţile sufleteşti, concomitent vedem că trimite la învăţătură în străinătate pe nepotul său, pe diaconul Gherasim, cu care dacă nu va fi fost în legătură de rudenie, cu atît e mai de lăudat sprijinul său şi atrage la sine de la Huşi, după cum am văzut pe diaconul Veniamin. Insă e neexplicabil pentru noi atenţia dată acestuia din urmă, care se limitase la o proprie cultură făcută în ţară şi fără riscuri, faţă de a lui Gherasim dobîndită în gustul vlădicului său, adică cunoscînd limba franceză[4] şi fiind şi de lîngă mănăstirea Putnii, de unde era cu metania Mitropolitul Leon.[5] Iar chemarea lui o remarcăm a fi tocmai cînd era sosit şi Gherasim în ţară.[6] Care să fie oare taina acestei preferinţe? Unde stă mobilul simpatiei pentru Veniamin, de a păşi stepeniile ierarhiei bisericeşti cu atîta înlesnire şi fiind şi „tras", pe cînd Gherasim, care dacă nu va fi fost şi mai în vîrsta e pus la aşteptare şi răbdare?

Cine-i Gherasim?

Era feciorul unui preot din Bucovina din satul Vicovul de Sus, avînd numele de familie Clipa-Barbovschi.[7] Cu fratele său, probabil mai mic, Sofronie se trăgeau deci din neamul lui Teodosie Barbovschi, fostul Mitropolit al Moldovii (1606—1608).[8]

---

1. Ioan Russu o. c pp. XIX—XX.
2. Ibidem o. c p. XVII.
3. Ibid. p. XX.
4. Ioan Bianu şi R. Caracaş o. c. II p. 174.
5. Episc. Melhisedek o c. II p. 95.
6. Cf. *Varianta*; I. Bianu şi R. Caracaş o. c. p. 174.
7. C. Bobulescu *„Neamul Holbăneştilor cu al episcopului Gherasim—Clipa Barbovschi"* Chişinău 1929, II p. 11 şi urm.
8. Ibidem o. c.

Fugit dela mănăstirea Putnii, de frica episcopului Dositei Herescu, se aciuiază în Moldova la mănăstirea Slatina[1] din apropierea Cordunului Bucovinei. Iar dacă ceva mai tîrziu îl aflăm pe lîngă episcopul de Roman Leon, care-l trimite şi în străinătate, noi nu putem da altă explicaţie acestei apropieri de cît faptului că amîndoi, bine înţeles la intervale deosebite, apucînd pe drumul spinos al cărţii ş'au deschis ochii minţii între zidurile aceleiaşi mănăstiri bucovinene, Putna.

Episcopul Leon, ajungînd Mitropolit al Moldovii prin moartea lui Gavriil Calimah, întîmplată la 20 Februarie 1786,[2] negreşit că ia cu sine şi pe Gherasim în calitate de *„archidiiacon a[l] svintei Mitropolii“*[3] în care timp printre orele libere se ocupa cu traducerea unei cărţi cu oarecare faimă pe vremea aceia scrisă „de abatele Prau“ apărută la Amsterdam. Rodul muncii, care de altmintrelea n'a văzut lumina tiparului, primea titlul de „Taina Franc-Masonilor, care acum întăi s'au tălmăcit de pe limba franţozască pe limba moldoveniască de chir Gherasim, archidiiacon a svintei Mitropolii, cu toată cheltuiala dumisale Iordachi Darie,[4] biv vel pah[arnic] în zilele pre înălţatului Domnu Mărie Sa Alexandru Ioan Ipsilant Voivod, la velet 1787 Oct[omvrie] 20“.[5] Data aceasta însă merită toată atenţia, de oarece nu numai că ne indică îndeletnicirea lui Gherasim, dar în acelaş timp încă din Iunie la mitropolie pe lîngă persoana Mitropolitului aflăm pe tînărul şi sfiosul ierodiacon Veniamin venit dela Huşi, care după cum am văzut puţin mai înainte peste un an la 26 Septembrie 1788 este şi preoţit, şi i se dă eclisierhia mitropoliei. Deci ca activitate cărturărească nu-i cunoaştem de cît dorinţa de a avea copiat de pisărul cancelariei mitropoliei *„Zăbava Fandasiei“* şi aceia tălmăcită de alt cineva.

După Veniamin şi deci după 20 Octombrie 1788, bănuim că va fi primit şi Gherasim preoţia, de oarece pe acelaş manuscris amintit mai sus, îl găsim iscălind *„ierei Gherasim“*.[6] Activitatea lui de traducător nu încetează. Aşa dăm peste „Istoria craiului Sfeziei

1. Episc. Melchisedek *„Chronica Huşilor şi a episcopiei“* Bucureşti 1869 I p. 389.
2. Episc. Melchisedek *„Chr. Rom.“* II p. 112 şi inscripţia de pe piatra lui mormîntală aflătoare în vechea catedrală a Mitropoliei.
3. I. Bianu şi R. Caracaş o. c. II p. 174
4. N. Iorga *„Istoria lit. rom. în sec. XVIII“* ed. I tom. II p. 437.
5. „I. Bianu...“ o. c.
6. I. Bianu şi R. Caracaş o. c. II p. 175;

Carol (al) 12-lea întăi tălmăcită după al nostru dialect" că'se datoreşte silinţei şi ostenelei „smeritului Gherasim, arhimandrit Mitropoliei Iaşului" la 1792.[1] Iar la 1795, tălmăceşte: „Istoriia Americăi, cuprinzînd un perilipsis a aflării ei, ţerimoniile bisericeşti şi politiceşti, începutul legilor, a lor tagme şi desidemonii, rănduelele cărmuirii, firele şi obiceiurile lăcuitorilor ei, adunată din deosăbite cărţi, a celor mai vrednici de credinţă istorici" din care tălmăcire tomul al II-lea găseşte cu cale a-l închina „prea sfinţitului Episcop al Romanului Kiriu Kiriu Antonii",[2] cu care avea multe afinităţi sufleteşti,[3] fiind şi el din Rădăuţi şi unde nu putuse să ocupe nici un post de samă. Venit pe lîngă Mitropolitul Leon ajunse episcop.

In 1796, Gherasim luînd în păstorire eparhia Huşului de pe urma celor şapte ani de conducere, nu se vede a fi rămas vreun lucru făcut de el,[4] observă Melhisedec episcopul,[5] ca cel ce l-a succedat în scaun mai tîrziu şi-l interesa materialul istoric pentru alcătuirea cronicei acelei episcopii.

„Bătrînii spun despre el—adaugă acelaş—că era un caracter foarte grav şi necedător; demnitatea şi autoritatea lui personală erau inpunătoare, însă totodată mîndru, aprig şi luxos, din care pricină a lăsat multe datorii. Meletie, care-l succedase la episcopia de Huşi şi la cea de Roman, de multe ori spunea, că n'a găsit pe urma lui de cît datorii pe care a trebuit să le plătească şi la o episcopie şi la alta".[6] Şi cînd ne gîndim la cele spuse despre el mai tîrziu, că în strîngerea „averii mai pe toţi au covîrşit".[7]

Prin urmare, încă de pe cînd Mitropolitul Gheuca adusese sub aripile sale protectoare pe aceşti doi tineri diaconi, se vor fi apropiat, vor fi legat şi o prietenie de conliturghisitori ai aceluiaş altar şi sub ochii aceluiaş stăpîn, căruia datorau darul lor diaconesc, dar ce se petrecea în sufletele lor, numai vremea cu ale ei întîmplări scapără la intervale neprevăzute la cine ştie ce cotitură a vieţii, dezvăluindu-ne tainicile gînduri atît de învăluite de platoşa vorbelor ocazionale.

1. A. D. Xenopol şi C. Erbiceanu *„Serbarea şcolară dela Iaşi"* Iaşi 1885 p. 377, 279.
2. I. Bianu o, c. I pp. 99—100.
3. Melchisedek *„Cron. Roman"* II p. 160.
4. Ibidem *„Chron Huşilor"*.
5. Andreas Wolf o. c. I p. 149 în notă.
6. Melchisedek o. c.
7. Beldiman în *„„Tragodie"* publ. de Mich. Kogălniceanu o. c. III p. 403.

Tînărul diacon Veniamin, înzestrat cu un caracter docil, inofensiv şi familiar şi foarte dezinteresat în acţiunile sale, desigur că a stîrnit un resentiment în sufletul lui Gherasim, mai ales că va fi văzut căpătîndu-şi încrederea mai marilor săi. Deşi din partea lui Veniamin, după cum vom vedea întro împrejurare, de o adîncă umilinţă creştină, numai zavistie nu putea să-i poarte, cum caută un anonim să i-o atribue.

Cu toate acestea, fiindcă mai tîrziu din prisosul risipii lui Gherasim, s'au împărtăşit unia şi alţii, aceştia s-au simţit obligaţi a-l lăuda şi poate cu dreptate, iar după moarte au scris rînduri despre el, că era „bărbat cu un duh atît de mare, în cît în curgere de 30 ani“ „au strălucit în ipolepsie, ca nici unul din cîţi episcopi au avut ţara Moldovei şi nici din mitropoliţi.[1]

Insuşi Dimitri Panaghiotatu Govdela—doctorul, autorul cîtorva cărţi, nu poate uita binefacerea primită dela Gherasim. Ne spune el în prefaţa la „Iconomia practică“ vol. I din 1816, „Cînd am întreprins acest op plin de osteneală, scopul meu era, de a mă arăta folositor naţiei, pe care de demult tot ce este elin doria s-o aibă. Cît însă de straniu mi s'a părut, cînd peste speranţa mea, am văzut pe toţi rămîind surzi la o asemenea invitare. Şi ce zic? Nimine de acei ce compun naţiunea, nimeni zic, din acei mai mari şi mai puternici, nu s'au arătat conlucrători la această faptă“.

„Aflînd—însă—de această greutate ce întîmpin preasfinţitul episcop de Roman chir Gherasim, bărbat foarte amic al muzelor şi iubitor de învăţătură şi protector ca nimeni altul mai învăpăiat 'a orice branşă a filosofiei sănătoasă, nu numai dintre Moldoveni, cei de o naţie cu dînsul, ci chiar între cei de o naţiune cu mine şi văzînd pe lîngă acestea şi folosul ce rezultă din această carte, de bună voe, fără îndemnul nimănui, ci dela sine şi pornit numai din rîvna sa către cele bune, au pus cea mai mare parte din cheltuială, pentru ca să scot la lumină acest întăi volum. Pe lîngă acest păstor sfînt şi de Hristos următor, s'a arătat conlucrător, prea sfinţitul Irinopoleos şi Vatopediu chir Grigorie Efesul“.[2]

In 1821, Gherasim din pricina evenimentelor era pribeag în „ţara nemţească“; iar „averea“ sa, „era în mănăstirea Secului“, adăpostită, ştiută şi de marele său eclisiarh de episcopie, Meletie.

1. C. Bobulescu o. c. p. 22.
2. *Bucıumul romanu, foaie lunară,* Iassii an. II (1877) p. 95—96 în notă.

Acesta după ce se face episcop „îndatăş au trimis oamenii săi, cu zăloagele turceşti, ca să ia averea episcopului", dar din pricina volintirilor, cari roiau prin părţile acelea „s'au întors trimişii înapoi dişerţi, că n'au putut, să le ia, temîndu-se de volintiri. Deci egumenul Secului, au înştiinţat prin trimis pre episcop în Cordun", dar negăsindu-l „au dat la fratele episcopului scrisorile. Şi sculîndu-se fratele episcopului - care desigur că nu poate fi de cît Sofronie—au scris la mai marele acela Iordachi, fiind aproape acolo de hotar cu oastea lui, ca să facă acel bine, să meargă în Secul ca să iee averele episcopului şi să le aducă acolo în Cordun. Iar el învoindu-să la aceasta s'au pornit cu oamenii săi şi au mers, la Secul şi ei mergînd acolo n'au căutat ca să-şi plinească slujba lor".[1]

O informaţie de sursă germană însă, ne arătă a fi altul rostul mişcării trupei lui Iordachi dela Cordunul bucovinean la Secu că: „l-ar fi vîndut—pe Iordachi—episcopul de Roman spuindu-i, că Turcii vreau să prade noaptea Secul, atrăgîndu-l acolo".[2]

Fie lăcomia după faimoasa avere a lui Gherasim, fie din cursa întinsă, după cum ştim Iordachi ş'a sfîrşit zilele în chipul cel mai tragic cu cîţiva din ai lui între zidurile mănăstirii Săcului.

Un fapt rămîne neîndoios, din desfăşurarea tuturor acestor lucruri şi anume că desnodămîntul capitulării mănăstirii nu putea fi indiferent pentru Gherasim, cu toată siguranţa în care se afla el fiind adăpostit prin locurile de obîrşie.

Chiar cronica vremii nu se mulţumeşte numai cu înşiruirea evenimentelor principale, ci în amănunţime este preocupată de averea personală a episcopului dela Roman, care desigur că nu era o bagatelă. Şi cînd ne mai gîndim că la cele două episcopii pe unde a trecut n'a lăsat de cît numai datorii!

Beldiman în a sa „*Tragodie*" scrie cam astfel:

Dar episcopul de Roman Gherasim, bărbat nu prost
Om, care în orice vreme, pildă altora au fost;
Intîmplare foarte tare l'au făcut de au greşit
Căci în pierderea averii mai pe toţi au covîrşit.[3]
. . . .

---

1. „Buciumul romanu" p. 505.
2. In „*Neugriechische Volkslieder, gesammelt und herausgegeben von C. Fauriel, übersezt und mit des französischen Herausgebers und eigenen Erläuterungen versehen von Wilhelm Müller*" II Leipzig 1825 p. 220 apud N. Iorga „*Revista istorică*" an. XIV (1923) n-le 10—12 p. 350.
3. Mich. Kogălniceanu o. c.

La întoarcerea sa din pribegie, desigur îndurerat peste măsură de pierderea averii şi mai dînd şi cu ochii de fostul său eclisiarh Meletie, acum înălţat la treapta arhieriei de către Turci cu tentativa a-i ocupa scaunul, urgia sa se deslănţue fără pereche. Nu numai că îi cere caterisirea, dar îl numea Iuda — şi poate pe drept cuvînt — arzînd toate veşmintele şi prefăcînd vasele din episcopie, care fuseseră atinse de necanonicul Meletie, o creaţie a împrejurărilor şi a Turcilor.

Intre timp Meletie a căutat o împăcare, recunoscîndu-şi păcatul şi cerîndu-i ertare, Gherasim a rămas neînduplecat.

In primăvara anului 1826, intransigentul episcop Gherasim era către sfîrşitul zilelor sale, trăgînd de moarte în Iaşi. Meletie nădăjduind la o absolvire a greşalei sale măcar în aceste clipe, luînd şi pe Mitropolitul Veniamin s'au dus împreună implorînd eatare amîndoi în genunchi, lîngă patul celui ce peste cîteva clipe avea să treacă în lumea drepţilor, însă ş'a întors faţa spre părete ne mai spunînd nici o vorbă.[1]

Acestea se petreceau desigur în ziua de 15 Mai 1826, întro dimineaţă a Sîmbetei Samaritencei, după care întîmplare la 2 ceasuri şi jumătate din zi se odihnea întru Domnul „cel de veşnică amintire răposatul episcop de Roman, Domnul Domn Gherasim Barbovschi".[2] Iar după cum îi plăcea a scrie mai departe Grigorie ieromonahul al sfintei episcopii de Roman, dascal „al meu bătrîn şi stăpîn şi binefăcător.[3]

Ingroparea i s'a făcut în Iaşi, chiar în Mitropolia cu hramul sfîntului Gheorghe, după cum ne dovedeşte această însemnare de preţ, care explică măcar în parte nevoia de a fi schiţat mai pe larg - trăsăturile generale ale caracterului lui Gherasim în opoziţie cu acel al lui Veniamin.

„[Să se ştie] de cînd au răposat părintele Gherasim, fiind episcop de Huş şasă ani şi la Roman doăzăci şi patru. Şi s'au îngropat la sfînta mitropolie în biserica sfîntului Gheorghe 1826, în cît în curgere de 30 ani fiind episcop au strălucit în ipolipsie, ca nici unul din cîţi episcopi au avut ţara Moldaviei şi nici din cîţi mitropoliţi. Au fost chinuit de Mitropolitul Veniamin 30 de ani, dar însă şi el Veniamin au fost chinuit de zavistie 30 de ani".[4]

1. Melchisedek „*Cron. Rom.*" II pp. 187—9.
2. N. Iorga „*An acad. rom.*" pe 1915-6 p. 836.
3. Ibidem o. c.
4. C. Bobulescu o. c.

Şi acum dacă ne întoarcem cu aproape 38 de ani în urmă, adică revenind la zilele din toamna anului 1788, cînd şi Veniamin şi Gherasim indicaţi a urca treptele ierarhiei bisericeşti, la nici unul din ei nu surprindem o cît de slabă ezitare faţă de sarcinile ce li se arunca pe umeri şi mai ales la Veniamin care desigur era mai tînăr. El singur ne-o mărturiseşte aceasta de tot tîrziu, îngrozindu-se cînd s'a *„văzut sluţiea păcătoşiei“* tinereţei *„ca într'o oglindă“* biruindu-l pe atunci iubirea de sine[1] şi călcînd canoanele,[2] suind prea de tînăr treptele ierarhiei bisericeşti încărcate de atîta răspundere morală.

Aceasta înseamnă că ori cu cîtă nevinovată modestie am încărca pe Veniamin, el avea conştiinţa neamului boieresc din care se trăgea şi a veleităţilor ce decurgeau de pe urma pasului făcut, consfinţite şi de o tradiţie,[3] pe cînd în sufletul celui de al doilea, pe lîngă impulsivitatea înăscută, luxul şi mîndria care-l stăpîneau, asemănînd întru totul cu episcopul Antonie dela Roman, pe care-l şi cultiva în vederea viitorului său,[4] viaţa îl punea şi în faţa unui rival în care calităţile prisoseau.

Antonie fostul episcop de Roman, al cărui unic merit era acela de a fi fost un bun administrator al averii episcopale, încolo ducîndu-şi viaţa în spiritul ideilor filosofilor francezi de către sfîrşitul sec. al XVIII-lea, era tocmai dreptarul pilduitor al mîndriei egoismului şi al despotismului pentru Gherasim şi atît de arogant faţă de Veniamin, ocărîndu-l fiind episcop la Huşi pentrucă nu a voit să mănînce carne cu dînsul în postul Crăciunului.[5] Şi fiindcă e vorba de caracterul a două fiinţe chemate pentru aceleaşi rosturi în biserică, nevoia cere a fi definite.

E suficient să ne amintim de clipele anului 1821, cînd în faţa primejdiei amîndoi fug. Pe cînd însă Gherasim dincolo de Cordun se sbătea în frigurile desnădejdiei că perde o avere strînsă cu multă trudă şi i se risipesc odăjdiile în care pusese atîta vanitate, Veniamin la Colincăuţi îşi depăna amărîtele-i zile în traduceri de cărţi

1. In *„Condica sfîntă“* paretisul Mitropolitului Veniamin Costachi către Domn publ. şi în rev. *Bis. ort. rom.* an. XXX (1910) p. 749.
2. Ibidem.
3. El însuşi pare a îndemna mai tîrziu pe fiii de boier a intra în monahism (C. Erbiceanu rev. *Bis. ort. rom.* an. XXXIV (1910) p. 751.
4. I. Bianu o. c. I pp. 99—100.
5. Melchisedek *„Chron. Rom.“* II p. 160.

sfinte şi nerăbdător de sosirea altora.[1] Iar cu privire la avere, fiind către sfîrşitul zilelor sale, ne destăinueşte că din casa părinţilor săi nu a luat nimic şi „nu am—ne spune el—nici o avere sau bani din care să se poată întîmpina grijile trebuitoare după rînduiala bisericei pentru mult păcătosul meu suflet"[2] „fiindcă în tot cursul vieţii mele, nici am vroit a aduna bani şi nici am vreun ban".[3] Insă—după cum vom vedea imediat—concursul elitei româneşti şi a celei ruseşti de ocupaţie la ridicarea sa timpurie spre culmea ierarhiei bisericeşti, nu i-a lipsit şi nici nu l-a refuzat. Ne lasă a o înţelege el singur.

Gherasim la rîndul său deasemenea nu era lipsit de un atare sprijin.[4]

Veniamin ca egumen al sfîntului Spiridon din Iaşi.

Martie 1789—27 Iunie 1792

Cum ajunge egumen Veniamin, el singur ne dă relaţiile cuvenite. Ba încă ne pune în faţa unor intimităţi, care par a ne şi demonstra nevoia acestei înaintări. Deci să-l ascultăm pe el şi să vedem, căror împrejurări datora această trecere din eclisierhia sf. mitropolii în rosturile marei instituţii de binefaceri a sfîntului Spiridon, cînd ca vîrstă abia trecuse de douăzeci de ani.

„Rămînd vacantă egumenia sfîntului Spiridon din Iaşi—ne spune el—*tras fiind de boerii epitropi acei monastiri, am stat un an vechil de egumen".* Mai apoi *„cerînd acel loc o faţă mai vîrstnică de cît mine şi de treaptă mai înaltă dupre cum au fost unii şi arhierei", „un arhimandrit grec, petrecătoriu în Iaşi",* care slujise *„sub admiralul Orlof în flota înpărătească aflătoare pe marea Albă la războiul cel mai denainte înpotriva Turchiei, cerînd această egumenie scoţind-o de vacantă dela Domnul Petru Romeanţov—feldmareşalul oştilor rosieneşti, carele pe atuncea ocupa patria şi rînduindu-i-să cerirea la divan, de aicea i s'au răspuns, că epitropii monastirei dupre împuternicirea ce au, au rânduit egumen*

1. Vezi „Innainte cuvîntare" dela *„Istoria scripturii vechiului Testament"* Iaşi 1824 tom. I p. 20. *„Funie sau frînghie întreita"*, Iaşi 1831; C. Erbiceanu Ist. Mitropol. Mold. p. 206.
2. *Testamentul* p. 62.
3. Ibidem.
4. Melchisedek *„Chron. Huşilor"* I p. 389.

şi anume pe mine. Deci Domnul Romeanţov cunoscîndu-mă au întărit în orînduirea epitropilor, egumenind acolo până după închierea păcii",[1] adică până la 1792.

Ca „vechil de egumen" al mănăstirii sfîntului Spiridon, ieromonahul Veniamin, trebue să-şi fi început funcţionarea din luna lui Martie[2] îndată după moartea arhiereului „părintelui Sofronie Erinopoleos" de loc din Patmos,[3] întîmplată „la let 1789 Februar 24".[4] Un oarecare ţinînd seamă de aceste evenimente bisericeşti, caută a scrie astfel: „*...au răposat fericitul Kir Sofronie de Patmos care a fost episcop Romanului - la anul 1789 Fevruarie în 24 şi i-au fost succesor prea cuviosul Kir Veniamin bun patriot din Iaşi".*[5]

Din cărţile greceşti rămase de pe urma lui Sofronie, aflăm că s'a înpărtăşit şi Veniamin, după datină cu un Τυπικὴ διατάξις, adică regulile rituale[6] ca cel ce va fi participat şi el la prohodul de arhierei, preoţi şi diaconi şi apoi urmează la cîrmuirea aceliaşi mănăstiri.[7]

De proaspăta şi tînăra conducere a marei mănăstiri „stavropighion" iată ce ne împărtăşeşte unul din cîntăreţii sfîntului lăcaş: „*Insămnat-am eu Şărban psalt al doilea la sfete Spiridon la anăi (sic) let 1789 Octomvre 21 pentruca cine m'a fi ştiind să mă pomeniască, însă într'aceia fiind egumen părintele Veniamin Negel om eghemonicos şi cu învăţătură covărşind pre toţ. Ac*[*i*]*asta am scris ca să să po*[*me*]*niască.*

Şerban psalt ciriac (sic) [=cirac] *părintelui Sofronie Erinopoleos, care preosfinţie sa a răposat".*[8]

La 1791 April 23, pe un act de împărţeală frăţească, pe ieromonahul Veniamin de altă dată, îl aflăm iscălind ca igumen.[9] Deci în această calitate, desigur sub a lui îngrijire cădeau din punct

1. „*Testamentul*" p. 59.
2. Vezi „*Funie sau frînghie întreită*". Iaşi 1831, la urmă.
3. A. D. Xenopol şi C. Erbiceanu „*Serbarea şcolară dela Iaşi*" p. 377 nr. 16.
4. Inscripţiile bis. sf. Spiridan din Iaşi. Insemnarea de pe Mineiul Mai de Rîmnic din 1780.
5. A. D. Xenopol şi C. Erbiceanu o. c. Insemnarea mai departe continuă aşa: „*care acum s'au făcut episcop de Roman*". Cele spuse de necunoscut se bat cap în cap, gîndindu-ne la simplul fapt că urcarea lui Veniamin la episcopatul de Roman e cu mult mai tîrzie.
6. A. D. Xenopol şi C. Erbiceanu o. c. p. 377.
7. Ibidem p. 387.
8. Inscripţiile.. cit
9. *Ioan Neculce, bulet. muz. munc. Iaşi* fascicula 8. 1930p. 140

de vedere spiritual bisericile şi schiturile, care atîrnau de epitopia spitalului sf. Spiridon. Până unde trebuia să se întindă această purtare de grijă a epitropiei sf. Spiridon în genere şi a egumenului care o reprezenta în cele bisericeşti, ne dovedeşte însemnarea de mai la vale făcută pe o Evanghelie rusească de Moscova din 1784. Ea sună astfel:

„Ac[e]astă sfântă şi dumnezeiască evanghelie prin silinţa sfinţiei sale proin nac[i]alnic al schitului lui Matei Voevod,[1] *Nifon ierom[onahu] s'au afierosit la numitul schit de precinstitul Iov arhim[andritu], spre a sa pomenire întru cin[s]te[a] Pre[a]sfintei Stăpânei Născătoarei de Dumnezeu a căria să prăznueşte praznicul Adormire[i]. Deci fiind şi prin a mea ştire am însămnatu trecându-o şi la condica măn[ă]stirei 'sf. Spiridon], fiind numitul schit metoh al aceştii mănăstiri. Iar cine o va înstrăina dela numitul metoh să fie b[l]ăstămat de prea sfântă Troiţă. 1792 Mai 6.*

Veniamin-igumen sfintei măn[ă]stiri Spiridon".

Credem că această iscălitură a lui Veniamin în calitate de egumen al sf. Spiridon pe care-l conduse trei ani este printre ultimele şi care îl mai legau de această instituţie, calea fiindu-i deschisă spre episcopat.

Gherasim în timpul acesta se preoţise, făcuse două traduceri şi gata a o porni pe a treia. Vaza însă în lumea bisericească nu ş'o putuse întinde decît în limitele ocupaţiei de arhimandrit al mitropoliei, pentru care cuvînt îl şi găsim iscălind *„smeritul Gherasim, arhimandrit Mitropoliei Iaşului"*.[3]

Veniamin episcop de Huşi.

27 Iunie 1792—1 Iunie 1796

Ridicarea la episcopat a lui Veniamin vine către sfîrşitul luptelor dintre Ruşi şi Turci. Adică după pacea dela Şistov şi o nouă victorie repurtată de Ruşi la Măcin în 19 Iulie 1791, cînd acestora fiindu-le satisfăcute toate cererile încheie pacea dela Iaşi cu Turcii în Ianuarie 1792, după care urma şi evacuarea ţărilor noastre. Insă

1. E vorba de schitul lui Tărîţă din apropierea Iaşului.
2. Inscripţiile schitului Tărîţă.
3. A. D. Xenopol şi C. Erbiceanu *„Serb. şcolară dela Iaşi"* p. 270; I. Bianu c. c. I p. 100.

ca o prevedere a politicei lor, în cel mai scurt timp și pun pe scaunul mitropoliei Moldovii pe Gavril Bănulescu.[1]

Alexandru Vodă Moruz venind ca Domnitor în urma acestor evenimente, după plecarea oștilor rusești în luna lui Mai, prin intervenția sa la Patriarhia de Constantinopol face ca Gavril să fie caterisit [2] și înlocuit cu Iacob Stamati.[3] Iar ca o urmare a acestei strămutări era natural ca episcopia de Huși să rămîe „întru lipsa apărătoriului ei, celui adevărat arhiereu".

Deci *„fiind neapărată trebuință ca fără zăbavă să se așeze [și] la această eparhie alt episcop și păstoriu duhovnicesc spre mîntuirea, ocîrmuirea și purtarea de grijă a cuvîntăreței turme cei dintru dînsa"* întregul sfat al țării, adunat în biserica mitropoliei cu hramul sf. Gheorghe găsi de bun pentru aceasta dintre *„ieromonași* pe Atanasie egumenul Bogdanei și Iosaf—proegumenul mănăstirii Neamțului pe—*Veniamin—egumenul monastirei sfîntului Spiridon, vrednic la toată știința și plecat întru vieața călugărească cuvios, smerit, înpodobit cu blîndețe și cu alte fapte bune, temătoriu de Dumnezeu și ispitit întru vrednicia sa"*.

Apoi *„după pravilă cu sorți"* fiind ales *„cu înpreună plecarea și primirea"* Domnitorului Alexandru Constantin Moruz, este orînduit spre hirotonie, care i se face în ziua de 27 Iunie 1792 *„la sfînta episcopie a Hușului, în biserica curții gospod [= domnești] a sf. Spiridon"* [4] săvîrșind după aceasta *„toate cîte se cuvine arhieriei"*.[5]

Veniamin pe vremea aceasta ca episcop avea 24 de ani fără cinci luni. Iar Andreas Wolf cu acest prilej spune despre el că era din neam de boieri „...und die Stelle erhielt der Huscher Bischof, Veniamin ein geborner Moldauer aus einem Bojaren Geschlechte".[6]

Cu acest prilej simte nevoia a face și „pecete sfintei episcopii Hușului" pe numele său „Veniamin episcop 1792 Iunie 27".[7]

1. Melchisedek *„Chronica Hușilor"* I p. 365-367 *Condica sfîntă a Mitropoliei din Iași* publ. în rev. *„Biserica ortodoxă română"* an. XXXIV (1910) nr. 6 pp. 617. 618, *Buletinul comisiei istorice a României"* București 1924 pp. 7-41

2. Andreas Wolf *„Beiträge zu einer statistisch—hsitorischen Beschreibung des Fürstenthums Moldau"* Hermannstadt 1905 Erster Theil 209-230.

3. Epis. Melchisedek o. c. p. 358

4. Noi știm hramul episcopiei de Huși sfinții apostoli Petru și Pavel Vezi și Melchisedek *„Chron. Hușilor"*. I c. pp. 92 377.

5. Ibidem o. p 377. .

6. Andreas Wolf o. c. I p. 149 în notă.

7. C. Bobulescu *„Lăutarii noștri"*. București 1922 p. 146.

Tot în acest timp de nou arhiereu caută să-şi înzăstreze eparhia cu noi antimise, arătînd pe ele că „s'au sfinţitu de iubitorulu de Dumnezeu episcopu a[l] sfintei episcopii Huşului Chiriu Chiru Veniamin la leatu 1792 Iunie 30".[1]

Abia hirotonisit arhiereu şi instalat ca episcop, găseşte deschis procesul între tîrgoveţi şi episcopie, care se vede că încă dela predecesorul său nu era mulţumită cu dările ce i se hotărîse prin cartea domnească din 1785 a lua dela tîrgoveţi şi pretindea mai mult.

Cu data de 25 Iulie 1792, episcopul Veniamin poate avea şi documentul, care regula aceste privilegii ale episcopiei.[2]

Interesantă informaţie ne stă la îndămînă de a putea constata pe vremea aceasta că nu era indiferentă atitudinea unor anumite persoane dintre localnici faţă de oştile de ocupaţie fie mai ales Ruşi sau Turci, cu care spre nenorocirea lor foarte adesea veneau în contact.

Cazul unui preot este destul de elocvent. Am văzut că încă din Mai oştile ruseşti se retrăseseră din Moldova şi aflăm că preotul Constantin Bădıcu născut la Cobîlca ţinutul Sorocăi din mazili temîndu-se de Turci, cere blagoslovenia episcopului Veniamin pe care i-o dă, ca să plece în Rusia stabilindu-se în satul Doreţcoe din eparhia Ecaterinoslavului condusă de Gavril Bănulescu.[3]

Cu această împrejurare trebue a şti, mai de aproape până unde se întindea jurisdicţia episcopului şi a determina oarecum confiniile eparhiei sale.

Tratatul dela Iaşi prevedea ca Nistrul să fie de acum înainte marginea despărţitoare între Rusia şi Turcia dobîndind Rusia Ociakovul în deplină stăpînire, însă să înapoieze Porţii, Basarabia cu cetăţile Akerman, Chilia, Bender şi Ismail precum şi Moldova. Observăm deci că sub jurisdicţia episcopului de Huşi intra şi Soroca cum şi Moghilău de peste Nistru după cum putem proba cu actul de mai la vale pe care-l redăm în tocmai.[4]

1. Antimis aflător în muzeul bisericesc din Chişinău, casa eparhială.
2. Melhisedek o. c. I pp. 379—383.
3. C. N. Tomescu în *„Arhivele Basarabiei"* an. IV (1932) Nr. 4 p. 288.
4. „Meletie cu mila lui Dumnezău episcop Huşului.

De vreme ci dumnezăiasca pronie ni-au miluit cu stepina [treapta] arhieriei la scaonul duhovniceştii păstorii eparhii acestii episcopii din atărnare dar a arhiereştii datorii eşind spre duhovnic[i]asca cercetare celui de la Dumnăzău încredinţat noiă norod, viind şi în târgul Movilău, unde luînd aminte între altile şi pentru sfânta bisărică ci să află zidită întru cinste mai marilor voivozi Mihail şi Gavril spre slava lui Dumnezău cari bisărică din creşti-

Deşi este din 1803, retroactivitatea lui, cu atît mai mult trebue a fi admisă pe vremea lui Veniamin.

Ca episcop de Huşi sub cîrmuirea căruia cădea şi mănăstirea Floreşti din jud. Tutova o ctitorie a familiei Costachi, membrii cei mai însemnaţi" ai ei legau oarecare speranţe de această ridicare a lui Veniamin şi pe drept cuvînt, de a aduce unile îmbunătăţiri sfîntului lăcaş, şi eventual poate să-i asigure şi o soartă mai bună pentru viitor. „Insă cu toate silinţele ce mi-am dat—spune Veniamin mai tîrziu ca mitropolit—mi-a fost cu neputinţă de a o pune din nou în starea unui aşezămînt; pentrucă moşiile sale se găseau prin neîngrijirea diverşilor egumeni unele încălcate, altele în întregime răpite şi toate bunurile mobile în chip simţitor împuţinate".[1]

niască răvnă şi îndemnare a o samă din pravoslavnicii lăcuitori cu a lor mile şi drepti ostinele prin osărdnică silinţe ci au pus au fost început a o zidi de vro 7 anii, cari măcar că era gata pre căt s'au văzut dar încă de multă îndestulă şi ni apărată trebuinţă avănd atăt pentru celi dinlăuntru înfrumusăţării a sfăntului oltar, căt şi de cuvinc[i]oasă podoabă a toată bisărica, care din pricină că n'au avut acest sfăntu lăcaş epitrop om cu răvnă, durere, silinţe şi purtari de griji; nu s'au putut aduce în ce disăvărşit gătire şi podoabă drept acee spre săvărşire intimiere şi statornicie acestui sfănt. lăcaş şi mai vărtos spre a să păzi nestrămutat căzuta rănduială cunoscăndu-să de cătră noi că este pre de trebuinţă am ales şi am orănduit epitropi şi purtători de griji împreună cu cucernicie[a] sa Iconom Simion şi pe dum. logft. Iacov cu bună priimire[a] sa pentru cari m'am şi încredinţat că este om cu frica lui Dumnezău cari numit epitrop datori să fie în toată vreme a ave neadormită privighere pentru ac[i]astă sfăntă bisărică ca încăt va fi cu putinţă nu numai să să siliască a o înfrumusăţa cu trebuinc[i]oasăli podoabe adică catapitiazmă. sfintilor vasă veşminte, cărţi şi altile ce şi pentru urmare şi buna rănduiala a dumnezăeştilor slujbi, a se păzi purure, lăngă ac[i]asta s'au dat blagoslovenie ca să fie la bisărică şi cutie pentru străngire[a] milii de pi la creştini cii ci vor da din creştinesc cuget şi bună îndemnare inimilor sale care cutie la vreme rănduită deschizăndus[ă] să se facă celi ce or fi trebuitoare în sfănta bisărică, fiind datori numiţii epitropi a ţine condică curată de toate veniturile şi cheltuelile bisăricii, cum şi briasla cioclilor dintracest tărg ci est[i] spre îngropare[a] morţilor, sau dat supt ascultare numiţilor epitropi. Poftim dar întru Domnul si pe Dumv[oastră] cinstiţi boeri ci viţ fi după vremi dregători la acest ţin[u]t a Sorocii, ca pe nişti fii a sfintii bisărici maicii noastre a creştinilor ca pentru ori ci trebuinţi bisăriceşti va urma a ave trebuinţe de agiutor dregătoresc numit[u] epitrop logft. Iacov să fie agiutat cum şi el apărat ca unul ci s'a însărcinat cu purtare de griji a aceştii creştineşti şi lui Dumnezău plăcută slujbă pentru a cărie epitropii tărie ca să s[e] păzască întocma mai sus arătata rănduială le s'au dat la mănă ac[i]astă carte de noi iscălită şi cu pecete sfintii episcopii pecetluită 1804 Iunie 6.

[pecete în tuş] „pecete sfintei episcopii a Huşului Meletie episcopul 1803 Mart 28 zile.

[iscălitura] Meletie episcop Huşului"

(Arhiva statului din Chişinău, Dos. 66 pachet 16 f. 14 secţ. înaltului sfat al Basarabiei an. 1837. Vezi pentru eparhia Chişinăului şi a Hotinului. V. A. Urechiă An. acad. rom. pe 1909—1901 p. 331 şi C. N. Tomescu, *Arhivele Basarabiei* an. I (1929).

1. *Eclaircissments sur la question...*" pp. 54—63.

Pentru aşi menţine, „ighemoniconul“ de tînăr episcop învăţat şi a fi mai ales în tonul vremii, vedem că-şi procură Mineele greceşti de Veneţia, desigur a auzi la strană cîntîndu-se greceşte ş'apoi a nu perde chiar el personal contactul cu limba, care l-a preocupat o viaţă întreagă.

Unile păstrate pănă în zilele noastre au şi obicinuitele însemnări făcute de el în limba greccască, care sună astfel:

Ἡγεμωνεύοντος τοῦ ὑψηλοτάτȣ αὐθέντȣ κυρίȣ κυρίȣ Ἀλεξάνδρȣ Κωνσταντίνȣ Μȣρȣζȣ Βοεβόδα καὶ επὶ τῶν ἡμερῶν Ἰακόβȣ Μητροπολίτȣ Μολδαβίας καὶ τὸ παρὸν ἠγοράσθη σὺν τοῖς ἄλλοις παρὰ τȣ θεοφιλεστάτȣ κα᾿ἐπισκόπῳ ἁγίῳ Χȣσίȣ κυρίȣ κυρίȣ Βενιαμὶν κατὰ τὸν πρῶτον χρόνον τῆς αὐτȣ ἀρχιερατήας 1792, ἐν μήνι Δεκεμβρίȣ.[1]

Adică: [In vremea domniei prea înălţatului stăpîn Domnului Domn Alecsandru Constantin Moruz Voevod şi în zilele lui Iacov Mitropolitul Moldovii. Şi aceasta s'a cumpărat dimpreună cu altele de iubitorul de Dumnezeu episcopul al sfintei (episcopii) de Huşi Chir Chir Veniamin în întăiul an al arhieriei sale, în anul 1792 luna Dechemvrie]. Iar pe Τυπικὴ διάταξις, regulile rituale îi plăcea să scrie „odată a lui Sofronie—arhiereul pe care-l succedase la sf. Spiridon—acum a lui Veniamin episcopul Huşului 1792“.[2]

După obiceiul vremii în anul 1793, Mihai Vodă Şuţu caută a face „hrisov“ domnesc de aşăzămînt „cu legătură de blăstăm arhieresc“, „ca să nu să mai dea danie ţigani domneşti adică: ursari şi lingurari“ „la orice obraz“. Deci în cartea de blestăm alături de Mitropolitul Iacov, episcopul Antonie al Romanului iscăleşte şi Veniamin al Huşului,[3] care în afară de aceasta mai cere lui Vodă să-i reînoiască şi hrisovul dat episcopiei de Alexandru Mavrocordat la 1784, pentru venitul mortasipiei.[4] Iar din grijile gospodăriei din afară avea pe aceia a readucerii unor salaşe de ţigani ce fuseseră ale episcopiei.[5]

---

1. Inscripţiile de pe cărţile bibliotecii seminarului Veniamin Costachi din Iaşi. Insemnarea de pe Mineiul grecesc de Veneţia din 1781. La fel găsim o altă însemnare pe Mineiul-Mai tot de Veneţia din 1783, care se află între cărţile bibliotecii palatului mitropolitean din Iaşi.
2. A. D. Xenopol şi C. Erbiceanu o c. p. 377.
3. Ioan Bianu şi Nerva Hodoş *„Bibliografia romînească veche 1508—1830“* Bucureşti 1910 tom. II p. 354; T. G. Bulat *Arh. Basarab.* an. V p. 1—6.
4. Melchisedek o. c. p. 383.
5. Ibidem p. 385.

La 22 Martie 1794 Veniamin făcea hirotonia în preot a lui Gheorghe Batcu în vîrstă de 23 ani „de neam moldovan, feceor de mazăl“, „bun la citire şi cîntare“ „rînduit fiind la biserica cu hramul Naşterea Născătoarei de Dumnezeu“. Peste un an la 10 Aprilie tot prin blagoslovenia lui Veniamin acest preot se mută la biserica cu hramul Bunei Vestiri.[1]

Către sfîrşitul anului 1794, adică la 15 Noemvrie, întîmplîndu-se încetarea din viaţă a stareţului dela mănăstirea Neamţului Paisie, episcopul de Huşi ca fiind cel mai tînăr şi în stare a suporta asprimea vremii este orînduit de Mitropolitul Iacov ca să-i facă înmormîntarea. Veniamin în adevăr soseşte la mănăstire, însă prea tîrziu şi nu săvîrşeşte pentru pomenirea lui Paisie de cît cuvenita liturghie şi panahidă.[2]

De vreme ce „breasla meşterilor scripcari“ era o „breaslă veche dintru început“, deci „cu staroste şi cu catastev, ca şi alte bresle“ Veniamin socoteşte „după cum din vechiu s'au urmat“ de a le pune staroste, le înoeşte catastihul ca „să le întărim obiceiurile“ zice episcopul „cum şi praznicul, ce ş'au ales ei sănguri, să-l prăznuiască, adică sfinţii apostoli Petru şi Pavel“.[3]

In Octombrie acelaş an episcopul decretează un jude de ţigani“.[4]

Viaţa aici la Huşi, Veniamin ş'o ducea în cuvenita austeritate cerută de canoane şi tradiţie. De aceia nu-i surprinzător ca tînărul, prea tînărul episcop de Huşi, ţiitor însă riguros al tuturor posturilor de peste an să fi devenit o piatră de scandal chiar pentru unile chipuri arhiereşti[5] înbătrînite şi căptuşite ca argumentare pentru huzurul vieţii cu spiritul maliţios la modă al ideilor volteriene.

La 16 Martie 1796, întîmplîndu-se acel atentat împotriva Mitropolitului Iacov, gata a fi străpuns de cuţitul unui calic pe cînd scobora din vutcă în curtea domnească şi urca scările, presupunem că din acel „*divan*“ de judecată, alcătuit din „*toţi arhiereii şi Măria sa Vodă şi cu boerii*“[6] ţinut îndată a doua zi întro Luni, făcea parte şi episcopul de Huşi, Veniamin.

---

1. „*Comisiunea monumentelor istorice. Secţia din Basarabia*“. Chişinău 1924 pp. 135—136.
2. Melchisedek o. c. p. 386.
3. C. Bobulescu o. c. pp. 143—147, unde se află şi un document cu „*Pecete sfintei episcopii Huşului. Veniamin episcop 1792 Iulie 2*“ (Ibidem).
4. Melchisedek o. c. p. 387.
5. Ibidem „*Chron. Roman.*“ II p. 160.
6. O însemnare contemporană ne vorbeşte astfel despre această tentativă de omor:

Veniamin episcop de Roman

1 Iunie 1796—19 Martie 1803.

In primăvara anului 1796, murind episcopul Romanului Antonie „cu binecuvîntarea preosfinţitului Mitropolit al ţărei Chirio Chir Iacov, prin alegerea de obşte şi prin bună voinţă a iubitoriului de Hristos şi bun credinciosului Domnului ...Alexandru Calimah" episcopul de Huşi, Veniamin este mutat la acea de Roman pe ziua de întâiu Iunie acelaş an 1796,[1] deci cînd era trecut de vîrsta de 27 de ani.

Abia primindu-şi noua eparhie sub oblăduire, iar Gherasim dichiul mitropoliei Moldovii, fiind ales şi el episcop la Huşi, la 7 Iunie Veniamin dimpreună cu Nectarie Sardeon şi Grigorie Ierapoleos, îl hirotonisesc arhiereu „în biserica preasvintei Mitropolii" cu „hramul svîntului marelui mucenic şi purtător de biruinţă Gheorghie"[2]

Venit la Roman se instală în vasta reşedinţă episcopală, a cărei camere de locuit, erau pe o aşa întindere că în cel din urmă

„Să să ştiia de cându au junghiet un calic anume Toader Pujuntică pi preosfinţiia sa mitropolit Iiacov în curte domniască scoborându-să din vutcă şi suindu-să până la uşă şi calicul fiindu acolo au dat cu cuţitul tocma prin brău. Duminică la 7 c[i]asuri din zi Martie 16 în zălile pre înălţatului Domnu Alexandru Calimah Voevod.

Iar pre calic a doază Luni l-au sco[s] la divan şi judecându-l tot arhiere[i] şi Mărie Sa Vodă şi cu boerii l-au dat, ca să-l taiă în ci[nci] bucăţi. Şi fă[căn]du-să după poroncă i-au pus capul în Uliţa Mare, iar o parte au pus-o la Cerdacul lui Frenţău, iar o parte a pus-o la Păcurar; iar o parte au pus-o la Albineţu; iar o parte au ce[rut] la Tătăraş la le[a]t 1796 Martiia 19" (Vezi inscripţiile bis. sf. Teodor din Iaşi. Insemnarea de pe un Octoih mare fără început).

Tot asupra aceleiaşi întîmplări iată ce însemnă alt cineva.

„1796 Mart 7 ziua Duminica, ca pi la 5 ciasuri de dimineaţă mergând Mitropolitul Iacov la Curte după obiceiu, ca să fie la ţărămonia cafelii şi suindu-să pe scara Curţii, acolo la scară un calic anume Toader Chiribou puţintel au dat cu cuţăt şi l-au junghet la stinghi din driapta pe Presfinţia sa, însă nu l-au omorât. S'au tămplat primejdia aciasta în zilele prea luminatului Domn Mării Sale Alixandru Ion Calimah. Şi au însămnat eu ca un lucru ce păr'acum nu s'au întămplat în pămăntul Moldovii. Ion Sturza treti postelnic" (I. Tanoviceanu în „*Revista pentru istorie archeologie şi filologie*" vol. X (1909) p. 31.

Altă însemnare pentru aceiaşi întîmplare, (vezi Pr. C. Bobulescu în „*Miron Costin*" rev. dela Bîrlad an VII (1919) p. 19; Andreas Wolf o. c. I p 282). Iar pentru împărţirea trupului celui condamnat în 4 sau 5 parţi (Nic. Densuşianu „*Revoluţiunea lui Horia*" Bucureşti 1884 p. 459 în nota; V. Păcală „*Monografia com. Răşinari*" p. 54.

1. Melchisedek „*Chron Huşilor*" p. 388; „*Chron. rom*" II p. 60 şi urm. rev. *Bis. ort. rom.* an. XXXIV (1910) n-le 4 p. 361, 5, p. 574, 617: C. Erbiceanu *Ist. Mitropol. Mold.* pp. 42, 44.

2. Melchisedck o. c. p. 178 în notă.

războiu, nemțesc-ruso-turc, Prințul de Sachen Koburg în anul 1788, putu să-și instaleze cartierul său de iarnă, fără a mai fi nevoit să îndeparteze din ea pe episcopul Antonie.[1]

Noua conducere a lui Veniamin ne este semnalată de două însemnări din care pe cea dintăi și o reproducem mai la vale, redînd-o pentru datele eronate pe care le cuprinde cu privire la această nouă situație ca episcop la Roman. Ea sună astfel: *„Au răposat fericitul Kir Sofronie de Patmos, care a fost episcop de Romanului la anul 1789 Februarie în 24 și i-au fost succesor preacuviosul Kir Veniamin bun patriot din Iași, care acum s'au făcut episcop de Roman“.*[2]

Anonimul mai întăi nu știe că Sofronie n'a fost episcop de Roman. Ne dă înadevăr data exactă cu privire la moartea acestui arhiereu Sofronie fost egumenul sf. Spiridon din Iași, căruia a urmat Veniamin acolo, dar nu la Roman unde vine ca episcop tocmai peste șapte ani.

Cea de a doua însemnare este pe o Πέτρα σκανδάλου din 1783, spunînd: 'καὶ τόδε κτῆμα ἐμȣ ὑπάρχει τοῦ ταπηνȣ Σωφρονίȣ ἱεροδιακόνȣ δωρεάν μοι δοθὲν παρὰ τȣ θεοφιλεστάτȣ ἐπισκόπȣ κυρίȣ κυρίȣ Βενιαμὶν τῆς ἁγιοτάτης ἐπισκοπῆς Ρωμάνȣ ἐν ἔτει 1796 'Iȣνίȣ 21[3] Adică: *„și aceasta îmi aparține mie, smeritului Sofronie[4] ierodiacon, care mi-a fost dată ca dar de preasfințitul episcop Domn Domn Veniamin al preasfintei episcopii a Romanului în anul 1796 Iunie 27“.*

După aceia nu putem stabili împrejurările sau care vor fi fost legăturile lui Veniamin pe vremea aceasta cu biserica sau propietarul satului Vlădeni din jud. Iași, în care se află un Antologhion fără copertă din sec al XVIII-lea cu iscălitura „Veniamin Negel— episcop Romanului“.[5]

Veniamin la Huși ca și aici la Roman era preocupat de starea mănăstirii Florești ctitoria familiei Costachi, pentru a o închină mănăstirii Esfigmenul din muntele Atonului, căci *„înălțat la episcopatul de Roman“* —ne spune el—*m'am ocupat în timp de 6 ani*

---

1. Andreas Wolf o. c. I p. 149.
2. A. D. Xenopol și C. Erbiceanu *„Serb. școl...“* p. 337 nr. 16.
3. Cf. Inscripțiile bibl. seminarului Veniamin cartea cu Nr. 351; A. D. Xenopol și C. Erbiceanu o. c. p. 387.
4. Pentru ieromonahul Sofronie dela Roman vezi Melchisedek *Chron. Rom.* II p. 156.
5. Inscripțiile bis. satului Vlădeni din jud. Iași.

după ce stătusem 4 la episcopatul de Huși a reconstrui mai multe părți din mănăstire".[1]

Apoi nu cunoaștem care-i vor fi fost grijile pentru mănăstirea Bursuci.[2]

Din timpul acestei păstorii a lui Veniamin, nu-i putem urmări gîndurile, pironite asupra bisericii și în special asupra preoților ei, de cît dintro enciclică a sa. Am putea spune că-i primul act care ne pune față în față cu Veniamin, după care izbutim a ne face o ideie, a vedea acel colorit specific sufletului său și a-i aprecia tendința renovatoare față de lucrul ce i se cerea pe ogorul bisericesc.

Deși tînăr și fără experiență îndelungată în această foae cuprinzătoare de o dorință vie a tînărului episcop, ne redă totuș măcar în parte aspectul vieții preoțești, cu care spre decepția sa, adesea realitatea l-o fi pus în contact, trezînd în el nevoia unei sfătuiri și a unei îndreptări reale. Cînd scria desigur că întăi se gîndea la defectele sale pe care adesea va fi căutat a le ascunde și chiar a le înăbuși, dar și la calitățile care nu odată vor fi fost folosite pentru cîștigarea unei opinii favorabile. Și cu aceasta va fi constatat spre satisfacție, că în profit nu era numai el, ci și biserica căreia slujea. Calitățile lui și aprecierile altora se răsfrîngeau în bună parte și asupra instituției din care făcea parte și cu aceasta credea a se înainta un pas mai mult în promovarea opiniei despre biserică și slujitorii ei. Deci fiindcă întăia oară ne întîlnim cu o exprimare netedă a voinții sale în biserică, trebue a o cunoaște în întregime.

„De cînd dumnezeiască Pronie au binevoit de ne-au încredințat dregătoria păstoriei cea duhovnicească—zice el scoposul

---

1. *Eclaircissments sur la question...* o. c. p. 54.

2. Pentru această ctitorie a familiei Costachi, nu putem avea deocamdată decît următoarele date:

Pela 1706 mănăstirea avea de egumen pe Aftănasie pe care-l aflăm răscumpărînd silîștea Cetățuia, numită și Trestiiana din ținutul Tutovii dela Ioan Paladi-marele vistiernic. Cumpărătura aceasta se face fiind de față: Antiohi Jora biv vel logofăt, Lupu Costache vel vornic, Manolachi Costachi-biv vel vornic etc. (Preotul Ioan Antonovici *„Documente bârlădene"* Bârlad 1912 vol. II p. 16).

Propietatea aceasta a mănăstirii Bursuci pela 1816 era încă în desbatere (Ibidem o. c. p. 243).

Astăzi din cele ce ni se comunică de către d-l C. Lungulescu din Zorleni, mănăstirea Bursuci, ctitoria lui Gavriliță Costachi e ca și dispărută. De mai bine de 80 de ani din pricina alunecărilor de teren s'a prăbușit și numai după indicațiile sătenilor bătrîni, se mai poate da peste zidurile ei—odinioară groase peste 2 metri—strămutate ca la 100 de metri dela vechea lor temelie pe ogorul unui sătean.

nostru au fost şi este buna chivernisire a bisericilor, mîntuirea oilor celor cuvîntătoare şi rîvna pentru cuviincioasa petrecere a preoţilor Domnului. Drept aceasta iată, preote, ţ-am pus înainte aceste ponturi cum ţi să cade să petreci, pre care te îndatoresc să le citeşti adesăori şi ceea ce te învaţă să păzăşti întocma neapărat.

1. Dator eşti, o preote, ca unul ce ai primit asupra ta darul prea sfîntului Duh şi te-ai pus învăţător norodului, să nu-ţi fie petrecerea ca [a] celor de obşte, ci să fii ferit şi păzit de toată prihana, care aduce scandal şi defăimare cinului tău, (adică) de beţie, care este începătura tuturor răutăţilor, de zaviste, de mîndrie de gîlcevi, de judecăţi, de sudălmi, de cuvinte deşerte, de jurămînturi drepte ori nedrepte şi de a eşi martur înpotriva cuiva. Şi să fii curat atît la cele din lăuntru ale tale, cum şi pe denafară, grijit la haine, spălat şi pieptănat, ca cu toate faptele şi urmările tale să fii pildă celor ce privesc la tine, că obiceiu au supuşii a urma întru toate povăţuitoriului lor.

2. Să aibi purtare de grijă pentru biserica la care eşti orînduit slujitor, ca să fie grijită şi înpodobită cu cele trebuincioasă, atît în lăuntru—cărţi, veşminte, icoane, sfinte vase, creştelniţă pentru sfăntul botez, în care să să poată afundà pruncul cu lesnire în trei afundări, iară nu în turnări sau într'alt chip—cum şi pe dinafară iarăş să fie bine acoperită şi îngrădită înprejur. Iară cînd va fi lipsită de ceva, odată şi de două ori, să îndemni pe ctitori sau pe poporăni ca să înplinească cele trebuincioasă; iară ne urmănd sfatul tău, să arăţi la protopopul ţinutului ca după învăţătura ce va lua de noi să urmeză.

3. Cînd vei avea să slujeşti dumnezeiasca liturghie, să posteşti cu o zi mai înainte, să te desbraci de toate grijile lumeşti, într'ace vreme să te înpaci cu toţi din toată inima ta şi aşa să săvărşăşti jărtva cea fără de sînge, ca să fie bine primită în sfăntul jărtvenic cel mai presus de ceriuri.

4. Sfăntul agneţ prea să-l păzăşti şi să-l grijaşti, ca să nu umezască şi să mucezască cercăndu-l la vreme şi uscăndu-l cu mare rănduială; cum şi potrivirea sfintelor taine prea cu luare aminte să fie, ca nu fieşte cum să să săvărşască şi să rămîe cît de puţin cusur cu neorînduială.

5. Pe poporănii tăi să-i sfătueşti cele duhovniceşti şi să-i

îndemni ca să meargă la biserică în toate Duminicile și sărbătorile și să se spoveduiască fieștecare de patru ori pe an sau măcar odată și cari vor fi vrednici să să și înpărtășască. Așijderea și pe casnicii lor să-i înveți frica lui Dumnezeu cu îndeletnicire la rugăciuni, a păzi curățenia, a fi cinstitori și ascultători, ferindu-să de adunări necuviincioasă, ca să ia și alții pildă bună din casa ta.

6. Să te silești în tot chipul ca să dejghini dintre poporăni vrăjile, farmecile, descîntecele, baerile și altele asemenea acestora, care le fac cei mai mulți prin casăle lor, căci aceste sînt lucruri păgînești și neplăcute lui Dumnezeu. Ci de va fi bolnav cineva dintre poporăni să cheme preoții să se roage pentru dănsul, după învățătura apostolului ce zice, că rugăciunea credinții va măntui pre cel bolnav.

7. Să nu fii volnic a cununa ori slobod, ori rob fără de pecetluitul cu pecetea noastră, nici a te rădica din satul acela, unde te afli și a merge aiurea sau a sluji la altă biserică, fără știrea și blagoslovenia noastră, căci îndrăznind vei fi supus supt grele canoane.

8. De te va supără cineva, să nu-i răspunzi cu sudălmi și ocări, ci să arăți la protopopul ținutului și să va înțălepți supărătoriul tău. Sau cănd vei ave pricină de judecată, nu ești slobod a merge la judecată politiciască, căci dregătorii politicești nu pot să te judece pre tine, fiind preot. Ci cănd vei avea vreo supărare de judecată tot la protopopul vei merge, de-ți vei cere dreptate. Și cănd protopopul nu te va pute odihni, să fii îndatorit a veni la noi, ca să te punem la cale. Insă te ferește să nu fii tu începătorul pricinii, ca apoi vei fi supus canonisării.

Aceste mai sus arătate, ce ți s'au pus ca o oglindă înnainte, privește-le, o preote, și de le vei păzi întocma, neapărat, bine să știi, că vei căștiga dragoste și evlavie dela oameni, cinste și ajutorul lor vei dobăndi; arhiereul să va bucura de tine și te va iubi ca pre un înpreună slujitor a tainelor lui Dumnezeu. Carele așa să te întăriască Domnul Dumnezeu a le păzi neapărat, cu iubirea lui de oameni în veci. Amin".[1]

După cererea episcopului Veniamin, Alexandru Ioan Vodă Calimah, la 20 Mai 1798, dă un hrisov prin care stabilește venitul, de care să profite episcopia dela vatra tîrgului Roman și anume:

1. Rev. „*Bis. ort. rom.*" an. XXIX (196) nr. 11 pe Februarie pp. 1274—1279.

Episcopia să întăreşte a lua cîte 2 bani de toată vadra de vin ce se vindea prin cîrciumi; un ban de toată ocaua de rachiu, numai episcopia să aibă dreptul a vinde dohot; fie care dughiană să plătească bezmăn la episcopie anual, cîte un ban la zece din suma chiriei anuale; tot gospodarul ce va locui pe vatra satului, să plătească episcopiei bezmăn un leu pe an şi din ţarine episcopia să ia dijmă după obiceiu.

Toate aceste resurse erau necesare episcopiei pentrucă şi datoriile sale erau mari.

Deşi tîrgoveţii s'au opus aplicării privilegiilor din hrisov, jăluindu-se şi Domnitorului împotriva dărilor arătate, totuş veliţii boieri au găsit de nedrepte pretenţiunile lor şi printro anafora cu data de 20 Iunie au opinat menţinerea celor stabilite, în trecut. Iar domnia ordoană ispravnicilor de Roman, că să dea episcopiei tot sprijinul la executarea hrisovului.[1]

Dacă ţinem socoteală de cele relatate de Wolf, privitor la Veniamin, atunci tot 1798 este anul în care el zideşte spitalul din Roman.

„In anul 1798—spune el—a zidit în Roman un spital, care a fost prevăzut cu un medic şi cu o farmacie. Veniturile sale episcopale nu-i ajungeau pentru întreţinerea acestei binefaceri; el a fost silit a se împrumuta cu 80 de pungi de lei, pe care s'a îndatorat a le plăti din ale sale viitoare venituri"[2].

Aceasta în definitiv poate fi şi pricina pentru care Veniamin a fost silit a spori impozitele propietăţilor asupra tîrgoveţilor.

Venind Domn Constantin Ipsilant tîrgoveţii din nou se opun a plăti episcopiei taxele stabilite sub predecesorul său. Veniamin se jălueşte Domniei şi la 11 Iulie acelaş an 1798, Vodă îl împuterniceşte aşi strînge veniturile după drepturile căpătate, până ce se va cerceta această chestiune de către domnie. In cele din urmă aflăm că în adevăr isprăvnicia rîndueşte un panţir spre a executa pe tîrgoveţii recalcitranţi. Tîrgoveţii însă ş'au arătat şi ei păsurile lor în plîngerea către Domn şi chestiunea se dă din nou în desbaterea divanului. Acesta opinează ca să se menţie hotărîrea dată prin hrisovul Domnitorului Calimah, anul trecut. Insă Vodă Ipsilant prin rezoluţia sa din 28 August, reduce întru cîtva dările

1. Melchisedek *Chron. Rom.* II p. 161.
2. Andreas Wolf o. c. I pp. 149, în notă, 260 în notă.

impuse dughenilor şi crîşmelor şi opreşte episcopia a mai da în arendă venitul din vînzarea vinului şi a rachiului în oraş.[1]

La 8 Octombrie anul 1798, Domnitorul Constantin Alexandru Ipsilant dă un hrisov, prin care arată drepturile episcopiei asupra tîrgului Roman şi o mărgineşte a nu trece peste marginile acelor drepturi, precum le-a avut din veac. Din stupi să ia episcopia din 10 unul; dijma obişnuită să o dea fiecare după ponturi; vînzarea cărnii şi a peştelui, a pînei, a lumînărilor să fie liberă, fără a pretinde episcopia vreun venit. Să înţelege, că tîrgoveţii s'au jăluit contra oarecăror împilări şi amestecări din partea episcopiei în drepturile lor.[2]

La 10 Noemvrie Veniamin se tîngueşte iarăş Domnitorului, că n'a putut scoate dela *tîrgoveţi* dările anuale pănă la Septemvrie. Vodă ordonă ispravnicilor de Roman să cerceteze şi să execute împlinirea dărilor după hrisovul dat de dînsul.[3]

Din 1800, ca amintire de interesul pe care-l purta Veniamin gospodăriei sale episcopale, nu dăm de cît de inscripţia pusă la beciul cel mare, care ne vorbeşte astfel:

„Viaţa cea omenească, avînd scurtare firească
Este datoriu ori şi cine, fiindu-i cu înlesnire
Nemuritoriu să să facă, în acest viacu cea să triacă
Ideea dar şi pe mine, îndemnîndu-mă în lume
Adică prin cunoscinţă să jertfescu a me putinţă
Mărturii aducu văzute, aceste zidiri gătite,
Iulie în trei zeci de zile, cu mică prin osîrduire
Nu m'am cruţatu şi-s făcute în leatul o mie opt sute".[4]

In 8 Aprilie 1801, Vartolomeu egumenul mănăstirii Precista din Roman arată episcopului Veniamin că dinaintea porţii mănăstirii sale se află un loc al episcopiei, unde în zilele de tîrg adunîndu-se cară fac gunoiu dinaintea porţii. Deci cere învoire a îngrădi acel loc cu zăplaz, iar cînd episcopia va avea trebuinţă de acel loc, se va ridica zăplazul. Veniamin admite propunerea şi egumenul dă zapis de angajamentul luat.[5]

La 9 Martie anul 1803 încetînd din viaţă Mitropolitul Iacov Stamati, iar cu a doua domnie fiind Alexandru Moruz Vodă, la

1. Melchisedek „*Chron. Rom.*" II p. 172.
2. Ibidem.
3. Ibid. p. 173.
4. Ib.
5. Ib.

mitropolia Moldovii se strămută, *„smeritul Veniamin dela scaunul Romanului, în luna lui Mart în 19 zile și în locul său s'au mutat iarăși prin alegere deobștie Kir Gherasim dela eparhia sfintei episcopii a Hușului, la sfînta' episcopie a Romanului"*.[2]

Veniamin ca și Iacov mitropolitul răposat, ca și Gherasim în fine ca atîția alți episcopi, lasă episcopia în datorii. Acest defect al administrației sale nu-l putem explica de cît prin mentalitatea care domina atunci printre rîndurile arhiereilor noștri. Ne avînd dreptul a fi moșteniți, fiecare se temea, ca ostenelile sale după moarte să nu devie prada Domnitorului lacom și nesățios. De aceia ei, ca printro comună înțelegere, nu lăsau după ei de cît datorii; Veniamin însă după cum am văzut angajase venitul episcopiei lui și cu ridicarea spitalului. Deci Vodă Moruzi s'a văzut silit a sechestra veniturile mitropoliei și ale episcopiilor până la plata datoriilor, dînd numai în limita sumelor necesare pentru întreținerea lor.[1]

20/VII—1933—București.

---

1. Melchisedek o. c.
2. Ibidem p. 174.
3. Andreas Wolf o. c.

INDREPTARI ŞI ADAOSE

Pag. 3 nota 2 în loc de *nrm.* să se citească *urm.*
„ 4 rîndul 26 de sus în jos în loc de *almintrelea* cit. *altmintrelea*
„ 7 „ 2 „ „ „ „ „ „ „ *deficitele* „ *defectele*
„ „ „ 15 „ „ „ „ „ „ „ *rivnite* „ *rîvnite*
„ 10 „ 15 „ „ „ „ „ „ „ *Chivilă* „ *Chirilă*
„ „ nota 1 în loc de *Augusti* „ *August*
„ 12 rîndul 11 de jos în sus să se şteargă *se*
„ 14 rîndurile 20—22 să se înlocuiască cu: Gavriliţă are a doua sau şi a treia soţie (Preotul Ioan Antonovici *„Documente bîrlădene“* Bârlad 1912 vol. II p. 10) din care una din ele se va fi numit Vasălca, sprijinindu-ne pe *„Spiţa“*...
Pag 14 rîndul 10 de jos în sus, să se adauge după *mai mici:* de la o altă soţie. Aceştia erau Toader şi poate, şi Gavriliţă din care cel dintăi scria la 1698: „Căci şi noi rămîind mici săraci de părinţi“ (Pr. I. Antonovici o. c.)
„ 16 rîndul 14 după *„dumeri“*, să se adauge: de cît cu acest document; ca făcîndu se învoială între fraţii Toader şi Vasile Costachi pentru vadurile de moară, ce le aveau pe Trestiana, Toader: zice că dumnealui fratele nostru mai mare Vasile Costache—mare vornic, dobîndind dela Vodă Antioh un vad de moară „în locul tîrgului Bîrladului“ „şi avînd şi eu un vad de moară mai gios de acela în Trestiana, l-am învoit pre dumnialui badea vornicul să-şi facă dumnialui moară în vadul unde i-au dat Măria Sa Vodă, căci şi noi rămîind mici săraci de părinţi mi-au purtat de grije dumnialui şi nu ne-au ales din coconii dumisale (Pr. I. Antonovici o. c. p. 10).
„ 16 rîndul 17 să se adauge că: Solomon la 1698 din rangurile boieriei avea pe acela „şatrar“ spunîndu-i-se de fraţii cei mici *„badea Solomon-şetrariul“* (Pr. I. Antonovici o. c. p. 11).
„ 16 rîndul 20 de sus in jos după paharnic să se adauge: Toader era frate cu ceilalţi, însă numai după tată. (Pr. I. Antonovici o. c. p. 154)
„ 16 nota 3 adaugă: Pr. I. Antonovici o. c. p. 10.
„ 16 „ 11 „ „ „ „ „
„ 17 rîndul 6 de sus în jos, după nota 3 adaugă: Purta de grijă fraţilor mai mici Toader, care scria: *„...mi-au partat de grije dumnialui şi nu m'au ales din coconii dumisale“* (Pr. I. Antonovici o. c. p. 10).
„ 17 nota 11, adaugă: Pr. I. Antonovici o. c. p. 10):
„ 18 rindul 15 de sus în jos, adaugă: la 1698 Dec. 2 între fratele său Toader, ca fiind mai mic şi Vasile intervine un zapis de învoială pentru vadurile de moară ce le aveau pe Trestiana (Pr. I. Antonovici o. c. p. 10).
„ 19 rîndul 10 de jos în sus după *Scripţăneşti* adaugă: Iar la 1706 Martie, îl aflăm mare vornic (Pr. I. Antonovici o. c. p. 17).
„ 19 nota 4, adaugă: Pr. I. Antonovici o. c. p. 10, la 1698 Lupu Costachi era *„biv vel vist[iernic]“*.
„ 21 rîndul 13 de sus în jos în loc de *Neculcea* cit. *Neculce*
„ 21 „ 24, idem
„ 22 „ 4 de sus în loc de *fie* cit. *fi*
„ 22 „ 12 de jos în sus în loc de *e* cit. *pre*
„ 24 „ 16 de jos în sus, cit. a *trimis vorba din închisoare Hanului*
„ 25 „ 3 de sus, cit. i *„le-au luat“*
„ 33 pentru Manolachi Costachi, adaugă: Cunoaştem şi pe un alt Manolachi Costachi ca „*biv vel vornic*“ pe la 1706 (Pr. I. Antonovici o. c. p. 17).
„ 34 rîndul 15 de sus în jos adaugă după Ghica Vodă, *şi*

Pag. 36 rîndul 14 de jos în sus în loc de *iaraşi* cit. *iarăşi*
„ 46 „ 1 „ sus „ loc de *Cosachi* cit. *Costachi*
„ „ „ 19 „ „ în jos în loc de *Nege* cit. *Negel*
„ 47 „ 14 „ „ , „ „ „ „ *s'o stăpînească* cit. *s'o aibă*
„ „ nota 1 adaugă Pr. I. Antonovici o. c. pp. 336, 378.
„ 49 rîndul 9 de jos in sus în loc de *minişterguri* cit. *mîneşterguri*
„ 51 „ 2 de sus „ „ „ *mulţămii* „ *mulţămit.*
„ 56 „ 20 „ „ „ „ „ *baiatul* „ *băiatul*
„ 57 „ 10 „ „ „ „ „ *Costăcheşti* „ *Costăcheştii*
„ 59 „ 22 şterge *de*
„ 60 „ 14 de sus în loc de *Grigora* cit. *Grigoraş*
„ 62 „ 3 „ „ „ „ „ *gindul* „ *gîndul*
„ „ „ 12 „ „ „ „ „ *jivini* „ *jivinii*
„ 63 „ 7 „ jos „ „ „ *ce* „ *ci*
„ 66 „ 14 „ sus şterge *de*
„ 72 „ 5 „ „ în loc de *revoluţii* cit. *revoluţiei*
„ „ „ 8 „ „ „ „ „ *iataganului* cit. *iartaganului*
„ 75 „ 13 „ „ „ „ „ *Costachii* „ *Costachi*
„ 78 „ 16 „ jos să se pue *este că:*
„ 79 „ 20 „ sus după Rîmniceanu adaugă no. 6.
„ 80 „ 19 „ „ în loc de *potretele* cit. *portretele*
„ „ „ 21 „ „ „ „ „ *Glişeul* „ *Clişeul*
„ „ nota 2 „ „ „ *Furstenthums* cit. *Fürstenthums*
„ „ „ 4 la sfîrşit să se intercaleze „Ioan Neculce, *bulet. muzeului municip Iaşi.* fasc.
„ 85 rîndul 17 de sus în loc de *Mitropolit* cit. *Mitropolit*
„ 86 în notă rîndul 3 în loc de *Moldavisch* şi *în*, cit. *Moldauisch* şi *in*
Idem rîndul 5 în loc *Lcipzig* cit. *Leipzig*
„ 91 rîndul 15 de sus in loc de *pet.ecînd* cit. *petrecînd*
„ „ „ 21 „ „ „ „ „ *Spiridou* „ *Spiridon*
„ 92 „ 13 „ „ cit. 1822
„ 92 în notă rîndul 11 de sus în jos în loc de *c.nd* cit. *cînd*
„ „ rîndul 1 de sus în loc de *lată* cit. *Iar*
„ „ „ 5 „ „ „ „ „ *Iar* „ *Iată*
„ 96 „ 12 de jos în sus în loc de *putea* cit. *puteau*
„ 97 „ 17 „ „ „ „ adaugă: Credem că în acest refugiu Matei cel mai mare dintre copiii lui Grigoruş botează pe fiul preotului din Horodniceni prin 1773—1774. (C. N. Tomescu *Arhiv. Basarab.* an. IV p. 96).
„ 99 rîndul 20 de sus în loc de *dăscalilor* cit. *dascalilor*
„ 104 „ 7 „ „ „ „ „ *beizadelele* „ *de beizadele*
„ 105 „ 20 „ „ „ „ „ *şcolei* „ *şcolei*
„ 115 „ 8 „ „ „ „ „ *usese* „ *fusese*
„ 117 „ 10 „ jos „ „ „ *la olaltă* „ *laolaltă*
„ 118 „ 19 „ sus „ „ „ *Pahoi* „ *Pahomie*
„ 123 „ 15 „ jos, după cuvintele elemente ruseşti, adaugă o notă cu următoarea bibliografie: Acad. rom. mss. 318; C. Bobulescu *„Lăutarii noştri“* p. 49 şi o vizită a poetului C. Bolintineanu la mănăstirea Neamţului.
„ 124 rîndul 11 de jos în loc de *Avimir* cit. *Avinir*
„ 125 „ 16 „ „ „ „ „ *ctitorilor* cit. *cititorilor*

CUPRINSUL.

Pag.

In loc de prefață

Neamul Mitropolitului Veniamin Costachi de pe tatăl său Grigoraş Costachi 5
Apostol Costachi biv postelnic și cu soția sa Tofana . . . 8
Gavril sau Gavriliță Costachi-vornicul 8
Feciorii lui Gavriliță Costachi 14
Vasile sau Vasilachi Costachi feciorul lui Gavriliță Costachi-marele vornic al țării de jos 17
Lupu Costachi 19
Feciorii lui Lupu Costachi, Iordachi Costachi, Lupu Costachi vel paharnic, Scarlatachi Costachi-comisul 27-28
Gavriil Costachi-Gavriliță 29
Toader Costache, ce s'au poreclit și Venin marele spătar . . 31
Iordachi Costachi-Venin 31
Hatmanul Costachi 33
Manolachi Costachi 33
Ilie Costachi 34
Enachi Costachi 34
Eleni născută Costachi 35
Marele logofăt Constantin Costachi 35
Iordachi Costachi-stolnicul 42
Costachi Radu-marele vornic 43
Vasile Costachi sau Vasilachi Negel-marele paharnic . . . 43
Grigorie Costachi 47
Maria Costachi născută Dinu Cantacuzino 48
Copiii lui Gligoraş-clucerul și ai Mariei: monahu Chesarie, Costache, Matei Costachi Negel, Elisaveta-monahia și Şărban Negel Costachi 50-60

Pag.
Un blestem ce ar fi existat asupra neamului Costachi . . . 60
Unde s'a născut Mitropolitul Veniamin Costachi 62
Tupilaţii 64
Mălăeştii 66
Vutcanii 69
Roşieştii 69
Gura Idriciului 73
Cine este autorul povestirii copilăriei Mitropolitului Veniamin Costachi? 76
Cu ce împrejurări avem noi întâia variantă a povestirii copilăriei Mitropolitului Veniamin 79
Copilăria Mitropolitului Veniamin 93
Şcoala 99
Metoda 101
Fuga dela şcoală 105
După fugă 106
Viaţa călugărească 107
Viaţa monahală îmbrăţişată de contemporanii Mitropolitului Veniamin Costachi 117
Membrii familiei Costachi, cari au îmbrăţişat viaţa monahală . 122
Tînărul Vasile se dedică vieţii monahiceşti 123
Monahul Veniamin 129
Diaconia monahului Veniamin 130
Veniamin preoţit şi mare eclisiarh al sf. Mitropolii 131
Mitropolitul Leon Gheuca şi eclisiarhul Veniamin 134
Rivalitate 136
Cine-i Gherasim? 136
Veniamin ca egumen al sfîntului Spiridon din Iaşi 143
Veniamin episcop de Huşi 145
Veniamin episcop de Roman 151
Indreptări şi adaose 159